2009

CARPICA

XVI

1984

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

2009

MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARTĂ BACĂU

MUZEUL JUD. DE ISTORIE ȘI ARTĂ
BACĂU
BIBLIOTECA
Inventar nr. 34 Anul 1990

452P/1998

CARPICA

XVI

1984

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

COLEGIUL DE REDACȚIE :

VASILE FLOREA — responsabil ;
IOAN MITREA — responsabil adjunct ;
ALEXANDRU ARTIMON ;
VIOREL CĂPITANU ;
VIORICA FILIMON ;
MIRCEA FILIP ;
DORINEL ICHIM.

CARPICA

Publicația Muzeului de istorie și artă BACĂU

Orice corespondență va fi trimisă pe adresa : Muzeul de istorie și artă Bacău, str. Karl Marx, nr. 23,

cod. 5500, BACĂU, R. S. ROMÂNIA

CARPICA

Revue de Musée d'histoire et d'art de BACĂU

Tout correspondence sera envoyée à l'adresse : Muzeul de istorie și artă Bacău. str. Karl Marx, nr. 23,

cod. 5500, BACĂU, R. S. ROUMANIE

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

SUMAR

23 AUGUST 1944 — 23 AUGUST 1984

IOAN SCURTU, *Pregătirea politică a actului istoric de la 23 August 1944* 7

VASILE FLOREA, *Aspecte militare pe teritoriul județului Bacău la începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă declanșată la 23 August 1944* 17

ARHEOLOGIE — ISTORIE

IOAN MITREA, *Milenii de locuire în vatra orașului Bacău și împrejurimilor, până la prima menționare documentară a localității* 23

VIOREL CĂPITANU, *O spadă de fier de tip akinakes descoperită la Găiceana, jud. Bacău* 51

VLAD ZIRRA, *Contribuția celtică la cultura daco-getică în concepția lui Vasile Pârvan* 55

VIOREL CĂPITANU, *Fibule de tip Latène descoperite în așezarea de tip „dava" de la Răcătău, com. Horgești, jud. Bacău* 61

IOAN MITREA, *Unele considerații privind originea, cronologia și semnificația etno-culturală a cuțitelor cu volute descoperite pe teritoriul României* 85

SERGIU HAIMOVICI, *Studiul materialului faunistic din așezările de la Cîrligi-Filipești (sec. II-V e.n.) și Izvoare-Bahna (sec. VI-IX e. n.)*. 95

ALEXANDRU ARTIMON, *Noi contribuții arheologice privind istoria așezării urbane de la Trotuș* 101

IOAN CIUTĂ, *Bacăul oglindit în documentele cancelariei Moldovei secolului al XV-lea* 127

IOAN MURARIU, *Ținutul Bacău în secolele XV-XIX* 133

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

GHEORGHE BURLACU, *Contribuţii la cunoaşterea Cobîlei de pe Siretul mijlociu* 151

PAUL PĂLTĂNEA, *Note la biografia lui Costache Rosetti-Teţcanu* 175

IONEL MARIN, *Din lupta antifascistă, antirevizionistă şi antirăzboinică a maselor muncitoare din Valea Bistriţei* 195

ETNOGRAFIE

DORINEL ICHIM, *Dovezi etnologice şi paleoetnologice privind vechimea viticulturii în Moldova centrală* 209

RECENZII

AL. ZUB, *Pe urmele lui Vasile Pârvan,* Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1983 (Ioan Mitrea) 225

CRONICA VIEŢII ŞTIINŢIFICE

ELENA ARTIMON, *Cronica activităţii secţiei de istorie pe anul 1983* 229

NECROLOG

HADRIAN DAICOVICIU (Viorel Căpitanu) 235

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

CARPICA XVI

SOMMAIRE — CONTENTS — INHALT

23 AOÛT 1944 — 23 AOÛT 1984

IOAN SCURTU, *La préparation politique de l'événement historique du 23 Août 1944* 7

VASILE FLOREA, *Aspects militaires sur la territoire du districte de Bacău au commencement de la revolution d'éliberation sociale et nationale, antifasciste et antiimperialiste déclanché à 23 Août 1944* 17

ARCHEOLOGIE — HISTOIRE

IOAN MITREA, *Millénaires d'habitation dans le foyer de la ville de Bacău et des environs, jusqu'à la première mention documentaire de la localité* 23

VIOREL CÂPITANU, *Une epée akinakes découverte à Găiceana, dép. de Bacău* 51

VLAD ZIRRA, *La contribution céltique à la formation de la culture dacogétique à la conception de Vasile Pârvan* 55

VIOREL CÂPITANU, *Fibules de type Laténe découvertes dans une habitation de type „dava" de Răcătău, du district de Bacău* 61

IOAN MITREA, *Quelques considérations concernant l'origine, la chronologie et la signification étnique-culturelle des couteaux aux volutes découvertes sur la territoire de la Roumanie* 85

SERGIU HAIMOVICI, *L'étude du matérial faunique des établissements de Cîrligi-Filipeşti (II-V siècles n. è.) et Izvoare—Bahna (VI-IX siècles n. è.)* 95

ALEXANDRU ARTIMON, *Nouvelles contributions archéologiques concernant l'histoire de l'établissement urbaine de Tg. Trotuş* 101

IOAN CIUTĂ, *La ville de Bacău refletée dans les documents de la chancellerie de la Moldavie du XV-e siècle* 127

IOAN MURARIU, *La region de Bacău aux XV-e — XIX-e siècles* 133

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

GHEORGHE BURLACU, *Contributions à la connaissance de Cobîla de Siret moyen (XV-e — XIX-e siècles)* 151
PAUL PĂLTĂNEA, *Notes sur la biographie de Costache Rosetti-Teţcanu* 175
IONEL MARIN, *De la lutte antifasciste, antirévisionniste, contre la guerre des masses populaires de la Vallée de Bistriţa* 195

ETNOGRAFIE

DORINEL ICHIM, *Témoignages éthnologiques et paléoethnologiques concernant l'ancienneté de la viticulture en Moldavie centrale* 209

COMPTES RENDUS

AL. ZUB, *Pe urmele lui Vasile Pârvan*, Ed. Sport-Turism, Bucureşti, 1983 (Ioan Mitrea) 225

CHRONIQUE DE LA VIE SCIENTIFIQUE

ELENA ARTIMON, *La chronique des activités du compartement d'histoire pendant l'année 1983* 229

NÉCROLOGIE

HADRIAN DAICOVICIU (Viorel Căpitanu) 235

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

PREGĂTIREA POLITICĂ A ACTULUI ISTORIC DE LA 23 AUGUST 1944

de Ioan SCURTU

23 August 1944 este rezultatul evoluției istorice a poporului român, al luptei sale îndelungate pentru libertate, independență și progres social. Parafrazîndu-l pe Bălcescu, putem afirma că revoluția de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944 este rezultatul veacurilor de „lucrare a poporului asupra lui însuși". Acumulările de durată au făcut să se maturizeze condițiile pentru saltul hotărîtor — pentru trecerea la o nouă calitate — realizat în anumite condiții istorice, caracterizate prin existența regimului dictatorial, subordonarea țării intereselor Germaniei hitleriste, împingerea României în războiul antisovietic, ajungerea ei în pragul unei catastrofe naționale.

În vara anului 1944 nu se mai punea problema dacă o clasă socială sau alta, dacă un partid politic sau altul va reuși să-și impună voința, ci aceea a salvării poporului român însuși, a României ca stat independent și suveran.

23 August 1944 nu a fost un act spontan, izbucnirea nestăvilită a unei stări de nemulțumire și revoltă a poporului român împotriva regimului dictatorial și a războiului, ci un act îndelung și temeinic pregătit, care s-a desfășurat în conformitate cu un plan politic și militar minuțios elaborat, care sintetiza platforma pe care se realizase consensul național.

Nu a fost desigur ușor să se ajungă la acest consens, ci după multă trudă, după eforturi stăruitoare în timpul cărora au fost învinse numeroase obstacole de natură obiectivă și subiectivă. Spre exemplu, colaborarea dintre cele două clase antagoniste — proletariatul și burghezia — urma să se realizeze după decenii de aprige confruntări, în care clasa muncitoare s-a ridicat cu hotărîre împotriva exploatării capitaliste, în timp ce clasa dominantă nu a ezitat, în momentele critice pentru ea, să recurgă la represiuni sîngeroase (decembrie 1918, august 1929, februarie 1933). Partidul Comunist urma să lupte alături de Partidul Național-Liberal și de Partidul Național-Țărănesc, care-l scoseseră în afara legii, îl persecutaseră, numeroși comuniști trebuind să petreacă ani mulți în închi-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

sori, unde fuseseră trimiși de guvernele național- liberale sau național-țărăniste. Partid republican prin însăși esența sa, Partidul Comunist trebuia să acționeze împreună cu cercurile Palatului, cu regele, care era simbolul unei societăți bazată pe exploatare și asuprire, pe care comuniștii aveau misiunea istorică să o lichideze.

Și totuși, Partidul Comunist a avut tăria, capacitatea, patriotismul de a pune mai presus de interesele sale (decurgînd din obiectivul fundamental — edificarea socialismului pe pămîntul României), interesele generale ale poporului român — în momentul istoric dat. În principalul său document programatic, din 6 septembrie 1941, Partidul Comunist Român declara : „Comuniștii, în interesul Frontului Unic Național, pentru zdrobirea fascismului cotropitor, pentru cucerirea drepturilor și libertăților democratice și cetățenești, a independenței poporului român, renunță la orice lozincă sau acțiune, care ar putea să-l *despartă* de celelalte partide și grupări politice, care sînt pentru dezrobirea națională a poporului român". Evident, comuniștii nu renunțau și nu puteau renunța la „programul lor, la propagarea programului lor și a lozincilor finale". [1] Partidul Comunist a înțeles limpede că în joc nu era soartea unei clase sau categorii sociale, a unui partid politic sau a altuia, ci a poporului român, a statului român însuși.

În perioada iunie-decembrie 1941, caracterizată prin victoriile obținute de Germania pe frontul antisovietic, principalii lideri ai burgheziei nu au înțeles pe deplin gravitatea situației ; ei n-au ezitat să adreseze lui Antonescu felicitări „pentru acțiunea militară întreprinsă" [2], pe care o considerau necesară în vederea restabilirii graniței de răsărit de dinainte de 28 iunie 1940. În momentul cînd, din ordinul lui Antonescu, armata română a depășit Nistrul, Maniu și Brătianu au început să adreseze conducătorului statului memorii prin care cereau retragerea trupelor în limitele granițelor naționale. [3] Ei n-au întreprins nici o acțiune concretă împotriva dictaturii antonesciene, mulțumindu-se cu anumite contacte cu diplomați din statele occidentale pentru a le expune punctul lor de vedere.

Deși era nominal „capul oștirii" [4], regele Mihai n-a fost solicitat de Antonescu să-și pună semnătura pe „Proclamația către țară" din 22 iunie 1941 [5], prin care se anunța intrarea României în război. Totuși, suveranul l-a însoțit în cîteva rînduri pe conducătorul statului pe front, act ce semnifica solidarizarea cu războiul antisovietic.

---

1 Arhiva Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. (în continuare se va cita : Arh.I.S.I.S.P.), cota Ab XXV-2.

2 Arh. ist. centr., fond. Președ. Cons. Min., dos 48/1940, f. 98-99, dos. 25/1940, f. 135-139.

3 Ilie Ceaușescu, *Aspecte contradictorii în atitudinea unor forțe politice burgheze din România față de problemele militare și politice ale țării în perioada septembrie 1940 — august 1944*, în „File din istoria militară a poporului român", vol. I, 1973, p. 204.

4 „Monitorul oficial", nr. 206 bis din 6 septembrie 1940.

5 „Universul", nr. 164 din 22 iunie 1941 (ediție specială).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În această etapă, singur Partidul Comunist a avut o atitudine clară și fermă, a înțeles că războiul se ducea exclusiv în interesul Germaniei, că pentru poporul român el nu putea aduce decît nenorociri. În rezoluția C.C. al P.C.R. din 8 iulie 1941 [6] se arăta că împingerea României în război a creat o situație foarte gravă, care pune în joc „viața sau moartea poporului român, cotropit de banda sîngeroasă din Germania și aruncat în acest măcel nimicitor". În asemenea condiții, Partidul Comunist — dîndu-și seama că deosebirile de clasă socială, de partid politic, ideologice, religioase etc., treceau pe un plan secundar — aprecia că datoria sa „față de poporul român" era aceea de a organiza lupta împotriva războiului, pentru alungarea hitleriștilor din țară, doborîrea dictaturii lui Antonescu, „pentru o Românie liberă și independentă". În acest document se formula pentru prima dată ideea creării Frontului unic național, pornindu-se de la concepția că nu numai comuniștii, dar și „social-democrații, național-țărăniștii, țărăniștii-radicali, liberali, masele largi de sub influența lor" urăsc războiul și regimul dictatorial. Pe linia unor mai vechi aprecieri, se afirma că aceste mase „trebuie eliberate de sub influența șefilor lor și cîștigate pentru Frontul unic de eliberare a poporului român".

Foarte curînd însă, în Platforma-program din 6 septembrie 1941 [7], P.C.R. nu mai făcea această disociere între mase și conducători, înțelegînd că și aceștia trebuiau atrași pe calea colaborării în vederea realizării Frontului unic național, pentru înfăptuirea deziderateIor fundamentale ale întregii națiuni. Partidul Comunist a elaborat și baza politică, programatică a colaborării : încetarea războiului contra Uniunii Sovietice, alăturarea țării și lupta comună cu Uniunea Sovietică și celelalte țări democratice împotriva hitlerismului ; alungarea din țară a cotropitorilor hitleriști, recucerirea libertății și independenței naționale a României ; răsturnarea dictatorului Antonescu și realizarea unui guvern al independenței naționale alcătuit din reprezentanții tuturor forțelor patriotice ; anularea dictatului de la Viena și eliberarea nordului Transilvaniei de sub ocupația horthystă ; amnistie generală, politică, militară și agrară, desființarea lagărelor de concentrare și de muncă, restabilirea drepturilor și libertăților cetățenești democratice ș. a. Partidul Comunist propunea această platformă și se declara „gata să colaboreze cu toate partidele, grupările, persoanele politice și cu toți patrioții români, pentru realizarea oricărei revendicări din Platformă, punînd ca singur criteriu al colaborării : atitudinea față de ocupanții hitleriști, de slugile lor trădătoare de țară și de războiul criminal împotriva Uniunii Sovietice". Așadar, în mai puțin de trei luni de la dezlănțuirea războiului împotriva Uniunii Sovietice, P.C.R. a reușit să elaboreze programul politic vizînd salvarea țării, precum și linia sa strategică și tactică, pornind de la concepția că această acțiune nu aparținea unei anumite clase sau unui singur partid politic, ci poporului român, tuturor forțelor democratice, patriotice, antifasciste și antiimperialiste.

---

6 Arh. I.S.I.S.P., cota Ab XXV-10.

7 *Ibidem*, cota Ab XXV-2.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În această etapă liderii partidelor burgheze nu au răspuns apelului făcut de comuniști, deși unele contacte, sporadice, au avut loc, în cadrul cărora fiecare parte își expunea propria poziție față de problemele cu care se confrunta România.

Hotărîrea lui Antonescu de a continua războiul alături de Hitler, marile pierderi suferite de armata română, cotitura istorică produsă în desfășurarea celui de al doilea război mondial după Stalingrad, încheierea coaliției Națiunilor Unite, au influența mișcarea de rezistență din România, inclusiv acțiunile politice vizînd înlăturarea regimului dictatorial și încetarea ostilităților împotriva statului sovietic. Perioada decembrie 1941–aprilie 1944 s-a caracterizat prin activizarea forțelor politice din țară, prin eforturi stăruitoare de a găsi soluțiile adecvate scoaterii României din impasul în care fusese adusă de Antonescu.

P.C.R. a rămas consecvent orientării stabilite în septembrie 1941, în documentele sale ulterioare — din rîndul cărora se degajă cel din ianuarie 1942, intitulat „Pieirea sau salvarea poporului român“ [8] — fiind dezvoltate și concretizate ideile și modalitățile de realizare a colaborării preconizate. Un prim succes de seamă a fost obținut în toamna anului 1943, cînd a luat ființă Frontul Patriotic Antihitlerist, care grupa P.C.R., Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Madosz-ul, Partidul Socialist-Țărănesc, avînd la bază obiectivele stabilite de comuniști.

Conducătorii Partidului Național-Țărănesc și Partidului Național-Liberal au continuat să trimită memorii lui Antonescu, să țină legătura cu unii diplomați din Marea Britanie și S.U.A., mai ales din capitalele statelor neutre, sondînd condițiile în care România ar putea ieși din război și încheia armistițiul cu Națiunile Unite. [9]

O anumită tendință de detașare de politica lui Antonescu se înregistrează și la curtea regală, devenind evidentă și publică în discursul rostit de regele Mihai cu prilejul Anului Nou 1943.

Contactele stabilite de Partidul Comunist cu liderii partidelor burgheze și cu Palatul au permis cunoașterea reciprocă a pozițiilor exprimate de fiecare parte și descifrarea posibilităților de colaborare.

În înaintarea lor victorioasă, armatele sovietice au intrat, la sfîrșitul lunii martie 1944, pe teritoriul României. La 2 aprilie 1944 guvernul sovetic a declarat că intrarea Armatei Roșii în România era determinată de motive strict militare și că „Uniunea Sovietică nu urmărește achiziționarea vreunei părți a teritoriului României“. [10] În ziua de 4 aprilie guvernul sovietic a propus oficial guvernului român încheierea armistițiului ; punctul al doilea al condițiilor de armistițiu prevedea : „Restabilirea frontierei româno-sovietice după tratatul din 1940“. [11] La 15 mai, Ion Antonescu a respins condițiile de armistițiu, astfel încît apărea posibilitatea iminentă a transformării României într-un uriaș teatru de război, cu toate consecințele ce decurgeau din acest fapt.

---

8 *Ibidem*, cota Ab XXVI, nr. inv. 1933.

9 A. Simion, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din august 1944*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1979, p. 271-278.

10. *Relații internaționale în acte și documente*, vol. II, București, Edit. didactică și pedagogică, 1976, p. 158.

11 *Ibidem*, p. 159.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Forțele patriotice au căutat să prevină o asemenea eventualitate, reușind, printr-un efort demn de cele mai luminoase pagini din istoria României, să oprească evoluția spre prăpastie și să asigure un nou curs, firesc și logic, dezvoltării poporului nostru.

După mai multe întîlniri și dezbateri, între Partidul Comunist și Partidul Social-Democrat s-a ajuns, la 10 aprilie 1944, la un acord principial de colaborare, iar la 18 aprilie a fost aprobat textul manifestului comun, elaborat de Lucrețiu Pătrășcanu și Ștefan Voitec.[12] Difuzat cu prilejul zilei de 1 Mai, manifestul aducea la cunoștința publică înfăptuirea unității de acțiune a clasei muncitoare, chemînd „pe toți muncitorii, organizați și neorganizați, întreg poporul român, toate clasele și păturile sociale, toate partidele și organizațiile, indiferent de culoare politică, credință religioasă și apartenență socială, la lupta hotărîtă pentru : Pace imediată. Răsturnarea guvernului Antonescu, formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste ; izgonirea armatelor hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane ! Sprijinirea Armatei Roșii eliberatoare, alianța cu Uniunea Sovietică, Anglia, Statele Unite. Pentru o Românie liberă, democratică și independentă !“[13]. Era deci formulat un program politic de acțiune, care viza nu numai interesele clasei muncitoare, ci ale întregului popor român, nu numai a celor două partide muncitorești, ci ale tuturor forțelor politice democratice și patriotice.

Înfăptuirea unității de acțiune a clasei muncitoare a constituit un moment de însemnătate istorică în lupta de eliberare a poporului român ; a întărit rolul conducător al proletariatului în mișcarea de rezistență, a grăbit procesul de unire a tuturor forțelor democratice, patriotice, antihitleriste.

În momentul cînd se difuza manifestul Frontului Unic Muncitoresc, Gh. Tătărescu propunea crearea unui Comitet Național, alcătuit din „actualii și foștii președinți ai partidelor politice, al căror program este compatibil cu o înțelegere cu Uniunea Sovietică și din foștii președinți de Consiliu, ale căror credințe și linie de conduită nu se opun acestui act politic“ ; semnificativă era precizarea : „Președintele (delegatul) Partidului Comunist — azi partid național — va face parte din acest Comitet“.[14] Liderii național-țărăniști și național-liberali, au refuzat colaborarea cu Tătărescu. Pe de altă parte, prin intermediul lui Petre Bejan și a lui N. D. Cocea, s-a stabilit o legătură între Gh. Tătărescu și Partidul Comunist, angajîndu-se negocieri, care au condus la perfectarea unui acord de colaborare, semnat la 26 mai 1944. Documentul consemna formarea Coaliției Național-Democratice, din care făceau parte organizațiile componente ale Frontului Patriotic Antihitlerist, Partidul Social-Democrat, gruparea liberală condusă de Gh. Tătărescu, precum și Partidul Naționalist-Democrat (condus după moartea lui N. Iorga de dr. Petre Țopa); aceasta

12 „Jurnalul de dimineață“, VII, nr. 44 din 5 ianuarie 1945 ; *Un act istoric. Cum s-a înfăptuit Frontul Unic Muncitoresc*, în „Magazin istoric“, nr. 1/1967.

13 Arh. I.S.I.S.P., cota A XXVIII-3.

14 Ioan Scurtu (coordonator), Gh. Z. Ionescu, E. Popescu, D. Smîrcea, *Istoria României între anii 1918—1944, Culegere de documente*, București, Edit. didactică și pedagogică, 1982, p. 452-453.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

își propunea să lupte pentru : „1. Pregătirea acțiunii politice menite să realizeze ieșirea României din război și încheierea armistițiului cu Națiunile Unite. 2. Eliberarea teritoriului național de sub jugul trupelor de ocupație și reîncorporarea Transilvaniei de nord prin alungarea cotropitorilor. 3. Ieșirea României din Axă, restabilirea raporturilor tradiționale ale României cu puterile occidentale și cu foștii ei aliați și prieteni, precum și încheierea, în același timp, pentru epoca de după pace, a unei alianțe cu Republicile Sovietice Socialiste, organizîndu-se astfel o colaborare permanentă în toate domeniile. 4. Reașezarea instituțiilor democratice la temeliile vieții politice a statului român". [15]

După o suită de negocieri bilaterale s-a ajuns la începutul lunii mai 1944, la constituirea unui organism comun, alcătuit din reprezentanții Partidului Comunist, Partidului Social-Democrat, Partidului Național-Țărănesc și Partidului Național-Liberal, numit Comitet Central de acțiune, care a ales un Birou, alcătuit din : P. Constantinescu-Iași și Vasile Bîgu din partea P.C.R., Ghiță Popp și Ion Hudiță din partea național-țărăniștilor, Bebe Brătianu și Gh. Zamfirescu din partea național-liberalilor, Iosif Jumanca și Ștefan Voitec din partea P.S.D.; în cadrul Biroului s-a elaborat și definitivat platforma politică de colaborare [16]. La 12 iunie emisari români la Cairo sînt informați că Blocul celor patru partide era constituit. Platforma politică, intitulată „Declarație", a fost semnată la 20 iunie de Lucrețiu Pătrășcanu, Constantin Titel Petrescu, Iuliu Maniu și Constantin I. C. Brătianu ; documentul prevedea : „1. Încheierea fără întîrziere, în baza ofertei făcute de Aliați, a unui armistițiu cu Națiunile Unite (Uniunea Sovietică, Marea Britanie, Statele Unite ale Americii), căutînd a obține condițiile posibile cele mai bune ; 2. Ieșirea României din Axă, eliberarea țării de ocupația germană, alăturarea ei de Națiunile Unite și restabilirea independenței și suveranității naționale ; 3. În acest scop : înlăturarea regimului actual de dictatură și înlocuirea lui cu un regim constituțional-democratic, pe baza acordării drepturilor și libertăților civice tuturor cetățenilor țării. 4. Menținerea unei ordini democratice și realizarea păcii conform cu interesele statului și poporului român". [17] În „Declarație" se făcea precizarea că partidele care alcătuiau Blocul Național-Democratic „își păstrează întreaga independență ideologică și politică, acordul intervenit neprivind decît punctele mai sus citate" ; de asemenea, se menționa că în timpul tratativelor delegații partidelor comunist și social-democrat au propus participarea la Bloc și a Frontului Plugarilor, Uniunii Patrioților și Partidului Muncitoresc-Țărănesc, dar că în urma discuțiilor avute „delegații partidelor național-țărănesc și național-liberal declarînd că întrucît cele patru partide democratice din acest Bloc reprezintă aproape unanimitatea de opinii a țării și a forțelor patriotice, care au combătut în permanență atît orientarea alături de Axă, cît și regimurile de dictatură în interior, toți delegații au căzut de acord ca Blocul să fie constituit numai din aceste patru partide". [18]

15 „Drapelul", II, nr. 158 din 3 iulie 1945.
16 „Jurnalul de dimineață", VII. nr. 44 din 5 ianuarie 1945.
17 „România liberă", II, nr. 9 din 10 august 1944.
18 *Ibidem.*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Alcătuirea Blocului Național-Democratic a însemnat înfăptuirea celei mai largi colaborări politice realizate pînă atunci în România după făurirea partidului politic al clasei muncitoare și o dovadă grăitoare a faptului că în momentele cruciale pentru soarta unui popor se pot realiza convergențe care în timpuri normale sînt cu totul scoase din calculul politic. Totodată, „Declarația" Blocului Național-Democrat avea să reprezinte, în fapt, programul de activitate al primului guvern constituit după înlăturarea regimului dictatorial ; ea poate fi socotită programul imediat al revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă declanșată la 23 August 1944. O analiză comparativă a acesteia cu „Platforma-program" a Partidului Comunist din septembrie 1941 arată că fondul este comun, că de fapt, liderii partidelor burgheze ajunseseră în situația de a accepta punctele de vedere formulate de comuniști cu aproape trei ani înainte.

În prima jumătate a anului 1944, legăturile dintre reprezentanții P.C.R. și cei ai Palatului s-au întețit. Începînd cu luna aprilie, Lucrețiu Pătrășcanu a purtat discuții nu numai cu emisari ai Palatului, ci și cu regele Mihai, fapt ce a grăbit procesul de realizare a unui acord. În noaptea de 14/15 iunie a avut loc, într-o locuință conspirativă a Partidului Comunist, o importantă întîlnire la care au participat : Lucrețiu Pătrășcanu și Emil Bodnăraș din partea P.C.R., gen. Gheorghe Mihail, gen. C. Sănătescu, gen. C. Vasiliu-Rășcanu, col. D. Dămăceanu, I. Mocsony-Stîrcea și Mircea Ioanițiu din partea armatei și cercurilor Palatului, Grigore Niculescu-Buzești, delegat oficios al Partidului Național-Țărănesc și Partidului Național-Liberal.[19] După dezbateri aprinse a fost acceptat punctul de vedere al Partidului Comunist privind înlăturarea prin forță a dictaturii antonesciene ; a fost constituit un Comitet Militar format din gen. Gh. Mihail, gen. C. Vasiliu-Rășcanu, col. D. Dămăceanu.[20] În ziua de 15 iunie 1944, C. Sănătescu a comunicat reprezentanților P.C.R. acordul regelui asupra planului insurecției armate.

Astfel, în vara anului 1944 s-a definitivat un amplu sistem de alianțe, cuprinzînd toate formațiunile și grupările politice, toate partidele interesate în răsturnarea dictaturii antonesciene, revenirea la regimul democratic, scoaterea țării din războiul hitlerist și alăturarea ei la coaliția Națiunilor Unite, eliberarea nordului Transilvaniei de sub ocupația horthystă, redobîndirea independenței și suveranității României.

O privire atentă a sistemului de alianță închegat arată limpede că Partidul Comunist era factorul comun al acestora ; cercetarea modului cum s-a ajuns la realizarea lui evidențiază că principalul factor de inițiativă, de contact a fost tot Partidul Comunist, și aceasta încă de la angrenarea țării în războiul antisovietic. Desigur, Frontul Unic Național preconizat de comuniști în vara anului 1941 nu s-a realizat sub forma unui organism cu o structură interioară riguros clădită, de sus și pînă jos, cu un singur organ de decizie pentru toate formațiunile politice afiliate ; tot atît de adevărat este și faptul că în cadrul alianțelor făurite —

19 V. Liveanu, E. Cimponeriu, M. Rusenescu, T. Udrea, *Din cronica unor zile istorice*, București, Edit. Academiei, 1972, p. 41.

20 *Ibidem.*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Frontul Patriotic Antihitlerist, Frontul Unic Muncitoresc, Coaliția Național-Democratică, Blocul Național-Democratic, acordul cu Palatul — nu exista o prevedere care să stipuleze rolul conducător al Partidului Comunist, după cum nici comuniștii nu și-au revendicat atunci acest rol. Au fost aici în primul rînd motive de tactică, efortul de a menaja susceptibilitățile colaboratorilor, de a pune pe primul plan numai și numai obiectivele național-patriotice și a evita orice element care ar putea crea fisuri în sistemul de alianțe, în efortul întregului popor, a tuturor claselor și categoriilor sociale de salvgardare a intereselor supreme ale României.

Dar este un fapt de necontestat că Partidul Comunist a fost forța politică cea mai activă, sufletul și dinamizatorul mișcării de rezistență a poporului român, că s-a orientat de la început, în mod ferm, spre salvarea țării prin forțele interne, a elaborat programul care a stat la baza tuturor sistemelor de alianțe închegate, că era factorul comun al acestor alianțe, că a militat cu fermitate pentru înlăturarea regimului dictatorial, pentru angajarea armatei în această acțiune națională. Fără a diminua sau nega contribuția celorlalte forțe politice la pregătirea și înfăptuirea actului de la 23 August, se cuvine subliniat — în spiritul adevărului istoric obiectiv — rolul Partidului Comunist de inițiator, organizator și conducător al luptei poporului român împotriva dictaturii antonesciene și a războiului antisovietic, a mișcării de rezistență din țara noastră, care a culminat cu insurecția din august 1944.

După 20 iunie 1944 au avut loc mai multe întîlniri conspirative între reprezentanții Blocului Național-Democratic și cei ai Palatului în vederea stabilirii componenței viitorului guvern, a elaborării proclamației regale și a manifestului guvernului, a conținutului primelor decrete ce urmau a fi date publicității. În discuțiile anterioare, care au dus la crearea *Blocului Național-Democratic,* se clarificaseră principalele obiective de urmărit, iar „Declarația" semnată la 20 iunie a constituit baza documentelor ce trebuiau elaborate. De aceea, nu a fost greu să se ajungă la un acord, fără discuții prelungite. Pentru spiritul de colaborare și înțelegere ce a existat, este semnificativ faptul că proiectul proclamației regale a fost elaborat de Lucrețiu Pătrășcanu împreună cu doi membri ai Palatului și „acceptat în întregime, după oarecari discuții" de ceilalți participanți.[21] În aceeași atmosferă au fost elaborate și adoptate proiectul declarației guvernului, precum și decretele de amnistie politică generală, de desființare a lagărelor de internare ș. a.

În ziua de 23 august, prezentîndu-se la Palat, Ion Antonescu a recunoscut că situația României „este critică", dar n-a acceptat să încheie imediat armistițiul. În baza prerogativelor sale, regele a hotărît desărcinarea lui Antonescu din funcția de conducător al statului și arestarea lui. A urmat punerea în practică a hotărîrilor convenite anterior, precum și adoptarea unor măsuri impuse de desfășurarea evenimentelor. Astfel,

21 Arthur Gould Lee, *Crown Against Stikle,* London, 1950, p. 69 ; Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, I. Saizu, D. Șandru, *Din istoria unei zile (Contribuții la cronologia insurecției române din august 1944),* în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie A. D. Xenopol", Iași, XVI, 1979, p. 36.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

s-a constituit noul guvern sub președinția lui C. Sănătescu în care Iuliu Maniu, C. I. C. Brătianu, Constantin Titel Petrescu și Lucrețiu Pătrășcanu, semnatarii declarației de constituire a Blocului Național-Democrat, ocupau funcția de miniștri de stat fără portofoliu ; titularii de departamente, cu excepția celui de justiție (Lucrețiu Pătrășcanu, ad-interim) și externe (Grigore Niculescu-Buzești) fiind militari și tehnicieni. A fost imprimată pe disc proclamația regelui și declarația guvernului ; spre sfîrșitul zilei au fost semnate primele decrete, prin care se acorda amnistia generală și se desființau lagărele de internare. Deși liderii partidelor burgheze s-au prezentat la Palat a doua zi dimineața, evenimentele au decurs în conformitate cu planurile stabilite (atît din punct de vedere politic, cît și militar). [22]

La ora 22,12 postul național de radio a difuzat proclamația regelui : „În ceasul cel mai greu al istoriei noastre, am socotit, în deplină înțelegere cu poporul meu, că nu este decît o singură cale de salvare a țării de la o catastrofă totală.: ieșirea noastră din alianța cu puterile Axei și imediata încetare a războiului cu Națiunile Unite. Români, Un nou guvern de uniune națională a fost însărcinat să aducă la îndeplinire voința hotărîtă a țării de a încheia pace cu Națiunile Unite. România a acceptat armistițiul oferit de Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii. Din acest moment încetează lupta și orice act de ostilitate împotriva armatei sovietice, precum și starea de război cu Marea Britanie și cu Statele Unite. Primiți pe soldații acestor armate cu încredere. Națiunile ne-au garantat independența țării și neamestecul în treburile noastre interne. Ele au recunoscut nedreptatea dictatului de la Viena, prin care Transilvania de nord ne-a fost răpită." [23] În declarația guvernului se preciza : „Astăzi, dictatura a fost înlăturată. Poporul român reintră în drepturile lui. Regimul politic pe care îl vom înfăptui va fi un regim democratic, în care libertățile publice și drepturile cetățenești vor fi garantate și respectate." [24]

Actul de la 23 August 1944 a fost temeinic pregătit, a constituit punctul culminant al unei ample mișcări politice desfășurate în timp, care a asigurat tocirea multor asperități și contradicții, a condus spre formularea unui program în care erau sintetizate aspirațiile fundamentale ale întregii națiuni. Aici se află explicația faptului că el a fost primit cu entuziasm de poporul român, care s-a angajat, de la început, în lupta pentru înfăptuirea obiectivelor anunțate, pentru înfrîngerea trupelor hitleriste, eliberarea teritoriului patriei, redobîndirea independenței și suveranității României. Această plenară ridicare la luptă amintea de vremurile istorice cînd românii, conștienți de jertfele pe care le vor da, nu ezitau să înfrunte pe cei ce-i călcau pămîntul și-i furau averile. În fond, 23 August se înscria în acea suită de evenimente memorabile care au înnobilat istoria României.

---

22 Ioan Scurtu, *Din viața politică a României. Studiu critic privind istoria Partidului Național-Țărănesc (1926—1947)*, București, Edit. științifică și enciclopedică, 1983, p. 492-493.

23 „România liberă", II, nr. 11 din 24 august 1944.

24 *Ibidem.*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În același timp, 23 August este și un început de ev nou. Subliniind semnificația acestui eveniment, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta : „Insurecția din august 1944 a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, care a dus la cucerirea adevăratei independențe a patriei, la transformarea revoluționară, socialistă a României." [25]

RÉSUMÉ

LA PREPARATION POLITIQUE DE L'EVENEMENT HISTORIQUE DU 23 AOÛT 1944

L'act historique du 23 août été serieux preparé par les forces politiques et patriotiques dans Roumanie. En 6 septembre 1941, le Parti Communiste de Roumanie élabora une plate-forme ayant contenu profondément patriotique, qui prévoyait le reversement de la dictature d'Antonescu, le retrait du pays de la guerre antisoviétique et le retournement des armes contre l'Allemagne, la formation d'un gouvernement comprenant les représentants de toutes les forces antifascistes, la réalisation de réformes démocratiques. Les communistes se déclarèrent prêts à coopérer avec tous les partis, groupements et personnalités politiques, quelles que soient leur position de classe et leur convictions idéologiques, pour réaliser n'importe quelle prévision de cette plate-forme, en fixant comme seul critérium de la coopération la lutte contre les ocupants hitlériens et leurs laquais du pays.

En 1943 fut constitué le Front Patriotique Antihitlérien qui réunissait, aux côtés du P.C.R., l'organisation : Le Front des Laboreurs, l'Union des Patriotes, le Parti Socialiste-Paysan, l'Organisation des Travailleurs Hongris de Roumanie (Madosz). En avril 1944, l'unité d'action fut réalisée entre le Parti Communiste de Roumanie et le Parti Social-Démocrate par la création du Front Unique Ouvrier qui constitua la charpente de la colaboration de toutes forces politiques résolues à luter pour la libération du pays. En mai 1944, le Parti Communiste conclut un accord en vue d'une action commune avec le groupement libéral dirigé par Gheorghe Tătărescu. En juin 1944 fut constitué le Bloc National Démocratique comprenant le Parti Communiste, le Parti Social-Democrate, le Parti National-Paysan et le Parti National-Liberal. L'activité déployée du Parti Communiste pour la réalisation d'une large colalisation de forces a assuré la victoire du 23 août 1944.

25 Nicolae Ceaușescu, *Istoria poporului român. Culegere de texte*, București, Edit. militară, 1983, p. 515.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ASPECTE MILITARE PE TERITORIUL JUDEȚULUI BACĂU LA ÎNCEPUTUL REVOLUȚIEI DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ, ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ, DECLANȘATĂ LA 23 AUGUST 1944

de Vasile FLOREA

În luna august 1944, cînd inițiativa strategică trecuse în întregime de partea trupelor sovietice, comandantul suprem sovietic a executat o puternică lovitură la aripa de sud a frontului sovieto-german pe direcția Iași-Chișinău. România ocupa, în calculele comandamentului german, un spațiu geografic de mare importanță strategică, deoarece de aici se putea dezvolta o ofensivă în Peninsula Balcanică și alta spre Europa Centrală. În scopul de a opri ofensiva sovietică, Hans Friessner, comandantul grupului de armate „Ucraina de sud" a „concentrat în porțiunea de front Iași-Chișinău-Marea Neagră, 47 de divizii, dintre care trei de tancuri și una motorizată". [1]

„În dispozitivul de apărare al grupului se aflau și două armate române : Armata 3, care forma împreună cu Armata 6 germană, gruparea Dumitrescu, situată între Prut și Marea Neagră ; Armata 4, împreună cu Armata 8 germană și corpul 17 Armată germană formau gruparea Wöhler, situată între Prut-Soveja-Caşin". [2] Grupul de armate „Urcraina de Sud", denumire improprie la această dată, avea în față Fronturile 2 și 3 ucrainiene aproximativ 90 de divizii în care intra și divizia română Tudor Vladimirescu.

Frontul 2 ucrainean a primit misiunea să execute lovitura principală pe direcția Iași-Vaslui-Fălciu și, în strînsă legătură cu Frontul 3 ucrainean, să nimicească gruparea inamicului din zona Iași-Chișinău ca să cucerească inițial aliniamentul Bacău-Fălciu.

La 20 august 1944 „dată la care se declanșează ofensiva forțelor sovietice, aliniamentul Frontului germano-sovietic trecea în Nordul Moldovei și sudul Bucovinei sensibil la est de Carpații Orientali de-a lungul colinelor premontane, după care, cam în dreptul Pașcanilor el se recurbă în unghi drept intersectînd Siretul, Prutul și ajungînd la Nistru" [3].

---

1 Ion Coman, P. Dărnăceanu, Ion Gheorghe, *Marea conflagrație a sec. XX*, Ed. Politică, București, 1971, p. 383.
2 *Ibidem*, p. 383.
3 *Ibidem*, p. 386.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Ofensiva sovietică rupe apărarea germană în podișul Moldovenesc și pe Nistrul inferior, cu o iuțeală care l-a determinat pe comandantul grupului de armate „Ucraina de Sud" să renunțe la ocuparea dispozitivului fortificat Focșani-Nămoloasa-Brăila, unde el spera, inițial, să oprească înaintarea trupelor sovietice. Puternica ofensivă sovietică a dus la ruperea în două a grupării Wöhler, o parte fiind împinsă pe direcția Roman-Bacău.

Hans Friessner, aflat temporar cu cartierul său general la Slănic Moldova, dădea ordine contradictorii, confuze, deoarece el nu deținea informații precise privind situația reală asupra evenimentelor revoluționare ce se desfășurau la București.

La 23 August 1944, la Slănic Moldova, în atmosfera încordată a cartierului general al grupului de armate germane „Ucraina de Sud" se luau încă, la ora 18,50 decizii în care intra în calcul cooperarea armatei române. Abia tîrziu seara, după ora 20, ne informează istoricul vest-german Andreas Hillgruber [4], Hans Friessner se convinge de arestarea mareșalului I. Antonescu și duce tratative cu Gen. Sănătescu, șeful noului guvern, privind statutul prizonierilor germani în România.

Comentînd semnificația declanșării revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, istoricul german Hans Kissel scria „pentru grupul de armate «Ucraina de Sud» 23 August 1944 înseamnă nu numai și nu atît pierderea unui aliat cît mai ales adăugarea unui nou adversar" [5].

Evenimentele revoluționare de la 23 August 1944 au provocat consternare și derută în rîndul șefilor militari germani de la Slănic-Moldova, care, sub presiunea retragerii precipitate a trupelor germane au încercat un nou tur de orizont asupra fișiei de baraj între Focșani și Dunăre. Astfel, comandamentul german n-a mai avut posibilitatea de-a folosi sistemul de fortificații părăsit de unitățile române în noaptea de 24 spre 25 august 1944, „cu excepția cîtorva cazemate de pe Valea Trotușului care au fost ocupate pentru scurt timp de rămășițe ale unor unități hitleriste retrase de pe front" [6]. În retragere prin trecătorile Carpaților Orientali, hitleriștii au jefuit și incendiat satele Preluci-Brusturoasa și Palanca pe Valea Trotușului și Poiana Sărată de pe Valea Oituzului. Numeroși cetățeni au însoțit trupele sovietice și române pe potecile și înălțimile Carpaților Orientali ajutîndu-i să scurteze calea, să evide ambuscadele inamicului și să asigure surprinderea în acțiuni. Așa au procedat locuitorii satelor Asău, Goioasa, Ciobănuș și Straja care au călăuzit o unitate sovietică și una română, ajutîndu-le să ocupe tunelul de la Goioasa

---

4 Andreas Hillgruber, Hitler, König Carol und Mareschall Antonescu. Die deutsch — rumänischen Bezieunghen, 1938—1944, conf. Eugen Bantea, *op. cit.*, p. 31.

5 Eugen Bantea, *Insurecția română în Jurnalul de război al grupului de armate germane Ucraina de Sud*, Ed. Militară, 1974, p. 65.

6 Gh. Zaharia, C. Vayda, Gr. I. Badea, I. Bunta, M. Covaci, C. Fodor, A. Simion, Gh. Țuțui, *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei*, Ed. Dacia, Cluj, 1974, p. 190.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

și să deschidă comunicația din Valea Trotușului. „Dacă în sud armatele fronturilor 2 și 3 ucrainian, trecînd prin zonele unde inamicul hitlerist fusese zdrobit de trupele române, trebuiau să se desfășoare la poalele sudice ale Carpaților Meridionali, s-a prevăzut ca alte unități sovietice să pătrundă în interiorul arcului carpatic, direct peste Carpații Orientali, spre a-i forța și debușa în estul Transilvaniei" [7].

În ciuda marii presiuni sovietice, trupele germane aflate la „extremitatea nordică pe versanții Obcinei Mari, apoi pe versanții estici ai munților Stînișoarei, intersectați pe la mijlocul lor, după care linia frontului urma în 30-31 august traseul versanților estici ai munților Bistriței, în fața Ceahlăului și atingea munții Ciucului [8], continuau să-și mențină coeziunea, creasta principală a Carpaților putînd fi trecută abia în a doua decadă a lunii septembrie. Dimpotrivă spre sud, „forțele sovietice au împins pe germani la trecătorile principale (Ghimeș-Palanca, Uz, Oituz) și în ultimele zile ale lui August le-au depășit, luptele, continuînd în zona muntoasă de la vest de aceste defilee" [9]. În fața celor trei armate sovietice (Arm. 40-a, Arm. 7 și un grup hipomecanizat) care asaltau Carpații Orientali, comandamentul german, avantajat în defensivă de terenul muntos, opunea forțe foarte reduse (două divizii plus cîteva grupuri de luptă [10]. De exemplu, grupul de luptă care bara „trecătoarea Oituz avea în compunere doar foarte puține forțe de infanterie (două companii de pușcași) și cîteva tunuri antiaeriene de 8,8 cm, iar grupul Festner, care asigura la Goioasa, Valea Trotușului spre nord-vest, cuprindea circa 500 de oameni, iar la trecătoarea Ghimeș, grupul de luptă avea doar 150 de oameni [11]. Aceasta este sensul regretului exprimat de Friessner în memoriile sale postbelice (Verratene Schalachten, Die Tragödie der deutschen Wehrmacht in Rumänien), referindu-se le segmentul carpic care a intrat în raza insurecției române.

În pofida acestor poziții, după 28 august situația trupelor germane și ungare a devenit foarte critică pe frontul din Carpații Orientali, mai ales în sectorul Oituz, Coșna-Ghimeș-Bicaz. Încă de la 27 august trupele maghiare purtau lupte grele pentru apărarea Văii Uzului, iar comandamentul Grupului de armate Ucraina de Sud este constrîns să schimbe a doua oară misiunea Div. 4 munte, pentru a fi aruncată, spre răsărit în Valea Uzului și trecătoarea Oituz. Regimentul 8 grăniceri, după ce a acționat împotriva trupelor germane, s-a deplasat pe itinerariul Valea Tarcăului-Valea Asăului-Comănești, Moinești-Bucșești, pregătindu-se pentru curățirea masivului Berzunți de forțele hitleriste.

Forțele româno-sovietice străpung frontul de apărare hitlerist în mai multe puncte, înaintînd sub foc inamic aproximativ 6-8 km., în Pasul

7 Eugen Bantea, *op. cit.*, p. 114.
8 Eugen Bantea, *op. cit.*, p. 115.
9 *Ibidem*, p. 115.
10 *Ibidem*, p. 116.
11 Kriegstagebuch des Oberkommandas der Wehrmacht, p. 89, cf. E. Bantea, *op. cit.*, p. 116.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Oituz. Luptele purtate în această zonă în următoarele zece zile au fost foarte grele, deoarece trupele germane şi ungare, avantajate de teren, opuneau o rezistenţă înverşunată. La 30 august, se înscrie o pagină memorabilă în istoria acţiunilor insurecţionale pe teritoriul judeţului Bacău. Trupele române au atacat trupele ungare pe la sud de strîmtoarea Ghimeş, forţîndu-le să se retragă la 4 km de graniţa impusă prin Dictatul de la Viena din 30 august 1940. După ce a fost curăţit de inamici, masivul Berzunţi, unde au fost capturaţi 500 de militari germani şi o mare cantitate de armament, ofensiva trupelor române pe direcţia Caşin-Oituz s-a intensificat. Pe teritoriul de vest al judeţului Bacău de unde începe zona muntoasă, au avut loc mari bătălii ofensive care au forţat trupele germano-maghiare să părăsească intrîndul secuiesc, înlesnind traversarea Carpaţilor Răsăriteni de către forţele româno-sovietice pornite din vestul Moldovei. Succesiunea retragerii repetate a trupelor germane se reflectă şi în deplasarea sediilor comandamentelor grupului de armate Ucraina de Sud şi a armatei a 8-a germane. În speţă grupul de armată „Ucraina de Sud" şi-a avut comandamentul la Slănic Moldova pe 23-24 august; la 25 august s-a aflat la Sfîntu Gheorghe, la 26 august la Bodoc, apoi la Sovata. Traseul postului de comandă ale armatei a 8-a a fost ceva mai puţin „ sacadat" Comăneşti în zona Bacău (23 august), Miercurea Ciuc (24-26 august), Topliţa (27 august) [12]. Rezultă astfel o extrem de frecventă schimbare a posturilor de comandă, reflectare a crizei provocate aripei sudice a dispozitivului strategic nazist şi evoluţia rapidă a situaţiei de insecuritate a trupelor hitleriste pe teritoriul judeţului Bacău, precum şi poziţia importantă a acestui teritoriu în ansamblul operaţiilor de traversare a Carpaţilor Orientali de către trupele româno-sovietice în Transilvania.

ASPECTS MILITAIRES SUR LE TERRITOIRE DU DISTRICTE DE BACĂU AU COMMENCEMENT DE LA REVOLUTION D'ELIBERATION SOCIALE ET NATIONALE, ANTIFASCISTE ET ANTIIMPERIALISTE DÉCLANCHÉ À 23 AOÛT 1944

RÉSUMÉ

En commençant du Août 1944, l'initiative stratégique appartiene totalement à l'armée soviètique, qui a executé une offensive dans le secteur méridional du front soviéto-allemand en ayant l'orientation générale vers Iaşi-Chişinău.

Dans ce contexte, éclate à 23 Août la révolution d'éliberation sociale et nationale, antifasciste et antiimperialiste.

12 Eugen Bantea, *op. cit.*, p. 121.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

La signification de la révolution roumain, de point de vue militaire, a été soulignée par l'historien allemand Hans Kissel qui écrivait :... „pour le groupe de l'armée Ucraïna du Sud", 23 Août 1944 signifie non seulement la perte d'un allié mais surtout l'acquisition d'un nouvel adversaire".

Entre 24 et 31 Août. sur le territoire du district de Bacău eut lieu des nombreuses luttes menés par l'armée roumain contre l'armée allemande, surtout dans les region montagneuses des Carpats Orientals.

Pendant le retrait, les troupes hitleristes ont incendié des villages et ont commis des masacres.

Dans les vallés de Trotuș, Oituz et dans le defilé de Ghimeș les roumains. ont menés des luttes acharnées contre les troupes hitleristes en libérant la zone toute entière jusqu'á la fin du mois Août.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

MILENII DE LOCUIRE ÎN VATRA ORAȘULUI BACĂU ȘI ÎMPREJURIMILOR, PÎNĂ LA PRIMA MENȚIUNE DOCUMENTARĂ A LOCALITĂȚII *

de Ioan MITREA

1. Privire generală asupra mediului geografic

O privire, fie și generală, asupra mediului geografic din regiunea în care se situează vatra orașului Bacău cu împrejurimile sale se impune, ca o condiție sine qua non, atunci cînd încercăm să prezentăm locuirea umană multimilenară din acest spațiu, avînd în vedere interdependența dintre om și natură.

După cum se știe mediul geografic joacă un asemenea rol în viața așezărilor, în speță a oamenilor, încît se poate spune că nici o așezare, începînd din cele mai vechi timpuri, nu a fost întemeiată la întîmplare.

Astăzi, în lumina materialismului dialectic și istoric, rolul mediului geografic în dezvoltarea societății omenești este apreciat în limitele și la proporțile sale reale. Cu peste un secol în urmă K. Marx aprecia că „fertilitatea naturii constituie... o limită, un punct de plecare, o bază" [1], pentru producția socială, producție care la rîndul său este indispensabilă vieții umane. Omul, ca și alte ființe, intră în contact cu natura pentru a folosi ceea ce aceasta îi oferă, dar, spre deosebire de celelalte ființe, el nu se limitează numai la ceea ce i se oferă. Din cele mai vechi timpuri „omul a acționat mai mult sau mai puțin rațional asupra naturii ; cunoștințele lui dezleagă treptat tainele mediului înconjurător" [2], pe care încearcă să și le apropie, pentru a le folosi spre binele său.

Nu trebuie pierdut din vedere și faptul că de multe ori în trecut, mai ales în ultimul mileniu al epocii la care ne referim (secolele III—

---

* Realizat cu prilejul împlinirii a 575 de ani de la prima atestare documentară a localității Bacău, prezentul material este menit a răspunde, în primul rînd, cerințelor învățămîntului, de cunoaștere de către profesori și elevi a problemelor de istorie locală. Sintetizînd principalele rezultate ale cercetărilor de pînă acum, privind locuirea multimilenară în vatra orașului Bacău și împrejurimilor, materialul se adresează deopotrivă tuturor celor interesați de începuturile istoriei pe meleagurile de la confluența Bistriței cu Siretul.

1 K. Marx, Capitalul, vol. III, partea a II-a, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 606.

2 Vasile Cucu, *Geografia populației și a așezărilor umane*, ed. a II-a revizuită, E.D.P., Buc., 1981, p. 13.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

XIII), cadrul natural a avut deseori şi rolul de a asigura protecţia aşezărilor, respectiv a comunităţilor autohtone, în faţa pericolului determinat de raidurile şi invaziile unor străini, de la triburile populaţiilor migratoare din sec. III—VII e.n., pînă la marea invazie tătaro-mongolă din 1241.

Dacă vatra oraşului Bacău este situată la limita de est a Subcarpaţilor Moldovei, împrejurimile sale, spre vest, pătrund relativ mult în arealul subcarpaţilor, iar la est în Valea Siretului şi unităţile orografice ale Podişului Moldovei, respectiv Podişul central Moldovenesc şi Colinele Tutovei [3].

Cu un climat temperat, în care se înregistrează variaţii medii anuale de la 8-9°C în zona subcarpatică, la peste 9°C în colinele Tutovei [4] cu o bogată reţea hidrografică [5], dominată de rîul Şiret care „prin afluenţii lui, e implantat în inima Moldovei ca un arbore cu rădăcinile adînc răsfrînte în pămîntul din care îşi trage seva din plin" [6], cu soluri [7] ce oferă condiţii bune pentru agricultură şi creşterea vitelor, cu întinse păduri, mai ales în vremurile de demult, ce mergeau dinspre zona de munte şi subcarpatică pînă departe spre Valea Siretului şi regiunea colinară, cu o variată şi bogată floră şi faună, precum şi cu însemnate bogăţii ale subsolului, vatra oraşului Bacău şi a împrejurimilor sale a oferit dintotdeauna condiţii favorabile vieţii umane.

Se poate spune că asemeni altor regiuni ale spaţiului est-carpatic sau pe un plan mai larg al întregului teritoriu carpato-dunărean-pontic, natura din vatra oraşului Bacău şi împrejurimilor sale prezintă „armonie şi unitate datorită intercondiţionărilor atît de strînse dintre componentele ei" [8].

Pe baza descoperirilor arheologice, cum se va arăta în continuare, se poate spune că, din cele mai vechi timpuri şi mai ales de la geto-daci încoace, vatra oraşului Bacău cu împrejurimile sale, nu au cunoscut nici odată un vid demografic (fig. 1).

2. Dovezi de locuire din cele mai vechi timpuri pînă la geto-daci

Menţionat pentru prima dată într-un document scris la 6 octombrie 1408 [9], oraşul Bacău cu împrejurimile sale se dovedeşte, în lumina cercetărilor arheologice, a fi fost o străveche vatră de locuire umană. Dacă avem în vedere descoperirile aparţinînd paleoliticului superior de la

3 I. Sîrcu, *Geografia fizică a R. S. România*, E.D.P., Buc., 1971, p. 180-391; N. N. Lupu, Iulia Văcăraşu, C. Brânduş, *Judeţul Bacău*, Ed. Academiei, Buc., 1972, p. 5-6.

4 N. N. Lupu, Iulia Văcăraşu, C. Brânduş, *op. cit.*, p. 35-39.

5 Idem, *op. cit.*, p. 40-47.

6 I. Simionescu, *Pitorescul României*, Buc., 1975, p. 213.

7 N. N. Lupu, Iulia Văcăraşu, C. Brânduş, *op. cit.*, p. 49-61.

8 Victor Tufescu, Mircea Tufescu, *Ecologia şi activitatea umană*, Ed. Albatros, Buc., 1981, p. 355.

9 M. Costăchescu, *Documente moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, II, Iaşi, 1932, p. 631-632.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Buda-Blăgești [10] și Lespezi-Gîrleni [11], se poate aprecia că începuturile vieții umane în microregiunea la care ne referim coboară mult spre zorile istoriei în Carpați și la Dunăre.

În cele două așezări, de la Buda-Blăgești și Lespezi-Gîrleni, s-au descoperit mai multe faze de locuire, situate cronologic între cca. 25000-15000 ani î.e.n., din care s-au recoltat peste 1000 de piese tipice din gresie, silex și menilit, între care numeroase lame, străpungătoare, vîrfuri de tip „La gravette", gratoare, burine [12].

Atît la Buda-Blăgești cît și la Lespezi-Gîrleni pe lîngă unelte s-au descoperit vetre de foc, oase de animale vînate pentru hrană și îmbrăcăminte (mai ales oase de bour, zimbru și ren și într-un foarte mic procent oase de cal și cerb) [13]. La Buda-Blăgești s-au găsit aglomerări de oase, mai ales de ren și bour (Bos primigenius), care au fost puse pe seama unor practici de magie, în legătură cu procesul vînătorii, în scopul de a-și apropia vînatul și a-l prinde mai ușor [14]. Nu este exclus însă, așa cum s-a presupus în ultimul timp, ca aceste aglomerări de oase să fi avut o altă destinație, legată probabil de un anumit tip de locuință [15].

La Lespezi-Gîrleni locuirea a fost de lungă durată, dar cu întreruperi. S-au descoperit șase niveluri de locuire, fiecare nivel corespunde unei scurte locuiri, rezultat al unor deplasări sezoniere ale grupurilor de vînători paleolitici în zona de la est de Carpați [16].

Este foarte posibil ca încă din epoca paleoliticului superior (circa 35.000-10.000 î.e.n.) [17], omul să fi locuit chiar în actuala vatră a municipiului Bacău. Pentru susținerea unei asemenea afirmații se aduce ca argument descoperirea, cu prilejul unor lucrări edilitare, pe str. Dr. Aroneanu, a unei unelte caracteristice paleoliticului superior (un racloir din silex negru vinețiu, de formă trapezoidală) [18].

Dacă dovezile privind prezența omului în paleolitic și mezolitic în regiunea Siretului mijlociu, respectiv în vatra orașului Bacău și împrejurimi, sînt, în stadiul actual al cercetărilor, destul de puține, mult mai numeroase sînt mărturiile ce atestă prezența omului neolitic în acest spațiu geografic. „Revoluția neolitică" cu atributele sale [19], a creat con-

10 C. S. Nicolaescu-Plopșor, Cap. în *Istoria României*, I, Buc., 1960, p. 24; idem, *Materiale*, VII,1961, p. 21-25.

11 Maria Bitiri, *SCIV*, XIV, 1963, 1, p. 136-137; Maria Bitiri, V. Căpitanu, *Carpica*, 1972, p. 39-68.

12 C. S. Nicolaescu-Plopșor, *Materiale*, VII, 1961, p. 21-25; C. S. Nicolaescu-Plopșor, V. Căpitanu, C. Buzdugan, și V. Ursachi, *Materiale*, VIII, 1962, p. 141-143; Maria Bitiri, V. Căpitanu, *op. cit.*, p. 48-67.

13 Alexandra Bolomey, *Materiale*, VII, 1961, p. 25-27; O. Necrasov și M. Bulai-Știrbu, *Carpica*, IV, 1971, p. 7-19.

14 C. S. Nicolaescu-Plopșor, cap. în *Istoria României*, I, Buc., 1960, p. 24; V. Căpitanu, *Comunicări de istorie și filologie*, Bacău, 1973, p. 38.

15 Mircea Petrescu-Dîmbovița, *Scurtă istorie a Daciei preromane*, Iași, 1978, p. 33-34.

16 Maria Bitiri, V. Căpitanu, *op. cit.*, p. 66-67.

17 Mircea Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, p. 30.

18 *Municipiul Bacău — schiță monografică*, coordonator Ioan Ichim, Bacău, 1971, p. 40-41. Fără îndoială că o asemenea afirmație care presupune prezența omului în viitoarea vatră a Bacăului, cu multe mii de ani în urmă, se impune a fi confirmată și de alte descoperiri arheologice.

19 V. Gordon Childe, *Făurirea civilizației*, Ed. științifică, Buc., 1966, p. 82-115.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

diții mai bune de viață, fapt ce a favorizat sporirea numărului populației și respectiv a numărului de așezări. În epoca neolitică are loc o creștere demografică a omului sapiens [20] iar pentru etapa tîrzie a neoliticului se vorbește chiar de o adevărată explozie demografică [21].

În microregiunea în care se situează vatra orașului Bacău cu împrejurimile sale, prin săpături sistematice și mai ales prin cercetări de suprafață, au fost descoperite peste 40 de așezări din diferite etape ale epocii neolitice [22]. În stadiul actual al cercetărilor pentru neoliticul timpuriu și primele faze ale neoliticului mijlociu sînt semnalate un număr restrîns de așezări [23]. În schimb pentru sfîrșitul neoliticului mijlociu și neoliticul tîrziu, se cunosc un număr mare de așezări, dintre care amintim, ca fiind mai importante, pe cele de la Mărgineni-Bacău [24], Aldești [25], Răcăciuni [26], Brad-Negri [27], Bogdănești-Traian, Cleja, Sohodor, Horgești, Răcătău [28], Fîntînele-Hemeiuși [29] etc.

În așezările de la Răcăciuni, Aldești, Brad și Mărgineni-Bacău, în care s-au întreprins cercetări arheologice sistematice, s-a descoperit o mare cantitate de ceramică (fig. 2/1-2) de tip Cucuteni (aparținînd fazelor A, A-B și B), numeroase figurine antropomorfe și zoomorfe, unelte din piatră, corn și os [30].

Deosebit de importante sînt rezultatele cercetărilor arheologice de la Mărgineni-Bacău. Aici au fost efectuate săpături de amploare în așezarea de tip Cucuteni din punctul „Cetățuia", situat pe înălțimea ce domină depresiunea Trebeș, la hotarul dintre satele Mărgineni și Trebeș.

La Mărgineni-Cetățuia [31] au fost surprinse mai multe niveluri de locuire aparținînd culturii Cucuteni, fazele A2, A-B și B. Au fost dezvelite mai multe locuințe și gropi menajere sau de provizii, în care s-a găsit un bogat material, în primul rînd ceramică, de uz comun dar și ceramică pictată, mai multe figurine antropomorfe și zoomorfe, unelte din piatră, silex și os. Întregul material descoperit își găsește analogii în marile stațiuni de tip Cucuteni cercetate pe teritoriul Moldovei și în primul rînd la Cucuteni-Băiceni, Frumușica-Neamț, Hăbășești, Trușești, Izvoare, etc. Un interes deosebit prezintă descoperirea, la Mărgineni-Cetățuia, a unei locuințe-sanctuar, pe podeaua căreia, în apropierea vetrei, s-a găsit un cap modelat din argilă avînd redate realist trăsăturile

20 V. Gordon Childe, *De la preistorie la istorie*, Ed. științifică, Buc., 1967, p. 74.

21 Dan Monah, *Carpica*, XIV, 1982, p. 33-35.

22 Marilena Florescu și Viorel Căpitanu, *ArhMold.*, VI, 1969, p. 214-275 ; V. Căpitanu, *Carpica*, XIV, 1982, p. 140-157 ; cf. datele privind epoca neolitică.

23 Ibidem.

24 Dan Monah, *SCIVA*, 29, 1978, 1, p. 35-41.

25 V. Ursachi, *Carpica*, I, p. 133-140.

26 Ersilia Tudor, *SCIVA*, 24, 1973. 3, p. 283-291.

27 V. Ursachi, *op. cit.*, p. 171-174.

28 V. Căpitanu, *Carpica*, XIV, 1982, p. 141-142 ; 145-146, 157.

29 Informații Al. Artimon, care a efectuat cercetări arheologice la Fîntînele.

30 Cf. lucrările citate la notele 22, 24-27.

31 Dan Monah, *SCIVA*, 29, 1978, 1, p. 35-41 ; idem, *Documente noi descoperite și informații arheologice*, Buc., 1979, p. 15.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

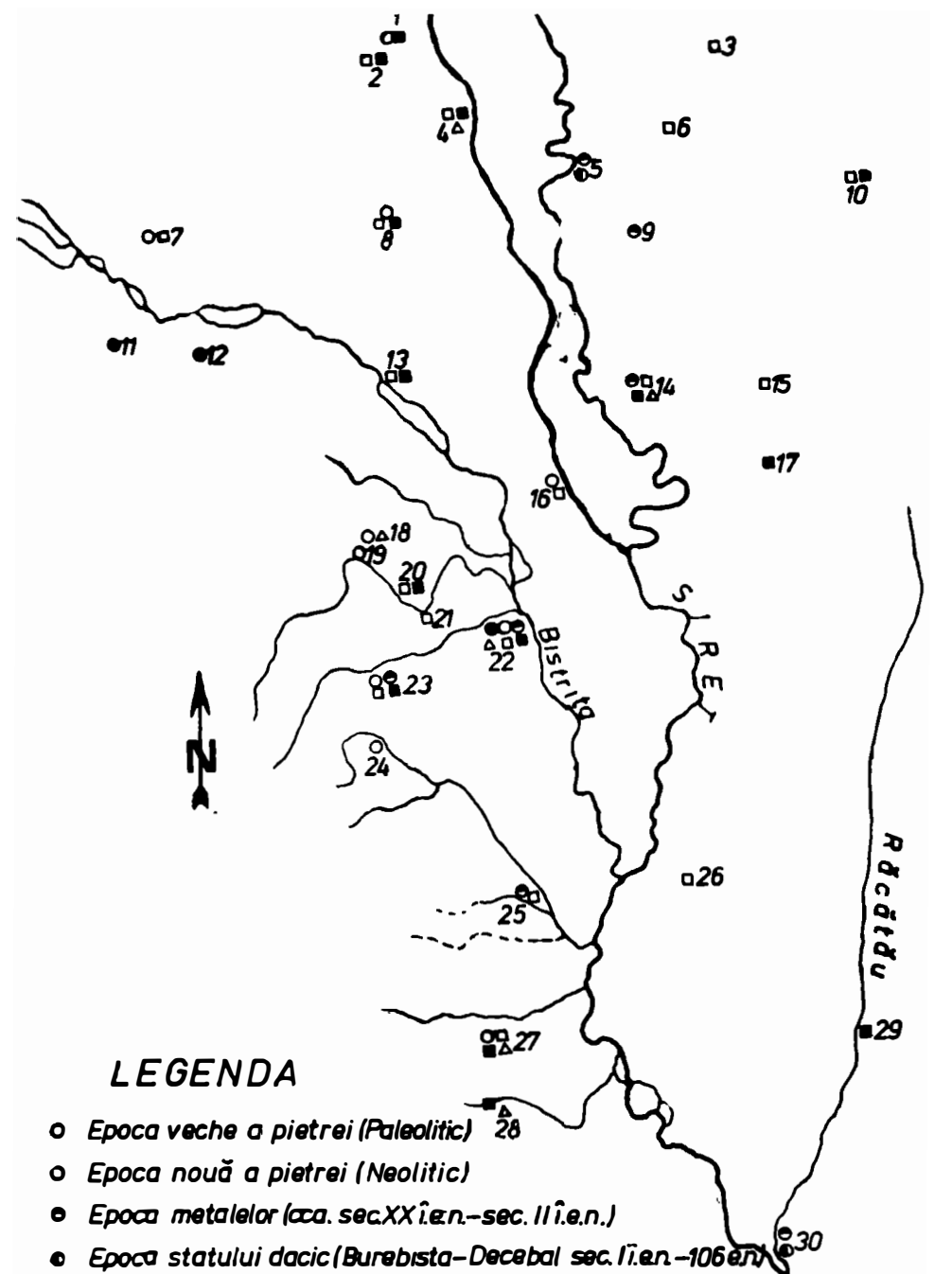

Fig. 1. — Principalele descoperiri arheologice din vatra orașului Bacău și împrejurimilor sale, din cele mai vechi timpuri pînă la începutul secolului al XV-lea. 1, Aldești 1–2; 2, Cîrligi; 3, Călugăreni; 4, Filipești; 5, Brad; 6, Dămienești; 7, Racova; 8, Berești-Bistrița; 9, Negri; 10, Roșiori; 11, Buda; 12, Lespezi; 13, Ițești; 14, Prăjești; 15, Herțioana de jos; 16, Săucești; 17, Traian; 18, Fîntînele; 19, Trebeș; 20, Mărgineni; 21, Barați; 22, Bacău; 23, Măgura; 24, Luizi-Călugăra; 25, Nicolae Bălcescu; 26, Tamași; 27, Fărăoani; 28, Cleja; 29, Horgești; 30, Răcătău; 31, Răcăciuni.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

feței. Ceramica descoperită în locuința-sanctuar, deci și capul modelat din argilă, aparțin fazei Cucuteni A2, faza datată, pe baza analizei prin metoda C14 a unor boabe de grîu și cărbuni de lemn, între anii 3600-3475 î.e.n. [32]

După o perioadă de tranziție (cuprinsă între cca. 2500-2000 î.e.n.) atestată și în zona la care ne referim [33], comunitățile omenești au intrat în epoca bronzului (cca. 2000-1150 î.e.n.).

Civilizația bronzului, reprezentînd în fapt etapa timpurie a civilizației tracice, este relativ bine documentată în vatra orașului Bacău și împrejurimilor sale. În regiunea la care ne referim, prin cercetări de suprafață și săpături sistematice au fost identificate peste 50 de așezări și necropole, majoritatea aparținînd epocii bronzului mijlociu (cultura Monteoru) și bronzului tîrziu (cultura Noua) [34]. Dintre cele mai importante stațiuni, în care s-au descoperit vestigii din epoca bronzului, menționăm pe cele de la Mîndrișca (Valea Seacă) și Răcăciuni [35], Luizi Călugăra, Itești, Săucești, Cleja, Secuieni [36], Răcătău [37], etc. Reține atenția tezaurul de obiecte din aur, descoperit la Răcătău în nivelul din epoca bronzului mijlociu (cultura Monteoru), care a aparținut unei femei, ce „făcea parte dintr-o familie cu un anumit rol în cadrul comunității tribale" cu centrul în acea așezare [38].

Menționăm că și în vatra orașului Bacău s-au descoperit dovezi ce atestă prezența unor așezări în epoca bronzului. Astfel în marginea de vest a orașului Bacău, cu ocazia lucrărilor de construcție a pasajului spre Mărgineni, au fost descoperite mai multe materiale arheologice ce indică existența unei așezări din epoca mijlocie a bronzului (Culturii Monteoru I C2) [39]. Cu prilejul cercetărilor arheologice sistematice de la Bacău-Curtea Domnească, au fost descoperite și materiale ceramice (fig. 2/3) provenind dintr-o așezare care a fost încadrată în epoca tîrzie a bronzului (cultura Noua) [40].

Deși mai puțin numeroase, în stadiul actual al cercetărilor, o serie de descoperiri pun în evidență prezența unor comunități umane în vatra orașului Bacău și împrejurimilor sale în prima epocă a fierului (sec. XII — mijlocul sec. V î.e.n.). Așezări din Hallstattul timpuriu au fost puse în evidență la Brad [41] și Răcătău [42], unde au fost descoperite materiale ceramice de tip Cozia-Brad, atribuite secolelor X-IX î.e.n. [43]. O

32 Ibidem.
33 Marilena Florescu și Viorel Căpitanu, *op. cit.*, passim ; V. Căpitanu, *op. cit.*, passim.
34 Ibidem.
35 Al. Vulpe, *ArhMold.*, I, 1962, p. 61 și urm. ; Gh. Bichir și Eug. Dogan, *Materiale*, VIII, 1959, p. 291 și urm. ; Ersilia Tudor, *op. cit.*, p. 283-289.
36 Marilena Florescu și Viorel Căpitanu, *op. cit.*, passim ; V. Căpitanu, *op. cit.*, passim. V. Căpitanu, *Comunicări de istorie și filologie, Bacău*, 1973, p. 39-40.
37 V. Căpitanu, *Carpica*, VIII, 1976, p. 51.
38 V. Căpitanu și V. Ursachi, *Carpica*, XI, 1979, p. 135-147.
39 V. Căpitanu, *Carpica*, XIV, 1982, p. 140, 4 a.
40 I. Mitrea și Al. Artimon. *Carpica*, IV, 1971, p. 225.
41 V. Ursachi, *Carpica*, I, 1968, p. 171-177.
42 V. Căpitanu, *Carpica*, XIV, 1982, p. 51-53.
43 V. Căpitanu, *op. cit.*, p. 53 și nota 13.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

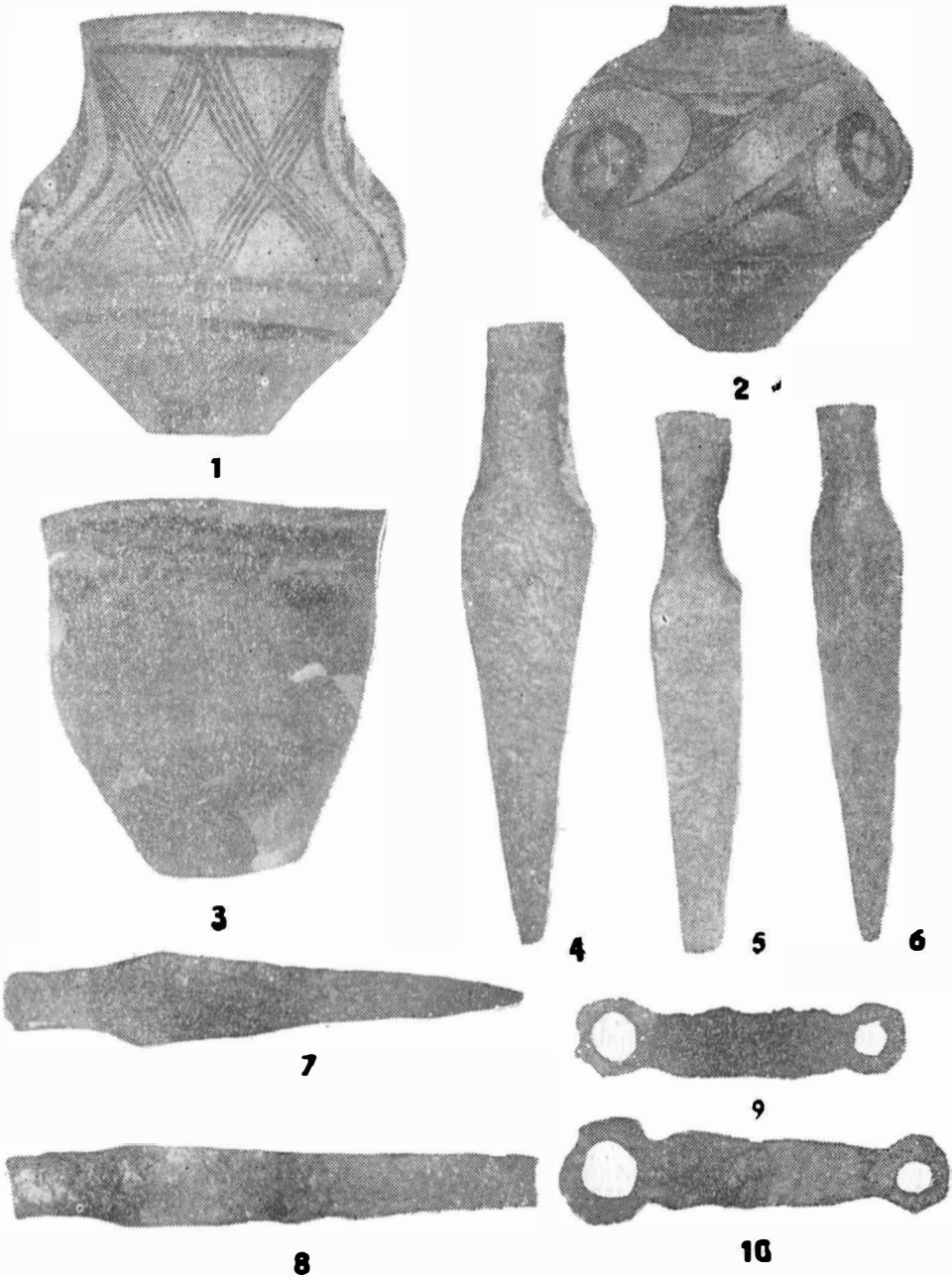

Fig. 2. — Vase neolitice (1-2), aparţinînd culturii Cucuteni, de la Mărgineni-Bacău ; vas din epoca bronzului (3) de la Bacău-Curtea domnească şi piese din fier (4-10) din depozitul de la Negri-Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

așezare din perioada de sfîrșit a Hallastattului timpuriu a fost cercetată parțial la Prăjești-Bacău [44].

Pe teritoriul orașului Bacău, pe str. Bradului, cu ocazia unor lucrări edilitare au fost descoperite mai multe fragmente ceramice ce indică, probabil, o așezare hallstattiană, care pe baza caracteristicilor materialelor recuperate, poate fi atribuită sec. VI-V î.e.n. [45].

Materiale ceramice aparținînd Hallstattului tîrziu (sec. V î.e.n.) au fost descoperite, cu mai mulți ani în urmă, într-un punct situat în apropiere de marginea de est a localității Răcăciuni [46]. La Barați-Mărgineni, localitate suburbană situată la vest de Bacău, a fost descoperită o urnă funerară cu oase calcinate, care indică existența unei necropole din sec. V-III î.e.n. [47].

Dacă materialele de la Brad și Răcătău (din sec. X-IX î.e.n.) trebuie puse pe seama tracilor, cele de la Bacău, Barați-Mărgineni și Răcăciuni pot fi atribuite culturii și respectiv lumii geto-dacice, avînd în vedere că încă din secolele VIII-VII î.e.n. avuseseră loc procesul de individualizare etno-culturală a geto-dacilor [48].

Geto-dacii din regiunea la care ne referim au venit în secolele VI-V î.e.n., în contact cu sciții, dacă avem în vedere unele materiale de factură scitică, descoperite în apropiere de zona în discuție, cum sînt cele de la Cîmbala [49], Nănești [50], și Mileștii de Sus [51], pentru ca în veacurile următoare să fie tot mai mult influențați de lumea și respectiv civilizația greacă și romană [52].

3. De la geto-daci la români

Individualizați din marea unitate etno-culturală tracică încă din secolele VIII-VII î.e.n. [53], geto-dacii vor cunoaște o evoluție ascendentă în a doua epocă a fierului (mijlociul sec. V î.e.n. — sec. I e.n.) [54].

---

44 C. Buzdugan, *Carpica*, II, 1969, p. 83-84.

45 Materialele recuperate au intrat în colecțiile Muzeului de istorie Bacău. Executarea unui sondaj de informare va fi în măsură a dovedi dacă este vorba de o așezare sau eventual o necropolă, dînd și posibilitatea unei încadrări mai strînse a complexului respectiv.

46 V. Căpitanu, *Carpica*, XIV, 1982, p. 151, nr. 47 a.

47 Idem, *op. cit.*, p. 152, nr. 50 a.

48 Mircea Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, p. 129; Al. Vulpe, *Unitatea și semnificația istorică a culturii Basarabi*, comunicare la al V-lea Simpozion național de tracologie, Bacău, 16-17 octombrie 1982. Cf. Cronica lucrărilor simpozionului, *Carpica*, XIV, 1982, p. 323-324.

49 V. Căpitanu, *Carpica*, I, 1968, p. 69 și urm.

50 I. Mitrea, *SCIV*, t. 22, 1971, 3, p. 491 și urm.

51 I. Mitrea, *Studia Antiqua et Archaeologica*, I, Iași, 1983, p. 59 și urm.; Idem, *Carpica*, XV, 1983, p. 117 și urm.

52 Florentina Preda, *Pătrunderea produselor grecești în Dacia extracarpatică*, Rezumatul tezei de doctorat, Buc., 1972, p. 6 și urm.; Ioan Glodariu, *Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Ed. Dacia, 1974, p. 27 și urm.; Silvia Teodor, *Cultura geto-dacică pe teritoriul Moldovei pînă în secolul I, î.e.n.* Rezumatul tezei de doctorat, Iași, 1981, p. 7-10.

53 Cf. nota 47.

54 Mircea Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, p. 127 și urm.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Dacă pentru perioada timpurie și mijlocie a culturii geto-dacice, în stadiul actual al cercetărilor, în regiunea la care ne referim, descoperirile sînt mai puțin numeroase, acestea sporesc în perioada de maximă dezvoltare a culturii geto-dacice, corespunzătoare în linii mari, epocii Burebista-Decebal (sec. I î.e.n. — sec. I e.n.).

Din etapa de trecere spre a doua epocă a fierului și respectiv începutul acestei epoci am putea reaminti, în primul rînd, desoperirile de la Bacău și Barați-Mărgineni, atribuite, cum s-a arătat mai sus, secolelor VI-V î.e.n. și respectiv secolelor V-IV î.e.n. Orizonturi de locuire de la începutul celei de-a doua epoci a fierului, respectiv sec. IV-III î.e.n., au fost puse în evidență și în așezările de la Brad [55] și Răcătău [56].

În aceleași așezări, de la Brad [57] și Răcătău [58] au fost identificate și niveluri de locuire din secolele III-II î.e.n.

De o importanță istorico-arheologică deosebită este marele depozit de obiecte și bare din fier descoperit întîmplător în vara anului 1965 la Negri-Bacău [59], depozit care a fost datat în secolul al II-lea î.e.n. [60]. Depozitul de la Negri, cuprinzînd peste 300 de piese semifinite sau lingouri (fig. 2/4-10), unul din cele mai mari depozite de acest fel din sud-estul Europei, ridică o sumă de interesante întrebări privind originea, locul de producere, căile și împrejurările în care au ajuns aceste piese în lumea geto-dacilor, etc., care în linii mari au fost rezolvate [61].

Indiferent de locul de proveniență a acestor piese (de origine celtică), pe bună dreptate s-a făcut observația că marea cantitate de piese aflate în stadiu de semifinisare sau lingouri, pune problema prelucrării lor, (respectiv transformarea în obiecte și unelte funcționale), la fața locului, fapt ce presupune existența unor ateliere sau chiar a unor centre meșteșugărești locale [62].

În epoca de maximă dezvoltare a lumii și respectiv culturii geto-dacice, corespunzătoare în linii generale perioadei Burebista-Decebal (sec. I î.e.n. — sec. I e.n.), în condițiile unei intense dezvoltări a forțelor de producție, a vieții economice în ansamblu, locuirea în tot spațiul vechii Dacii, a fost mai intensă [63].

În ansamblul descoperirilor din perioada de maximă dezvoltare a lumii și culturii geto-dacice (sec. I î.e.n. — sec. I e.n.), în regiunea la

55 V. Căpitanu, I. Mitrea, V. Ursachi, *Expoziția Civilizația traco-geto-dacică și continuitatea ei în epoca formării poporului român, în lumina cercetărilor arheologice din bazinul Siretului mijlociu*, Bacău, 1980, p. 7.

56 V. Căpitanu, *Carpica*, VIII, 1976, p. 51-52.

57 V. Ursachi, *Memoria Antiquitatis*, I, 1969, p. 107.

58 V. Căpitanu, *op. cit.*, p. 51-52.

59 Iulian Antonescu, *Carpica*, I, 1968, p. 189-197.

60 M. Babeș, *Archeologiske Rozhledy*, 22, 1970, p. 608.

61 Ibidem.

62 Silvia Teodor, *Studia Antiqua et Archaeologica*, I, 1983, p. 97.

63 Mircea Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, p. 144-173.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

1

2

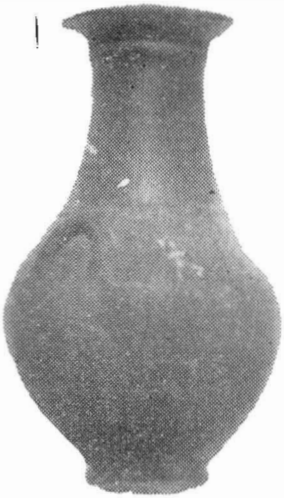

3

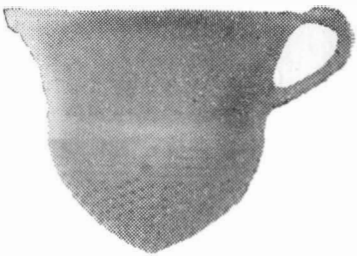

4

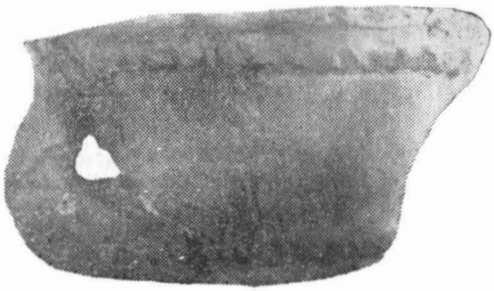

5

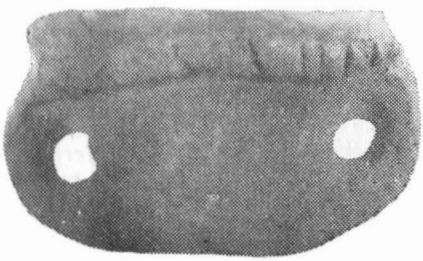

6

Fig. 3. — Ceramică lucrată la roată (1-4) şi ceramică lucrată cu mîna (5-6), din cetatea dacică de la Răcătău (sec. I î.e.n. — sec. I e.n.).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

care ne referim [64], un loc aparte îl ocupă așezările fortificate de tip „*dava*", de la Brad [65] și Răcătău [66].

Rezultatele cercetărilor arheologice, deosebit de bogate de la an la an, conferă cetățuilor de la Brad (antica Zargidava) și Răcătău (antica Temasidava) un loc deosebit de important în cunoașterea culturii geto-dacice [67], nu numai din microregiunea la care ne referim ci din tot spațiul est-carpatic.

Situate în regiunea Siretului mijlociu, pe două din terasele înalte de pe malul stîng al rîului amintit, aceste cetățui geto-dacice ne apar ca fiind două din centrele de mare importanță economică, culturală și nu în ultimul rînd politico-militară, din Valea Siretului și în ansamblu din spațiul vechii Dacii.

De la poziția naturală dominantă a locurilor alese pentru aceste așezări la sistemul de fortificații cu mari șanțuri de apărare și palisadă, de la complexele de locuire de pe acropole sau din zona așezărilor civile pînă la extraordinara bogăție de materiale arheologice, totul creează imaginea a două importante așezări geto-dacice, de tip „dava", a căror epocă de maximă dezvoltare corespunde perioadei de apogeu a culturii și puterii politico-militare a lumii geto-dacice, respectiv sec. I î.e.n. — sec. I e.n.

În cele două „dave" s-au descoperit numeroase locuințe, la Brad o construcție deosebită cu mai multe încăperi, probabil „un palat" al căpeteniei, vetre, cuptoare, gropi de provizie, rituale sau menajere.

Ca inventar s-au găsit numeroase unelte din fier, bronz, piatră și os, arme din fier, obiecte din sticlă, o largă gamă de obiecte de podoabă, cum ar fi fibule, brățări, inele, cercei ; precum și o mare cantitate de ceramică lucrată cu mîna și la roată (fig. 3/1-6). Imaginea descoperirilor din cele două „dave" este întregită de inventarul aflat în mormintele din necropolele celor două așezări.

Marea majoritate a inventarului descoperit este creația geto-dacilor, dar numeroase sînt și elementele de factură greacă și romană (monede, ceramică și alte obiecte). Bogăția materialelor de import, poziția geografică a celor două cetățui în axul unei autentice artere comerciale, permit presupunerea că ne aflăm în fața a două importante centre economice cu rol activ în schimburile de mărfuri dintre geto-dacii din zonele învecinate și negustorii greci și romani, care urcau pe Siret cu corăbiile lor pînă în dreptul acestor așezări.

---

64 Marilena Florescu și Viorel Căpitanu, *op. cit.*, p. 214-275 ; V. Căpitanu, *Carpica*, XIV, 1982, p. 140-157 ; Cf. datele referitoare la această epocă.

65 V. Ursachi, *Carpica*, I, 1968, p. 171-184 ; idem, *Memoria Antiquitatis*, I, 1969, p. 105-118 ; V. Căpitanu și V. Ursachi, *Thraco-Dacica*, 1976, p. 271-277.

66 V. Căpitanu și V. Ursachi, *Carpica*, II, 1969, p. 93 și urm. ; idem, *Crisia*, 1971, p. 97 și urm. ; V. Căpitanu, *Carpica*, VIII, 1976, p. 49 și urm. ; V. Căpitanu și V. Ursachi, *Traco-Dacica*, 1976, p. 271 și urm.

67 Toate datele privind rezultatele cercetărilor de la Brad și Răcătău au ca sursă documentară lucrările citate la notele 65 și 66. Mai adăugăm, ca sursă de informație și Catalogul expoziției *„Civilizația traco-geto-dacică și continuitatea ei în epoca formării poporului român, în lumina cercetărilor arheologice din bazinul Siretului mijlociu"*, întocmit de V. Căpitanu, Ioan Mitrea, V. Ursachi, Bacău, 1980, p. 7-12, pentru Brad și p. 12-14, pentru Răcătău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Dar cetățile de la Brad și Răcătău au fost nu numai importante centre de producție și de schimb, ci și centre culturale, politico-administrative și militare.

La Brad a fost dezvelit un sanctuar [68] deosebit de interesant și fără îndoială un asemenea loc de cult, nedescoperit deocamdată, va fi existat și la Răcătău.

Monumentalitatea celor două „dave", amploarea fortificațiilor, intensitatea locuirii, bogăția de materiale arheologice, fac din cetățile de la Brad și Răcătău importante centre politico-administrative și militare. Și nu trebuie să ne gîndim doar numai la centre ale unor căpetenii locale, cu atribuiți zonale, ci poate chiar, așa cum s-a presupus pentru Brad, la reședința acelui rege, dinainte de Burebista, la care a fost, mai întîi, Acornion din Dionysopolis [69]. Cetatea de la Brad (Zargidava) în care s-a dezvelit un palat și un templu, a putut fi o reședință regească.

Bogata și variata cultură materială descoperită la Brad și Răcătău, ca și în alte așezări și necropole din regiunea la care ne referim, își găsește analogii, mergînd pînă la identitate, în descoperirile arheologice de la Poiana și Bîtca Doamnei-Piatra Neamț în Moldova, Piscul Crăsani și Popești în Muntenia, Buridava-Ocnița în Oltenia, precum și în descoperirile din marele complex de cetăți și așezări dacice din Munții Orăștiei, ca și din întreaga Transilvanie. Această constatare este o dovadă a unității culturii materiale și spirituale, expresie a unității etno-culturale a lumii geto-dacice, din sec. I î.e.n. — sec. I e.n. Unitatea etno-culturală a fost fundamentul ce a permis și favorizat realizarea unității politice. Pe bună dreptate, într-o recentă sinteză s-a subliniat că „pe temelia unității de civilizația și de neam, spirituală și economică și-a făurit poporul dac statul centralizat și independent" [70], atît în vremea lui Burebista cît și în timpul lui Decebal.

În epoca corespunzătoare stăpînirii romane asupra unei părți a Daciei, în regiunea la care ne referim, ca de altfel pe o largă arie est-carpatică, și-a desfășurat existența lumea daco-carpilor.

Cercetările arheologice efectuate în vatra orașului Bacău și împrejurimilor sale (fig. 1), au adus o contribuție deosebită la cunoașterea culturii carpice [71]. Dintre numeroasele așezări și necropole carpice, din regiunea la care ne referim, menționăm așezările de la Bacău [72] Măgura (fost Călugăra) — Bacău, punctul Dealul Pichiului [73], Măgura-

68 V. Ursachi, *Magazin istoric*, anul XVIII, nr. 3, martie 1984, p. 10-11.

69 N. Gostar, *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași*, S. N., secția a III-a, Istorie, XVI, 1970, fasc. 1, p. 57 și urm.

70 Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Buc., 1983, p. 33.

71 Gh. Bichir, *Cultura carpică*, Buc., 1973. Cf. datele referitoare la cercetările din zona de care ne ocupăm. Marilena Florescu și Viorel Căpitanu, *op. cit.*, passim; V. Căpitanu, *Carpica*, XIV, 1982, p. 139 și urm. — datele referitoare la sec. II-III e.n.

72 Marilena Florescu și Viorel Căpitanu, *op. cit.*, p. 222.

73 Așezare cercetată în anii 1959—1960 de către Iulian și Eugenia Antonescu. Materialul inedit. se află în colecțiile Muzeului de istorie din Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

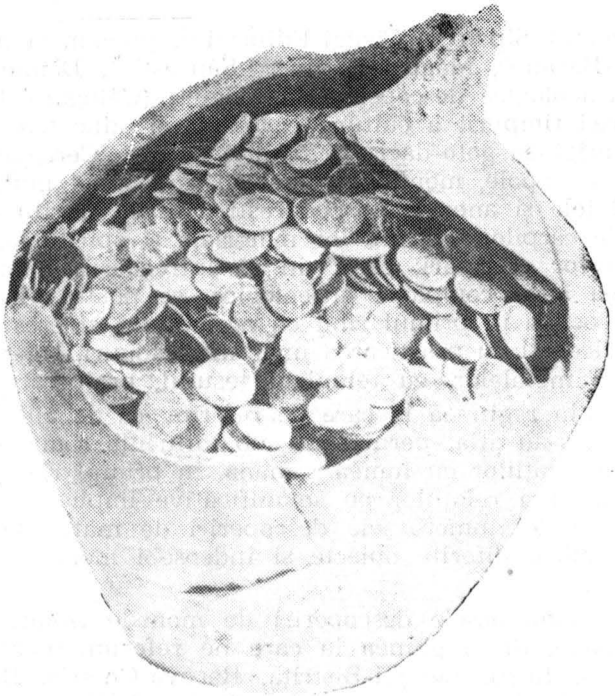

1

2

Fig. 4. — Tezaurul de monede romane imperiale de la Măgura-Bacău. 1 — vasul cu monede ; 2 — lot de monede din tezaur.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Bacău, punctul Șipote [74], Cîrligi-Filipești [75], precum și necropolele de la Mărgineni-Bacău [76], Măgura-Bacău [77], Săucești [78], Dămienești [79] etc. Materialele arheologice descoperite la Măgura (Călugăra)-Dealul Pichiului, aparțin fazei timpurii a culturii carpice [80] și aduc temeinice argumente ce susțin originea geto-dacică a acestei culturi. Cercetările din celelalte așezări și necropole, menționate mai sus, au oferit numeroase date privind locuințele și anexele gospodărești, riturile și ritualurile de înmormîntare ale carpilor, cultura lor materială și spirituală. Pe baza rezultatelor acestor cercetări, care vin să întregească imaginea oferită de investigarea altor complexe arheologice, se poate afirma că populația carpică se ocupa în primul rînd cu agricultura și creșterea vitelor, dar se îndeletnicea și cu practicarea unor meșteșuguri, legate de prelucrarea lemnului, a metalelor, cu torsul și țesutul, prelucrarea ceramicii, etc.

Carpii din regiunea la care ne referim, ca de altfel din tot spațiul locuit de ei, s-au aflat permanent sub influența romană. Permanența și intensitatea relațiilor cu lumea romană, în primul rînd a relațiilor economice, dar și a relațiilor cu semnificative implicații politico-militare, sînt ilustrate de numeroasele descoperiri de materiale de factură romană, (ceramică, diferite obiecte și îndeosebi monede) [81], din aria culturii carpice.

Dintre numeroasele descoperiri de monede izolate și tezaure monetare romane, din regiunea la care ne referim, menționăm tezaurele de la Bacău, Iteşti, Bereşti-Bistriţa, Racova-Chetriş, Blăgeşti, Prăjeşti, Negri, Buhoci, Hertioana de jos — Traian [82]. Un loc aparte îl ocupă tezaurul de monede romane imperiale descoperit la Măgura-Bacău [83]. Tezaurul (fig. 4/1-2) descoperit întîmplător în primăvara anului 1976 în perimetrul unei așezări carpice, cuprinde 2830 de monede de argint, (marea majoritate avînd titlul 900‰), din care 2828 denari și două drahme, în greutate totală de 9075,17 g. Monedele din tezaur se înșiruie

74 V. Mihăilescu-Bîrliba, Ioan Mitrea, *Tezaurul de la Măgura*, Bacău, 1977, p. 17-20, datele referitoare la așezarea carpică.

75. Ioan Mitrea, *Materiale și cercetări arheologice. A XIV-a Sesiune anuală de rapoarte*, Tulcea, 1980, p. 432-442.

76 Emil Moscalu, *Carpica*, II, 1969, p. 215-217.

77 V. Mihăilescu-Bîrliba, Ioan Mitrea, *op. cit.*, p. 14.

78 V. Căpitanu, *Muzeul Național*, II, 1975, p. 327-328 ; idem, *Muzeul Național*, III, 1976, p. 165-178.

79 I. Mitrea, *Carpica*, XIV, 1982, p. 65-79. Cercetările au continuat în anii 1983 și 1984, descoperindu-se, pînă acum, 54 de morminte, dintre care 53 de incinerație și unul de înhumație. În morminte s-a găsit un bogat inventar, a cărui analiză permite datarea necropolei în sec. III e.n.

80 Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 149.

81 Idem, *op. cit.*, p. 127-134, 177-185.

82 Virgil Mihăilescu-Bîrliba, *La monnaie romaine chez les daces orientaux*, Buc., 1980, p. 75-206, 289-290.

83 V. Mihăilescu-Bîrliba, Ioan Mitrea, *op. cit.*, p. 15-79 + 26 pl. Toate datele privind tezaurul de la Măgura sînt luate din lucrarea mai sus menționată. Avînd în vedere importanța acestui tezaur cît și faptul că studiul monografic consacrat, tipărit într-un tiraj restrîns, s-a epuizat, vom reaminti unele din datele mai importante referitoare la această descoperire.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

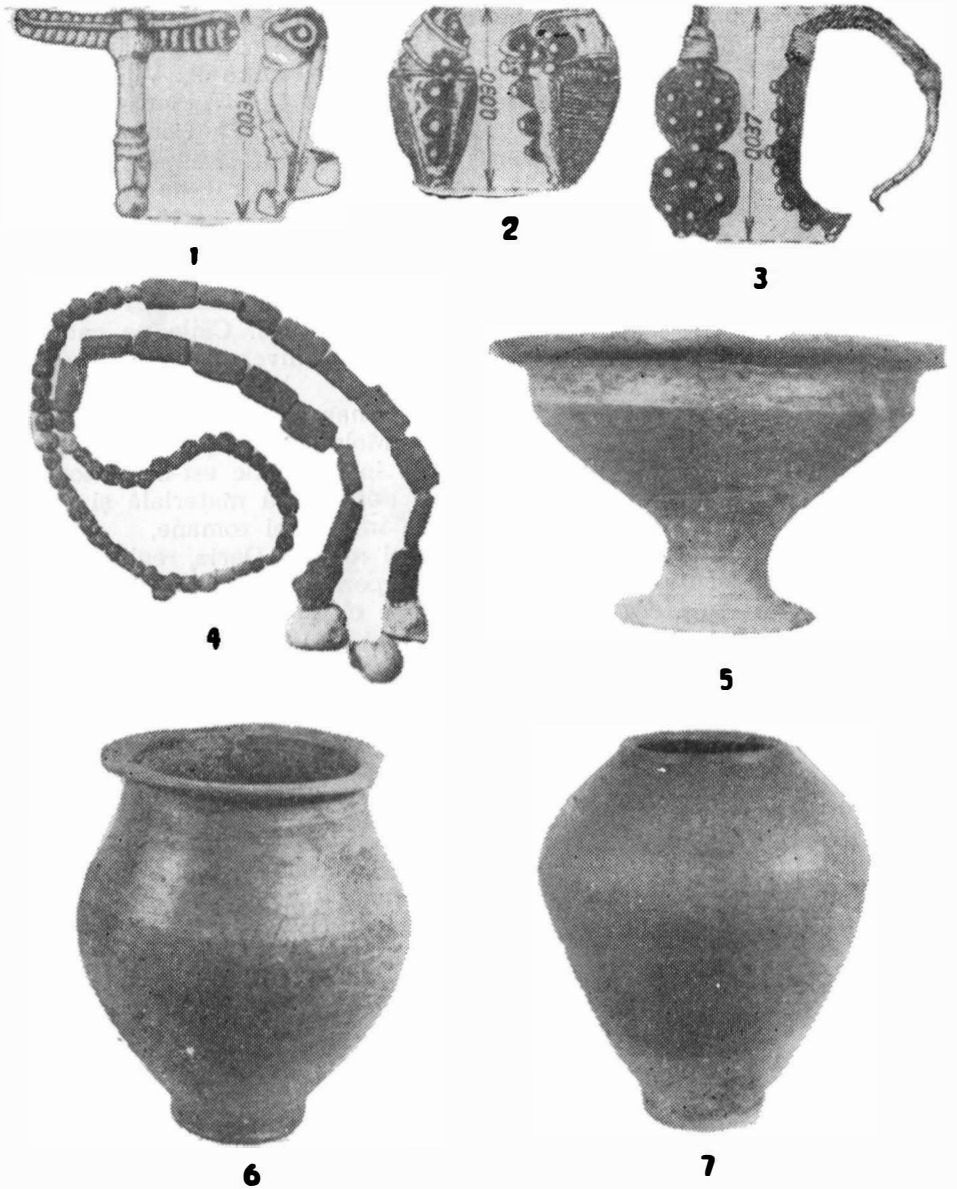

Fig. 5. — Obiecte de podoabă (1-4) şi vase lucrate la roată (5-7), din necropola daco-carpică de la Dămieneşti.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

pe o îndelungată perioadă de timp, de la Augustus (monedă emisă în anii 2 î.e.n.—4 e.n.) la Septimius Severus (emisiuni din anii 196-197 e.n.). Repartizarea celor 2830 de monede pe împărați este neuniformă, prezentîndu-se astfel : Augustus 1, Nero 19, Galba 5, Otho 9, Vitellius 17, Vespasianus 329, Titus 73, Domitianus 90, Nerva 43, Traianus 623, Hadrianus 579, Antoninus Pius 616, Marcus Aurelius 343, Commodus 74, Clodius Albinus 1, Septimius Severus 7 și 1 neidentificată.

Constituit într-o perioadă de devalorizare, tezaurul de la Măgura proprietate a unei căpetenii a dacilor liberi din această parte a Moldovei a fost ascuns la sfîrșitul sec. II (după anii 196—197, data ultimelor emisiuni sau începutul sec. III e.n.) dintr-un motiv care, deși nu poate fi precizat cu certitudine, trebuie totuși pus pe seama unei stări de nesiguranță provocate în primul rînd de factori externi. Căile pe care au pătruns monedele romane în lumea carpică sînt diverse, mergînd de la calea comercială, la stipendii și prăzi [84].

Tezaurul de la Măgura-Bacău, cel mai mare tezaur de monede romane imperiale descoperit, pînă acum, în Moldova, dimpreună cu celelalte tezaure de monede romane cunoscute în regiunile est-carpatice ale României, reflectă, alături de alte dovezi de cultură materială și spirituală, cuprinderea acestor regiuni în sfera influenței romane.

Deși aflate în afara granițelor Provinciei romane Dacia, regiunile est-carpatice au cunoscut în sec. II-III e.n. o permanentă acțiune a factorului roman, atît în sfera culturii materiale cît și în sfera cultu ii spirituale [85]. Această realitate, pusă în evidență de cercetările arheologice din ultimile decenii, a făcut posibilă includerea teritoriilor est-carpatice în marea unitate etno-culturală, caracteristică spațiului vechii Dacii, din epoca formării poporului român.

Cercetările arheologice, din ultimele decenii, au dovedit că realizările culturii carpice s-au integrat în cultura epocilor următoare, că populația daco-carpică a continuat să trăiască în spațiul ce l-a stăpînit în sec. II-III.

Urmașii geto-dacilor din epoca lui Burebista și Decebal, și respectiv urmașii daco-carpilor din secolele II-III e.n., au constituit și în vatra orașului Bacău și împrejurimilor, factorul etno-cultural de bază a dezvoltării istorice, în epoca desăvîrșirii etnogenezei românilor.

Neamurile în migrație, respectiv grupurile de goți care au afectat temporar și această regiune (între cca. 300-376/381), raidurile unor cete de huni (cca. 376-420) și pătrunderea în a doua jumătate a sec. VI și începutul sec. VII a unor fracțiuni de triburi slave, nu au putut disloca populația autohtonă.

După cum se subliniază în Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, „năvălirile popoarelor migratoare... au provocat serioase rămîneri în urmă în dezvoltarea forțelor de producție,

84 Idem, *op. cit.*, p. 30 și lucrările citate la nota 71.

85 Silviu Sanie, *Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei*, secolele II î.e.n. — III e.n., Iași, 1981, passim.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

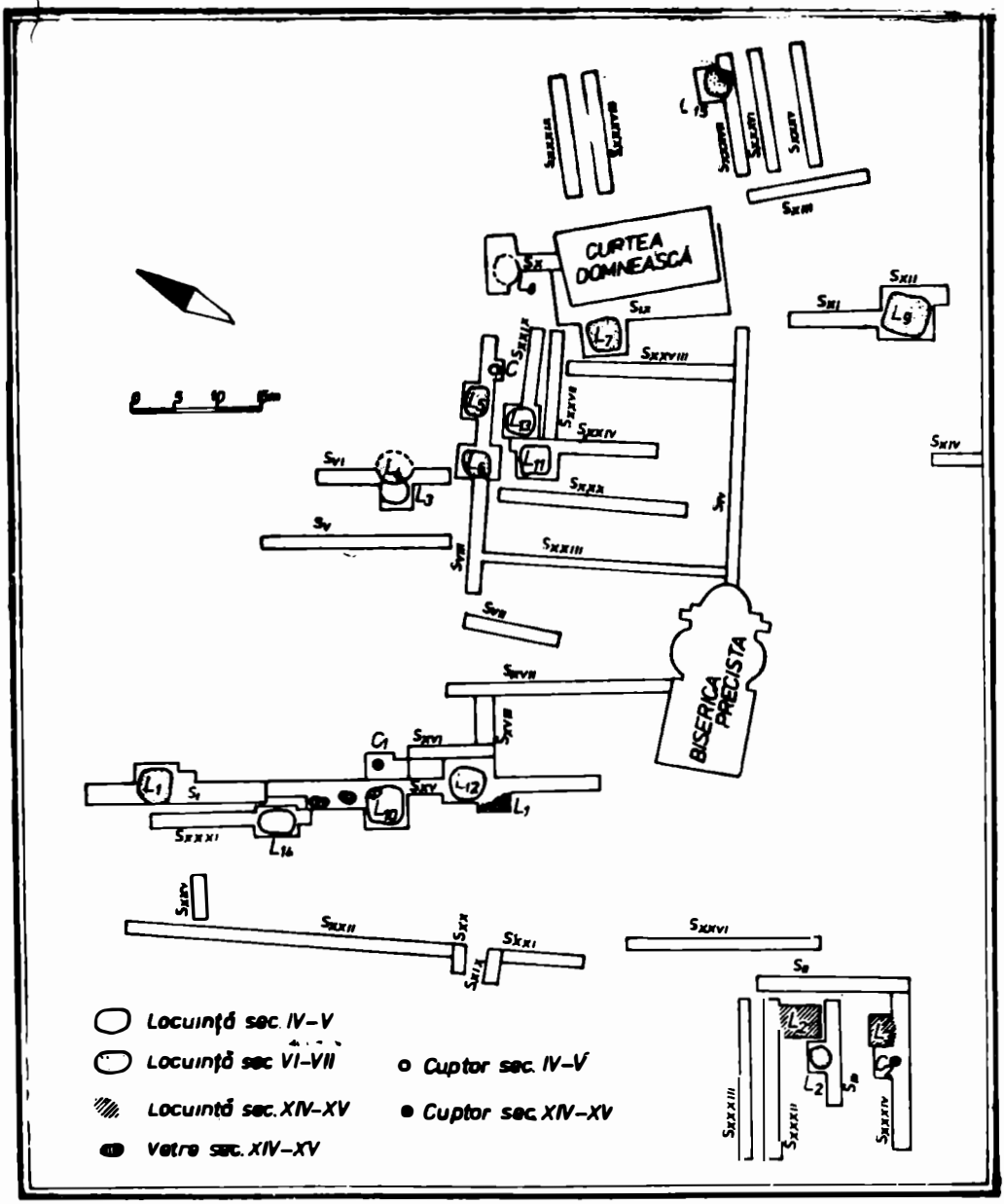

Fig. 6. — Planul cercetărilor arheologice de la Bacău-Curtea domnească.

http://www.cimec.ro/ http://cmiabc.ro

în evoluția civilazației pe aceste meleaguri ; toate acestea nu au putut însă distruge ființa poporului nostru, nu l-au putut abate din drumul său istoric obiectiv".

Prezența populației autohtone în secolele IV-V e.n. în vatra orașului Bacău și împrejurimilor este dovedită prin descoperirile arheologice din așezările de la Bacău-Curtea domnească [86], Cîrligi-Filipești [87], Horgești și Valea Seacă [88], precum și din necropolele de la Iteşti [89] și Dămienești [90].

În toate aceste așezări și necropole s-a descoperit, în primul rînd, ceramică de factură autohtonă (fig. 7/1-6), dar și numeroase unelte, obiecte de podoabă, etc.

Cercetările arheologice, de mai mare amploare, efectuate la Bacău-Curtea domnească [91] (fig. 6), au dus, între altele, la dezvelirea unui nivel de locuire care, pe baza analizei materialelor arheologice descoperite, a fost datat în secolele IV-V (mai exact sec. IV și primele decenii ale sec. al V-lea e.n.).

Din acest nivel s-au dezvelit 7 locuințe și un cuptor de ars ceramică. Locuințele descoperite sînt de tipul celor parțial adîncite în pămînt (semibordeie), de formă rectangulară în plan orizontal, avînd pereții lucrați din bîrne lutuite, acoperișul în una sau două pante. În toate locuințele s-au găsit instalații pentru foc, respectiv vetre din lut și pietre.

Inventarul aflat în locuințe și cuptor este format din ceramică (fig. 7/2-3) și mai multe obiecte din fier, bronz, os și lut.

O importanță deosebită o prezintă descoperirea pe grătarul cuptorului de ars ceramică a unor fragmente din vase lucrate cu mîna și decorate sub buză cu brîu alveolar (fig. 7/1) vase de certă tradiție carpică, care evidențiază pe de o parte continuitatea unor elemente de cultură daco-carpică în sec. al IV-lea, iar pe de altă parte sugerează

86 I. Mitrea și Al. Artimon, *Carpica*, IV, 1971, p. 225-235, 237-238.

87 I. Mitrea, *Materiale și cercetări arheologice. A XIV-a sesiune anuală de rapoarte*, Tulcea. 1980, p. 440-441. Așezarea din sec. IV-V de la Cîrligi-Filipești se suprapune, în mare parte, peste o așezare din secolele II-III e.n., fiind continuată, în aceeași microregiune, de așezări ale populației vechi românești din sec. VI-VII și sec. VIII-IX e.n. În microregiunea în care s-au descoperit aceste așezări, urmare a unor cercetări arheologice de durată, a fost dovedită o continuitate de viață a populației autohtone din sec. II-III e.n. pînă în sec. VIII-IX, respectiv de la daco-carpi la români. Cercetările din această microregiune, situată pe valea pîrîului Băhnișoara-Hărmănești, confirmă o oarecare mobilitate a comunităților autohtone dar în același timp demonstrează convingător că această mobilitate, din epoca formării poporului român, determinată de cauze economice și politico-militare, s-a circumscris unei stabilități microzonale. Cf. I. Mitrea, *Continuitatea și cercetarea arheologică microzonală*, în *Ateneu*, Anul 19, nr. 3 (151), iunie, 1982, p. 11.

88 V. Căpitanu, *Carpica*, XIV, 1982, p. 145, 153.

89 Idem, *op. cit.*, p. 141.

90 I. Mitrea, *Carpica*, XI, 1979, p. 171 și urm.

91 I. Mitrea și Al. Artimon, *Carpica*, IV, 1971, p. 225-235, 237-238. Se adaugă rezultatele cercetărilor, inedite, din anii 1972—1973. Cf. și I. Mitrea, *Carpica*, XII, 1980, p. 129-130.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

1

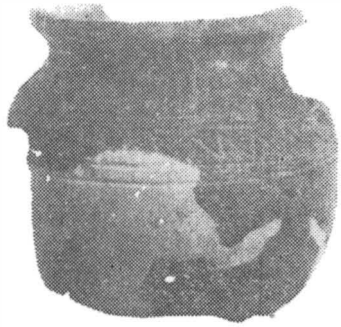

2

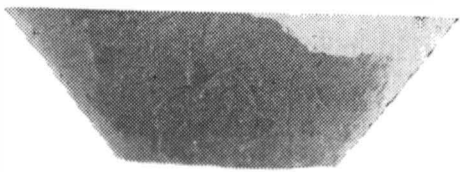

3

4

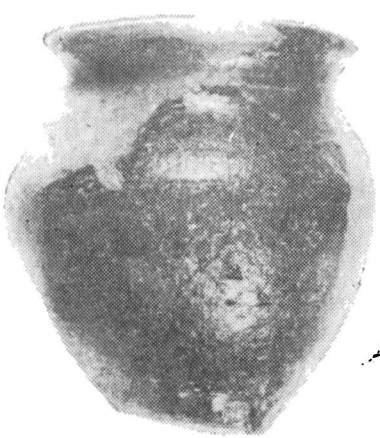

5

6

Fig. 7. — Ceramică autohtonă din sec. IV-V de la Bacău-Curtea domnească (1-3), Iteşti (4), Cîrligi-Filipeşti (5) şi Călugăreni-Dămieneşti (6).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

contribuția culturii daco-carpice la geneza culturii din sec. IV și începutul sec. V, respectiv a culturii Sîntana- de Mureș.

În așezarea din sec. IV-V de la Bacău a trăit o comunitate autohtonă, care poate fi considerată daco-romană sau străveche românească, comunitate sedentară ce se ocupa cu agricultura, creșterea vitelor și unele meșteșuguri legate de prelucrarea lemnului, a metalelor, ceramicii etc.

Din motive obiective [92], așezarea din sec. IV-V de la Bacău care cuprindea cca. 7000 mp, a fost dezvelită în proporție de cca. 50%. Cum în suprafața cercetată au fost dezvelite 7 locuințe, se poate estima că numărul total al locuințelor, din acest străvechi sat, se ridica la cca. 14.

Avînd în vedere suprafața așezării din sec. IV-V și aprecierea că probabil au existat cca. 14 locuințe, rezultă că reveneau cca. 500 mp. pentru o gospodărie.

Suprafața medie a locuințelor era de cca. 12 mp. revenind 3 mp. pentru o persoană în cazul unor familii formate din patru persoane, număr mediu ce se ia în calcul pentru această epocă.

Pentru așezarea din sec. IV-V de la Bacău se poate estima că suprafața medie ocupată la sol era de cca. 170 mp. la o populație ce poate fi estimată la cca. 48-50 locuitori.

În vatra orașului Bacău și împrejurimilor a fost documentată prin descoperiri arheologice, prezența populației vechi românești în secolele VI-VII. În primul rînd menționăm că chiar în vatra orașului Bacău se cunosc două așezări din secolele VI-VII. Ne referim la așezarea situată pe str. 9 Mai în zona Curții domnești [93] și la așezarea, descoperită pe str. Lucrețiu Pătrășcanu la nr. 14 în grădina locuitorului Dobre Anastas [94].

Dovezi de locuire a populației autohtone, respectiv vechi românești, în secolele VI-VII au fost descoperite și în alte localități din împrejurimile orașului Bacău [95].

În ansamblul descoperirilor din sec. VI-VII un loc deosebit de important îl ocupă așezarea de la Bacău-Curtea domnească [96]. Situată în zona Complexului medieval din epoca lui Ștefan cel Mare, așezare din sec. VI-VII suprapune așezarea, prezentată mai sus, din sec. IV-V e.n. (fig. 6). Dacă pe baza reanalizării materialelor descoperite s-ar putea dovedi cu certitudine că în fapt începuturile așezării de care ne ocupăm se situează în a doua jumătate a sec. V, deci am avea o continuitate de viață neîntreruptă între cele două așezări, atunci am putea spune că la Curtea domnească-Bacău, a existat o locuire neîntreruptă din sec. IV pînă în a doua jumătate a sec. VII e.n. timp ce coincide în linii

92 În mare parte așezarea este acoperită de construcții actuale.

93 I. Mitrea și Al. Artimon, *op. cit.*, p. 233-251.

94 Al. Artimon, *Carpica*, XIII, 1981, p. 23.

95 Marilena Florescu și Viorel Căpitanu, *op. cit.*, passim ; V. Căpitanu, *Carpica*, XIV, 1982, p. 214-275, — avem în vedere datele referitoare la descoperirile din sec. VI-VII e.n.

96 I. Mitrea și Al. Artimon, *op. cit.*, p. 233-251. Avem în vedere și rezultatele, inedite, ale cercetărilor din anii 1972—1973 și 1984.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

mari cu epoca desăvîrșirii procesului de formare a poporului român și respectiv începuturile cristalizării culturii vechi românești.

Din așezarea de la Bacău-Curtea domnească prin investigarea a aproximativ 50% din suprafața de cca. 8000 mp., s-au dezvelit 8 locuințe (fig. 6). Fără a fi dispuse după un plan riguros se poate observa că unele locuințe (L4, L5 și L6) erau grupate, formînd „un cuib", aparținînd probabil unor familii înrudite. Toate locuințele descoperite sînt de tipul celor cu podeaua parțial adîncită în pămînt de formă rectangulară în plan. Pereții locuințelor erau realizați din bîrne lutuite, sprijiniți pe furci sau tălpici de lemn. Acoperișul în una sau două pante era realizat din materiale ușoare (material lemnos pentru rezistență și probabil vegetație uscată). În unele locuințe s-au descoperit lavițe din lut crutat.

În toate locuințele s-au găsit instalații pentru încălzit și prepararea hranei, constînd din vetre simple din pietre și lut sau cuptoare din piatră.

În cele 8 locuințe, și în mai mică măsură în stratul de cultură, s-a găsit un inventar format din ceramică lucrată cu mîna reprezentată prin vase borcan și tigăi sau tipsii (fig. 9/1, 2) și ceramică lucrată la roată, atestată prin cîteva fragmente de vase borcan precum și cuțite din fier, trei fusaiole ce indică practicarea torsului și evident a țesutului, precum și o fibulă din bronz de tip romano-bizantin. O anume categorie ceramică, constituită din vase lucrate cu mîna, din pastă grosolană, avînd forme simple, fără buză răsfrîntă și fără ornamente, indică prezența în așezarea de la Bacău-Curtea domnească începînd de la sfîrșitul sec. al VI-lea a unor elemente slave. Și în cazul așezării de la Bacău-Curtea domnească se confirmă că grupurile de slavi pătrunse în Moldova în a doua jumătate a sec. VI, s-au integrat, relativ repede, comunităților autohtone, conviețuind în cadrul aceleiași așezări. Foarte probabil că la baza acestui fenomen de integrare în sînul obștilor sătești locale, au stat în primul rînd motive de ordin economic. Fără a fi dezvoltat o cultură proprie în aceste regiuni, enclavele slave, cîte au rămas pe loc sedentarizîndu-se, vor fi asimilate în masa populației autohtone, respectiv în masa populației vechi românești.

Locuitorii așezării de la Bacău-Curtea domnească se ocupau cu agricultura, creșterea vitelor și cu diverse meșteșuguri. În același timp cei care au trăit în această așezare, în sec. VI-VII, au avut legături cu alte comunități umane din zonă, după cum au avut legături de natură economică și culturală cu lumea și civilizația bizantină [97].

Dacă avem în vedere că cele 8 locuințe au fost descoperite prin investigarea a cca. 50% din așezarea aparținînd sec. VI-VII, s-ar putea admite că numărul total al caselor din acest vechi sat românesc a fost de cca. 16.

Avînd în vedere suprafața așezării de cca. 8000 mp. și aprecierea că au fost minimum 16 locuințe, rezultă că reveneau 500 mp. pentru o gospodărie. Suprafața locuințelor din așezarea de la Bacău-Curtea dom-

97 I. Mitrea, *SCIVA*, 30, 1979, 2, p. 145-161 ; idem, *Carpica*, XII, 1980, p. 101-114.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

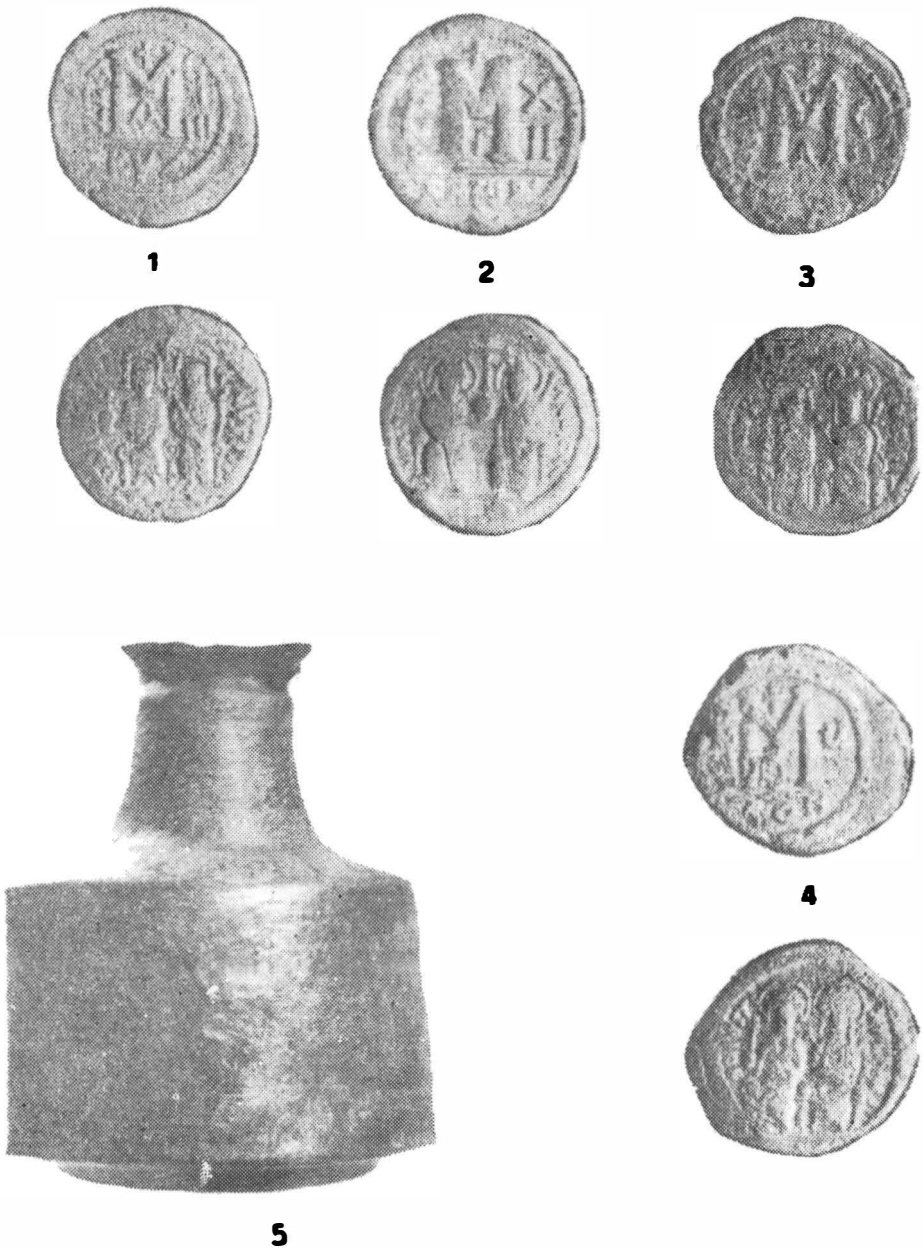

Fig. 8. — Tezaurul de monede bizantine de la Horgeşti-Bacău ; monede din tezaur (1-4) şi vasul în care s-au găsit monedele (5).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

nească, aparținînd sec. VI-VII, varia între minimum 9,57 mp. cît avea locuința nr. 2 și maximum 26,10 mp. cît avea locuința nr. 9. Suprafața medie a locuințelor era de 12,50 mp. revenind 3,12 mp. pentru o persoană în cazul unor familii formate din patru membri, sau 2,50 mp. pentru o persoană în cazul în care o familie, în medie, era compusă din cinci membri. Suprafața medie ocupată la sol, în această așezare, era de 200 mp. la o populație ce poate fi estimată la cca. 64-80 locuitori.

S-a mai amintit că în așezarea de la Bacău, din sec. VI-VII, au fost descoperite și materiale ce pun în evidență existența unor legături cu lumea bizantină. Asemenea obiecte, de influență sau factură bizantină au fost descoperite și în alte așezări din regiunea la care ne referim [98]. În acest context merită a fi menționată descoperirea cîtorva monede bizantine în vatra orașului Bacău și împrejurimilor [99], precum și a unui important tezaur la Horgești-Bacău [100]. Cele 57 de monede bizantine din bronz, emisiuni din vremea lui Justin II, Tiberiu II Constantin și Mauriciu-Tiberiu, s-au aflat într-un vas de aramă, împreună cu un lanț (colier ?) din bronz (fig. 8/1-5).

Elementele de factură și influență bizantină (fig. 9/3-4), s-au difuzat, spre regiunea la care ne referim, de-a lungul văii Siretului și Bistriței. Odată cu aceste elemente de cultură bizantină au pătruns din spațiul sud-carpatic și elemente caracteristice culturii materiale romanice de tip Ipotești-Cîndești. Dimpreună aceste influențe de factură bizantină și de tip Ipotești-Cîndești implantate pe un fond cultural autohton preponderent romanic, au contribuit la desăvîrșirea procesului de romanizare în regiunile de la răsărit de carpați ale României [101].

Credem că este important să reamintim că în epoca la care ne referim, sec. VI-VII, tot spațiul vechii Dacii s-a aflat în permanență în sfera influenței bizantine. Mai intense sau mai puțin intense de la o regiune la alta, în funcție de anume condiții concret-istorice, influențele bizantine au avut rolul de a contribui într-o mare măsură la păstrarea și consolidarea „sigiliului Romei", extins în cele din urmă asupra întregului spațiu al vechii Dacii, moment ce corespunde în timp cu încheierea procesului de formare a poporului român [102].

Revenind la așezarea de la Bacău-Curtea domnească din sec. VI-VII, trebuie să conchidem că imaginea de ansamblu oferită de rezultatele cercetărilor arheologice efectuate aici sugerează tabloul unui străvechi sat românesc din zona de la confluența Bistriței cu Siretul, respectiv din zona pe care se va dezvolta, treptat, vatra viitorului tîrg Bacău.

Și în veacurile de după epoca sec. VI-VII populația autohtonă, respectiv veche românească, este atestată în regiunea la care ne referim. Menționăm în acest sens, așezările din sec. VIII-IX de la Berești-Bis-

98 Ibidem.

99 I. Mitrea, *Carpica*, XII, 1980, p. 101-102.

100 V. Căpitanu, *Carpica*, IV, 1971, p. 253-259; C. Buzdugan, *Carpica*, VI, 1973—1974, p. 47-53.

101 I. Mitrea, *Carpica*, XII, 1980, p. 112.

102 Idem, *op. cit.*, p. 114.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

trița [103] și Faraoani [104]. La limita de nord a regiunii la care ne referim, respectiv la cîțiva km de așezarea de la Bereşti-Bistrița, se află importanta așezare de la Izvoare-Bahna, în care a fost descoperit un întins sat din sec. VIII-IX din care au fost dezvelite 23 de case [105], acesta fiind, în stadiul actual al cercetărilor, unul din cele mai importante sate vechi românești investigate integral prin săpături arheologice sistematice. În locuințe s-a găsit un inventar de caracter vechi românesc (fig. 9/3, 5).

Populația românească din vatra orașului Bacău și împrejurimilor a avut și în sec. VIII-IX ca și în vremurile următoare legături cu lumea și civilizația bizantină. Între descoperirile ce susțin această afirmație, amintim tezaurul bizantin, format din 38 monede din bronz și o monedă din argint, descoperit în 1930 la Cleja-Bacău. Monedele din acest important tezaur se eșalonează de la Leon V și Constantin (813-820) pînă la Constantin VII (945) [106].

În regiunea la care ne referim, ca și în tot spațiul est-carpatic populația romanească și-a continuat viața și în veacurile de pînă la constituirea statului feudal Țara românească a Moldovei [107].

Evoluția procesului de maturizare a feudalismului și în spațiul românesc est-carpatic, va avea drept consecință între altele, și apariția unor tîrguri. La Bacău, în zona în care se vor construi edificiile din vremea lui Ștefan cel Mare, cercetările arheologice au dus la dezvelirea unui nivel de locuire de la sfîrșitul sec. XIV și prima jumătate a sec. XV [108] ce lasă să se întrevadă începuturile unui proces de urbanizare. În jurul acestui nucleu se va dezvolta tîrgul Bacău, pomenit pentru prima dată într-un document scris, dat de Alexandru cel Bun la 6 oct. 1408 [109]. Rosturile acestui tîrg vor fi sporit în a doua jumătate a sec. XV de vreme ce Ștefan cel Mare construiește aici o curte domnească cu edificii adiacente, pentru fiul său Alexandrel [110].

Din sec. XV înainte, istoria acestor meleaguri și deci și a orașului Bacău este cunoscută pe baza izvoarelor scrise, importanța cercetărilor arheologice trecînd pe planul al doilea.

În încheiere se cuvine a sublinia că cercetările arheologice efectuate, mai ales în ultimele două decenii, în vatra orașului Bacău și îm-

---

103 I. Mitrea, *Studii și cercetări științifice*, Bacău, 1972, p. 34-35.

104 I. Mitrea, *Carpica*, XII, 1980, p. 132.

105 I. Mitrea, *Carpica*, VI, 1973-1974, p. 55-76; idem, *Carpica*, X, 1978, p. 205-252; idem, *Materiale și cercetări arheologice. A XIV-a Sesiune anuală de rapoarte*, Tulcea, 1980, p. 442-449. Avem în vedere și rezultatele, inedite, ale cercetărilor din anii 1983-1984. Prin săpăturile din 1984 s-au încheiat cercetările de la Izvoare-Bahna, cercetări care au avut drept rezultat dezvelirea unei așezări din sec. VI-VII cu 16 locuințe și a unui sat din sec. VIII-IX cu 23 de case.

106 I. Dimian, *SCN*, I, 1957, p. 198-199; I. Mitrea, *Carpica*, XII, 1980, p. 102, 131.

107 Victor Spinei, *Moldova în secolele XI-XIV*, Buc., 1982, 383 p. + 58 pl.

108 Al. Artimon și I. Mitrea, *Carpica*, VIII, 1976, p. 191 și urm.; Al. Artimon, *Carpica*, XIII, 1981, p. 11 și urm.

109 M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol .II, Iași, 1932, p. 631-632.

110 I. Antonescu, *Carpica*, II, 1969, p. 331 și urm.; Al. Artimon, *Carpica*, XIII, 1981, p. 11 și urm.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

1

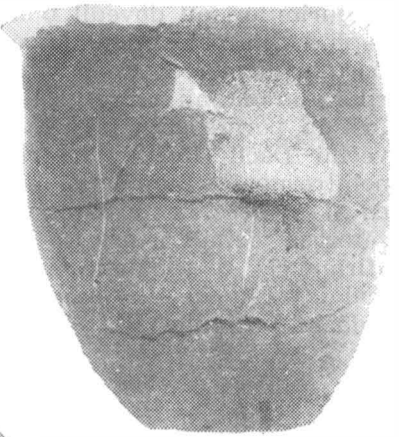

2

3

4

5

Fig. 9. — Ceramică autohtonă din sec. VI-VII, din așezarea de la Bacău-Curtea domnească (1-2); tipar din sec. VI-VII de la Traian-Bacău (4); cercel de factură bizantină (3) și vas aparținînd culturii vechi românești (5), din sec. VIII-IX, de la Izvoare-Bahna.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

prejurimilor, au dovedit o neîntreruptă continuitate de viaţă umană începînd din paleoliticul superior şi cu deosebire în epoca formării poporului român ca şi în veacurile următoare. În ciuda vitregiei vremurilor, autohtonii şi respectiv din veacurile VI-VII înainte românii, au fost în permanenţă prezenţi pe aceste meleaguri ca şi pe tot teritoriul vechii Dacii. Rezultatele cercetărilor arheologice privind continuitatea neîntreruptă a populaţiei autohtone, în veacurile etnogenezei românilor ca şi în secolele următoare, vin să confirme ceea ce vasta şi cuprinzătoarea viziune istorică a lui Nicolae Iorga intuise cu ani în urmă, cînd afirma că „o populaţie nu părăseşte deloc, chiar în faţa negării celei mai înverşunate din partea forţelor naturii, pămîntul în care a coborît rădăcini profunde“ [111].

MILLÉNAIRES D'HABITATION DANS LE FOYER DE LA VILLE DE BACĂU ET DES ENVIRONS, JUSQU'À LA PREMIÈRE MENTION DOCUMENTAIRE DE LA LOCALITÉ

Résumé

Après une mention sommaire des conditions physico-géographiques, d'où résulte que la zone occupée ajourd'hui par la ville de Bacău et ses environs a offert des conditions favorables à l'existence humaine depuis les temps les plus anciens, on présente, par étapes chronologiques, les preuves archéologiques qui attestent l'habitation continue des communautés humaines, depuis l'époque du paléolithique supérieur jusqu'au moment de la première attestation documentaire de la localité le 6 octobre 1408.

On mentionne les découvertes du paléolithique supérieur des localités Lespezi-Gîrleni et Buda-Blăgeşti, localités situées, en amont de Bacău, sur les hautes terrasses du côté droit de Bistritza.

De la nouvelle époque de la pierre on met sur le tapis les découvertes importantes de l'établissement appartenant à la culture Cucuteni de Mărgineni-Bacău.

La présence du monde et de la civilisation thraco-géto-dace est prouvée par les découvertes de Mîndrişa et Răcăciuni, de l'époque du bronze, de Bacău — la rue Bradului, de Mărgineni-Bacău et de Prăjeşti de la première époque du fer, ainsi que des importantes cités daces de Răcătău (Tamasidava) et de Brad (Zargidava), situées en aval et, respectivement, en amont de Bacău, sur les hautes terrasses du côté gauche du Siret.

Depuis les temps de la domination romaine sur une partie de la Dacie, on présente les preuves d'habitation des Daces libres de Bacău, Măgura-Bacău, Mărgineni-Bacău, Călugăra, Săucești, Dămienești, Cîrligi-Filipeşti etc.

111 N. Iorga, *La place des Roumains dans l'histoire universelle, I*, Buc., 1935 (Apud, I. Nestor, Secolul 20, 1965, 12, p. 10).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

On souligne l'importance du trésor de 2830 deniers romaines découvert par hasard, en 1976, à Măgura-Bacău, celui-ci étant le plus grand trésor de monnaies romaines impériales de la Moldavie. L'ouvrage présente aussi les établissements de Bacău — la Cour princière, du IVe-Ve siècle de n.e. et du VIe-VIIe siècle de n.e., ainsi que d'autres découvertes des environs de Bacău, de l'époque de l'achèvement du processus de la formation du peuple roumain et de l'affirmation de la vieille civilisation roumaine, respectivement du VIIIe-IXe siècle de n. e.

Le dernière partie de l'ouvrage présente les preuves d'habitation dans l'emplacement de Bacău et de ses environs, depuis le commencement du Moyen Age, en accordant un accent à part à l'établissement de Bacău — la Cour princière de la fin du XIVe siècle et du début du XVe siècle, respectivement jusqu'à la première mention documentaire de la localité, le 6 octobre 1408.

Traduit par *Elena Bulai*

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Les principales découvertes archéologiques de l'atre de la ville de Bacău et de ses environs, depuis les temps les plus éloignés jusqu'au commencement du XV-ème siècle.

Fig. 2. — Récipients néolithiques (1-2), appartenant à la culture de Cucuteni, de Mărgineni-Bacău, recipient de l'époque du bronze (3) de Bacău — la Cour Voïevodale et pièces en fer (4-10) du dépôt de Negri-Bacău.

Fig. 3. — Céramique travaillée à la roue (1-4) et céramique travaillée à la main (5-6), de la cité dacique de Răcătău (I-er siècle a.n.è.—I-er siècle n.è.).

Fig. 4. — Le trésor de monnaies romanes impériales de Măgura-Bacău. 1 — le récipient avec des monnaies, 2 — lot de monnaies du trésor.

Fig. 5. — Objets d'ornament (1-4) et récipients travaillés à la roue (5-7) de la nécropole daco-carpique de Dămienești.

Fig. 6. — Le plan des recherches archéologiques de Bacău — La Cour Voïvodale.

Fig. 7. — Céramique autochtone du IV-V-ième siècles de : Bacău — La Cour Voïvodale (1-3), Iteşti (4), Cîrligi-Filipeşti (5) et Călugăreni-Dămieneşti (6).

Fig. 8. — Le trésor de monnaies byzantines de Horgeşti-Bacău ; monnaies du trésor (1-4) et le récipient où on les a trouvées (5).

Fig. 9. — Céramique autochtone du VI-VII-ième siècles, de l'habitat de Bacău — La Cour voïvodale (1-2) ; imprimerie du VI-VII-ième siècles de Traian-Bacău ; boucle d'oreille de provenance byzantine (3) et récipient appartenant à l'ancienne culture roumaine (5), ou VIII-IX-ième siècles, de Izvoare-Bahna.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

O SPADĂ DE FIER DE TIP „AKINAKES" DESCOPERITĂ LA GĂICEANA, JUDEȚUL BACĂU

de Viorel CĂPITANU

În anul 1976, Virgil Mihăilescu-Bîrliba, de la Muzeul din Piatra Neamț, semnala o descoperire senzațională, care provenea din comuna Găiceana, județul Bacău [1].

Era vorba de un pumnal de fier cu două tăișuri, garda cordiformă cu umerii lobilor ascuțiți și mînerul terminat într-o bară îndoită, cu capetele modelate în formă de cap de șarpe [2].

La cîțiva ani după aceea ni se semnalează din nou apariția unei noi piese din fier, care face obiectul notei de față [3].

Avem de-a face cu o spadă scurtă de tip akinakes, cu lungimea maximă de 0,575 m și lățimea maximă sub gardă de 0,040 m *.

Piesa în general este bine conservată în afară de laturile marginale, care prezintă unele neregularități datorită condițiilor în care a zăcut.

Spada se încadrează prin elementele sale caracteristice — garda cordiformă și bara tranversală a mînerului — în seria spadelor scurte de tip „akinakes", cu două tăișuri și bara tranversală dreaptă.

Lama spadei de tip akinakes, cu cele două tăișuri paralele, prezintă pe ambele fețe o nervură mediană, care se pierde treptat către vîrful piesei prin apropierea laturilor.

---

1 Virgil Mihăilescu-Bîrliba, *The akinakai of Moldavia. A new discovery*, în Thraco-Dacica, 1976, p. 109-116.

2 C. Buzdugan, *Pumnale hallstattiene tîrzii pe teritoriul României*, în Cercetări arheologice, 4, 1976, p. 239-273.

3 Ținem să aducem și pe această cale sincere și calde mulțumiri tovarășului Alexandru Aparu pentru bunăvoința de a dona muzeului din Bacău această importantă descoperire.

* Dimensiunile celorlalte elemente caracteristice ale piesei de după restaurarea făcută de Cristian Pînteș, de la Muzeul Județean Vaslui : lățimea lamei sub gardă = 4 cm ; lățimea barei transversale = 4,2 cm ; lățimea maximă a mînerului = 2,4 cm ; lățimea gărzii = 6 cm ; lățimea lamei sub gardă = 4 cm.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Partea superioară a piesei, mînerul, ca la toate piesele din această categorie se termină printr-o bară oarecum aplatisată, de formă dreptunghiulară, cu capetele rotunjite.

Garda mînerului este formată din doi lobi, cu umerii uşor rotunjiţi şi îngroşaţi. Pe o latură a mînerului se observă o şănţuire longitudinală delimitată prin două linii incizate în corpul mînerului. Această şănţuire se află pe direcţia nervurii mediane a lamei şi face parte din decorul spadei.

Fiind vorba de o descoperire fortuită, ca şi cea de la Lichitişeni, comuna Vultureni [4], din aceeaşi zonă geografică, cu toate că în cele două localităţi au fost semnalate mai multe aşezări aparţinînd Hallstattului tîrziu [5], ar fi hazardant să legăm această descoperire de una din aceste aşezări.

Din cercetările întreprinse de noi la Găiceana pînă în prezent n-am reuşit să identificăm locul unde a fost descoperită sabia sau vreo urmă eventual de tumul. În această situaţie sîntem nevoiţi să apelăm la informaţiile de natură tipologică, concentrate într-un studiu amplu de sinteză, privind descoperirile de acest gen de pe cuprinsul ţării noastre [6].

Spada de tip akinakes descoperită pe raza comunei Găiceana se încadrează în grupa B, varianta B2, care din punct de vedere cronologic se datează la sfîrşitul secolului VI şi în prima jumătate a sec. V î.e.n.

Prin caracteristicele sale, spada de tip akinakes de la Găiceana îşi găseşte analogii în descoperirile similare de la Arad-Pecica [7], Ferigile [8], Zăiceşti [9], Cristineşti [10], Lichitişeni-Vultureni [11], jud. Bacău, Năeni [12], Bîrseşti [13] şi Tigveni [14].

Prezenţa mai multor piese de acest tip în cele două localităţi învecinate ne obligă la reluarea cercetărilor în zonă, într-un mod mai sistematic pentru a fixa cu exactitate locul de descoperire al celor două piese intrate de curînd în patrimoniul naţional.

---

4 S. Antonescu, Un akinakes descoperit la Lichitişeni, SCIVA, 1, 1984, p. 134-135, fig. 1.

5 Marilena Florescu şi Viorel Căpitanu, *Cercetări arheologice de suprafaţă în judeţul Bacău*, în Arheologia Moldovei, VI, 1969, p. 259 şi următoarele.

6 C. Buzdugan, *op. cit.*, p. 258, fig. 10/10, 15, 34 şi 39.

7 I. H. Crişan, în *Omagiu lui C. Daicoviciu*, 1960, p. 119.

8. Al. Vulpe, *Necropola hallstattiană de la Ferigile*, Bucureşti, 1967, p. 59-61. Idem în Dacia, N. S., 21, 1977, p. 89.

9 Simion Raţă, în SCIV, 16, 3, fig. 1/1,2 şi 2/1-2.

10 Viorica Perian, *Descoperiri scitice în judeţul Botoşani*, în Revista Muzeelor, 1, 1969, p. 83, fig. 1/1.

11 Silvia Antonescu, Ioviţ, *op. cit.*, în SCIVA, 1, 1982, p. 134-135, fig. 1.

12 Al. Vulpe şi V. Drămbocianu, SCIVA, 32, 1981, p. 187-189, fig. 12/1.

13 S. Morintz, *Materiale*, V, 1959, p. 359, fig. 6.

14 Al. Vulpe şi Eug. Popescu, în Dacia, N. S., 16, 1972, p. 86 şi 110, fig. 13/2

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

UNE ÉPÉE „AKINAKES" DÉCOUVERTE À GĂICEANA, DÉP. DE BACĂU

Résumé

L'àuteur présente une épée courte du type „akinakes" découverte par hasard à Găiceana, dèp. de Bacău.

L'épée est en fer, à deux tranchants et à barre transversale droite. Du point de vu typologiques, elle appartient au type B du schéme typologique conçu pour les exemplaires hallstattiens tardifs trouvés sur le territoire de la Roumanie. Par analogie aux découvertes simillaires plus ancienes, comme celles de Arad, Ferigile, Zăiceşti, Cristineşti, Lichitişeni, Năeni, Bîrseşti et Tigveni, la pièce découvertes Găiceana peut être datée aux VI-V-e siècle av.n.è.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Găiceana, dép. de Bacău. Épée du type akinakes en fer.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

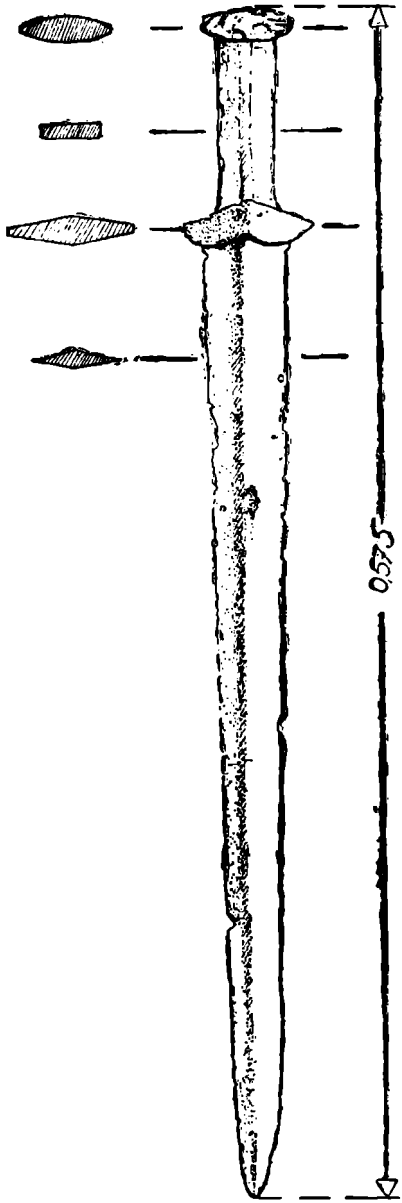

Fig. 1. — Găiceana, judeţul Bacău. Sabie de tip „akinakes".

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

CONTRIBUȚIA CELTICĂ LA CULTURA DACO-GETICĂ ÎN CONCEPȚIA LUI VASILE PÂRVAN *

de Vlad ZIRRA

I

În martie 1926, V. Pârvan era invitat la Cambridge, unde ca oaspe al vestitului colegiu St. John, a prezentat un ciclu de conferințe în fața unui auditoriu format din savanți de renume, studenți și un numeros public. Tema aleasă se referea la „Vechiile civilizații din spațiul carpato-dunărean".

Impresiile lăsate au fost memorabile, deși Pârvan, de pe-atunci foarte bolnav, a expus cu dificultate cele cinci prelegeri ale sale : populația carpato-dunăreană, respectiv, „daco-geții și legăturile lor cu neamurile villanoviene" ; „daco-geții și sciții" ; aceiași și relațiile lor cu grecii, apoi cu ceilții și în sfîrșit, cu romanii.

Prelegerile de la Cambridge au fost traduse în engleză de unii din cei mai mari specialiști din acea vreme, nu numai datorită conținutului lor extrem de valoros, dar și ca un gest de recunoștință și curtoazie colegială, adresată „marelui savant și încîntătorului prieten" a „cărei energie era de-a dreptul fenomenală". Așa notau cei doi editori [1] de la St. John's College, la apariția mănunchiului de prelegeri, „Dacia, an outline of the Early Civilisation of the Carpatho-Danubian countries — ed. Cambridge 1928", adică un an mai tîrziu de la dispariția fizică a aceluia care continuă însă și astăzi să fie foarte prezent în gîndurile și scrisurile multor savanți, istorici și arheologi din lumea întreagă.

Ceea ce sub o formă condensată se găsea în conferințele ținute în vestitul centru universitar de peste Canalul Mînecii, erau pe larg expuse de Vasile Pârvan în ale sale „Getice", apărute încă din 1926 la București [2].

În ambele tipărituri lipsește însă ceva, despre care noi astăzi, ne interesăm în mod curent. Mă refer, desigur, la absența unei preocupări

---

* Comunicare ținută în octombrie 1982 la Bacău, cu ocazia sărbătoririi centenarului lui Vasile Pârvan.

1 *Prefața* la „Dacia, an outline...", semnată de către I. L. Evans și M. P. Charlesworth, VII-VIII.

2 V. Pârvan, *Getica, o protoistorie a Daciei*, București, 1926.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

directe a savantului român asupra lumii tracice, sud și nord balcanice, a culturii acesteia, a contactelor și relațiilor ei cu Geto-dacii carpato-dunăreni.

Aceasta nu trebuie însă considerată ca o lacună și nici într-un caz generațiile actuale de arheologi și istorici nu au dreptul să critice această lipsă, deoarece în primele două decenii ale secolului nostru civilizația materială a tracilor sud-dunăreni era foarte puțin cunoscută, iar ceea ce se știa era considerat de către autorități în materie, ca M. Rostovtzev [3] ori Ellis Minns [4], ca manifestări prodigioase ale unor grupări de sciți pătrunși în Balcani. Doar cîteva glasuri izolate ale primei generații postbelice de arheologi și istorici bulgari, reclamau paternitatea acestora, masei și aristocrației locale tracice, firește influențată de grecii și sciții instalați din sec. VII-VI în sud-estul Europei. Așa gîndea dealtfel și V. Pârvan cînd scria că descoperirile fastuoase din mormintele tumulare de la Brezovo, Panaghiurište, Bedniacovo, Radyuvene etc. au aparținut nobilimii locale, mai ales a tracilor decît a sciților [5].

Pe moment însă, informația arheologică fiind restrînsă, istoria tracilor balcanici se baza în prim rînd pe izvoarele literare antice, incomparabil mai bogate decît documentarea arheologică.

Cu totul altul era stadiul cunoașterii culturii sciților și mai ales al celților. Erau două civilizații extinse aproape în tot spațiul median al Europei, pline de originalitate, una mai ofensivă ca alta și cu bogat palmares militar, care a impresionat lumea greacă și romană, încît s-au transmis numeroase știri literare ajunse pînă la noi. Pe de altă parte, începînd mai ales din a doua jumătate a secolului XIX, cercetările arheologice confirmau și chiar amplificau ceea ce se știa pe linie de izvoare antice, încît orice istoric și arheolog al antichității era sub o formă sau alta, sensibilizat de aceste masive manifestări.

În anumită măsură, aceasta a fost și atitudinea lui Pârvan, deși, cum va reieși și din acest text — capacitatea sa eminentă de istoric al antichității i-a permis adeseori să discearnă din datele oferite de arheologie contemporane sieși, ceea ce era ipotetic și îndoielnic de ceea ce a putut fi realitate, în anumite spații și la anumite perioade istorice.

Se știe că învățatul român considera ramura nordică a seminției tracice, din care făceau parte și daco-geții, că stăpîniseră încă din epoca bronzului o imensă suprafață teritorială ce cuprindea întreg arcul carpatic, extinzîndu-se spre nord pînă la izvoarele Oderului și Vistulei, iar către vest, dincolo de Cîmpia Tisei [6]. Alături de tracii balcanici și rudele lor microasiatice, într-adevăr acest neam de indoeuropeni putea fi considerat, așa cum aprecia Herodot, al doilea ca număr, după indieni [7].

3 M. Rostovtzeff, *Iranians and Greeks in South Russia*, Oxford, 1922.
4 H. E. Minns, *Scythians and Greeks*, Cambridge, 1913.
5 V. Pârvan, *Getica*, 33, 303.
6 Id., *ibid.*, 237 seqq.
7 Herodot, V, 3.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În cursul primei epoci a fierului sciții răsăriteni sînt aceia care pătrund adînc în acest vast teritoriu. Începînd din a doua jumătate a mileniului I î.e.n., valul contrar al celților apuseni străbate și se instalează, ici și colo, afectînd în parte și spațiul primordial tracic. Roiri masive ale neamurilor celtice, de la sfîrșitul sec. V și o bună parte din secolul următor, cuprind mai ales regiunile septentrionale ale Peninsulei Italice, fărîmițînd definitiv vechea Stăpînire a etruscilor în acele părți. Alte formațiuni, tot atît de războinice, avansează mai spre est, cucerind, în prima jumătate a secolului următor, teritoriile de astăzi ale Austriei, Sloveniei și Croației, precum și coastele orientale ale Mării Adriatice. La fel, în cursul acestui veac, părțile transdanubiene ale Ungariei și Slovaciei devin teritorii ale neamurilor vest-Latène [8]. Astfel, frontul lumii celtice spre est se apropiase de Dunărea inferioară, încît bine remarca V. Pârvan cînd considera că întîlnirea de pe malul fluviului a lui Alexandru cel Mare cu o delegație de celți, în anul 335, a însemnat pentru lumea din spațiul nostru un moment de mare importanță, deoarece de la această dată „influența celtică la geții din Dacia a putut fi activă" [9].

Cunoștințele noastre actuale nu numai asupra influențelor, dar și asupra prezenței celților în spațiul carpatic, confirmă din plin — aș spune „viziunea sa istorică", deoarece documentarea arheologică asupra celților din Dacia preromană era la vremea sa extrem de redusă. În prezent, se cunosc în toată România aproape 225 de descoperiri de caracter vest-Latène, dintre care cca. 145 aflate în Transilvania, Crișana și Banat, atestă dovezi certe de habitat, adică așezări și necropole celtice [10]. Cele mai timpurii datează din a doua jumătate a sec. al IV-lea [11], adică exact perioada indicată de Pârvan, deși alți arheologi și istorici mai apropiați vremurilor actuale și deci mai bine informați, au opinat pentru plasarea celor mai vechi vestigii celtice în Dacia, abia în jurul anilor 279-278, cînd valurile repetate ale unor mase de celți pătrund violent în Peninsula Balcanică, ajungînd pînă la sanctuarele lumii grecești de la Delfi [12].

Dar nu numai primele înfiripări de viață celtică și implicit de influențe vest-Latène, în țara noastră, au fost fixate de V. Pârvan, ci și perioada în care acele grupe de populație străiană au pierdut puterea lor politică și militară, în fața forței în devenire a dacilor, din arcul carpatic. Data propusă de V. Pârvan era aproximativ jumătatea sec. II î.e.n., deoarece din această vreme, — scrie el — apar așezările întărite și cetățile de piatră ale dacilor, imposibil să fi ființat, dacă celții ar mai fi avut puterea de dominare de mai înainte [13].

8 Vl. Zirra, *The eastern Celts, of Romania,* Indo-European Studies, 4, 1976, 2-3.

9. V. Pârvan, *Getica,* 459-460.

10 Vl. Zirra, *Beiträge zur Kenntniss des keltischen Latène in Rumänien,* Dacia, XV, 1971, 171 seqq.

11 Id., *Nouveaux points de vue sur les Celtes et leur civilisation en Roumanie,* Etudes Celtiques, XIII, 2, 1973, 800 seqq.

12 D. Popescu în *Tratatul de Istorie a României,* I, 1960, 234-235 ; D. Berciu, *Lumea celților,* București, 1970, p. 78-86.

13 V. Pârvan, *Getica,* 466 seqq.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Era încă o dată şi această precizare cronologică rezultatul unui raţionament de istoric al antichităţii, căci arheologia geto-dacilor în primii ani după războiul de reîntregire, de-abia începuse să-şi arate roadele. Profesori iluştri ai generaţiei mele şi ai aceleia mai recente, cei mai mulţi foşti discipoli ai lui Pârvan, şi-au făcut primii ani de ucenicie, începînd din 1921, pe primele şantiere arheologice deschise, unde se revelau impresionantele vestigii ale geto-dacilor, mai ales din perioada lor cea mai reprezentativă. Astfel, apărea o cultură materială în care V. Pârvan, alături de colegul său Ion Andrieşescu, care cerceta bogata aşezare getică de la Piscu Crăsani [14] din Bărăgan, descifrau maturele manifestări economice şi culturale, care evoluînd pe un fond propriu indigen, recepţionaseră destule elemente de cultură alogenă, greacă, scitică şi celtică. Îl impresiona pe V. Pârvan nu numai varietatea uneltelor, armelor, obiectelor de podoabă, pieselor coroplastice, ci şi marea cantitate de produse importate, desigur în schimbul altora pe care geto-dacii le trimiteau în afară. Erau apoi amforele greceşti coloniale şi insulare, pline cu lichide de preţ şi mai ales marea cantitatea de olărie cenuşie, atît de variată ca formă şi îndrăzneţ realizată ca tehnică de lucru. O ceramică la roată, care, după Pârvan nu avea însă prea multe asemănări cu aceea folosită de grecii coloniali şi în general de lumea balcanică, ci cu vasele abundent răspîndite în mediile Latène central şi vest europene, constatată la începutul secolului nostru şi în cimitirele celtice transilvănene de la Apahida şi Aiud [15].

De această dată trebuie observat „ad apertum" că nu istoricul, ci Pârvan, arheologul, greşea. Greşea, nu pentru că metoda comparativă folosită şi deducţiile sale erau false, ci fiindcă nu beneficiase la vremea scrierilor sale de ceea ce spuneam chiar la începutul textului de faţă, că era prea puţin cunoscută cultura tracilor sud-dunăreni şi balcanici, astăzi atît de covîrşitor ilustrată prin multiplele şi viguroasele sale manifestări de-a lungul întregii celei de-a doua jumătăţi a mileniului I î.e.n. La această lipsă informaţională-obiectivă asupra culturii tracice se mai adaugă şi absenţa unei documentări posibile, privind etapele evolutive de dezvoltare a culturii geto-dacice, căci în fond, ceea ce se revela în vremea lui Pârvan era, cu rare excepţii, doar perioada istorică de glorie a strămoşilor noştri, marcată de marele dinast Burebista.

Dimpotrivă, cultura celtică era de pe atunci amplu cunoscută. Arheologi şi istorici de seamă ai antichităţii determinaseră spaţiul său imens de răspîndire ; i se conferise acesteia un nume, după faimoasa staţiune La Tène, pe malul lacului Neuchâtel din Elveţia (denumire apoi pe nedrept generalizată în toată Europa mediană şi nordică, unde existau şi alte culturi contemporane, ca acea tracică, germanică ori iberică), în fine, i se stabilise o cronologie a etapelor sale succesive de dezvoltare, de plenitudine şi de regres.

---

14 I. Andrieşescu, *Piscul Crasanilor*, Memoriile Sect. Ist. Acad. Română, seria III, vol. III, 1925.

15 Şt. Kovacs, *La station prehistorique et le cimetiere de l'epoque La Tène a Apahida*, Dolgozatok, Cluj, IV, 1911 ; M. Roska, Dolgozatok, V, 1914.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Este așadar lesne de înțeles de ce „mirajul" acestei culturi adusă de purtătorii ei nu numai în Dacia preromană, dar și mai la est de aceasta, a putut impresiona atît de puternic pe V. Pârvan. De aceea, ceramica la roată, metalurgia dezvoltată a fierului, produsele meșteșugărești și ale orfăurarilor, agricultura cu plugul și brăzdarul de fier din mediile rurale și semiurbane, arhitectura cetăților de piatră din Transilvania de munte, erau pentru savantul român mărturii ale „celtismului", încrustat în cultura autohtonă daco-getică și după dispariția fizică a celților din tot spațiul Daciei [16].

Și totuși aparent paradoxal, V. Pârvan este acela care a „extras" din aceste tentante și tentaculare influențe, cultura geto-dacilor. Dovada o avem în rodul prețios al Geticelor sale, dar contraproba reiese din atitudinea critică a istoricului care nota: „Și Latènul dacic e de fapt o formă bine individualizată, cultural și etnografic, a Latènului general european" [17].

Astăzi, după aproape 70 de ani de continui descoperiri a culturii geto-dacice, mai sub toate aspectele sale evolutive, manifestate nu numai în vatra de formare, dar mult în afara sa, vedem în cultura strămoșilor noștri o creație în primul rînd locală. În ea, însă, s-au contopit diferite influențe alogene, care au contribuit uneori, efectiv la desăvîrșirea sa. Într-adevăr, cultura celtică și-a dat aportul, dezvoltînd o tehnică mai avansată în prelucrarea uneltelor și armelor de fier, a contribuit la generalizarea ceramicii lucrate la roata rapidă, a diversificat și amplificat producția pieselor de podoabă, în sfîrșit, a înnoit metodele primitive de lucru a pămîntului, asigurînd rezerve permanente de hrană pentru oameni și animalele domestice. Dar toate acestea geto-dacii le aveau într-o formă inițială, de la rubedeniile lor dunărene și balcanice cu care erau într-un firesc contact permanent.

Așadar, V. Pârvan a întrevăzut exact domeniile socio-economice și culturale în care influențele externe au jucat un rol activ, dar lipsa de informație din vremea sa l-a făcut cîteodată să atribuie unei culturi ceea ce s-a dovedit abia cu anii că de fapt aparține alteia.

Să ne amintim dealtfel că abia după 15 ani de la publicarea Geticei, Ion Nestor, un elev de-al „Maestrului", moldovean și el, de prin părțile Focșanilor, a emis pentru prima dată ideea în țara noastră, că intensitatea și valoarea influențelor celtice în Transilvania și spațiile extracarpatice au fost, în fond, mult mai reduse decît se credea, deoarece un aport de primă importanță la constituirea culturii geto-dacice se datorește lumii tracice, balcano-dunărene [18].

Erau acestea prin anul 1940 păreri de-a dreptul revoluționare, ce-au fost destul de contestate și privite cu neîncredere. Astăzi, însă, punctelor de vedere ale lui I. Nestor le admirăm retrospectiv îndrăzneala, dar le socotim cu totul firești, acum cînd culturile balcano-carpatice ale tracilor și daco-geților sînt așa de strălucit revelate.

16 V. Pârvan, *Getica*, 696.
17 Id., *ibid.*, 461.
18 I. Nestor, *Keltische Gräber bei Mediaș*, Dacia, VII-VIII, 1937-1940, 176.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

*
* *

Fără îndoială, s-ar putea spune încă multe despre părerile lui V. Pârvan, privind înrîuririle Latène-ului celtic asupra Latène-ului băştinaş ; s-ar putea, de asemenea, spune cîte ceva despre felul critic cum au fost abordate problemele de cult şi formele de religie, total neceltice, ale geto-dacilor ; s-ar putea insista asupra chipului simplu dar magistral cum Pârvan a prezentat activitatea lui Burebista, „omorîtorul de celţi", în campaniile sale spre vest, cînd a spulberat pînă la Dunărea mijlocie, toate neamurile celtice de pe acele locuri.

Esenţialul, însă, cred că a fost atins, fără ca judecata noastră să fi fost timorată de amintirea marelui dispărut, nici exclusivist critic cum s-a încercat uneori fără temei.

Se spune că realizările oamenilor mari trebuie privite în funcţie de vremea pe care au trăit-o. Savanţilor, însă, ca V. Pârvan nu le sînt necesare privilegii de acest fel, căci doar viitorul este acela care decantează justeţea multora din gîndirile lor.

LA CONTRIBUTIONS CÉLTIQUE À LA FORMATION DE LA CULTURE DACO-GÉTIQUE À LA CONCEPTION DE VASILE PÂRVAN

Résumé

C'est dans le cycle des conferences présentés au Centre universitaire de Cambridge en 1926 (Dacia, an outline of the Early Civilisation of the Carpatho-Danubian countries, Cambridge 1928) et dans la „Getica", oeuvre magistrale sur la Protohistoire de la Dacie (Bucarest 1926), que V. Pârvan a abordé l'ensemble des problèmes historiques et archéologiques, concernant l'âge du Fer dans le foyer carpatho-danubien des Géto-Daces. Mais si pour le Hallstatt indigène il entrevoyait une forte présence thrace, juxtaposée localement par quelques ilôts de population et action culturelle irrano-scythe, pour la seconde période du Fer, Pârvan concevait dans la Dacie préromaine une implantation celtique (moitié du IVe-moitié du IIe siècle av. n. è.), qui a irradié une remarquable influence, même après l'effondrement de cette domination.

L'appréciable essor de l'archéologie de nos temps confirme l'exactitude du cadre historique envisagé par Pârvan, à propos de la présence des Celtes surtout dans l'aire occidentale du pays des Daces, tout en précisant pourtant que la soit-dite influence Ouest-La Tène a été doublé par une autre action culturelle, encore, plus forte, due à la civilisation thraco-balcanique, et de souche plus ancienne (fin du VIe siècle). Ainsi, à l'avis de V. Pârvan et de nos opinions actuelles, le riche faciès socio-économique et culturel, manifesté dans tout l'espace carpatho-danubien et au-delà de celui (IIe s. av.n.e. — IIe s. de n. è.), a été une création des Daco-Getes aborigènes, sensibles parfois aux contacts et influences de l'époque.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

FIBULE DE TIP LATÈNE DESCOPERITE ÎN AŞEZAREA DE TIP „DAVA" DE LA RĂCĂTĂU, COMUNA HORGEŞTI, JUDEŢUL BACĂU

Viorel CĂPITANU

Cercetările arheologice din zona extracarpatică a României au dus la descoperirea unui important număr de fibule, aparţinînd celei de a doua epoci a fierului, Latène.

Astfel de piese încep să fie folosite tocmai din epoca bronzului, ca accesorii pentru îmbrăcăminte, în primul rînd, dar şi ca obiecte de podoabă.

Începînd cu prima epocă a fierului — Hallstatt, dar mai ales în cea de a doua epocă a fierului — Latène, fibulele cunosc o mare răspîndire şi în acelaşi timp o mare varietate şi diversitate de tipuri.

Prin forma şi decorul lor, aceste piese constituie un reper arheologic sigur de datare.

În general fibulele au fost executate din bronz, dar nu lipsesc nici cele din argint sau fier.

După Vasile Pârvan, principalele fibule din Latène-ul dacic pornesc de la tipurile general europene — celtice, care au circulat de la un capăt la altul al Europei. În cursul la Tène-ului, geţii au stilizat într-un chip original modelele preluate din apus, atît fibulele cu arcul împodobit cu noduri, cît şi fibulele cu scut, care se disting fără nici o greutate, ca varietăţi bine individualizate getice, ale unor tipuri mai generale celtice, ori comun europene [1].

Dumitru Berciu consideră, că unele tipuri de podoabă, în care include şi fibulele, au o mai largă răspîndire într-o zonă sau cealaltă a lumii traco-geto-dace, şi se referă în mod deosebit la fibula tracică, de argint sau de bronz, care are o răspîndire predominant sudică şi sud-estică [2].

Descoperirea unui mare număr de fibule geto-dacice au permis Mioarei Turcu să le grupeze astfel : fibule cu nodozităţi, fibule cu re-

1 V. Pârvan, Getica. *O protoistorie a Daciei*, 1926, p. 550.

2 D. Berciu, *Zorile istoriei în Carpaţi şi la Dunăre*, 1966, p. 309.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

sortul bilateral, în forma literei T, cu mai multe variante şi fibula „linguriţă", din argint sau bronz [3].

Fibule de tip trac au fost descoperite într-un număr mare de aşezări şi necropole [4].

Aceste fibule, care se întîlnesc atît la sud cît şi la nord de Dunăre au făcut obiectul a mai multor studii [5]. Aceste piese sînt executate din bronz şi argint şi au forma literei „S", prevăzute cu un buton conic.

Cercetarea sistematică a aşezării şi necropolei de la Zimnicea a oferit o gamă aproape completă a tuturor variantelor de fibule de tip trac [6].

Acestor descoperiri li se adaugă, în ultima vreme, şi cele de la Buneşti-Avereşti, judeţul Vaslui [7].

În spaţiul locuit de strămoşii noştri geto-daci au mai fost descoperite fibule de acest tip într-un mare număr de aşezări ca : Poiana [8], Răcătău [9], Brad [10], Tinosul [11], Enisala [12], Ostrovul Mare, Cătelu Nou-Bucureşti [13], Butimanu [14] etc.

Majoritatea cercetărilor consideră că fibulele de tip trac încep să se rărească către sfîrşitul secolului III î.e.n. şi începutul secolului următor, locul lor fiind luat de fibulele de tip celtic Dux, cu opturi pe arc sau cu prelungirea piciorului întors, aşa numitul tip Puakenfibel.

Fibule de tip celtic sînt răspîndite pe un spaţiu foarte mare, fiind confecţionate din bronz, argint şi fier [15].

În a doua epocă a fierului, Latène, geto-dacii au dezvoltat o cultură materială şi spirituală originală. Acest lucru a putut fi demonstrat prin amploarea pe care au luat-o cercetările arheologice pentru cunoaşterea şi punerea în valoare a civilizaţiei geto-dacice.

---

3 Mioara Turcu, *Geto-dacii din Cîmpia Munteniei*, 1979, p. 146-152.

4 Alexandrina Alexandrescu, *A propos de fibules thraces de Zimnicea*, în Thraco-Dacica, I, 1970, p. 131-141, idem, în Dacia, N. S., XXIV, 1980, p. 19-126.

5 R. Vulpe, *L'age du fer dan les regions thraces de la Peninsule Balcanique*, Paris, 1930, p. 47 urm., D. Berciu, *op. cit.*, p. 283 şi urm. ; I. Nestor, 22 BER. RGK, 1933, p. 158 şi urm. ; Alexandrina Alexandrescu, în Crisia, 1972, p. 15-26.

6 Alexandrina Alexandrescu, *op. cit.*, fig. 1/1-17.

7 Violeta Veturia Bazarciuc, *Cetatea geto-dacică de la Buneşti-Avereşti, judeţul Vaslui*, în Materiale şi Cercetări Arheologice, 1980, p. 169.

8 R. Vulpe, *La civilisation dace et ses problemès à la lumiere des dernierès fouilles de Poiana*, în Dacia, N. S., I., 1957, p. 143-164, idem, *Şantierul Poiana*, în SCIV, III, 1952, p. 202, fig. 24/d, e, f, g.

9 Viorel Căpitanu, *Principalele rezultate ale săpăturilor arheologice în aşezarea geto-dacică de la Răcătău*, în *Carpica*, VIII, 1976, p. 64, fig. 41/2.

10 V. Ursachi ne informează că la Brad a fost descoperit un singur exemplar. Mulţumim şi pe această cale pentru informaţia dată.

11 R. Ecat. Vulpe, *Le fouilles de Tinosul*, în *Dacia*, I, 1924, p. 166.

12 Gavrilă Simion, *Les gètes de la Dobroudja septentrionale du VI-e au I-er siècle av.n.è.*, în Thraco-Dacica, 1976, p. 151, fig. 7/3.

13 Mioara Turcu, în Bucureşti, V, 1961, p. 168, pl. 1, 2.

14 Valeriu Leahu, Cercetări, în CAB, II, 1966, p. 61, fig. 13/1.

15 Vlad Zirra, *Beiträge Kenntnis Keliscen La Tène in Rumänien*, în Dacia, N. S., XV, 1971, p. 171-238.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Descoperirile arheologice recente au dovedit că, civilizația Latène geto-dacică s-a dezvoltat independent de cea a celților și cam în aceeași vreme, cînd în Europa centrală începea să se formeze cultura Latène celtică, pe la jumătatea secolului V î.e.n., iar în sud-estul Europei, în zona istro-pontică locuită de geți se crează o cultură La Tène getică în Dobrogea, Valea Dunării, Moldova, Muntenia și Oltenia sud-estică.

În Latène-ul geto-dacic asistăm la o dezvoltare prosperă atît din punctul de vedere al culturii materiale cît și a celei spirituale.

Între obiectele de podoabă, apar fibulele, ca forme originale geto-dacice, care se remarcă ca adevărate bijuterii [16].

Prezența bastarnilor pe teritoriul de la nord-est al Daciei, începînd cu sec. III—II î.e.n. este confirmată și de o serie de vestigii arheologice în centru și estul Moldovei, între care și fibule [17].

În așezarea de la Răcătău au fost descoperite pînă în prezent peste 100 de fibule, care prin forma și decorul lor, constituie repere sigure de datare a complexelor arheologice din această importantă cetățuie, care a fost identificată ipotetic cu antica Tamasidava din harta lui Ptolomeu [18].

Fibulele descoperite în cetatea dacică de la Răcătău sînt executate din argint, bronz și fier, dar majoritatea o formează cele din bronz.

Din punct de vedere cronologic ele se grupează astfel :

I. Fibule de tip trac.
II. Fibule de tip „linguriță" din argint și bronz.
III. Fibule cu resortul bilateral scurt, din fier.
IV. Fibule cu resortul bilateral mare, din fier.
V. Fibule „puternic profilate", din bronz.
VI. Fibule cu corpul „profilat", din bronz.
VII. Fibule de tip „Aucissa", din bronz.
VIII. Fibule de tip „cu ochi", din bronz.

Pentru a cunoaște cu lux de amănunt. detaliile acestor piese de ordin tipologic și stratigrafic prezentăm în continuare toate descoperirile de acest gen făcute pînă în prezent în stațiunea de la Răcătău.

I. *Fibule de tip trac,* 3 exemplare.

1. Fibulă din metal alb, probabil argint, de slabă calitate. Corpul în forma literei S, piciorul întors către spate se termină într-un buton conic. Pe arcul fibulei, care este de formă romboidală se întîlnește un decor realizat din linii incizate paralele, în poziție oblică. Resortul, ușor lateral este format din două spire. Acul se păstrează în stare fragmentară.

Piesa a fost descoperită în anul 1970, în S. VI, la —1,80 m, în nivelul I de locuire geto-dacic. Lungimea piesei este de 0,020 m. Inv. 7827 (fig. 1/1).

16 Radu Florescu, *Arta dacilor,* 1968, fig. 27, 33-34 ; H. Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană,* 1972, p. 178, fig. 43.

17 *Mircea Babeș, Moldova centrală și de nord în secolele II-I* î.e.n., Rezumatul tezei de doctorat, 1978, p. 8 ; Silvia Teodor, *Cultura geto-dacilor pe teritoriul Moldovei pînă în secolul I î.e.n.,* Rezumatul tezei de doctorat, 1981, p. 19.

18 Viorel Căpitanu, *op. cit.,* p. 64-65, fig. 41, 42.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

2. Fibulă de bronz în curs de prelucrare. Corpul de formă poligonală întinsă. Un exemplar identic a fost descoperit la Poiana, județul Galați. Capul se termină într-un buton conic. Lungimea desfășurată a fibulei este de 0,098 m. Piesa a fost descoperită în S. VI, c. 17, Gr. 51 la — 4,50 m. Inv. 12.728 (fig. 1/2).

3. Fibulă din bronz, corpul în forma literei „S", cu resortul realizat din două spire, iar butonul terminal din mai multe spire. Arcul fibulei ca și la precedenta este de formă poligonală întinsă. Lungimea maximă de 0,032 m.

Piesa a fost descoperită în campania din anul 1984, în S. XXVI, groapa 25 (fig. 1/3), inv. 29338.

II. *Fibule în formă de „linguriță"*, 27 de exemplare.

1. Fibulă de argint, corpul decorat cu o linie vălurită incizată pe mijlocul piesei, fiind încadrată de alte linii marginale paralele.

La partea superioară, în zona capului, de o parte și de alta se întîlnesc linii paralele grupate pe trei rînduri. Resortul și acul fibulei au fost executate din bronz. Portagrafa în formă de teacă. Lungimea fibulei este de 0,066 m. A fost descoperită în complex închis. Inv. 7810 (fig. 1/4).

2. Fibulă din argint, în stare fragmentară. Arcul fibulei este decorat cu două perle de sticlă încadrate de linii paralele. Lungimea fibulei în momentul descoperirii era de cca. 0,030 m. În prezent se păstrează doar 0,024 m. Piesa a fost descoperită în strat la — 0,90 m. Inv. 12742 (fig. 1/5)

3. Fibulă din bronz, în stare fragmentară, cu portagrafa în formă de teacă. Partea superioară a arcului deteriorat din vechime. Descoperită în complex închis. Inv. 12735 (fig. 1/7).

4. Fibulă din bronz, în stare fragmentară. Din ea se păstrează doar capul, care este decorat cu linii incizate paralele. Lungimea cca. 0,017 m. A fost descoperită în complex închis. Inv. 12739 (fig. 1/6).

5. Fibulă din bronz, corpul parțial deteriorat. Portagrafa în formă de teacă cu ramă, de formă triunghiulară. A fost descoperită în complex închis. Lungimea 0,049 m. Inv. 7879 (fig. 1/8).

6. Fibulă din bronz, cu partea superioară deteriorată din vechime. Resortul este format din patru spire. Acul fragmentar, iar portagrafa în formă de teacă. Descoperire în complex închis. Lungimea de 0,035 m. Inv. 12757 (fig. 1/9).

7. Fibulă din bronz, corpul deteriorat parțial, iar din resort se păstrează trei spire. Acul întreg, bine ascuțit și portagrafa în formă de teacă. Descoperire în complex închis. Lungimea de 0,045 m. Inv. 7878 (fig. 1/10).

8. Fibulă din bronz, în stare fragmentară cu partea superioară căzută din vechime. Portagrafa în formă de teacă. Lungimea de 0,041 m. Inv. 13169 (fig. 1/11).

9. Fibulă din bronz, starea de conservare mediocră. Resortul format din trei spire, iar portagrafa în formă de teacă. Descoperită în complex închis. Lungimea 0,041. Inv. 12517 (fig. 1/18).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

10. Fibulă din bronz din care se păstrează doar scheletul interior cu resortul format din patru spire. Lungimea piesei este de 0,058 m. Descoperită în strat. Inv. 12740 (fig. 1/13).

11. Fibulă din bronz, corpul elegant și decorat cu cîte două linii paralele dispuse pe marginile corpului. Scheletul deteriorat din vechime se păstrează doar parțial. Portagrafa în formă de teacă. Descoperită în strat. Lungimea 0,074 m. Inv. 12731 (fig. 2/1).

12. Fibulă din bronz cu lungimea maximă de 0,087. Starea de conservare mediocră. Descoperită în strat la adîncimea de — 2,50 m. Inv. 12733 (fig. 2/2).

13. Fibulă din bronz, corpul decorat cu linii paralele pe toată lungimea corpului. A fost descoperită în strat. Inv. 7816 (fig. 2/3).

14. Fibulă din bronz, corpul decorat cu linii marginale paralele. Resortul format din patru spire, iar portagrafa în formă de teacă. Lungimea 0,053 m. Inv. 7850. Descoperită în complex închis (fig. 2/4).

15. Fibulă din bronz, corpul ușor arcuit se termină cu un buton conic. Corpul fibulei este decorat cu un buton sferoidal. Portagrafa în formă de teacă. Lungimea 0,060 m. A fost descoperită în strat la — 0,80 m. Inv. 7933 (fig. 2/5).

16. Fibulă din metal alb, iar scheletul din bronz. Corpul este decorat la exterior cu o linie vălurită, încadrată de linii marginale. Acul se păstrează în stare fragmentară. Portagrafa în formă de teacă. Piesa are lungimea de 0,066 m. Inv. 7925. Descoperită în strat la —0,90 m (fig. 2/6).

17. Fibulă din bronz, în stare fragmentară. Se păstrează parțial resortul și arcul. Lungimea 0,066 m. Descoperită în strat la — 0,80 m. Inv. 12518 (fig. 3/1).

18. Fibulă din bronz în stare fragmentară. Din arc se păstrează doar un fragment de la partea superioară. Resortul este format din patru spire. Lungimea 0,068 m. Descoperită în complex închis. Inv. 12491 (fig. 3/2).

19. Fibulă din bronz, în stare fragmentară. Scheletul desprins de corp și pierdut din vechime. Resortul realizat din trei spire. Arcul este întreg. A fost descoperită în strat la —0,80 m. Lungimea 0,062 m. Inv. 12519 (fig. 3/3).

20. Fibulă din bronz în stare fragmentară. Scheletul și acul din fier. Din resort se păstrează doar două spire. Corpul fibulei este decorat cu linii incizate. Lungimea fibulei este de 0,054 m. Inv. 13253 (fig. 3/4).

21. Fibulă din bronz, puternic corodată, în stare fragmentară, cu resortul formate din trei spire. Descoperită în complex închis. Lungimea de cca. 0,070 m. Inv. 13166 (fig. 3/5).

22. Fibulă din bronz, în stare fragmentară. Se păstrează doar resortul și acul, care este bine ascuțit. Lungimea 0,055 m. Descoperită în strat la — 0,90 m. Inv. 12736 (fig. 3/6).

23. Fibulă din bronz, în stare fragmentară, din care se păstrează doar resortul, format din cinci spire. Acul are vîrful rupt. Lungimea 0,044 m. Descoperită în strat la — 0,80 m. Inv. 27948 (fig. 4/10).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

24. Fibulă din bronz, în stare fragmentară cu resortul format din cinci spire. Lungimea de cca. 0,032 m. Inv. 27947 (fig. 4/11).

26. Fibulă din bronz, în stare fragmentară, cu resortul format din 4 spire. Acul întreg. Lungimea cca. 0,039. Inv. 25286 (fig. 4/12).

26. Fibulă din bronz, în stare fragmentară cu resortul format din trei spire. Descoperită în strat la — 0,80 m. Inv. 25287. Lungimea de cca. 0,024.

27. Fibulă din bronz, în stare fragmentară. Resortul este format din trei spire. Acul întreg. Lungimea 0,048 m. Inv. 29171 (fig. 10/11).

III. *Fibule din fier, cu resort bilateral scurt,* 8 exemplare.

Aceste fibule deşi fac parte din acelaşi tip, ele pot fi grupate în trei variante

a. 3 exemplare, inv. 7880, 13164 şi 25287, au corpul format dintr-o sîrmă, de formă rotundă în secţiune, cu portagrafa în formă de teacă (fig. 5/1, 3, 10/5).

b. 4 exemplare dintr-o bară aplatisată, cu portagrafa în formă de teacă, dar mult mai pronunţată, inv. 12163, 7938, 7939 şi 13272 (fig. 5/4, 5, 7 şi 7/6).

c. 1 exemplar realizat dintr-o bară metalică, cu corpul puternic arcuit, decorat la partea superioară cu o proeminenţă de formă ovală. Acul rupt din vechime, resortul oxidat puternic. Portagrafa în formă de teacă. Inv. 12743 (fig. 5/2).

IV. *Fibule din fier cu resortul bilateral mare,* 4 exemplare.

Majoritatea acestor fibule au resortul dintr-un mare număr de spire cca. 20. Arcul este realizat dintr-o bară simplă, iar portagrafa în formă de teacă. Inv. 7833, 7937, 12623 şi 12521 (fig. 7/1-3, 5). Fibula cu nr. inv. 12623, fig. 7/1 este deteriorată în zona portagrafei.

V. *Fibule din bronz de tip „puternic profilate",* 2 exemplare.

Primul exemplar cu lungimea de 0,044 m are coarda trasă pe deasupra. Resortul bilateral scurt este format din opt spire. Portagrafa de formă trapezoidală, dar în stare fragmentară. Pe corpul fibulei se întîlneşte ca decor un buton sferoidal. Vîrful acului rupt din vechime. Piesa a fost descoperită în stratul de cultură la — 0,60 m. Inv. 7813 (fig. 4/1).

Al doilea exemplar este bine conservat datorită patinei de culoare verde. Resort bilateral. Corpul decorat cu un buton sferoidal, încadrat de linii în poziţie orizontală. Portagrafa trapezoidală, în stare fragmentară. Descoperită în complex închis. Lungimea de 0,048 m. Inv. 7936 (fig. 4/2).

VI. *Fibule cu corpul profilat,* 34 exemplare, cu corpul simplu, 12 exemplare.

În această categorie am inclus fibulele cunoscute în spaţiul locuit de geto-daci sub denumirea de „puternic profilate". În realitate avem de-a face cu piese specifice lumii geto-dacice, avînd ca model fibulele de tip provincial-roman, care au cunoscut o mare răspîndire în tot

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

secolul I e.n. şi în prima jumătate a sec. II e.n. aşa cum o dovedesc cercetările de la Măgura [19] şi Dumbrava [20], pentru a ne limita doar la Moldova. Astfel de piese, cu mici modificări vor apărea în continuare în toate necropolele şi aşezările aparţinînd dacilor liberi.

Deoarece majoritatea fibulelor se află în starea bună de conservare, prezentăm în continuare toate fibulele aparţinînd acestui tip de la Răcătău.

1. Fibulă din bronz, corpul profilat, cu resortul bilateral şi coarda trasă pe deasupra. Corpul uşor arcuit este decorat în zona curburii maxime cu un buton sferoidal. Piciorul fibulei se termină cu un buton conic. Portagrafa de formă trapezoidală. Acul în stare fragmentară. Lungimea 0,064 m. Descoperită în stratul de cultură la —0,60 m. Inv. 12732 (fig. 4/4).

2. Fibulă din bronz cu resortul bilateral, corpul uşor arcuit este decorat la partea superioară cu un buton sferoidal. Portagrafa trapezoidală se termină într-un buton conic. Piesa a fost descoperită în complex închis. Lungimea maximă 0,053 m. Inv. 7815 (fig. 4/5).

3. Fibulă din bronz, cu resortul bilateral format din opt spire. Coarda trasă pe deasupra. Portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Pe arcul fibulei se întîlneşte un decor sferoidal încadrat de două linii orizontale. Lungimea piesei este de 0,049. Inv. 7812 (fig. 4/8).

4. Fibulă din bronz cu resortul bilateral, coarda trasă pe deasupra. Corpul fibulei uşor curbat este decorat cu un buton sferoidal. Portagrafa sferoidală se termină cu un buton conic. Lungimea piesei este de 0,040 m. Descoperită în complex închis. Inv. 7817 (fig. 7/9).

5. Fibulă din bronz, cu resortul bilateral, coarda trasă pe deasupra. Corpul uşor arcuit este decorat cu un buton discoidal. Portagrafa scundă, de formă trapezoidală se termină cu un buton conic. Descoperită în complex închis. Lungimea 0,030 m. Inv. 7814 (fig. 4/7).

6. Fibulă din bronz, în stare fragmentară, corpul arcuit, cu resort bilateral. Coarda trasă pe deasupra. Pe arc un buton discoidal. Portagrafa în stare fragmentară. Lungimea 0,083 m. Inv. 7876 (fig. 7/4).

7. Fibulă din bronz. Starea de conservare mediocră. Corpul uşor arcuit este decorat cu un buton discoidal. Portagrafa trapezoidală şi uşor răsfrîntă. Piciorul se termină cu un buton conic. Lungimea 0,033 m. Inv. 7931. Descoperită în strat la 0,20 m (fig. 8/4).

8. Fibulă din bronz. Starea de conservare mediocră. Pe arcul fibulei un buton discoidal. Portagrafa trapezoidală. Lungimea de 0,42 m. Descoperită în complex închis. Inv. 7934.

9. Fibulă din bronz în stare fragmentară, resortul deteriorat. Corpul decorat la nivelul curburii maxime cu două linii în poziţie verticală şi o linie în poziţie orizontală. Portagrafa de formă trapezoidală, iar piciorul se termină cu un buton conic. Lungimea 0,052. Inv. 25285.

---

19 Informaţii Iulian Antonescu. Materiale inedite.

20 Silviu şi Seiva Sanie, *Cercetările arheologice de la Dumbrava*, în Cercetări *Istorice*, 1973, p. 80, fig. 16/1, 4.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

10. Fibulă din bronz, corpul foarte fragil. Coarda trasă pe deasupra. Resortul simplu bilateral este format din 6 spire. Corpul decorat cu un buton discoidal, iar la nivelul portagrafei se întîlneşte o linie profilată în poziţie orizontală. Piciorul se termină cu un buton conic. Acul fragmentar. Lungimea 0,045 m. Descoperită în complex închis. Inv. 27756 (fig. 4/3).

11. Fibulă din bronz, corpul uşor arcuit. Pe arc un buton discoidal. Lungimea 0,038 m. Inv. 7820 (fig. 6/1).

12. Fibulă din bronz în stare fragmentară. Se păstrează doar corpul fibulei şi parţial resortul. Coarda trasă pe deasupra. Corpul uşor arcuit este decorat cu un buton discoidal. Portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Lungimea 0,030 m. Descoperită în strat la 0,40 m. Inv. 7875 (fig. 6/6).

13. Fibulă din bronz cu resortul deteriorat parţial. Corpul arcuit este decorat cu un buton discoidal. Portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Descoperită în strat la — 0,40 m. Lungimea 0,032 m. Inv. 7813 (fig. 6/2).

14. Fibulă din bronz, corpul profilat cu resortul bilateral. Arcul decorat cu un buton sferoidal. Portagrafa de formă trapezoidală se termină cu un buton conic. Descoperită în strat la — 0,40 m. Inv. 13168.

15. Fibulă din bronz, corpul profilat se termină cu un buton conic. Portagrafa trapezoidală. Acul rupt din vechime. Lungimea 0,036 m. Inv. 7930 (fig. 6/4).

16. Fibulă din bronz, corpul profilat, starea de conservare mediocră. Portagrafa trapezoidală. Piciorul se termină cu un buton conic. Descoperită în locuinţă de suprafaţă, aparţinînd ultimului nivel de locuire. Lungimea 0,027 m. Inv. 12516 (fig. 6/5).

17. Fibulă din bronz, corpul uşor arcuit este decorat cu un buton discoidal la partea superioară. Coarda trasă pe deasupra, portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Descoperită în locuinţă de suprafaţă la — 0,40 m. Lungimea 0,027 m. Inv. 7849 (fig. 6/7).

18. Fibulă din bronz, corpul arcuit şi decorat cu un buton discoidal. Resortul se păstrează în stare fragmentară. Portagrafa trapezoidală. Piciorul se termină cu un buton conic. Lungimea 0,032 m. A fost descoperită în strat la 0,60 m (fig. 6/8).

19. Fibulă din bronz, starea de conservare mediocră, corpul uşor arcuit prezintă un buton discoidal. Portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Coarda trasă pe deasupra. Resortul scurt. Lungimea 0,028 m. A fost descoperită în S XV, în groapa de cult la — 4,20 m. Inv. 13254 (fig. 6/9).

20. Fibulă din bronz, corpul profilat, în stare fragmentară. Corpul arcuit decorat cu un buton discoidal. Resortul deteriorat din vechime. Portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Lungimea 0,035 m. Descoperită în strat la — 0,30 m. Inv. 7927 (fig. 8/1).

21. Fibulă din bronz, corpul profilat şi decorat cu un buton discoidal. Resortul fragmentar. Acul rupt din vechime. Portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Descoperită în strat la — 0,40 m. Inv. 7832 (fig. 8/2).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

22. Fibulă din bronz cu corpul profilat și ușor arcuit. Resortul fragmentar, portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Descoperită în strat la 0,40 m. Lungimea 0,027 m. Inv. 13165 (fig. 8/3).

23. Fibulă din bronz, din care se păstrează doar arcul decorat cu un număr mare de butoni discoidali. Portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Resortul și acul deteriorate din vechime. Descoperită în strat la — 0,40 m. Lungimea 0,029 m. Inv. 7834 (fig. 8/5).

24. Fibulă din bronz, în stare fragmentară, corpul profilat și decorat cu un buton discoidal. Resortul fragmentar. Coarda trasă pe deasupra. Lungimea 0,020 m. Inv. 7872 (fig. 8/6).

25. Fibulă din bronz, în stare fragmentară, cu resortul bilateral, coarda trasă pe deasupra. Corpul ușor curbat este decorat cu un buton discoidal. Portagrafa și acul deteriorate din vechime. Descoperită în locuință de suprafață, la — 0,30 m. Lungimea 0,020 m. Inv. 7871 (fig. 8/9).

26. Fibulă din bronz, corpul profilat și decorat pe arc cu butoni discoidali. Portagrafa discoidală se termină cu un buton conic. Descoperită în strat de — 0,40 m. Lungimea 0,030 m. Inv. 13255 (fig. 8/7).

27. Fibulă fragmentară din bronz, din care se păstrează portagrafa cu o lungime de 0,028 m. Inv. 7935 (fig. 7/8).

28. Fibulă din bronz, în stare fragmentară, cu resortul bilateral. Coarda trasă pe dedesubt. Se păstrează parțial resortul și foarte puțin din arc. Inv. 7871 (fig. 8/10).

29. Fibulă din bronz, în stare fragmentară. Se păstrează cîteva spire din resort și arcul fără portagrafă. Pe arc un buton discoidal. Lungimea 0,027 m. Inv. 12738 (fig. 7/9).

30. Fibulă din bronz, corpul profilat. Arcul decorat cu butoni discoidali. Din resort se păstrează doar o spirală și o parte din coardă, care este trasă pe deasupra. Portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Descoperită în complex închis. Lungimea 0,037. Inv. 7822 (fig. 9/1).

31. Fibulă din bronz, corpul profilat, resort bilateral format din 20 de spire. Portagrafa trapezoidală. Coarda trasă pe deasupra. Descoperită în complex închis. Lungimea 0,028 m. Inv. 7819 (fig. 9/2).

32. Fibulă din bronz, corpul profilat. Coarda trasă pe deasupra. Portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Lungimea 0,027 m. Inv. 7817 (fig. 4/9).

33. Fibulă din bronz, corpul profilat. Portagrafa trapezoidală se termină cu un buton conic. Descoperită în strat la — 0,60 m. Lungimea 0,027 m. Inv. 25284 (fig. 6/11).

34. Fibulă din bronz, corpul profilat, resortul bilateral. Piesa se păstrează în stare fragmentară. Portagrafa trapezoidală. Lungimea cca. 0,030 m. Inv. 28222 (fig. 6/10).

Fibule din bronz cu corpul simplu nedecorat, 12 exemplare.

35. Fibulă cu resortul bilateral, corpul arcuit, de formă romboidală. Coarda trasă pe deasupra. În apropierea portagrafei se observă trei linii în relief, în poziție orizontală. Portagrafa în formă de teacă. Lungimea 0,045 m. Inv. 29172 (fig. 4/6).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

36. Fibulă din bronz, corpul uşor arcuit dintr-o bară aplatisată. Resortul bilateral realizat din 12 spire. Coarda trasă pe deasupra. Portagrafa scundă. Lungimea 0,030 m. Inv. 25283 (fig. 9/4).

37. Fibulă din bronz, în stare fragmentară. Arcul dintr-o bandă aplatisată. Portagrafa în formă de teacă. Lungimea de 0,051 m. Inv. 7893 (fig. 5/6).

38. Fibulă din bronz, în stare fragmentară. Resortul rupt din vechime. Portagrafa în formă de teacă. Lungimea 0,036 m. Descoperită în strat la — 0,40 m. Inv. 7877 (fig. 8/8).

39. Fibulă din bronz cu resortul bilateral scurt, coarda trasă pe deasupra. Portagrafa scundă. Corpul realizat dintr-o bandă îngustă şi aplatisată. Descoperită în strat la —0,40 m. Inv. 12734 (fig. 9/8).

40. Fibulă din bronz, corpul dintr-o bară aplatisată cu resort bilateral. Portagrafa scundă de formă trapezoidală se termină cu un buton conic. Piesa este deformată de foc. Descoperită în complex închis. Lungimea de cca. 0,077 m. Inv. 7811 (fig. 9/3).

41. Fibulă din bronz cu resortul bilateral, corpul uşor arcuit. Coarda trasă pe deasupra. Portagrafa trapezoidală mult aplatisată. Lungimea de 0,030 m. Inv. 27757 (fig. 6/12).

42. Fibulă din bronz, cu resortul bilateral. Corpul executat dintr-o sîrmă uşor îngroşată. Portagrafa scundă, în formă de teacă. Piesa face parte din categoria fibulelor foarte mici. Lungimea 0,022 m. Descoperită în complex închis. Inv. 12730 (fig. 5/9).

43. Fibulă din bronz, corpul uşor curbat, cu resort bilateral, fragmentar. Coarda trasă pe deasupra. Portagrafa în formă de teacă. Acul rupt din vechime. Lungime 0,040 m. Descoperită în strat la — 0,50 m. Inv. 7845 (fig. 7/7).

44. Fibulă din bronz, cu resortul bilateral, corpul dintr-o bară rotundă în secţiune, dar aplatisată către bază. Portagrafa în formă de teacă. Coarda trasă pe deasupra. Descoperită la — 0,40 m într-o locuinţă de suprafaţă. Lungimea 0,029 m. Inv. 7928 (fig. 7/8).

45. Fibulă din bronz, corpul dintr-o bară îngustă, dar puternic curbat formînd un fel de genunchi. Resortul bilateral, coarda trasă pe deasupra. Portagrafa în formă de teacă. Acul rupt din vechime. A fost descoperită în strat la adîncimea de — 0,60 m. Lungimea de 0,043 m. Inv. 7929 (fig. 9/6).

46. Fibulă din bronz, cu resort bilateral scurt. Pe arcul fibulei se observă un bob de chihlimbar încrustat. Lungimea fibulei este de 0,023 m. Inv. 7932 (fig. 9/9).

VIII. *Fibulă de tip „Aucissa"*.

Singurul exemplar de acest tip a fost descoperit într-un complex închis, într-o groapă. Corpul este puternic arcuit şi se termină cu un buton conic. Pe arcul fibulei se întîlneşte ca decor o linie profilată, încadrată de alte linii paralele, întrerupte în zona portagrafei, în poziţie orizontală. Portagrafa în formă de teacă. Acul rupt şi pierdut din vechime. Lungimea fibulei este de 0,052 m. Inv. 7821 (fig. 4/6).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

VIII. *Fibulă de tip „cu ochi"*, (Typ à yeux sur l'arc).

Un singur exemplar a fost descoperit la Răcătău și este confecționat din bronz. Corpul puternic arcuit. Resortul se păstrează în stare fragmentară, iar acul lipsește din vechime.

Arcul fibulei este executat dintr-o bară aplatisată cu o nervură la nivelul umărului, destul de pronunțată, în poziție orizontală. La partea superioară se întîlnește o adîncitură decorată cu linii incizate, în poziție oblică. În continuare, corpul fibulei este traversat de o linie mediană. Portagrafa de formă trapezoidală este ușor deteriorată.

Piesa a fost descoperită în stratul de cultură, la adîncimea de 0,70 m. și are lungimea de 0,060 m. Inv. 7823 (fig. 9/7).

La toate aceste descoperiri prezentate mai sus, adăugăm încă 9 piese, care în unele cazuri păstrează parțial resortul sau coarda (fig. 10/1, 4, 5-6, 10) de la piesele cu nr. inv. 13167, 12737, 12741, 25287, 7831, 7909, 12747 și 7908).

Fibulele de tip trac descoperite la Răcătău aparțin primului nivel dacic. Împreună cu ceramica dacică și de import, amfore, se datează la sfîrșitul secolului IV î.e.n. și în prima jumătate a secolului III î.e.n.

Cele 3 fibule de tip trac de la Răcătău își găsesc analogii perfecte la Poiana [21], dar mai ales în necropola de la Zimnicea [22]. Fibula de la Răcătău, cu arcul aplatisat, de formă romboidală aparține variantei IIb de la Zimnicea și se datează în secolul III î.e.n.

Fibulele de tip „linguriță", de la Răcătău se datează în tot secolul I î.e.n. Astfel de piese se întîlnesc în număr mare la Poiana [23], Ocnița [24], Popești, Tinosu, Merii Goala, Remetea, Sighișoara-Wietenberg, Peteni, Șeica Mică, Costești [25].

Fibula de tip „linguriță", cu mărgele încrustrate pe corp a mai apărut într-un exemplar la Ocnița [26].

Fibulele din fier, cu resortul bilateral scurt se datează în secolul I e.n. Analogii la Poiana [27], Brad [28], Ocnița [29].

Fibulele de fier cu resortul bilateral mare, de tipul celor descoperite la Răcătău se datează tot în secolul I e.n. Analogii la Poiana, Brad și Ocnița [30].

---

21 R. Vulpe, *op. cit.*, p. 202 și în Studia Thracologica, 1976, fig. 5/1.
22 Alexandrina Alexandrescu, în Dacia, XXIV, fig. 45-48.
23 Radu Vulpe, *op. cit.*, p. 110, fig. 5/1.
24 D. Berciu, *op. cit.*, p. 87, pl. 48/6-8.
25 D. Popescu, în Dacia, VII-VIII, 1937—1940, p. 191 și p. 554, fig. 372.
26 D. Berciu, *op. cit.*, fig. 20/1-3, pl. 48/8. Datarea acestor fibule este acceptată în general pentru sec. I, î.e.n., dar în ultima vreme se opinează și pentru sec. I, e.n., primele decenii. O. Floca, D. Berciu și alți cercetători consideră că acest tip de fibulă reprezintă o creație locală, originală, deoarece fibulele de tip Nauheim sînt lucrate dintr-o singură bucată, conf. O. Floca, Contribuții la cunoașterea tezaurelor de argint dacice, 1956, p. 31-32.
27 R. Vulpe, Șantierul Poiana, *op. cit.*, fig. 25/3, 4.
28 Inf. V. Ursachi, material inedit.
29 D. Berciu, *op. cit.*, p .53, pl. 36/7 și pl. 37/6, 10.
30 D. Berciu, *op. cit.*, pl. 36/3-4, 8, 11-12 și 26.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fibulele de bronz, puternic profilate se datează în secolul I î.e.n. şi în prima jumătate a secolului următor. Astfel de fibule cunosc o mare arie de răspîndire în Noricum, Panonia şi Dalmaţia [31].

Fibulele cu corpul profilat se datează începînd cu secolul I e.n. şi în primele decenii ale secolului următor. Cu unele modificări ele vor supravieţui în lumea dacilor liberi, fiind cunoscute ca fibule de tip carpic [32].

Astfel de podoabe se întîlnesc la Poiana [33], Tinosul [34], Brad [35], Cuciulata [36], Popeşti-Novaci [37], Ocniţa [38], Dumbrava [39] precum şi în multe alte aşezări şi necropole cercetate în ultimii ani şi care se datează în secolele I-II e.n.

Fibula de tip „Aucissa" de la Răcătău se datează la sfîrşitul secolului I î.e.n. şi în tot secolul I e.n. Un exemplar aproape identic cu cel de la Răcătău a fost descoperit la Tîrgşor [40].

Fibula de tip „cu ochi" se datează în secolul I e.n. Ornamentul în schimb diferă de exemplarele descoperite la Poiana şi Ocniţa [41].

Fibula de la Răcătău îşi găseşte analogii în staţiunile de la Poiana [42] şi Ocniţa [43].

Aceste fibule îşi fac apariţia, ca şi cele cu corpul „puternic profilat", prin filieră romană şi se datează în sec. I e.n. şi începutul secolului II e.n. [44].

În concluzie, prin această sumară trecere în revistă a tuturor tipurilor de fibule descoperite pînă în prezent în aşezarea de la Răcătău, coroborate cu alte categorii de materiale arheologice autohtone şi de import, este lesne de înţeles cronologia aşezării de la Răcătău, care asigură o datare largă, în limitele secolelor IV-III î.e.n. şi pînă la începutul secolului II e.n. Cu excepţia fibulelor de tip trac, toate celelalte tipuri aparţin secolelor I î.e.n.-I e.n., unele continuînd să se menţină şi în primele decenii ale secolului II e.n.

---

31 Conf. M. Babeş, Recenzie, D. Berciu, Buridava Dacică... unde se întîlneşte toată bibliografia referitoare la datarea fibulelor „puternic profilate", care se datează în sec. I e.n. Vezi tipologia lui O. Almgren, p. 5 cu pl. IV şi p. 34, fig. 82. Pentru fibulele de la Răcătău analogii perfecte pl. V, 102, 111 ; varianta tîrzie în sec. II-III e.n.

32 Gh. Bichir, Cultura Carpică, 1973, p. 100-101.

33 R. şi Ecat. Vulpe, în Studia Thracologica, 1976, fig. 5-6. Idem, în SCIV, III, 1952, p. 207, fig. 26/6-7.

34 Ibidem, Dacia, I, 1924, p. 214, fig. 24/1.

35 Catalogul Expoziţiei „Civilizaţia traco-geto-dacică..., Bacău, 1980, poz. 146-150.

36 Gh. Bichir, Aşezări dacice în ţara Oltului, în Studii şi Comunicări, XIV, Sibiu, 1970, p. 129, fig. 1/1 şi fig. 5/4.

37 R. Vulpe, în Materiale, VI, 1959, p. 314 şi p. 318, fig. 13/2.

38 D. Berciu, op. cit., pl. 36/3-4 ; 8, 11-12 şi 26 ; fig. 20/4-5 ; pl. 37/8.

39 Silviu Sanie şi Seiva Sanie, *op. cit.*, fig. 16/1, 4.

40 Gh. Diaconu, SCIVA, 28, 1967, p. 209-215.

41 R. Vulpe, conf. supranota 33, p. 110, fig. 5/5.

42 Ibidem, p. 110, fig. 5/5.

43 D. Berciu, în Buridava, p. 52, pl. 36/2 şi 38/11.

44 O. Almgren, *op. cit.*, grupa a III-a — nr. 640. După M. Babeş, în Dacia, N. S., XIX, 1975, p. 336, aceste fibule pot dura pînă la cucerirea romană.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

FIBULES DE TIPE LATÈNE DÉCOUVERTES DANS UNE HABITATION DE TYPE „DAVA" DE RĂCĂTĂU, DU DISTRICT DE BACĂU

Résumé

L'auteur presente brievement dans l'article un nombre de 101 fibules découvertes dans l'habitation dacique de type dava de Răcătău du district de Bacău.

De point de vue cronologique ces decouvertes se groupe dans la souivante manière :

Fibules du type traque, siècle IV-III a.n.è.

Fibules de type cuillière, siècle I a.n.è.

Fibules en fère avec le resort bilaterale, court, siècle I a.n.è.

Fibules en fère avec resort bilaterale grand I-er siècle a.n.è.

Fibules lieu courbé I-er siècle a.n.è. et le commencement du II-ème siècle n.è.

Fibules du corps courbé et le resort bilaterale, I-er t II-ème siècle n.e.

Fibule du type „Aucissa", I-er — II-ème siècle n.è.

Fibule du type aùx yeux, siècle I-er — II-ème n.è.

Ces fibules à côté des autres materiaux archéologiques, céramiques, outiles et monnais permet une milleur datation des complexes archéologiques de Răcătău les IV-ème — III-ème siècles a.n.è. jusques au commencement du II-ème siècle de n.è.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Răcătău-Cetățuia. 1-3 fibules du type trac ; 4-13 fibules du typ à „cuillère".

Fig. 2. — Răcătău-Cetățuia. 1-6 fibules du type „cuillère".

Fig. 3. — Răcătău-Cetățuia. 1-6 fibules du type „cuillère".

Fig. 4. — Răcătău-Cetățuia. 1-2 fibules lieu courbé ; 3-9 fibules du corps corubé au ressort bilatéral.

Fig. 5. — Răcătău-Cetățuia. 1-5 fibules en fèr avec le resort courbé ; 6-9 fibules en bronze ; 10-12 fibules du type „cuillère".

Fig. 6. — Răcătău-Cetățuia. 1-12 fibules du corp courbé au ressort bilatéral.

Fig. 7. — Răcătău-Cetățuia. 1-9 fibules de bronze et de fèr.

Fig. 8. — Răcătău-Cetățuia. 1-10 fibules de bronze du corp courbé et le resort bilaterale.

Fig. 9. — Răcătău-Cetățuia. 1-6, 8, 9 fibules de bronze du corp courbé et le ressort bilaterale ; 7 fibules du type aix yeux ; 10 du type Aucissa.

Fig. 10. — Răcătău-Cetățuia. 1-11 fibules fragmentaires.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

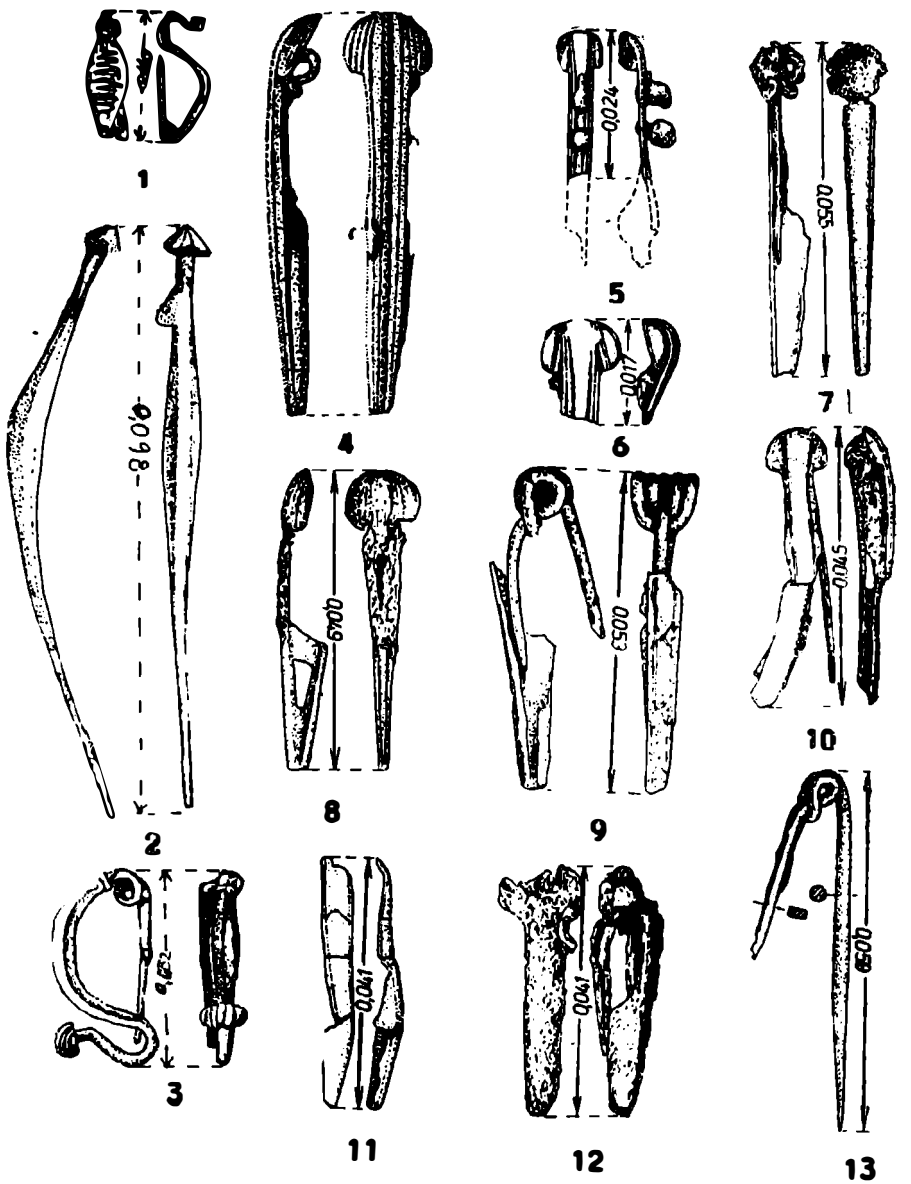

Fig. 1. — Răcătău-Cetățuia : 1-3, fibule de tip trac ; 4-13, fibule de tip „linguriță".

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

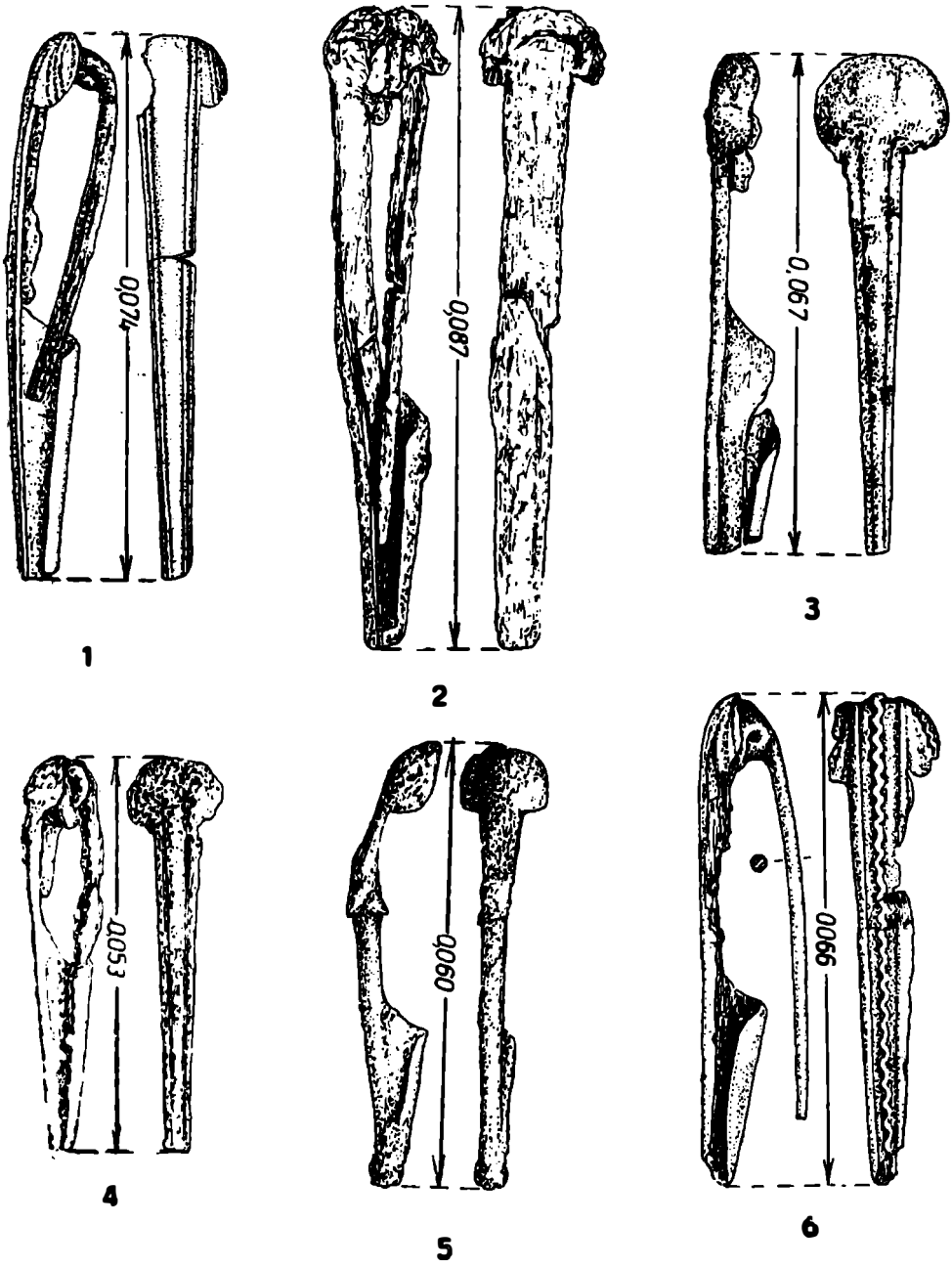

Fig. 2. — Răcătău-Cetățuia : 1-6, fibule de tip „linguriță".

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

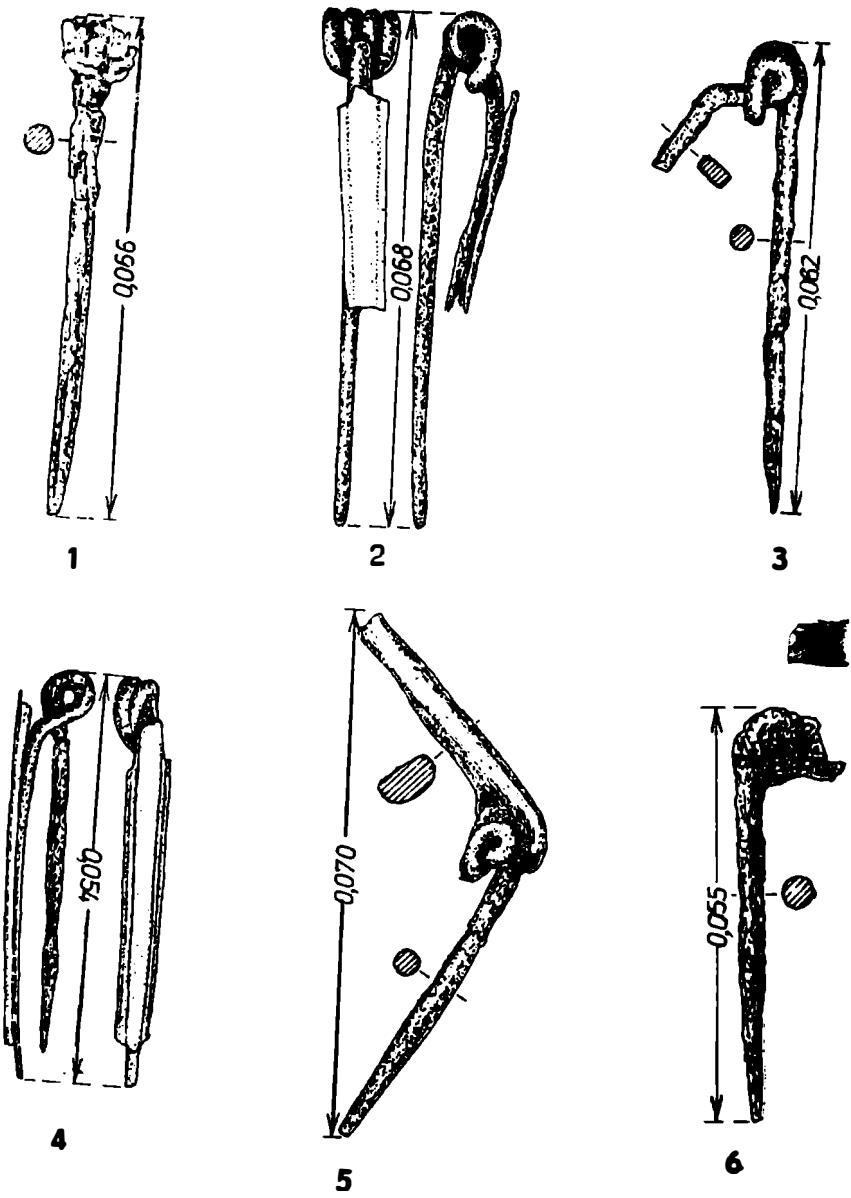

Fig. 3. — Răcătău-Cetățuia 1-6, fibule de tip „linguriță".

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

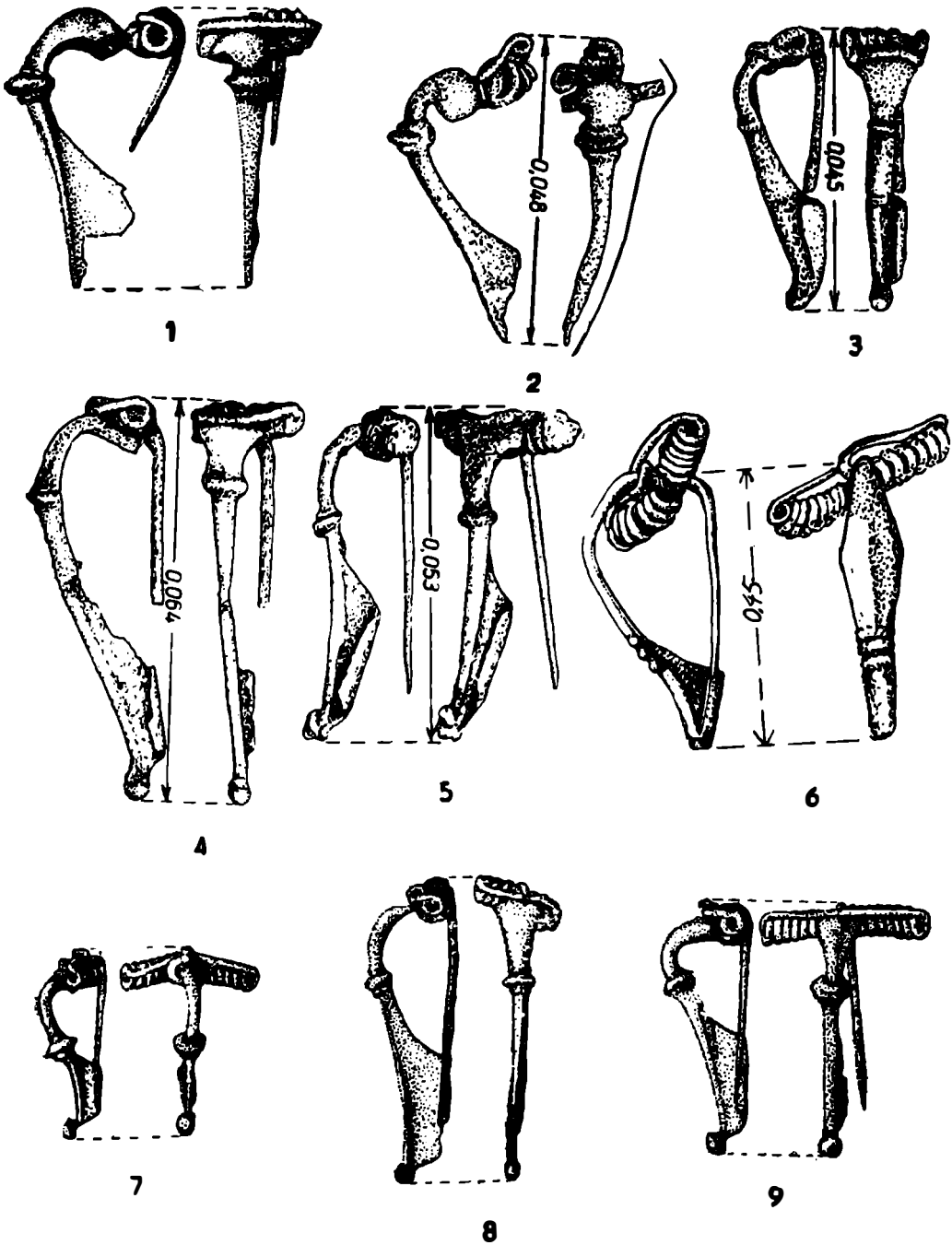

Fig. 4. — Răcătău-Cetățuia : 1-2, fibule cu corpul „puternic profilat" ; 3-9 fibule cu corpul „profilat".

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

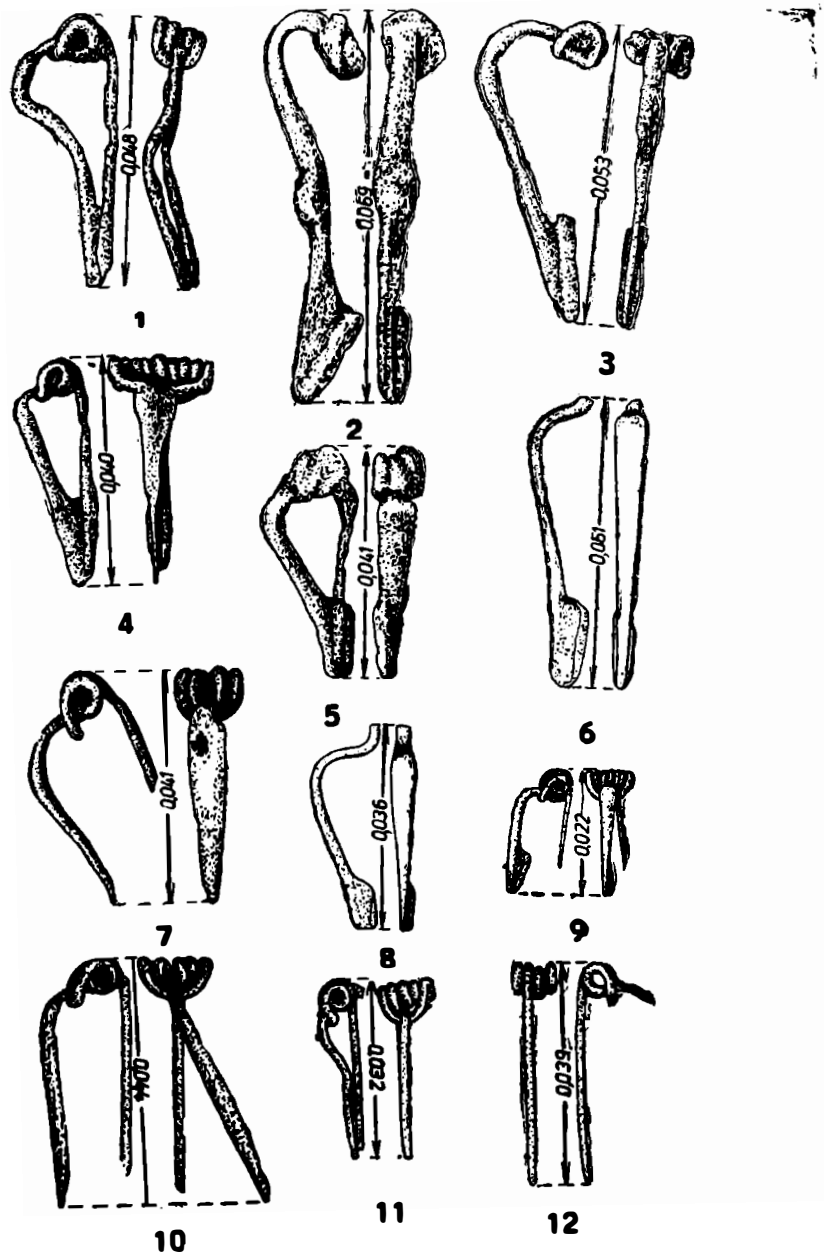

Fig. 5. — Răcătău-Cetățuia : 1-5, fibule din fier, cu resortul simplu ; 6-9, fibule din bronz ; 10-12, fibule „linguriță".

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

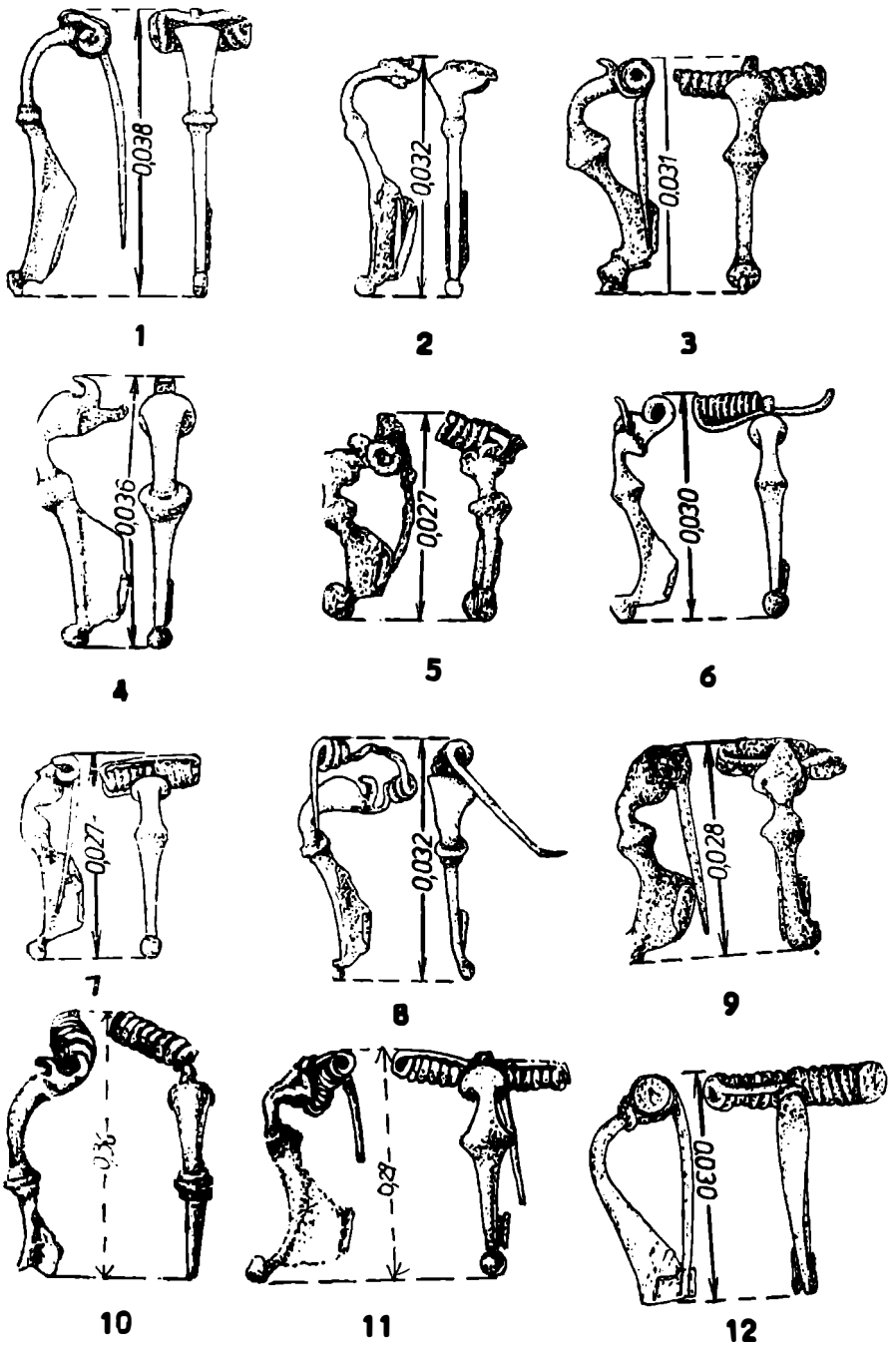

Fig. 6. — Răcătău-Cetăţuia : 1-11, fibule cu corpul profilat ; 12, fibulă cu corpul simplu.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

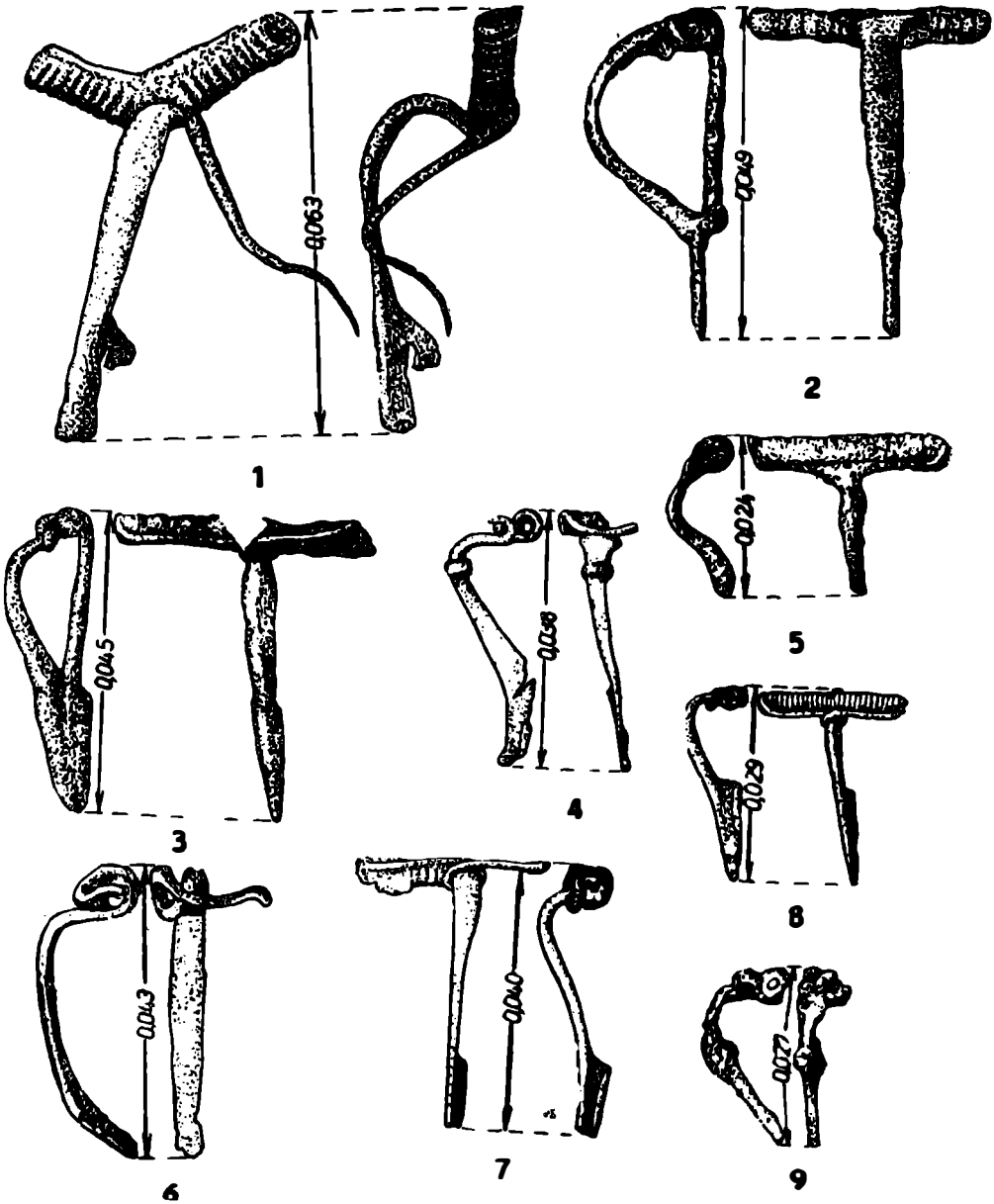

Fig. 7. — Fibule din fier şi bronz : 1-3, 5, din fier ; 4-9, din bronz.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

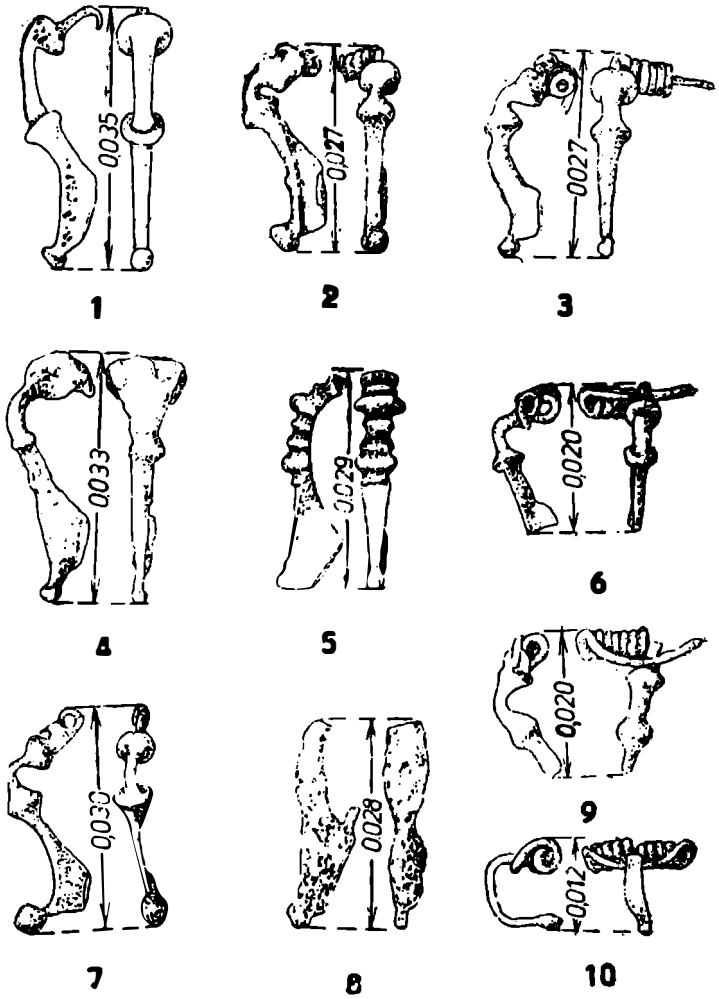

Fig. 8. — Răcătău-Cetățuia : fibule din bronz cu corpul profilat.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

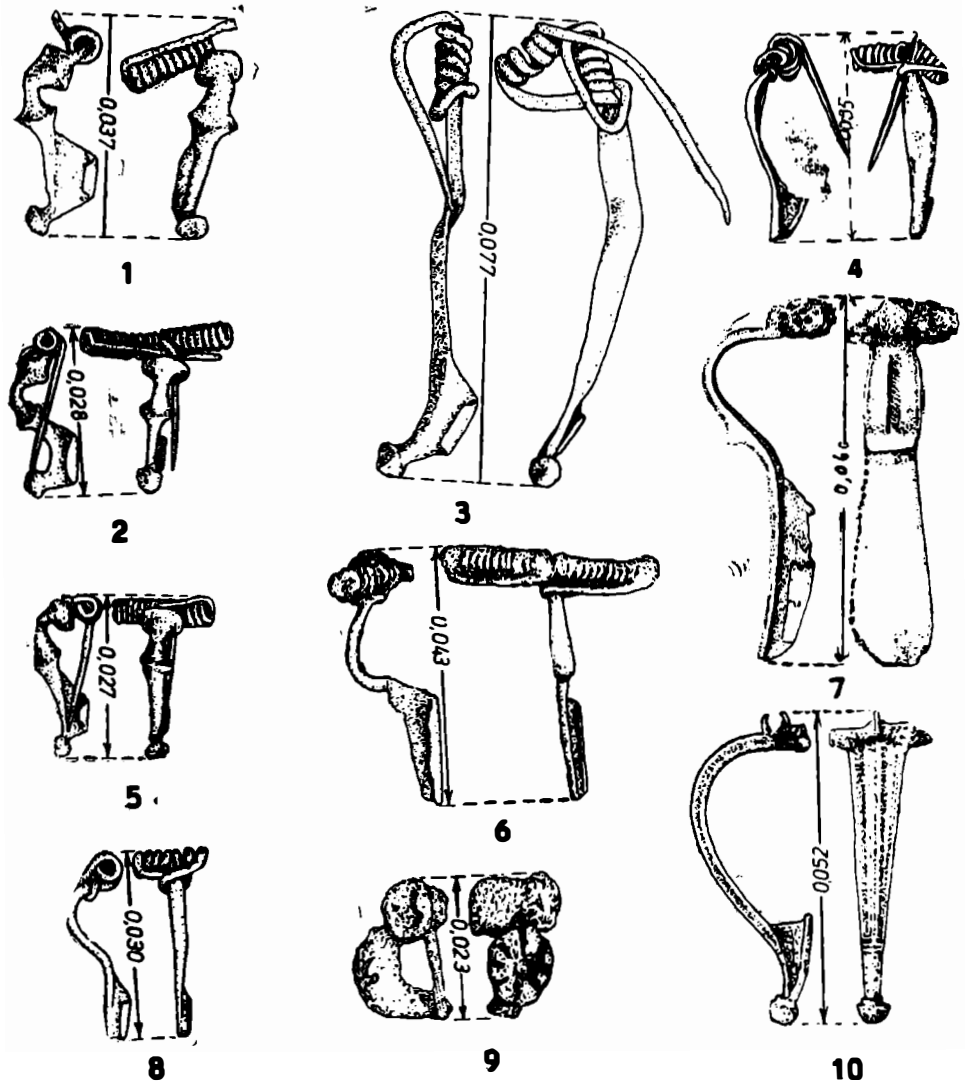

Fig. 9. — Răcătău-Cetățuia : 1, 2, 5, fibule cu corpul profilat ; 3, 4, 6, 8, fibule cu corpul simplu ; 9, fibulă cu chihlimbar ; 7, fibulă de tip „cu ochi" ; 10, fibulă de tip „Aucissa".

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

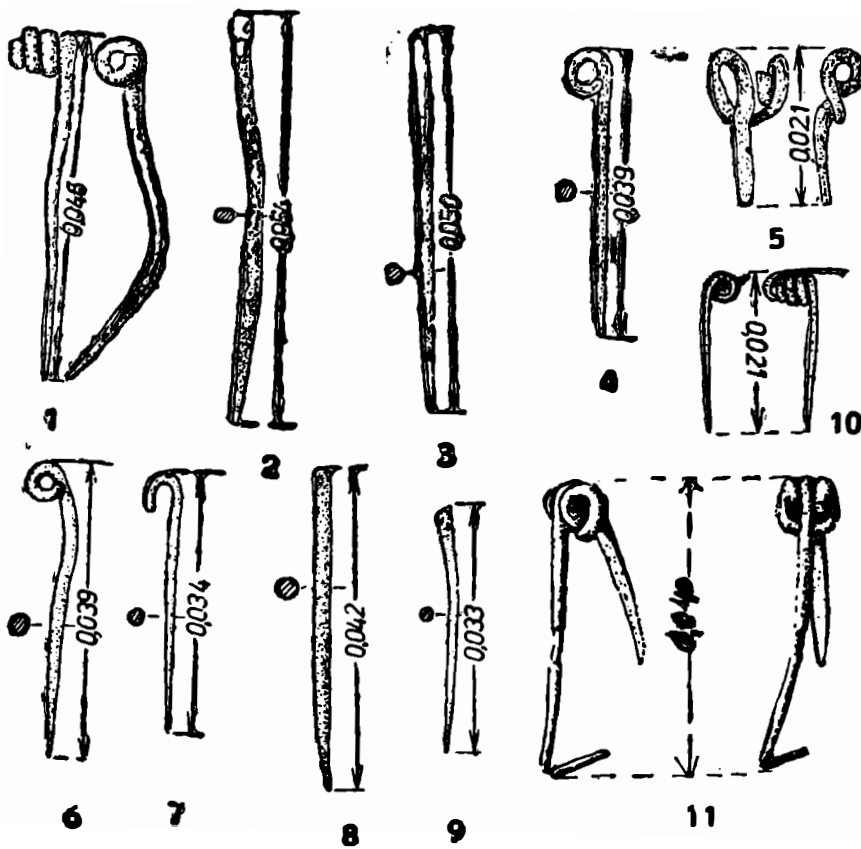

Fig. 10. — Răcătău-Cetățuia : 1-10, fibule fragmentare, 11, fibulă de tip „linguriță".

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND ORIGINEA, CRONOLOGIA ȘI SEMNIFICAȚIA ETNO-CULTURALĂ A CUȚITELOR CU VOLUTE DESCOPERITE PE TERITORIUL ROMÂNIEI

de Ioan MITREA

Între piesele din fier descoperite în complexe arheologice din a doua jumătate a mileniului I e.n. pe un larg spațiu din Europa, în care se încadrează și teritoriul României, piese a căror origine, încadrare cronologică și semnificație etno-culturală permite importante nuanțări a unor încheieri de ordin istoric, se înscriu și așa-numitele cuțite cu volute.

În 1973, în locuința numărul 5 din așezarea de la Izvoare-Bahna, jud. Neamț, în cadrul inventarului format dintr-o cantitate apreciabilă de ceramică lucrată cu mîna (47%) și la roată (53%), 27 străpungătoare din os finisate sau în curs de finisare, o piatră-ascuțitoare folosită pentru confecționarea străpungătoarelor amintite și cîteva bucăți de lame de cuțite din fier, de tipul celor comune, cunoscute în toate așezările din a doua jumătate a mileniului I e.n., s-a găsit și un cuțit cu volute (fig. 1).

Cuțitul are lungimea de 12,5 cm, fiind lucrat prin batere dintr-o singură bucată din fier. Mînerul este dreptunghiular în secțiune, lama, deteriorată și cu vîrful parțial rupt, are un singur tăiș. Lama măsoară cca. 1 3 din lungimea totală a cuțitului. Capătul mînerului este despicat, fiecare parte fiind îndoită spre exterior sub forma unei volute (fig. 1 ; 2/22).

Locuința-atelier numărul 5 de la Izvoare-Bahna a fost atribuită pe baza analizei inventarului și în primul rînd a ceramicii, nivelului mai nou al așezării din a doua jumătate a mileniului I e.n., respectiv secolelor VIII-IX e.n. [1]. Acestui nivel i-am atribuit și cuțitul cu volute, (pe care l-am considerat atunci „cuțit-pumnal" sau „cuțit de luptă") [2], avînd în vedere atît încadrarea cronologică a inventarului din locuința nr. 5 cît și analogiile între piesa la care ne referim și unele descoperiri similare provenind de la Trebujeni, Alcedar și Brănești I din R. S. S. Moldovenească, datate între sfîrșitul sec. VII și sec. IX [3].

---

1 Ioan Mitrea. *Carpica*, X, 1978, p. 211-212 ; 219-227.

2 Idem, *op. cit.*, p. 225. Aceste piese au fost numite „pumnale" și în unele lucrări de specialitate din literatura străină. A se vedea, spre exemplu, Stanislav Šiška, *Archeologicke Rozhledy*, t. XVI, 1964, 3, p. 399.

3 I. A. Rafalovici, *Slaviane VI-IX vekov v Moldavii*, Chișinău, 1972, p. 182, fig. 29/5, 6, 7 ; p. 183.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În 1980 revenind asupra piesei de la Izvoare-Bahna am considerat-o tot „cuțit de lupt" (sau pumnal ?), lărgind seria analogiilor cu piese din Polonia, și două descoperiri din țara noastră, menținînd încadrarea cronologică în sec. VIII-IX [4].

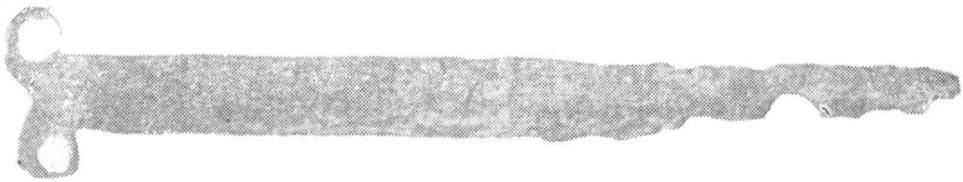

Fig. 1. — Cuțit cu volute din așezarea de la Izvoare-Bahna.

Lărgirea informației asupra acestui tip de obiecte, importanța pe care o au — după cum se va arăta în final — din punctul de vedere al nuanțării unor concluzii de ordin istoric privind spațiul carpato-dunărean-pontic, ne-a determinat să revenim asupra lor, aducînd în discuție unele aspecte ce privesc originea, încadrarea cronologică și semnificația etno-culturală a acestor piese.

Înainte de toate trebuie menționat că pe teritoriul României se cunosc, pînă acum patru cuțite cu volute [5], provenind din complexe arheologice datate în ultimele trei secole ale mileniului I e.n. (fig. 3/25-28).

Pe lîngă cuțitul cu volute de la Izvoare-Bahna (fig. 3/26), prezentat mai sus, menționăm alte trei exemplare, descoperite la Bucov (fig. 3/27), Dinogeția (fig. 3/28) și Lozna (fig. 3/25).

În așezarea de la Bucov-Rotari, dependința nr. 3, a fost descoperit un cuțit cu volute, cu vîrful rupt, partea păstrată avînd lungimea de cca. 16 cm. Mînerul este dreptunghiular în secțiune, iar lama cu un tăiș. Capătul mînerului este despicat realizîndu-se două volute (fig. 2/24). Piesa de la Bucov-Rotari, pe baza contextului arheologic în care s-a găsit și a unor analogii din Polonia, Slovacia și U.R.S.S. a fost încadrată cronologic „aproximativ pe la mijlocul secolului al X-lea" [6]. Deși prezintă unele particularități, de exemplu are lama mai lată decît mînerul și este datat ceva mai tîrziu, cuțitul cu volute de la Bucov-Rotari se încadrează tipologic în aceeași serie cu exemplarul de la Izvoare-Bahna. În așezarea feudală timpurie de la Bisericuța-Garvăr (Dinogeția) a fost găsit „un mic obiect din fier, avînd forma unei lame lungi de 9 cm și late de 1 cm, terminată la o extremitate cu două urechiușe, iar la cea-

4 Ioan Mitrea, *Carpica*, XII, 1980, p. 96-97.

5 Adoptăm și noi denumirea de *„cuțite cu volute"* întîlnită deseori în literatura de specialitate, denumire ce designează forma obiectului și caracteristicile principale și nu destinația, incertă, cum ar fi în cazul menținerii denumirii de „cuțite de luptă" sau „cuțite pumnal". Pentru denumirea de cuțite cu volute cf. de exemplu : Wojciech Szymanski, *Wiadomości Archeologiczne*, t. XXX, 1964, 3-4, p. 221-228 ; și alte lucrări citate mai jos.

6 Maria Comșa, *Cultura materială veche românească. (Așezările din secolele VIII-X de la Bucov-Ploiești)*, Ed. Academiei, Buc., 1978, p. 115-116 ; p. 117, fig. 92/21.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

laltă cu un mic vîrf în spirală“ [7]. Piesa a fost considerată, de autorul capitolului privind meșteșugurile locuitorilor din așezarea de la Bisericuța-Garvăn, sfredel, e drept, în chip „îndoielnic“ [8]. Pe bună dreptate s-a arătat că de fapt e vorba la Dinogeția de un cuțit cu volute (fig. 2/23) ce poate fi atribuit, ca și exemplarul de la Bucov-Rotari, secolului al X-lea [9]. Al patrulea cuțit cu volute, descoperit pînă acum pe teritoriul României, provine din așezarea, încadrată în secolele VII-VIII de la Lozna-Străteni, jud. Botoșani [10]. Piesa a fost descoperită în secțiunea XXVII, cercetată în 1982 [11]. Este lucrată tot dintr-o singură bucată din fier, are mînerul dreptunghiular în secțiune, iar lama, care măsoară cca 1/3 din lungimea totală de 12,8 cm a cuțitului, are un tăiș. Și la exemplarul de la Lozna, capătul se desface în exterior sub forma a două volute (fig. 2/21). Cuțitul cu volute de la Lozna-Străteni, descoperit în așezarea datată în sec. VII-VIII, fiind deci cel mai timpuriu de pe teritoriul României, face parte tipologic din aceeași serie cu exemplare de la Izvoare-Bahna, Bucov și Dinogeția.

Din punct de vedere tipologic aceste piese, răspîndite pe un spațiu larg din Europa (fig. 3), prezintă unele caracteristici, esențiale, comune. Toate sînt lucrate dintr-o singură bucată de metal, mînerul făcînd deci corp comun cu lama. Lama are un tăiș, este scurtă, reprezentînd cca. 1/3 sau maximum 1/2 din lungimea totală a piesei, lungime care se situează între 9-19 cm. Între cele mai mici se înscriu exemplarele de la Gheorghi (fig. 2/9), Kanevsk (fig. 2/11) și Dinogeția (fig. 2/23), iar între cele mai mari piesele de la Biskupin (fig. 2/2), Borilkovo (fig. 2/4), Zillingtal (fig. 2/16) și Bucov (fig. 2/24 — avem în vedere și vîrful rupt). Spatele lamei este drept sau ușor curbat. Mînerul are muchii, este dreptunghiular în secțiune, avînd capătul desfăcut sub formă de volute, mai mult sau mai puțin bine realizate (fig. 2/2-24). Cît privește particularitățile, menționăm că unele piese, deocamdată doar cele descoperite pe teritoriul Poloniei, au mînerul ornamentat (fig. 2/2-7), iar altele au fost atîrnate de cîte un lănțișor din bronz (fig. 2/2, 13, 18). Este puțin probabil, dată fiind absența niturilor, ca unele din aceste cuțite să fi avut plăsele din lemn sau os [12]. În schimb, putem considera sigură absența plăselelor la exemplarele ornamentate pe mîner cu linii adîncite verticale și orizontale, sau alte motive.

Pe baza unor particularități și respectiv detalii, cum sînt prezența sau absența ornamentului pe mîner, realizarea sub aspect tehnic și dimensiuni, cuțitele cu volute au fost împărțite în două tipuri, care se deosebesc atît cronologic cît și teritorial [13]. Tipul A, lucrat mai îngrijit,

7 Gh. Ștefan, I. Barnea, M. Comșa, Eugen Comșa, Dinogeția, I, *Așezarea feudală timpurie de la Bisericuța-Garvăn*, Ed. Academiei, Buc., 1967, p. 82, fig. 24/9 ; p. 83.

8 Ibidem.

9 Maria Comșa, *op. cit.*, p. 116.

10 Dan Gh. Teodor, și I. Mitrea, *Arh.Mold.*, 6, 1966, p. 279-290 ; Dan Gh. Teodor, *Materiale și cercetări arheologice*, Tulcea, 1980, p. 455-461.

11 Toate datele privind cuțitul cu volute de la Lozna-Străteni ne-au fost comunicate de Dan Gh. Teodor, căruia, pentru bunăvoință, îi mulțumim și aici.

12 Stanislav Šiška, *op. cit.*, p. 396.

13 Idem, *op. cit.*, p. 400.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

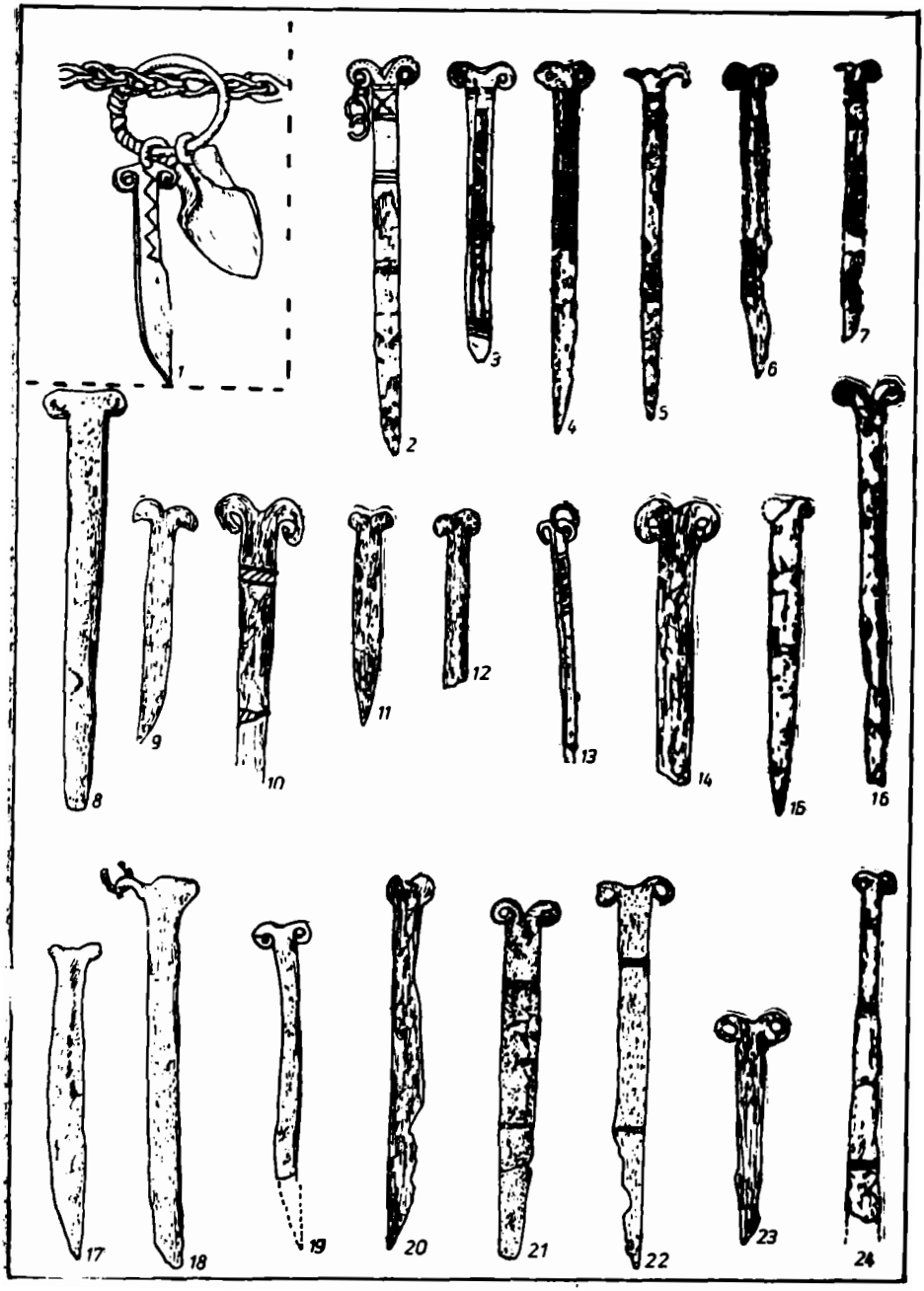

Fig. 2. — Cuțite cu volute : 1, Șimleu Silvaniei ; 2-3, Biskupin ; 4, Bonikovo ; 5, Gledzianowek ; 6, Celadj Velka ; 7, Bnin ; 8, Hnojne ; 9, Gheorghi ; 10, Vasilika-Reviacikă ; 11, Suklink ; 12, Kanevsk ; 13, Plisniecko ; 14, Szob ; 15, Alattian ; 16, Zildingtal ; 17, Novotroițk ; 18, Brănești ; 19, Alcedar ; 20, Trebujeni ; 21, Lozna ; 22, Izvoare-Bahna ; 23, Dinogeția ; 24, Bucov. (1-20 după S. Šiška, W. Szymański, I. A. Rafalovici și R. S. Minasian ; 21-24, date culese de I. Mitrea).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

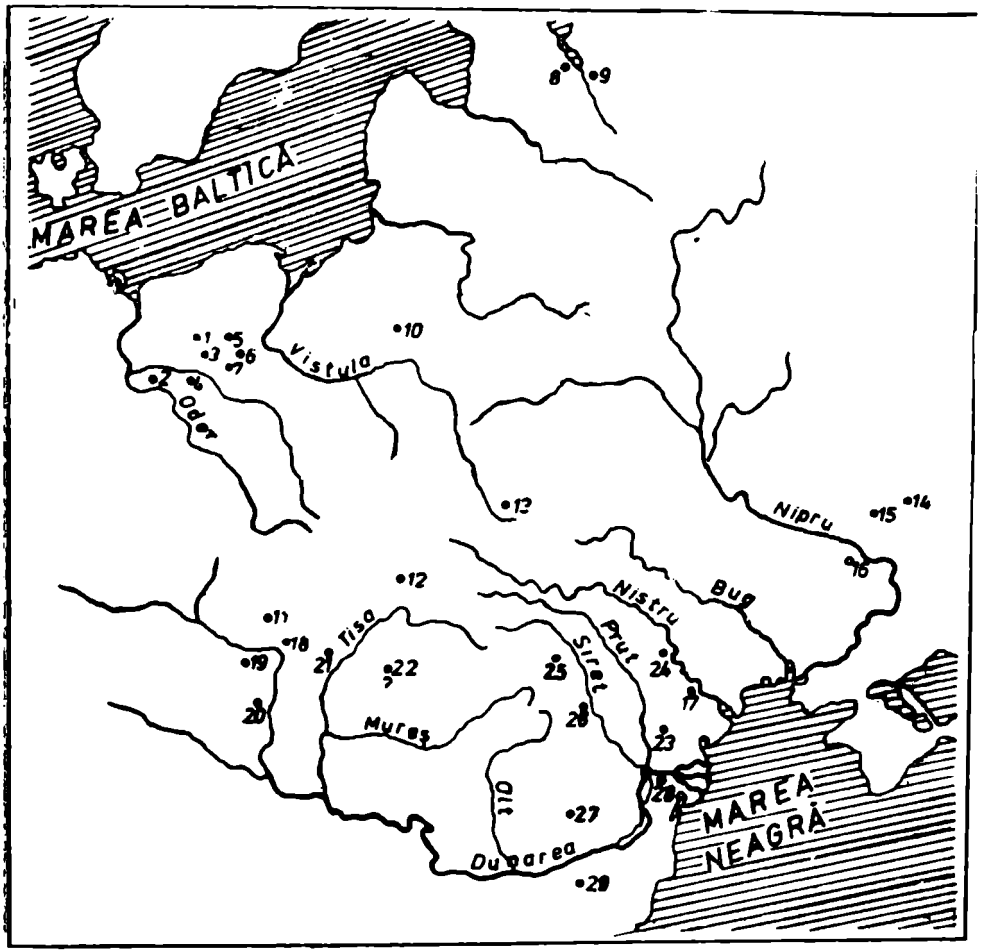

Fig. 3. — Harta localităților în care s-au descoperit cuțite cu volute : 1, Biskupin ; 2, Bonikovo ; 3, Bnin ; 4, Celadj Velka ; 5, Milici ; 6, Jukoviţe ; 7, Gledzianowek ; 8, Gheorghi ; 9, Selţo ; 10, Vasilika-Reviacika ; 11, Nitra ; 12, Hnojné ; 13, Plisniecko; 14, Sukulink ; 15, Novotroiţk ; 16, Kanevsk ; 17, Alcedar ; 18, Szob ; 19, Zillingtal ; 20, Kesztely ; 21, Alattyan ; 22, Şimleu Silvaniei ; 23, Brăneşti ; 24, Trebujeni ; 25, Lozna ; 26, Izvoare-Bahna ; 27, Bucov ; 28, Dinogeţia ; 29, Madara. (1-9, 11-24, 29, după S. Šiška, W. Szymański, I. A. Rafalovici şi R. S. Minasian ; 10, 25-28, date culese de I. Mitrea).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

de dimensiuni mai mari şi avînd mînerul ornamentat, este mai vechi şi răspîndit, deocamdată, doar pe teritoriul Poloniei. Tipul B, lucrat mai puţin îngrijit şi avînd mînerul lipsit de ornamente, este răspîndit pe un spaţiu mult mai larg, din bazinul mijlociu al Dunării, pînă la litoralul Mării Negre, bazinul Niprului şi ţărmul sudic al Golfului Finic (fig. 3).

Cu privire la originea cuţitelor cu volute, majoritatea opiniilor converg spre lumea romană, aducîndu-se în discuţie prezenţa unor asemenea piese pe o piatră de mormînt roman, din sec. I-II e.n., aflată în lapidariumul de la Vatican [14]. Ca o verigă de legătură spre cuţitele cu volute din sec. VI-VII este menţionată prezenţa unei piese asemănătoare ca formă, între obiectele votive din aur de pe colierul din tezaurul de la Simleu Silvaniei, tezaur datat, spre sfîrşitul sec. al IV-lea e.n. [15], sau în prima jumătate a sec. al V-lea e.n. [16].

Deşi unii cercetători exclud din seria argumentelor piesa votivă din colierul de la Simleu Silvaniei, considerînd-o reprezentarea miniaturală a unui cuţit de plug [17], apreciem că, prin atributele sale intrinseci, inclusiv detaliul privind ornamentul, tipologic această piesă a putut inspira realizarea cuţitelor cu volute ce se vor răspîndi pe un spaţiu larg începînd din sec. al VI-lea e.n.

Dacă originea acestor cuţite credem că trebuie căutată în lumea romană şi nu în mediul slav [18], în stadiul actual al cercetărilor este mai greu de stabilit cu certitudine cum s-a făcut trecerea de la prototipul roman spre formele cunoscute în spaţiile de cultură slavă. Admiţînd că intermediari au fost francii şi germanicii [19], considerăm că perpetuarea acestui tip de piesă şi deci transferul s-a făcut prin ambianţa unui mediu cultural de coloratură romanică. Cert este că începînd din sec. al VI-lea cuţitul cu volute, în forma sa îngrijit lucrată şi ornamentat pe mîner (tipul A) este atestat în cercul lumii slave de pe teritoriul Poloniei [20].

Atestat în sec. VI-VII prin mai multe descoperiri de pe teritoriul Poloniei, cuţitul cu volute se menţine în această arie culturală pînă prin sec. IX [21].

---

14 Idem, *op. cit.*, p. 401 ; R. S. Minasian, *Problemi arheologii*, vol. II, Leningrad, 1978, p. 150.

15 J. Hampel, *Althertiimer des Friihmittelalters in Ungarn*, Braunschweig, 1905, t. II, p. 15-26 ; t. III, tabl. 14-19 ; N. Fettich, *Archaeologia Hungarica*, t. XVIII, 1932, p. 7-72 ; Stanislav Šiška, *op. cit.*, p. 401.

16 * * *, *Dicţionar de istorie veche a României*, Ed. ştiinţifică şi enciclopedică, Buc., 1976, p. 560, voce Simleu Silvaniei, redactată de R. Harhoiu.

17 R. S. Minasian, *op. cit.*, p. 151.

18 Ibidem

19 Stanislav Šiška, *op. cit.*, p. 396.

20 K. Jaždżewski, *Prace i materialy Muzeum archeologicznego i etnograficznego w Lodzi*, 5, 1960, p. 51-77 ; Stanislav Šiška, *op. cit.*, p. 400 ; Wojciech Szymański, *Wiadomości archeologiczne*, t. XXX, 1964, 3-4, p. 222, 225.

21 W. Szymańsky, *op. cit.*, p. 225, R. S. Minasian, *op. cit.*, p. 150. Deşi unii cercetători extind încadrarea cronologică a cuţitelor cu volute, descoperite pe teritoriul Poloniei, şi în sec. X (W. Szymański) sau chiar şi mai tîrziu (Stanislav Šiška), noi nu credem că pot fi atribuite, exemplarele din centrul Poloniei, unei epoci ce ar depăşi sec. al IX-lea.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Din aria situată pe teritoriul Poloniei, cuțitele cu volute se răspîndesc treptat, în timp și spațiu, prin intermediul lumii slave spre est și spre sud, ajungînd pînă pe țărmurile Golfului Finic, la Gheorghi și Selțo (fig. 3/8, 9) și respectiv în sudul Dunării la Dinogeția și Madara (fig. 3/28, 29). Depășirea ariei culturale situate pe teritoriul Poloniei este însoțită de modificări de structură și cronologice. Cuțitele cu volute din afara cercului de pe teritoriul Poloniei, sînt lucrate mai puțin îngrijit, lipsite de ornamente pe mîner (tipul B după Stanislav Šiška), iar cronologic majoritatea se încadrează în secolele VIII-IX [22], unele exemplare poate chiar la sfîrșitul sec. al VII-lea [23], iar altele urcînd în timp pînă în sec. al X-lea [24]. Exemplarele de pe teritoriul României se datează în secolele VIII-X (sec. VIII Lozna-Străteni, sec. VIII-IX Izvoare-Bahna, sec. X Bucov și Dinogeția). Cuțitul cu volute de la Madara, cel mai sudic din aria de răspîndire a acestor piese, este datat în secolele VIII-IX [25].

Este de observat că se delimitează cîteva arii de concentrație a cuțitelor cu volute și anume o primă zonă o constituie teritoriul Poloniei (fig. 3/1-7) apoi regiunea bazinului mijlociu al Dunării și Tisei (fig. 3/11, 12, 19-21) și regiunea Dunării de jos și nordul Mării Negre, respectiv zona dintre Olt și bazinul inferior al Niprului (fig. 3/14-17, 23-29). În întinsul spațiu dintre Vistula — țărmul sudic al Golfului Finic — bazinul superior al Niprului — izvoarele Bugului și Nistrului, cuțitele cu volute lipsesc aproape cu totul (amintim doar exemplarele de la Vasilika-Reviacika, Gheorghi, Selțo și Plisniecko, toate spre limitele marginale ale teritoriului delimitat mai sus). Dacă această observație nu reflectă o lacună a stadiului actual al cercetărilor arheologice, atunci trebuie găsită o explicație cultural-istorică. Oricum trebuie reținut că din totalul exemplarelor de cuțite cu volute, descoperite pînă acum, majoritatea, respectiv cca. 2/3, provin din spațiul situat între bazinul mijlociu al Dunării și bazinul inferior al Niprului. În cadrul acestui întins spațiu, o mare densitate se constată în zona bazinului inferior al Dunării și nordul Mării Negre, respectiv în regiunea dintre Olt și Nistru. Cît privește funcția și respectiv semnificația cuțitelor cu volute s-au exprimat mai multe opinii. Unii le-au considerat unelte, respectiv scule de cismărie sau dulgherie, alții simple obiecte de uz casnic sau cuțite de luptă [26]. Pe bună dreptate s-a observat că particularitățile acestor piese cît și raritatea lor (cca. 30 exemplare pe un spațiu atît de vast) [26 a], pun sub semnul întrebării părerile ce le consideră

22 Stanislav Šiška, *op. cit.*, p. 403 ; I. A. Rafalovici, *op. cit.*, p. 183 ; I. Mitrea, *Carpica*, X, 1978, p. 219-227 ; R. S. Minasian, *op. cit.*, p. 150-151.

23 I. A. Rafalovici, *op. cit.*, p. 183.

24 I. I. Liapușkin, *Gorodișce Novotroickoje*, MIA, 74, 1958, p. 23 și p. 327 ; Maria Comșa, *op. cit.*, p. 116.

25 R. S. Minasian, *op. cit.*, p. 150.

26 Idem, *op. cit.*, p. 151-152 cu bibliografia ; *Dinogeția*, I,..., p. 82, I. Mitrea, *Carpica*, X, 1978, p. 225 ; M. Comșa, *op. cit.*, p. 115-116.

26 a În timp ce lucrarea de față era deja culeasă în tipografie am putut consulta un interesant articol, privind problematica cuțitelor cu volute, datorat lui Andrej Pleterski, publicat în *Arheološki vestnic, Acta archaeologica*, XXXIV, 1983, Ljubliana, 1984, p. 375-395. Autorul prezintă 26 cuțite cu volute (ilustrație, Pl. I,

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

uneltе sau arme obişnuite. Mai acceptabilă ni se pare ipoteza de a considera aceste cuţite cu volute ca avînd o destinaţie legată de anume practici rituale, fiind folosite de slavii vechi la aducerea jertfelor [27]. Acceptarea unei asemenea păreri corespunde într-o mai mare măsură realităţilor arheologice, explicînd într-un fel raritatea acestor piese.

Descoperirea unor cuţite cu volute în teritoriile est carpatice ale României, poate fi pusă pe seama pătrunderii în secolele VIII-IX (sau mai larg sf. sec. VII — sec. IX) a unor grupuri restrînse de slavi purtători a unor elemente de cultură de tip Romen-Borşevo. Alături de aceste cuţite cu volute, vor fi vechiculate şi anume forme ceramice ce se dovedesc a fi străine de mediul local [28].

Înaintarea unor enclave slave tîrzii spre Peninsula Balcanică, a favorizat vehicularea cuţitelor cu volute şi la sud de Carpaţi şi respectiv la sud de Dunăre.

Realităţile istorico-arheologice demonstrează că această pătrundere slavă tîrzie, din secolele VIII-IX, nu a avut nici amploarea şi nici intensitatea celei din a doua jumătate a sec. al VI-lea şi începutul sec. al VII-lea. Rezultatele cercetărilor arheologice au dovedit că elementele culturii slave timpurii, pătrunse în spaţiul est-carpatic în a doua jumătate a sec. al VI-lea şi începutul sec. al VII-lea, departe de a se fi dezvoltat într-o cultură proprie în veacurile VIII-IX, aşa cum s-a presupus şi cum se mai susţine încă uneori [29], erau deja asimilate, în mare, în ansamblul culturii vechi româneşti, aşa încît noii veniţi, purtătorii unor elemente culturale de tip Romen-Borşevo, nu s-au putut suprapune, respectiv altoi, pe un fond slav anterior. Aceste elemente slave tîrzii s-au topit treptat în mediul etno-cultural autohton, respectiv vechi românesc, în ultimele secole ale mileniului I e.n., realitate istorico-arheologică evidenţiată de rezultatele cercetărilor arheologice din anii din urmă [30].

---

p. 394, 14 ex.; Pl. II, p. 395, 12 ex. şi catalog p. 377-380, 26 ex.). Faţă de datele noastre (cf. harta, fig. 3) sînt menţionate în plus descoperirile de la Romonya II-Ungaria; Oš-Pando-Ner II, reg. Samar-U.R.S.S.; Dlesc-Bodeščah-Jugoslavia; Zelovce, Mikulčice-Cehoslovacia, Nova-Huta-Mogila-Polonia; dar lipsesc descoperirile de la Selţo, Gheorghi, Vasilika-Reviacika, Sukulink şi Kanevsk, toate din U.R.S.S.; Lozna şi Izvoare-Bahna, din România şi Madara din Bulgaria.

Andrej Pleterski prezintă şi un interesant tablou sinoptic, sub forma unui grafic, cu elementele comune ale diferitelor cuţite cu volute, precum şi hărţi cu răspîndirea tipurilor comune şi direcţiile de difuzare a acestor tipuri. Autorul delimitează trei grupe cronologice de cuţite cu volute, exemplarele din România, de la Bucov şi Dinogeţia, sînt încadrate în grupa a treia. Această datare tîrzie a cuţitelor cu volute de la Bucov şi Dinogeţia, la care se adaugă exemplarele de la Lozna şi Izvoare-Bahna este susţinută de ansamblul descoperirilor arheologice din aşezările respective.

27 R. S. Minasian, *op. cit.*, p. 151-152.

28 Dan Gh. Teodor, *Carpica*, II, 1969, p. 286; idem, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI e.n.*, Ed. Junimea, Iaşi, 1978, p. 81-82.

29 G. B. Fedorov, L. L. Polevoi, *Archeologhia Ruminii*, Moscova, 1973, p. 297.

30 Eugenia Zaharia, *Apulum*, XII, 1974, p. 287; Dan Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 87; I. Mitrea, *Carpica*, XII, 1980, p. 121.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

QUELQUES CONSIDÉRATIONS CONCERNANT L'ORIGINE, LA CHRONOLOGIE ET LA SIGNIFICATION ETNIQUE-CULTURELLE DES COUTEAUX AUX VOLUTES DÉCOUVERTS SUR LA TERRITOIRE DE LA ROUMANIE

Résumé

Dans l'article on discute quelque problemes concernant l'origine, la chronologie et la signification ethnique-culturelle des couteaux aux volutes répendue dans la deuxieme moitié du premier millenaire sur une étendue territoire de l'Europe (La Pologne, l'Hongrois, la Slovaquie, l'URSS, la Romanie et Bulgarie).

Dans ce contexte, sont présentées et les couteaux aux volutes, découvertes sur la territoire de la Roumanie, à Lozna (fig. 2/21), Izvoare-Bahna (fig. 2/22), à Bucov (fig. 2/24) et à Dinogetia (fig. 2/23) datés pour le VIII-X siècles n.è. La présence des couteaux aux volutes sur la territoire de la Roumanie montre la pénétration à quelques groupes des slaves tardifs, dans les VIII-IX-ème siècles porteurs des quelques éléments cultureles du type Romen-Borsevo. Ces éléments slaves tardifs se sont intégrés, graduellement, dans le milieu ethnique-culturelle autochtone, respectif anciene roumaine des derniers siècles du prèmier millénaire n. è.

EXPLICATIONS DES FIGURES

Fig. 1. — Couteau aux volutes de l'établissements de Izvoare-Bahna.

Fig. 2. — Couteaux aux volutes : 1, Şimleu Silvaniei ; 2-3. Biscupin ; 4. Bonikovo ; 5, Gledzianowek ; 6, Celadj Velka ; 7, Bnin ; 8, Hnojne ; 9, Gheorghi ; 10, Vasilika-Reviacika ; 11, Suklink ; 12, Kanevsk ; 13, Plisniecko ; 14, Szob ; 15, Alattian ; 16, Zillingtal ; 17, Novotroiţk ; 18, Brăneşti ; 19, Alcedar ; 20, Trebujeni ; 21, Lozna ; 22, Izvoare-Bahna ; 23, Dinogeţia ; 24, Bucov, (1-20, apud S. Šiška, et R. S. Minasian ; 21-24, donnés cueilles de I. Mitrea).

Fig. 3. — La carte des localités ou ont été découvertes des couteaux aux volutes : 1, Biskupin ; 2, Bonikovo ; 3, Bnin ; 4, Celadj Velka ; 5, Milici ; 6, Jukoviţe; 7, Gledzianowek ; 8, Gheorghi ; 9, Selţo ; 10, Vasilika-Reviacika ; 11, Nitra ; 12, Hnojne ; 13, Plisniecko ; 14, Sukulink ; 15, Novotroiţk ; 16, Kanevsk ; 17, Alcedar ; 18, Szob ; 19, Zillingtal ; 20, Kesztely ; 21, Alattyan ; 22, Şimleu Silvaniei ; 23, Brăneşti ; 24, Trebujeni ; 25, Lozna ; 26, Izvoare-Bahna ; 27, Bucov ; 28, Dinogeţia ; 29, Madara. (1-9, 11-24, 29, apud S. Šiška, W. Szymański, I. A. Rafalovici et R. S. Minasian ; 10, 25-28, donnés cueilles de I. Mitrea).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

STUDIUL MATERIALULUI FAUNISTIC DIN AŞEZĂRILE DE LA CÎRLIGI-FILIPEŞTI (SECOLELE II-V e.n.) ŞI IZVOARE-BAHNA (SECOLELE VI-IX e.n.)

de Sergiu HAIMOVICI

Aşezările de la Cîrligi şi Izvoare-Bahna se află situate una lîngă alta pe podul terasei de 50-60 m din dreapta Siretului, în interfluviul Siret-Bistriţa, cam la jumătatea distanţei dintre oraşele Roman şi Bacău. În ambele staţiuni arheologice, materialul faunistic găsit este în cantitate foarte mică, dar are avantajul că provine din complexe închise (locuinţe) bine datate [1].

Aşezarea de la Cîrligi.

Locuinţa 1, sec. III e.n. Resturile faunistice sînt reprezentate prin fragmente osoase aparţinînd mamiferelor şi păsărilor. Au putut fi determinate 43 resturi.

Cele mai frecvente sînt taurinele, cu un număr de 22 fragmente, care ar aparţine la cel puţin trei indivizi. După caracteristicile dinţilor jugali, se poate aprecia că unul dintre ei este încă tînăr (15-16 luni), altul abia adult, cam de doi ani, iar al treilea matur, cu dentiţia mijlociu erodată (5-6 ani).

Urmează calul cu nouă resturi, provenind probabil de la doi indivizi, dintre care unul bătrîn avînd M3 puternic erodat. Talia pare să fie de mărime medie.

Porcinile sînt şi mai puţine, încît au fost determinate şapte fragmente, care aparţin la cel puţin doi indivizi, ambii nematuri (unul puţin sub un an, iar celălalt de 22-24 luni).

Ovicaprinele au doar trei resturi (unul precis de *Ovis),* care provin de la 1-2 indivizi ; după un M3 cu o erodare foarte slabă, se poate constata că exemplarul era abia matur.

---

1 Săpăturile au fost executate de arheologul I. Mitrea, căruia i se datorează şi datarea ; noi îi mulţumim pentru amabilitatea de a ne fi trimis pentru studiu materialul faunistic. Pentru rezultatele cercetărilor arheologice a se vedea, I. Mitrea, în *Carpica,* VI, 1973-1974, p. 55-76 ; idem, *Carpica,* X, 1978, p. 205-252 ; idem, în Materiale şi Cercetări Arheologice, a XIV-a Sesiune anuală de rapoarte, Tulcea, 1980, p. 432-449.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Găina domestică era reprezentată printr-un fragment de tarsometatars ; individul apare de talie mică.

Cerbului îi aparţine un rest de corn lepădat provenit de la un nematur. Fiind un corn lepădat a putut fi găsit de locuitorii aşezării în pădure şi adus în staţiune, pentru a se executa din el unelte.

Locuinţa 3, sec. III e.n. — începutul sec. IV e.n. În această locuinţă s-au găsit resturi mai puţine, şi anume 26, toate provenind de la mamifere.

Taurinele au frecvenţa cea mai înaltă, fiind reprezentate prin 16 resturi care ar aparţine la trei indivizi deosebiţi ca talie, probabil toţi maturi, dar cu dentiţia uşor erodată. Dacă cele mai multe fragmente arată o talie medie, am găsit şi un metacarp întreg (179 mm. lungimea maximă), provenit de la o femelă, cu o înălţime calculată la greabăn abia de 107,4 cm.

O frecvenţă mai joasă o au porcinele, de la care provin doar şapte fragmente, dar numărul de indivizi prezumaţi este de cel puţin trei, care, după caracteristicile date de dentiţie, s-ar repartiza astfel unul în vîrstă cam de 18 luni, al doilea cam de 22 luni şi ultimul, matur, de circa 3 ani. Talia pare a fi medie.

Ovicaprinele au doar două resturi, un fragment de tibie şi un corn de *Capra,* de tip „prisca", destul de masiv, aparţinînd probabil unui mascul.

Calul este reprezentat doar printr-un molar superior mijlociu erodat.

Locuinţa 5, sec. IV e.n. — începutul sec. V e.n. Cantitatea de fragmente este şi mai mică ele aparţinînd taurinelor, porcinelor şi găinii domestice.

Taurinele au 12 resturi, remarcîndu-se un fragment de craniu cu o parte din regiunea frontală, cornul fiind intenţionat retezat (poate pentru a fi prelucrat) ; după linia intercornuală dreaptă şi fruntea plană, am opina pentru tipul „primigenius". Un fragment de mandibulă cu dentiţia jugală completă (133 mm.) arată un exemplar matur de talie medie, în vîrstă cam de trei-patru ani. Este foarte probabil ca toate resturile să aparţină unui acelaşi individ.

Porcul are un singur rest, un fragment de maxilar superior, la care M3 abia a apărut, deci aparţine unui individ cam de 20 luni.

Găina domestică este reprezentată printr-un tarsometatars fragmentar, arătînd un individ de talie mică.

În concluzie putem opina că în locuinţele din aşezarea de la Cîrligi, s-au găsit resturi provenite de la mamiferele domestice (fragmentul aparţinînd cerbului nu arată că acesta a fost vînat) şi de la găina domestică. Cele mai frecvente apar taurinele, apoi porcinele, iar în ordine descrescîndă probabil calul şi abia apoi ovicaprinele ; găina e în cantitate foarte mică, dar prezenţa ei, alături de frecvenţa relativ înaltă a porcinelor, arată caracterul stabil al populaţiei umane.

Aşezarea de la Izvoare-Bahna.

Locuinţa 20, sec. VI-VII e.n. Resturile faunistice provin în totalitatea lor de la mamifere, ele fiind în număr de 19.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Taurinele au frecvenţa cea mai înaltă, fiindu-le atribuite 14 resturi, care ar aparţine la cel puţin trei indivizi, probabil toţi maturi : fragmentele provenite de la unul din ei prezintă urme de ardere. De la acest din urmă individ este de remarcat un metatars întreg (a fost rupt şi l-am întregit) cu lungimea de 229 mm. După măsurători şi indici, l-am atribuit unei femele, calculîndu-se o înălţime la greabăn de 122,5 cm ; în cazul cînd el ar aparţine unui castrat, talia ar fi şi mai înaltă. Pe baza ansamblului resturilor, putem spune că toţi cei trei indivizi erau de mărime medie.

Porcinele sînt reprezentate prin trei fragmente ce ar proveni de la doi indivizi. Unul era cam de un an, întrucît pe restul de mandibulă, M_1 apare ieşit complet, dar deloc erodat ; celălalt este cel puţin adult, considerat un fragment de radius cu lărgimea epifizei superioare de 26 mm. S-a mai găsit şi un canin fragmentar, care ar putea aparţine individului cansiderat adult, ce ar fi în acest caz un mascul ; este mai puţin probabil ca dintele respectiv să provină de la o femelă de mistreţ.

Ovicaprinele au un singur rest şi anumea un fragment mic de humerus.

Măgarul. Un metatars fragmentar de ecvid cu epifiza superioară deteriorată, avînd lărgimea de aproximativ 37 mm., l-am atribuit, datorită micimii şi gracilităţii sale, cu o oarecare probabilitate, acestei specii.

Locuinţa 16, sec. VIII-IX. Există doar 12 resturi, care provin de la trei specii diferite.

Porcinile sînt cele mai frecvente cu opt fragmente aparţinînd la doi indivizi de vîrste diferite unul tînăr, de aproape un an şi altul de aproximativ doi ani.

Taurinele au trei resturi ce ar proveni de la un acelaşi individ, care după dinţi arată a fi matur. Cei doi dinţi sînt însoţiţi de un corn fragmentar, foarte gracil, care arată o femelă aparţinînd tipului „brachyceros".

Găina domestică este reprezentată printr-un singur rest osos, un femur cu lungimea maximă de 82 mm., deci un individ de talie joasă.

Locuinţa 27, sec. VIII-IX. Au fost găsite un număr de 23 resturi care provin în totalitatea lor de la mamifere.

Taurinele sînt cele mai frecvente, lor aparţinîndu-le 17 piese osoase, care ar proveni de la cel puţin doi indivizi, evident deosebiţi ca talie, unul fiind mai mare iar altul mai mic (aceasta după două radiusuri deosebite ca mărime). Există un fragment de corn care ar aparţine unui mascul castrat de tip „brachyceros". Dinţii arată că provin de la exemplare mature, cu dentiţia mijlociu erodată (5-7 ani). După un radius întreg (cu lungimea maximă de 302 mm) s-a putut calcula o înălţime la greabăn de 129,8 cm (poate masculul castrat), iar după un metacarp întreg (lungimea de 174 mm.) ce aparţine precis unei femele, o înălţime de numai 104,4 cm.

Ovicaprinele au două fragmente de tibie, care fiind uşor diferite ca mărime, arată doi indivizi.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Porcinile prezintă trei fragmente care ar proveni de la un exemplar de circa un an.

Cîinele este reprezentat doar printr-un rest de maxilar superior, care provine de la un individ matur cam de talie mijlocie.

În concluzie arătăm că în locuinţele din aşezarea de la Izvoare-Bahna au fost găsite resturi menajere, putîndu-se determina existenţa unor specii de mamifere domestice, cît şi de găină domestică. Frecvenţa cea mai înaltă o au taurinele urmate de porcine, ovicaprine, cal, găină, cîine şi probabil măgar (în acest caz este prima oară cînd se pune în evidenţă acest ecvideu în cadrul materialului faunistic din Moldova). Porcinele şi găina precizează caracterul sedentar al populaţiei umane din aşezare.

Deşi în ambele staţiuni materialul osteologic este în cantitate mică, se poate constata că toate animalele domestice aparţin unor tipuri primitive, cu o amplă variabilitate morfologică şi dimensională (de aceea chiar printre taurine se evidenţiază atît forma „brachyceros" cît şi „primigenius"), dar în medie, de talie destul de mică, arătînd deci şi o slabă eficienţă economică.

L'ÉTUDE DU MATÉRIEL FAUNIQUE DES ÉTABLISSEMENTS DE CÎRLIGI-FILIPEŞTI (II-V SIÈCLES n.è.) ET IZVOARE-BAHNA (VI-IX SIÈCLES n.è.)

Résumé

Les établissements de Cîrligi et Izvoare sont situés près de la rivière de Siret à mi chemin entre les villes de Roman et Bacău. Le matériel faunique qui fait l'objet de notre étude provient des complexes fermés (six habitations) et est formé par des restes ménagers.

Il y a seulement des animaux domestiques. Les taurins sont les plus fréquents mais on trouve aussi les porcins les ovicaprins, le cheval et seulement à Izvoare, peut être, lâne. La présence de la poule et des porcins montre que la population humaine était sedentaire.

LÉGENDE DES FIGURES

Planche I. Bos taurus. 1 — métacarpe d'une femelle de la habitation 3. 2 — radius à gauche et métacarpe d'une femelle à droite de la habitation 27. 3 — métatarse d'une femelle de la habitation 20.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

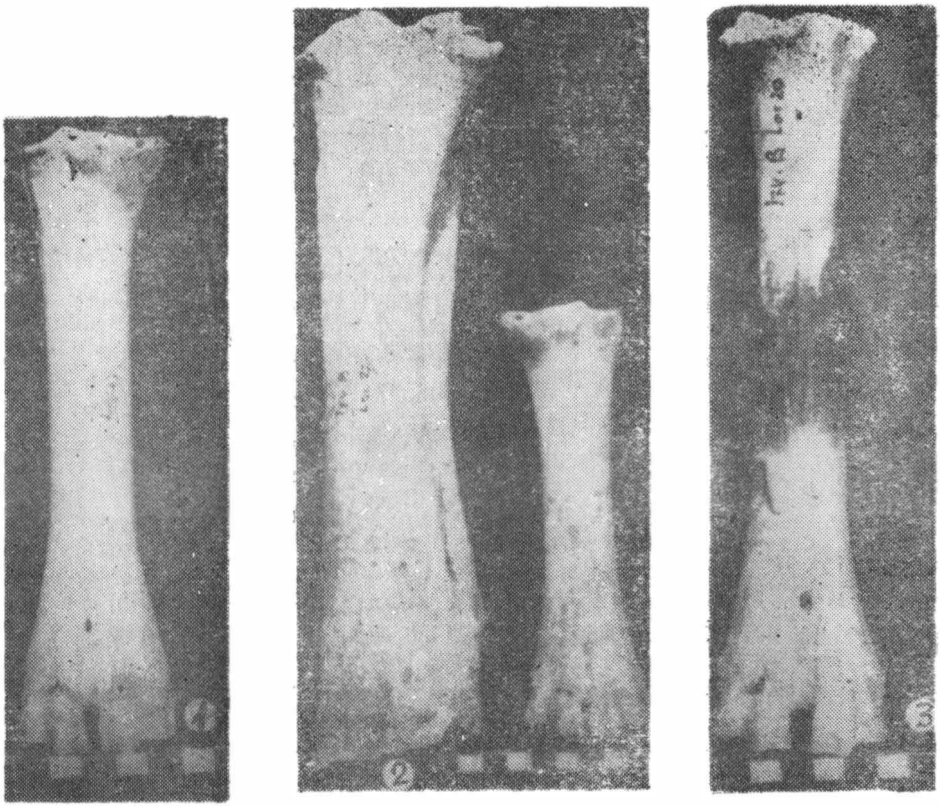

Planşa I. Bos taurus. 1. — metacarp de femelă din locuinţa 3. 2. — radius la stînga şi metacarp de femelă la dreapta din locuinţa 27. 3 — metatars de femelă din locuinţa 20.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

NOI CONTRIBUȚII ARHEOLOGICE PRIVIND ISTORIA AȘEZĂRII URBANE DE LA TROTUȘ

de Al. ARTIMON

În istoria social-economică a societății românești din secolele XIV-XVII un rol însemnat l-au jucat orașele ca centre meșteșugărești și comerciale spre care gravitau așezările sătești din jurul lor.

Între aceste centre urbane menționăm Trotușul situat în apropierea unei vechi și însemnate ocne de sare și totodată în locul de unde începea drumul care, suind pe apa Oituzului răspundea în Transilvania la Bretc și de acolo, prin Tîrgul Secuiesc la Brașov.

Dintr-o veche așezare rurală românească, Trotușul s-a transformat în secolul al XIV-lea, într-un important oraș [1] al Moldovei.

Atestat documentar pentru prima oară, la 6 octombrie 1408, în privilegiul comercial acordat de domnitorul Moldovei Alexandru cel Bun, negustorilor lioveni, Trotușul apare ca un centru vamal al Moldovei (în document este menționat denumirea de „TOTRUȘ") [2].

Din analiza documentelor scrise ce ni s-au păstrat despre Trotuș, reiese vechimea și valoarea lui ca un puternic centru vamal și comercial pentru mărfurile care circulau din Moldova spre Transilvania în secolele XIV-XVII [3]. În același timp, lipsa unor izvoare scrise mai consistente despre istoria acestui oraș, a constituit o lacună în elucidarea unor aspecte privind geneza și evoluția lui istorică.

O contribuție deosebită la clarificarea acestor probleme au adus-o investigațiile arheologice întreprinse la Tg. Trotuș în perioada anilor 1976-1983 (fig. 1) [4].

---

1 Noțiunea de oraș este formulată de noi în sensul ei larg, de așezare cu profil dominant „neagrar", indiferent de stadiul atins pe calea urbanizării.

2 M. Costachescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, II, Iași, 1932, p. 631.

3 Referitor la izvoarele scrise în care apare Trotușul vezi articolul Al. Artimon, *Orașul medieval Tg. Trotuș în lumina datelor istorico-arheologice*, în *Carpica*, XIV, 1982, p. 93-137.

4 O bună parte din aceste descoperiri au fost publicate. Între articolele mai importante apărute pînă în prezent menționăm Al. Artimon, *Cercetările arheologice din așezarea medievală de la Tg. Trotuș, jud. Bacău*, în *Materiale*, XIV,

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Cu acest prilej s-au scos la lumină vestigii istorice importante pentru cunoaşterea acestui vechi oraş românesc. Ne referim la descoperirea unor locuinţe, cuptoare, ateliere meşteşugăreşti şi gropi menajere din secolele XIV-XVII, cît şi a unor vase de diferite tipuri, cahle, unelte meşteşugăreşti, monede şi alte obiecte din aceste vremuri [5] (fig. 2).

O semnificaţie aparte o reprezintă descoperirea la Tg. Trotuş a unui vechi monument istoric şi a unui întins cimitir din secolele XIV-XVII. Ne propunem să valorificăm aici rezultatele săpăturilor arheologice pe care le-am întreprins la Tg. Trotuş, asupra acestor vestigii istorice, în anii 1981—1983 [6].

Investigaţiile întreprinse pentru cercetarea acestor obiective istorice au fost determinate de relatările unor locuitori din Tg. Trotuş privind existenţa la circa 100 m spre sud de locuinţele, cuptoarele şi atelierele meşteşugăreşti cercetate între anii 1976—1980, a unui vechi beci. Cercetările de suprafaţă întreprinse în acest perimetru, în primăvara anului 1981, au relevat prezenţa a unor numeroase pietre şi bucăţi de mortar.

Pentru verificarea acestei zone, în toamna anului 1981 s-a trasat secţiunea X, în lungime de 18,50 m şi lăţime de 2 m. Rezultatele arheologice s-au soldat cu descoperirea fundaţiilor unei biserici şi dezvelirea a 15 morminte din secolele XIV-XVII (fig. 3 ; fig. 7/a, c).

În vederea dezvelirii bisericii, cît şi a mormintelor din jurul ei, au fost întreprinse în anii 1982—1983 ample cercetări, constînd din trasarea unor secţiuni şi casete, dispuse astfel încît, în funcţie de formele de teren, dar şi de posibilităţile reale de lucru, să se obţină cît mai multe date şi observaţii privind aceste obiective istorice [7].

În acest scop s-au trasat secţiunile XI-XVII şi casetele 1-5, reuşind cu această ocazie să dezvelim întreaga construcţie, să cercetăm un număr de 61 morminte şi să obţinem date importante privind situaţia stratigrafică din interiorul şi exteriorul bisericii, cît şi perioada de ridicare a monumentului şi vremea cînd a fost distrus (fig. 3).

Secţiunile amintite au oferit observaţii interesante, asupra situaţiei stratigrafice din jurul bisericii şi din interiorul ei.

În toate secţiunile trasate perpendicular pe monument, solul viu, de culoare galben murdar este suprapus, de un strat de pămînt de culoare cenuşiu închis în umplutura căruia s-au găsit rare fragmente ceramice din epoca bronzului, cultura Monteoru IC2 (fig. 5/1). La partea

---

Tulcea, 1980, p. 598-618 ; Al. Artimon, *Oraşul medieval Tg. Trotuş în lumina datelor istorico- arheologice*, în *Carpica*, XIV, 1982, p. 93-137 ; Al. Artimon, *Rezultatele cercetărilor arheologice din aşezarea medievală de la Tg. Trotuş, jud. Bacău*, în *Materiale*, XV, Bucureşti, 1983, p. 515-528 ; Al. Artimon, *Aşezările de la Tg.* Trotuş, în Revista Ateneu, nr. 3/1984, p. 10.

5 Vezi nota 4 din acest articol.

6 O parte din aceste rezultate au făcut obiectul unor comunicări prezentate la sesiunile anuale de rapoarte arheologice de la Ploieşti (1983) şi Alba Iulia (1984).

7 Mulţumim conducerii comunei Tg. Trotuş, personal tov. primar Constanţa Semeniuc şi tov. prof. Bogdan Petru pentru sprijinul neprecupeţit ce ni l-au acordat în vederea cercetării acestor valoroase vestigii istorice.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

lui superioară s-au găsit fragmente ceramice de la sfîrșitul secolului al XIV-lea — începutul secolului al XV-lea și el reprezintă nivelul primilor constructori. Urmează un alt strat de pămînt de culoare cenușiu deschis în care s-au găsit materiale din secolul XV. La partea lui superioară s-au descoperit fragmente ceramice din secolul al XVI-lea. În sfîrșit deasupra acestui strat se găsește stratul arabil actual, în care s-au găsit fragmente ceramice, bucăți de mortar, pietre numeroase, cărbuni și monede din a doua jumătate a veacului al XVII-lea și care fixează un termen postquem pentru epoca în care s-a produs demolarea bisericii (fig. 4).

Cercetările întreprinse în secțiunile XI-XVII au dovedit că fundațiile acestei construcții au fost ridicate la sfîrșitul secolului al XIV-lea — începutul secolului al XV-lea. Menționăm găsirea unor fragmente ceramice caracteristice acestei perioade istorice și care corespund cu materialele arheologice descoperite în așezarea medievală din apropiere [8].

Astfel, în secțiunea XIV, pe nivelul de construcție a fost găsit un fragment ceramic lucrat la roata rapidă, din pastă cărămizie și provenind de la un vas borcan cu buza scurtă, îngroșată la exterior și rotunjită, cu marginea interioară în muchie, iar șănțuirea mult pronunțată (fig. 5/5). Aceste vase au analogii cu materiale găsite la Bacău [9] și Baia [10], fiind datate la sfîrșitul secolului al XIV-lea.

De asemenea au fost găsite și alte fragmente ceramice din pastă cenușie și cărămizie caracteristice sfîrșitului secolului XIV — începutul secolului al XV-lea și care contribuie în mare măsură la datarea bisericii (fig. 5/2, 4 ; fig. 6/1-3).

În cadrul secțiunilor și casetelor trasate pentru dezvelirea bisericii s-a observat existența a două nivele de arsură. În special în secțiunea XIV, această observație ne-a prilejuit emiterea unor interesante ipoteze privind construcția și refacerea monumentului în diferite perioade istorice (fig. 4).

Cu acest prilej s-a constatat că șanțurile de fundație ale bisericii erau, la început, umplute cu bolovani de rîu și care la suprafață susțineau o construcție de lemn. Imediat după construirea bisericii, în interior s-a procedat la o nivelare cu pămînt galben peste care s-a amenajat pardoseala de lemn. Pe acest nivel s-au găsit fragmente ceramice datate la sfîrșitul secolului al XIV-lea. După o anumită perioadă de funcționare s-a produs un incendiu, probabil, la mijlocul secolului al XV-lea, așa cum rezultă din descoperirea în acest strat de arsură a unor fragmente ceramice, cît și a unei monede anepigrafice, destul de corodată și emisă în timpul domnitorului Moldovei, Alexandru cel Bun (1400—1432).

---

8 Vezi Al. Artimon, *Carpica*, XIV, 1982, p. 101-103.

9 Al. Artimon și I. Mitrea, *Carpica*, VIII, 1976, p. 204, fig. 11/7.

10 Eugenia Neamțu, Vasile Neamțu, Stela Cheptea, *Orașul medieval Baia în secolele XIV-XVII*, p. 105 ; fig. 64/17.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În sprijinul opiniei enunțate mai sus, există și alte date ce probează incendierea bisericii în această vreme. Astfel, în interiorul bisericii, după construirea ei, au fost efectuate unele înmormîntări. Acest lucru a fost surprins în cadrul secțiunii XIV, unde cele mai vechi morminte secționează această dungă de arsură. În această direcție deosebit de clare sînt mormintele M48, M58 și M60 (fig. 4). Din analiza întreprinsă a reieșit, că din prima jumătate a secolului al XV-lea, la un mormînt din această vreme s-a găsit o monedă emisă între anii 1432—1433, de domnitorul Moldovei, Iliaș Voievod.

După refacerea bisericii și funcționarea ei într-o anumită perioadă de timp, se produce un incendiu mult mai puternic și care distruge complet construcția. Acest puternic incendiu a fost observat în toate secțiunile trasate în interiorul și exteriorul bisericii (fig. 4).

Din analiza materialelor arheologice, cît și din situația stratigrafică, reiese că acest incendiu a avut loc la sfîrșitul secolului al XV-lea.

Într-adevăr, sub această puternică arsură s-au găsit mormintele cele mai vechi din interiorul bisericii și care cuprind perioada dintre prima jumătate a secolului al XV-lea și pînă în a doua jumătate a aceluiași veac. Sub această arsură s-a găsit și unul din mormintele cele mai interesante (M 46), cu o piatră de inscripție în limba slavonă, în mare parte distrusă și care aparținea, probabil, unuia din ctitorii acestui monument.

Această puternică arsură a fost secționată de unele morminte de la începutul secolului al XVI-lea (cele mai vechi) și de alte morminte din a doua jumătate a secolului al XVI-lea și prima jumătate a secolului al XVII-lea.

La sfîrșitul secolului al XV-lea se întreprind refaceri ample la acest monument, constatate peste tot în cadrul cercetărilor arheologice. Se consolidează fundația bisericii, prin amenajarea ei cu pietre de rîu și foarte puține pietre de carieră, legate cu un mortar alcătuit din var, nisip și cărbune.

De asemenea se amenajează în interior pardoseala alcătuită din pietre de rîu și umplute cu pămînt galben. Sub această pardoseală au fost găsite cele mai vechi morminte din secolul al XV-lea. În nivelul acesta de refacere au fost descoperite monede emise între anii 1482—1494 de Matei Corvin și Wladislav al II-lea.

În această vreme, se pare că se ridică biserica din zid (pietre de rîu și mai puțin pietre de carieră) așa cum sugerează existența fundației din pietre legate cu mortar, iar acoperișul a fost construit din șindrilă. Numai așa explicăm prezența unor numeroase materiale și cuie de șindrilă găsite în acest context arheologic.

Intervențiile constructorilor din această vreme au fost observate în toată suprafața cercetată și în mod special la absida altarului, la absidele de nord și sud ale monumentului, cît și la intrarea în biserică (fig. 7/a. d ; Fig. 8/a-d).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Din cele constatate a reieșit că după această refacere biserica a durat pînă în a doua jumătate a veacului al XVII-lea cînd va fi abandonată și dezafectată. În sprijinul opiniei noastre menționăm descoperirea în stratul de demolare format din pietre numeroase, bucăți de mortar, cărbuni, fragmente ceramice, a unor monede, imitații de șilingi cu stema orașelor Riga și Elbing și a Livoniei, bătute în monetăria Sucevei în vremea unor domnitori din Moldova, printre care și a lui Dabija Vodă (1661—1665).

Astfel, în secțiunea XV s-au găsit monede imitații de șilingi suedezi Christina pentru Riga și Livonia și imitații de șilingi de la Gustav II Adolf pentru orașul Elbing [11].

În sprijinul ipotezei noastre privind abandonarea și dezafectarea bisericii în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, menționăm și faptul că cele mai noi morminte (M39, M42) au ca inventar monede emise în anii 1649. După această perioadă nu se mai fac înmormîntări în perimetrul cercetat de noi. Din analiza unui document (triptic) aflat la biserica Sfinții Voievozi Mihail și Gavril din Tg. Trotuș, reiese că acest monument a fost ridicat în veacul al XVII-lea, probabil, după distrugerea bisericii descoperită de noi. În secolul al XVIII-lea (1730) acest monument a fost consolidat, așa cum rezultă din tabloul votiv, aflat pe peretele de vest al pronaosului, unde apar ctitori Jupan Constantin, jupîneasa Anița, jupan Anastasie [12].

Biserica descoperită la Tg. Trotuș face parte din tipul de construcții dreptunghiulare cu absida altarului aproape semicirculară (fig. 3).

În exterior biserica are o lungime de 17,80 m și o lățime de 6,80 m. În interior construcția are o lungime de 15,70 m și o lățime de 6,20 m.

Fundația bisericii este alcătuită din bolovani de rîu și foarte puține pietre de carieră, avînd adîncimea cuprinsă între 0,40-0,60 m. Din cercetările efectuate a reieșit că șanțurile de fundație nu secționează nici un mormînt. De asemenea nu a fost surprins nici un element care să ateste existența, pe același loc, a unui monument mai vechi decît momentul săpării șanțurilor de fundație ale bisericii. Acest lucru dovedește că biserica descoperită la Tg. Trotuș, indiferent de refacerile ce s-au efectuat la ea, a reprezentat prima construcție ridicată pe locul respectiv.

Din cercetarea zidurilor păstrate, reiese caracterul rudimentar al tehnicii de lucru a acestui edificiu. Fundațiile nu respectă o grosime cît de cît unitară, iar unele elemente impuse de simetria construcției au uneori evidente diferențe. Grosimea zidurilor fundației bisericii oscilează între 0,90-1,10 m, iar adîncimea lor variază între 0,40-0,60 m.

Un alt aspect reliefat de cercetările noastre e acela al descoperirii în fundația construcției a unei pietre incizate și care provinea, probabil, de la o altă construcție mai veche din zona pe care o cercetăm (fig. 10/c).

---

11 George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin C. Oprescu, *Monede și bancnote românești*, București, 1977, p. 95-97.

12 G. Balș, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, 1933, p. 211.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

De asemenea, în interiorul bisericii s-a descoperit, deasupra unui mormînt, o lespede în lungime de 1,50 m și lățime de 0,35 m, ruptă din vechime și care avea la partea superioară două litere chirilice cu dimensiunile de 7 cm. Această lespede provine de la un portal de ușă (forma pietrei ne sugerează acest lucru) și care aparținea, probabil, perioadei de început a monumentului (fig. 10/a ; fig. 10/d).

Această piatră a fost pusă deasupra mormîntului în secolul al XVI-lea.

Din constatările întreprinse a reieșit că intrarea în biserică se făcea pe partea de vest, unde a fost surprins și pavajul aflat la 0,50 m față de nivelul actual de călcare (fig. 3).

În această zonă s-a descoperit și un interesant lacăt, ce provenea de la acest monument și care este de tipul celor de formă paralelipipedică și care are analogii cu descoperiri similare de lacăte întreprinse la Baia [13] și datate în a doua jumătate a secolului al XV-lea (fig. 6/4).

Imediat după distrugerea bisericii a început să se scoată piatră din temeliile ei, în vederea reutilizării la un alt monument, așa cum s-a constatat la zidul de sud al construcției (fig. 3). Această operațiune a fost abandonată din motive necunoscute nouă.

Cu prilejul cercetărilor arheologice s-a observat că imediat după construirea bisericii, în jurul ei a început să se formeze un cimitir. Cu această ocazie au fost dezvelite un număr de 61 morminte. Precizăm că necropola n-a fost cercetată în întregime, iar limita cimitirului a fost observată numai în partea de nord (fig. 3).

La morminte s-au efectuat observații asupra felului de înmormîntare și obiectelor de inventar găsite în ele. În această direcție menționăm că aceste morminte sînt mai bogate decît cele găsite în așezările rurale din această vreme. Înhumația s-a făcut în sicrie. Adîncimea la care se aflau scheletele față de nivelul actual de călcare variază între 0,60-1,25 m.

Numai la mormintele din interiorul bisericii adîncimea variază între 1,20-1,75 m, determinată și de aglomerarea pămîntului în această zonă după dezafectarea construcțiilor medievale.

Din analiza ritului funerar, a rezultat că morții au fost culcați pe spate, cu brațele fie paralele cu corpul, fie îndoite din cot și așezate cu palmele pe piept sau abdomen.

La unele morminte o palmă se sprijină pe piept și cealaltă pe abdomen. Ritul de înmormîntare era cel creștin, înhumații fiind orientați cu capul la vest și picioarele la est, cu mici deviații datorate anotimpului în care s-a făcut înmormîntările.

Perioada de funcționare a cimitirului este cuprinsă între secolele XV-XVII și nu există suprapuneri de morminte în exteriorul bisericii, decît într-un singur caz surprins în secțiunea XIII, unde mormîntul 29 este suprapus de mormîntul 30.

În interiorul bisericii au fost dezvelite un număr de 20 morminte, între care unele suprapuse.

---

13 Eugenia Neamțu, Vasile Neamțu, Stela Cheptea, *Orașul medieval Baia, în secolele XIV-XVII*, Iași, 1980, p. 59-60, fig. 29.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Se constată o aglomerare de morminte în partea de nord-est și sud a bisericii (fig. 3).

Referitor la mormintele găsite la Tg. Trotuș se observă faptul că au analogii cu cele descoperite la Bacău [14], Adjudul Vechi [15], Ștefan cel Mare [16], Suceava [17], Retevoești [18], Tîrgșor [19], Ținganu [20], Traian [21] etc.

Inventarul mormintelor este mai sărac în exteriorul bisericii și deosebit de bogat în interiorul ei. Este firesc să fie așa, întrucît în interiorul bisericii erau înmormîntați personaje de vază, diferiți ctitori ai monumentului, care aveau o poziție socială mai bună în societatea din acea vreme.

Din cele 61 morminte cercetate pînă în prezent, numai la 30 s-au descoperit piese de inventar.

Între cele mai vechi morminte descoperite în interiorul bisericii este cel cu numărul 61, aflat sub dunga de arsură și la care s-a găsit o monedă de tipul groș, de argint, emisă între anii 1432—1433 de domnitorul Moldovei, Iliaș Voievod [22].

Moneda are pe avers un cap de bour cu o stea între coarne, la dreapta rozeta și la stînga semiluna. Legenda între două cercuri : ELIAS WOIWODA. Pe revers legenda : ELIAS WOIWODA. În mijloc un scut despicat avînd în stînga trei bare orizontale inegale, iar în dreapta cinci flori de crin. Scutul este timbrat cu un cap de bour. La dreapta scutului o siglă (fig. 11/1).

La mormîntul nr. 48 aflat tot în interiorul bisericii, sub dunga de arsură, s-au găsit doi cercei și cîteva fire de țesătură aurite. Cerceii sînt lucrați din argint, în tehnica filigranului, fiind ornamentați cu rotițe perlate, dobîndind aspect poligonal prin perlele proeminente. Veriga este întărită cu sîrmuliță împletită. Cerceii sînt similari și de aceeași tehnică cu alții descoperiți la Drobeta-Turnu Severin [23] (fig. 11/2). Asemenea cercei își găsesc analogii și în descoperirile de la Suceava [24] și Țifești-Putna [25], datați în secolul al XV-lea.

Fragmente de cercei de acest tip au mai fost descoperiți la mormîntul 58. De asemenea, la acest mormînt s-a găsit un inel de argint în greutate de 1,12 gr. și cu un diametru de 15,5 mm. Veriga este bătută odată cu montura. Pe montură este incizat soarele și semiluna, iar în apropierea lor, două incizii orizontale și două verticale, de o parte și de alta a inelului (fig. 11/3). Tot la acest mormînt s-a găsit un fragment

14 Al. Artimon, în *Carpica*, XIII, 1981, p. 20.
15 Al. Artimon, în *Carpica*, VIII, 1976, p. 240-241.
16 Al. Artimon și C. Eminovici, în *Carpica*, X, 1978, p. 279-282.
17 SCIV, IV, 1-2, 1955, p. 357 ; Materiale, V, p. 610 ; Al. Artimon și Al. Rădulescu, în *Anuarul Muzeului județean Suceava, VIII*, 1981, p. 85-99.
18 *Materiale, VI*, p. 711-712.
19 *Materiale, VI*, p. 736-737.
20 Mioara Turcu, în *Cercetări arheologice în București*, 1965, p. 264-270.
21 *SCIV*, VI, 3-4, 1955, p. 471-472.
22 Octavian Iliescu, *Moneda în România*, București, 1970, p. 29.
23 *Materiale*, V, p. 780, fig. 3/1-2.
24 *SCIV*, IV, 1-2, 1953, p. 360.
25 C. Moisil, *Bul. Soc. Num. Rom.*, nr. 27, 1916, p. 13.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

de la o monedă anepigrafă, emisă pentru Moldova în prima jumătate a secolului al XV-lea. Acest mormînt se afla sub nivelul de arsură din interiorul bisericii.

Mult mai bogat în obiecte de inventar este mormîntul 37, dezvelit în apropierea absidei exterioare de nord a bisericii şi la care s-au găsit doi cercei, 7 nasturi şi un şirag de mărgele.

Cerceii sînt lucraţi din argint, în tehnica filigranului. Ei sînt ornamentaţi cu rotiţe perlate, dobîndind aspect poligonal prin perlele proeminente. Perlele dau acestui corp central cu interiorul ajurat un aspect hexagonal; feţele lui laterale sînt împodobite cu cîte un cerc de perle şi altul mai mic concentric cu primul din sîrmuliţă răsucită. Între acest corp central şi cele două rotiţe laterale, sîrma pe care sînt fixate este întărită cu sîrmuliţă împletită. Cerceii sînt similari şi de aceeaşi tehnică cu cei descoperiţi la Drobeta-Turnu Severin [26] şi daţi în secolul al XV-lea (fig. 11/4).

În mormîntul nr. 18, aflat în interiorul bisericii, sub dunga de arsură, s-au găsit cinci nasturi din os şi care au analogii cu obiecte similare descoperite la Suceava [27], în cimitirul medieval din zona centrală a oraşului, daţi în secolul al XV-lea (fig. 11/5).

Unul din cele mai vechi morminte găsit în interiorul bisericii sub dunga de arsură, avea în groapa sa fragmente ceramice de la începutul secolului al XV-lea. Acest mormînt (M60) nu conţinea nici un fel de inventar, iar oasele erau mult macerate. Între aceste fragmente ceramice, menţionăm o buză de vas din pastă cărămizie şi care poate fi datată la începutul secolului al XV-lea (fig. 5/3).

Tot din secolul al XV-lea este şi mormîntul 50 descoperit în secţiunea XVI şi la care s-a găsit în mîna stîngă o monedă de argint, de tipul dinar, emisă între anii 1471—1478 de Matei Corvin, pentru Ungaria.

Mai menţionăm descoperirea în mormîntul 31 din interiorul bisericii a unor numeroşi nasturi auriţi şi fire aurite de la îmbrăcăminte. De la acest mormînt, aflat sub dunga de arsură, s-au recuperat 55 de nasturi, de dimensiuni mai mari şi mai mici, de tipul celor de formă globulară cu fundul uşor turtit şi cu o mică ureche de prins în partea superioară, asemănători cu cei descoperiţi la Suceava [28], în sectorul cimitir de la Cetatea de Scaun şi daţi în secolul al XV-lea (fig. 11/6-7).

Un mormînt interesant s-a descoperit în secţiunea XIV, din interiorul bisericii, sub dunga de arsură şi la care s-a aflat deasupra o frumoasă piatră cu inscripţie în limba slavonă. Acest mormînt (M46) a fost cercetat cu multă atenţie, dar din nefericire piatra cu inscripţie, fiind dintr-o gresie slabă, s-a distrus şi nu s-a mai putut descifra conţinutul ei. De altfel, o bună parte din piatră a fost ruptă din vechime, iar bucăţi din ea au fost găsite în umplutura gropii mormîntului. Din cercetările întreprinse a reieşit că piatra de mormînt avea o lungime de 1,60 m şi o lăţime de 0,70 m. Se mai distingeau cîteva litere slave situate pe marginea pietrei, în două rînduri, iar în mijloc se observa o

26 *Materiale*, V, p. 780, fig. 3/1-2.
27 Suceava, *Anuarul Muzeului judeţean*, VIII, 1981, p. 96.
28 *SCIV*, IV, 1-2, 1953, p. 360, fig. 24/1-2.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cruce dublă cu brațele uniforme (fig. 12). Cercetările întreprinse la mormînt nu s-au soldat cu nici un fel de inventar și considerăm, pe marginea observațiilor făcute, că s-a umblat la el încă din vechime. Din analiza datelor stratigrafice, a elementelor păstrate de la piatra de inscripție, reiese că acest mormînt datează din secolul al XV-lea și aparținea unuia din ctitorii acestui monument istoric.

În interiorul bisericii s-a observat faptul că sub morminte mai noi, au existat altele mai vechi. Astfel, în apropierea mormîntului 46, au fost descoperite cîteva oase răzlețe ce proveneau de la un mormînt mai vechi și care a fost distrus. De la acest vechi mormînt provenea un frumos inel de argint, în greutate de 7,28 g și cu un diametru de 18 mm. Veriga, semicirculară în secțiune, se lățește spre chaton, cele două părți componente fiind turnate împreună. În chaton era prinsă o piatră de culoare roșu-închis (rubin). Inelul este datat în secolul al XV-lea (fig. 11/8).

Din secolul al XVI-lea au fost dezvelite un număr de 28 morminte. Unul din cele mai importante morminte a fost descoperit în interiorul bisericii și care tăia dunga de arsură. La acest mormînt (M51) s-au găsit următoarele obiecte de podoabă : un cercel, un șirag de mărgele din sticlă vopsite în verde, verde închis, alb, cafeniu închis, cafeniu deschis și un șirag de mărgele din bronz (fig. 11/9-10 ; fig. 13/7).

Cercelul este format dintr-o verigă simplă lipită pe o plăcuță dreptunghiulară. Pe plăcuță sînt lipite cercuri de perle (fig. 10/10). Cercelul prezintă analogii cu un exemplar, aproape identic găsit la Popricani [29] și datat la sfîrșitul secolului al XV-lea — începutul secolului al XVI-lea.

Un mormînt găsit în secțiunea X (M2) avea ca inventar o monedă emisă la anul 1508 de Sigismund I pentru Polonia.

În mormîntul 20, aflat în secțiunea XII s-a găsit un dinar, emis la anul 1526 de Ludovic al II-lea, pentru Ungaria.

Deosebit de valoros este mormîntul 34 găsit în interiorul bisericii și care tăia dunga de arsură. La el s-a descoperit o monedă, de tipul dinar, emisă la anul 1538, de Ferdinand I, pentru Ungaria. De asemenea, s-a găsit un interesant inel de argint, avînd veriga bătută odată cu placa. Marginea plăcii e tăiată în formă de octogon. În centrul plăcii, între două octogoane există incizate cîteva litere. La mijloc, în interiorul unui octogon, o floare stilizată. Marginile exterioare ale verigii în apropiere de chaton sînt frumos încrustate (fig. 13/1). Tot de la acest mormînt, mai menționăm găsirea unei frumoase copci de argint, avînd partea exterioară, sub forma unui cerc ornamentat (fig. 13/2).

O monedă, de tipul dinar, emisă în anul 1549 de Ferdinand I, pentru Ungaria, s-a găsit la mormîntul 33. La fel și la mormîntul 45, o monedă de același tip, emisă însă la 1553.

Mai menționăm, dezvelirea în interiorul bisericii a mormîntului 52, care tăia dunga de arsură și avea ca inventar o monedă emisă la anul 1558, de Ferdinand I și 6 aplice de argint frumos ornamentate (fig. 13/3-4).

29 Eugenia Neamțu, în *Arh. Mold.*, p. 286, fig. 1/2.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Au mai fost găsite monede. la mormîntul 5 (dinar de argint, emis de Maximilian I) şi la mormîntul 19 (triplu gros de argint, emis la anul 1599 de Sigismund III, pentru Polonia).

Din secolul al XVII-lea au fost dezvelite un număr de 14 morminte. Mormîntul 28 dezvelit în interiorul bisericii şi care tăia dunga de arsură, avea ca inventar o monedă de argint, de tipul triplu gros, emisă la anul 1606, de Ştefan Bocskai, pentru Transilvania. Tot de la acest mormînt provine un inel de argint, avînd veriga turnată odată cu montura. În centrul chatonului şi pe marginea lărgită a verigii sînt redate motive geometrice (fig. 13/5).

La un mormînt dezvelit în secţiunea XVI (M44) s-au găsit nasturi de bronz şi o monedă cu valoarea de un gros şi jumătate, emisă la anul 1626 de Gustav Adolf, pentru oraşul Riga.

Au mai fost găsite monede din secolul al XVII-lea la mormintele 39 (un grossetto emis pentru Republica Ragusa) şi 42 (grossetto emis la anul 1649 pentru Republica Ragusa) [30].

La morminte s-au găsit şi numeroşi nasturi globulari şi copci din secolele XV-XVII (fig. 13/6, 8, 9, 10-11). În suprafaţa cercetată s-au găsit şi numeroase piroane şi cuie, ce proveneau de la construcţia bisericii şi de la sicriele din morminte. Unele sînt prismatice cu patru muchii avînd la capăt o floare pătrată ori discoidală, altele sînt prismatice ori plate, cu floare descoidală în formă de T.

O semnificaţie deosebită o prezintă găsirea în morminte, într-o stare precară de conservare, a unor urme din materialul îmbrăcămintii (M19, M31, M34, M48, M52). De multe ori sînt numai fire metalice, alteori bucăţi mai mari, care permit chiar identificarea tehnicii, a materialelor pe care le foloseau localnicii în îmbrăcămintea lor. Ele sînt ţesături şi cusături din lînă sau mătase cu fir de argint aurit la foc, înfăşurat pe fir de mătase şi decorate cu motive geometrice în care predomină rombul singur sau în combinaţii, zigzaguri etc.

Analiza întreprinsă asupra acestor morminte a relevat faptul că după obiectele de inventar şi conform, situaţiei stratigrafice din cele 61 morminte, un număr de 19 aparţin veacului al XV-lea, 28 aparţin secolului al XVI-lea şi 14 sînt din secolul al XVII-lea. De asemenea, s-a observat că în interiorul bisericii au fost descoperite 20 morminte, din care 10 se aflau sub dunga de arsură şi aparţineau veacului al XV-lea şi 10 erau din secolele XVI-XVII. Acest lucru ne sugerează existenţa unor obiceiuri din viaţa rituală a comunităţii omeneşti din acea vreme.

Cercetările arheologice de la Tg. Trotuş au contribuit la clarificarea unor noi date privind geneza şi evoluţia istorică a acestui vechi oraş românesc. În această direcţie menţionăm şi descoperirea unei biserici româneşti şi a unui cimitir din sec. XIV-XVII.

Monumentul descoperit în urma cercetărilor arheologice şi care în tradiţia noastră nu s-a păstrat, se află la numai 175 m faţă de actualul

30 Monedele au fost descifrate după Milan Reşetar, *Dubrovacica Numismatica*, 1924, p. 147, nr. 1606.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

monument istoric „Biserica Sfinții Voievozi Mihail și Gavril", ridicat în a doua jumătate a secolului al XVII-lea și consolidat în sec. XVIII (fig. 14). Bogăția și varietatea materialelor scoase cu acest prilej ne dovedește nivelul înalt de dezvoltare a acestui centru urban, situat în valea Trotușului și care avea intense relații cu orașele din Transilvania.

Descoperirea bisericii românești de la Tg. Trotuș contribuie la completarea datelor istorice privitoare la evoluția arhitecturii medievale din Moldova în secolele XIV-XVII.

În concluzie trebuie să menționăm că cercetările arheologice întreprinse la Tg. Trotuș în perioada anilor 1976—1983 au adus contribuții foarte importante la cunoașterea acestui vechi oraș românesc în secolele XIV-XVII.

NOUVELLES CONTRIBUTIONS ARCHÉOLOGIQUES CONCERNANT L'HISTOIRE DE L'ÉTABLISSEMENT URBAINE DE TROTUȘ

Résumé

Dans cet article, l'auteur se rapporte aux investigations archéologiques entreprises à Tg. Trotuș entre 1981—1983.

À cette ocasion on a découverte une église du XIV-XV-ème siècle et ont été mis au jour 61 de tombeaux.

Les recherches archéologiques ont pouvés qu'au commencément, l'église étais construite en bois et un incendie qui eut lieu au milieu du XV-ème siècle l'a detruit. Après qu'elle a été reconstruit un nouveau incendie produit dans la seconde moitié du XV-ème siècle a detruite completement la construction.

A la fin du XV-ème siècle l'église est reconstruite encore une fois, et cette fois en brique et pierre.

Après cette reconstruction, l'église a duré jusqu'a la seconde moitié du XVII-ème siècle, quand elle sera abandonnée. L'église découverte à Tg. Trotuș fait part du type de construction réctangulaire avec l'abside de lautel semicirculaire. A l'exterieure l'église a une longueur de 17,80 m. et une largeur de 6,80 m. A l'interieur la construction a une longueur de 15,70 m. et une largeur de 6,20 m.

Pendant les recherches archéologique ont été découvertes 61 de tombeaux appartenants aux XV-XVII-ème siècles.

Dans les tombeaux ont été trouvées des monnais, objects de parrures (boutons, bagues, boucles d'oreilles) et les restes des vêtements.

De 61 tombeaux, 19 appartients au XV-ème siècle, 28 au XVI-ème siècle et 14 au XVII siècle.

Les recherches archéologiques de Tg. Trotuș ont contribué au éclercissement du géneze et l'evolution historique de cette vieille ville roumaine.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

LEGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — Tg. Trotuş. La zone ou se sont effectué des recherches pendent les années 1976—1983.

Fig. 2. — Tg. Trotuş. Le plan des fouilles archéologiques pendant les années 1976—1983.

Fig. 3. — Tg. Trotuş. Le profil de l'église avec la localisation des tombeaux.

Fig. 4. — Tg. Trotuş. Le profil du mur du nord de la section XIV (du m 14-29).

Fig. 5. — Tg. Trotuş. Céramique de l'époque du bronze et du XIV-XV-ième siècles.

Fig. 6. — Tg. Trotuş. Céramique du XIV-XV ième siècle et cadenas du XV-ème siècle.

Fig. 7. Tg. Trotuş. a et c. Considerations sur les recherches effectuées dans la section X.b. Vue sur le mur de l'ouest de l'église d. Vue d'ensembl de l'église de l'est.

Fig. 8. — Tg. Trotuş. a, b et d. Vue sur la partie du nord de l'église e. Vue sur le mur de l'ouest de l'église.

Fig. 9. — Tg. Trotuş. a et c. Vue de la partie de l'est de la section XIV, avec le mur de l'est de l'église au premier plan. b. Vue du côté de l'est ver l'interieure de l'église.

Fig. 10. — Tg. Trotuş. Vue sur une dalle de tombeau de l'interieure de l'église. b. Vue du côté de l'est de la zone du nord-ouest de l'église. Au premier plan des tombeaux. Pierre avec incision découverte au mur du nord-ouest de l'église.

Fig. 11. — Tg. Trotuş. Monnaies et objets de parure trouvés dans les tombeaux.

Fig. 12. — Tg. Trotuş. Pierre de tombeau avec l'inscription en langue slavone.

Fig. 13. — Tg. Trotuş. Objets de parure trouvés dans les tombeaux.

Fig. 14. — Tg. Trotuş. L'amplassement de l'église du XV-ème siècle.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

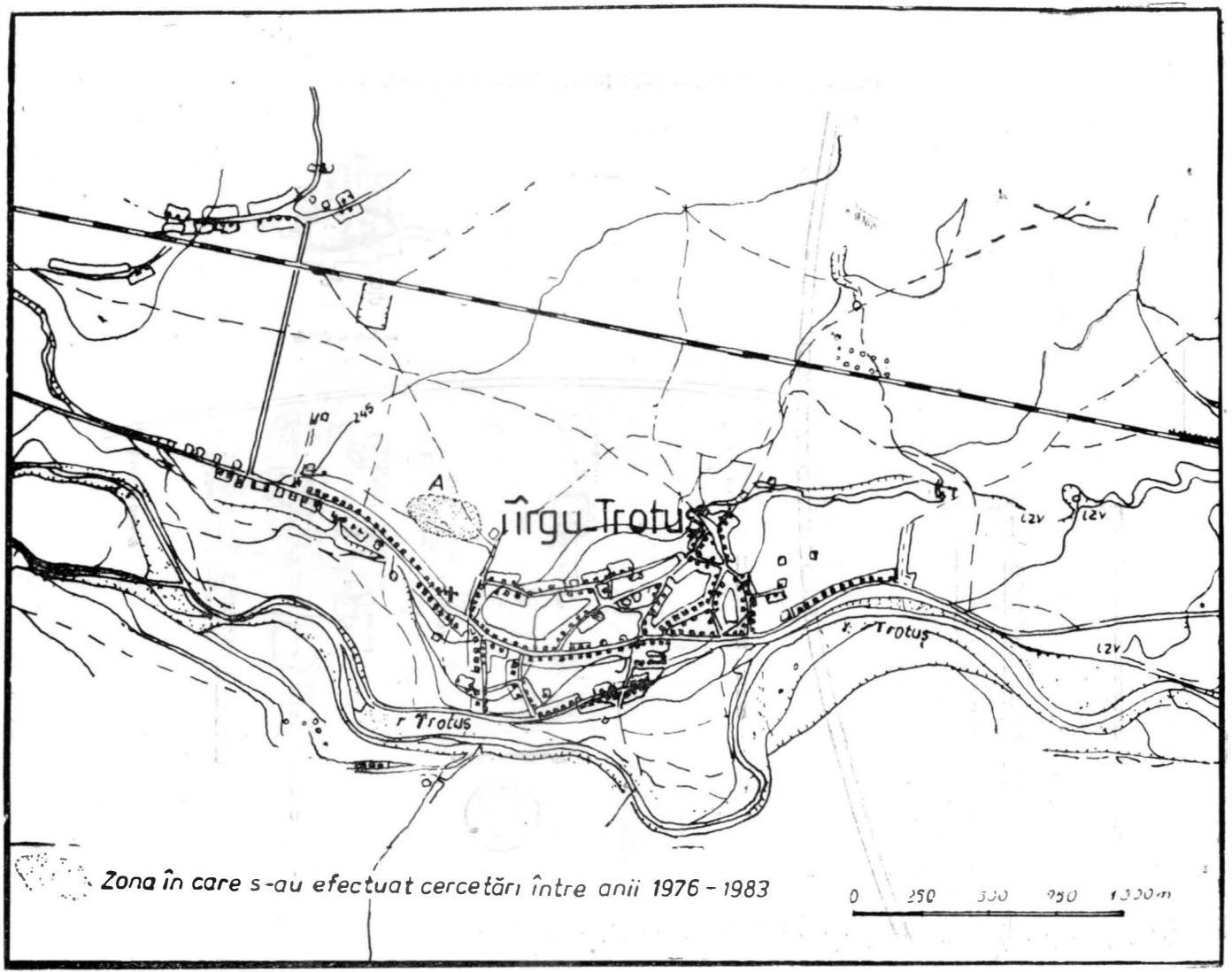

Fig. 1. — Tg. Trotuș. Zona în care s-au efectuat cercetări între anii 1976—1983.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

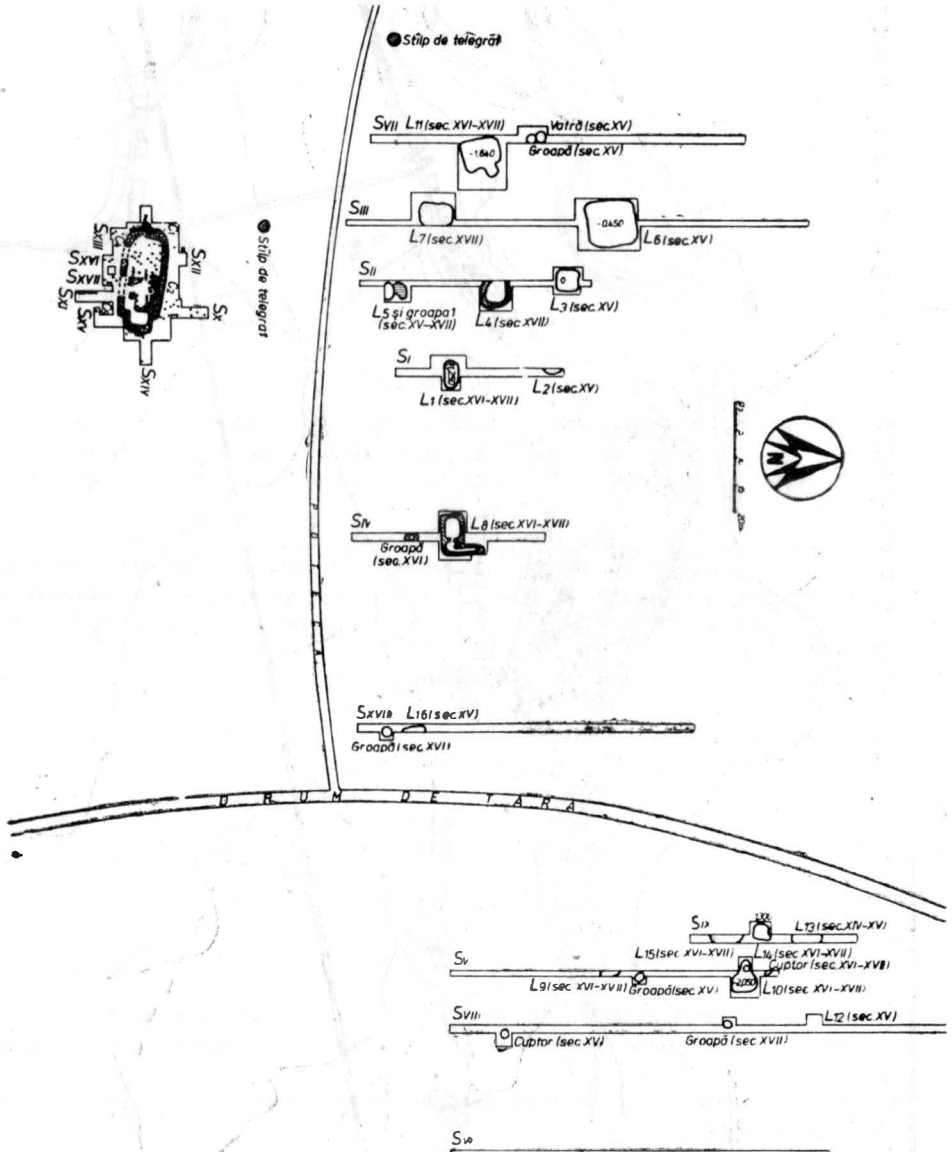

Fig. 2. — Tg. Trotuș. Planul săpăturilor din anii 1976-1983.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

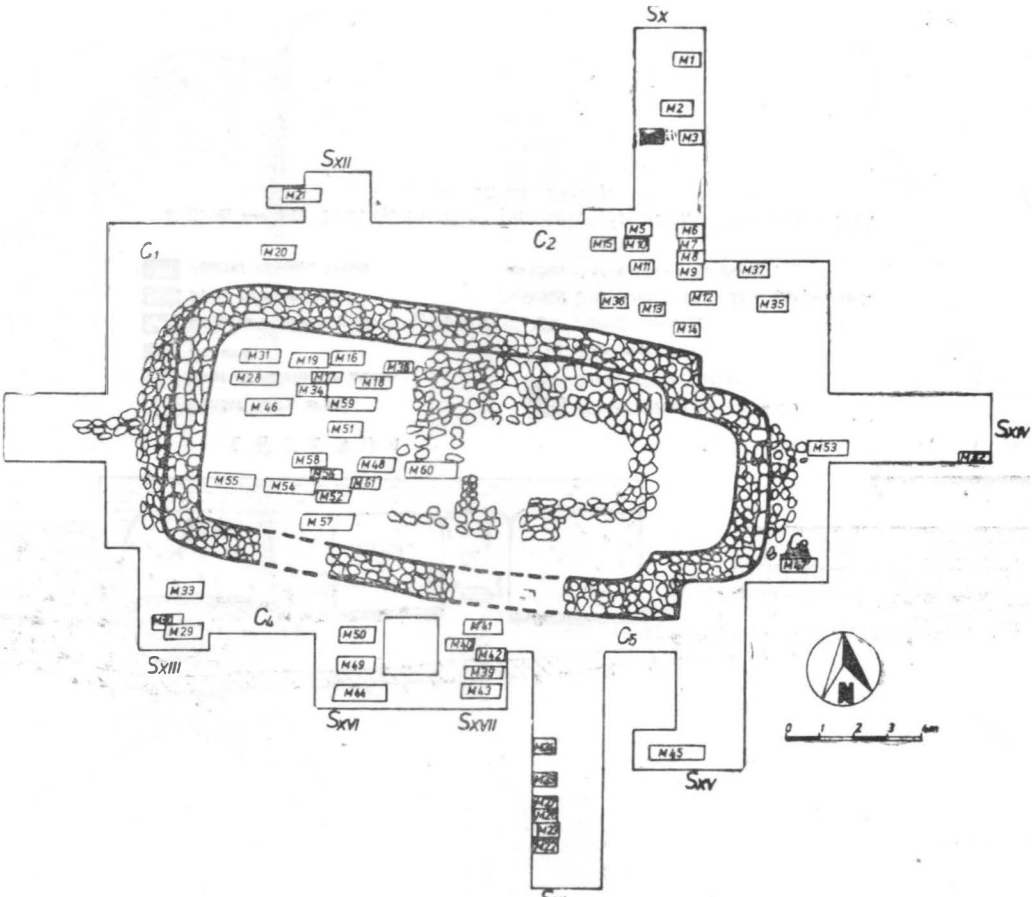

Fig. 3. — Tg. Trotuș. Planul bisericii cu localizarea mormintelor.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

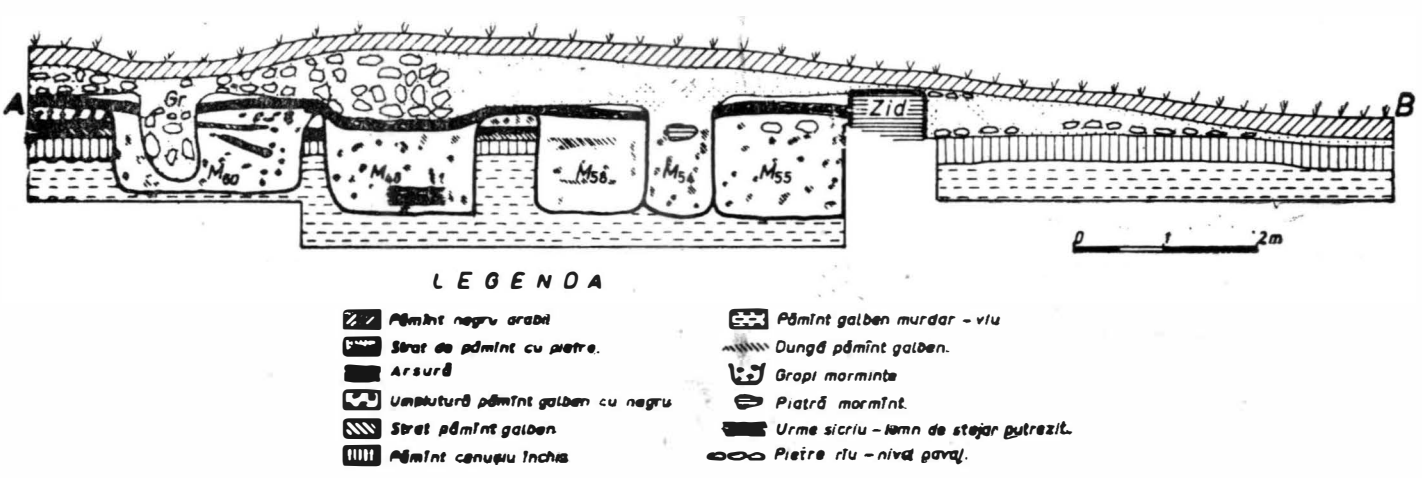

Fig. 4. — Tg. Trotuş. Profilul peretelui de nord al secţiunii XIV (de la m. 14-29).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

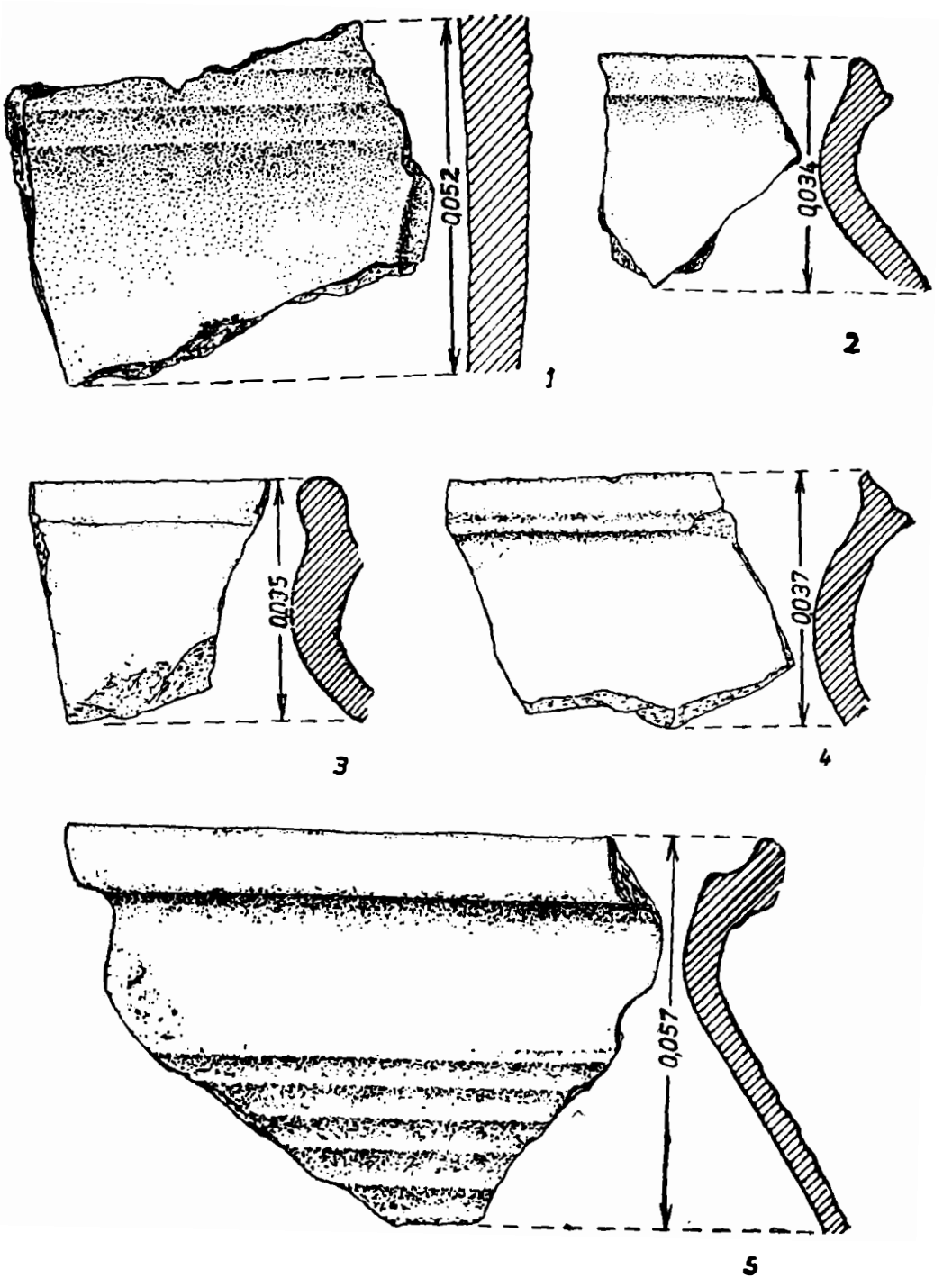

Fig. 5. — Tg. Trotuș. Ceramică din epoca bronzului și din sec. XIV-XV.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

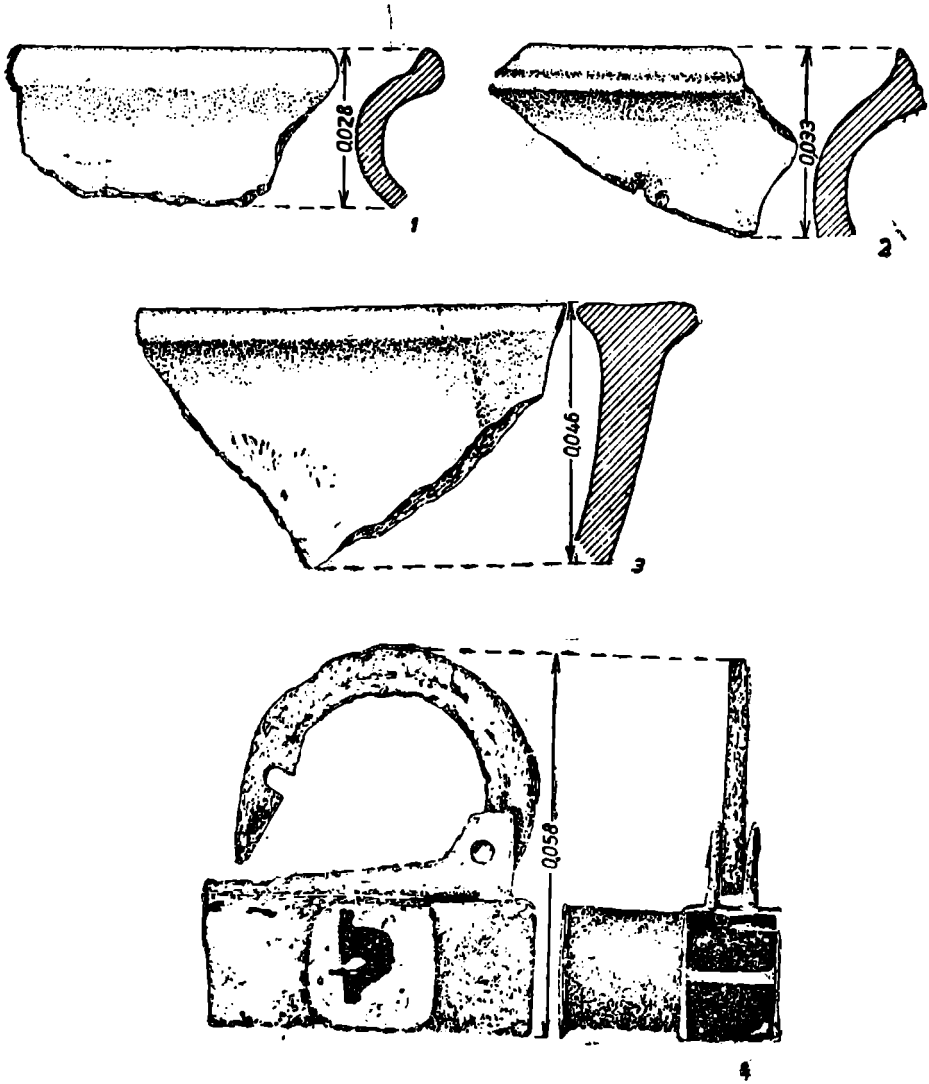

Fig. 6. — Tg. Trotuș. Ceramică din sec. XIV-XV și lacăt din sec. XV.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

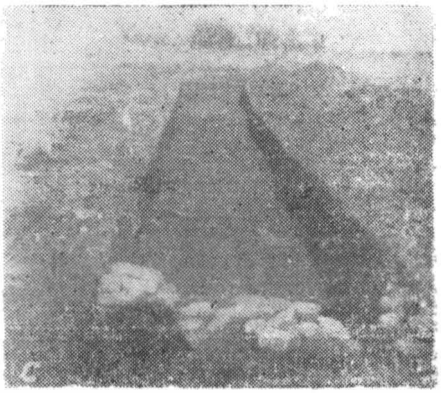

Fig. 7. — Tg. Trotuş, a şi c. Vedere asupra cercetărilor din secţiunea X, b. Vedere asupra zidului de vest al bisericii d. Vedere de ansamblu a bisericii, din partea de est.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

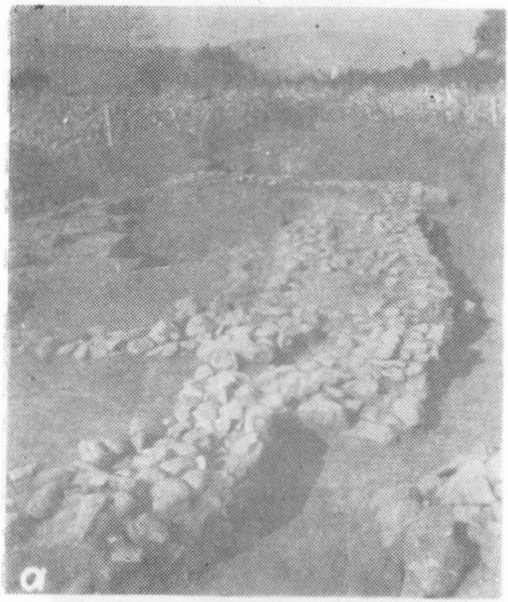

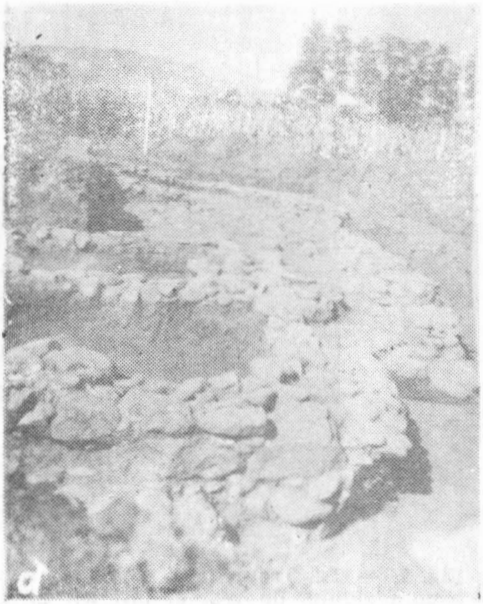

Fig. 8. — Tg. Trotuș. a, b și d. Vedere asupra părții de nord a bisericii. c. Vedere asupra zidului de vest al bisericii.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

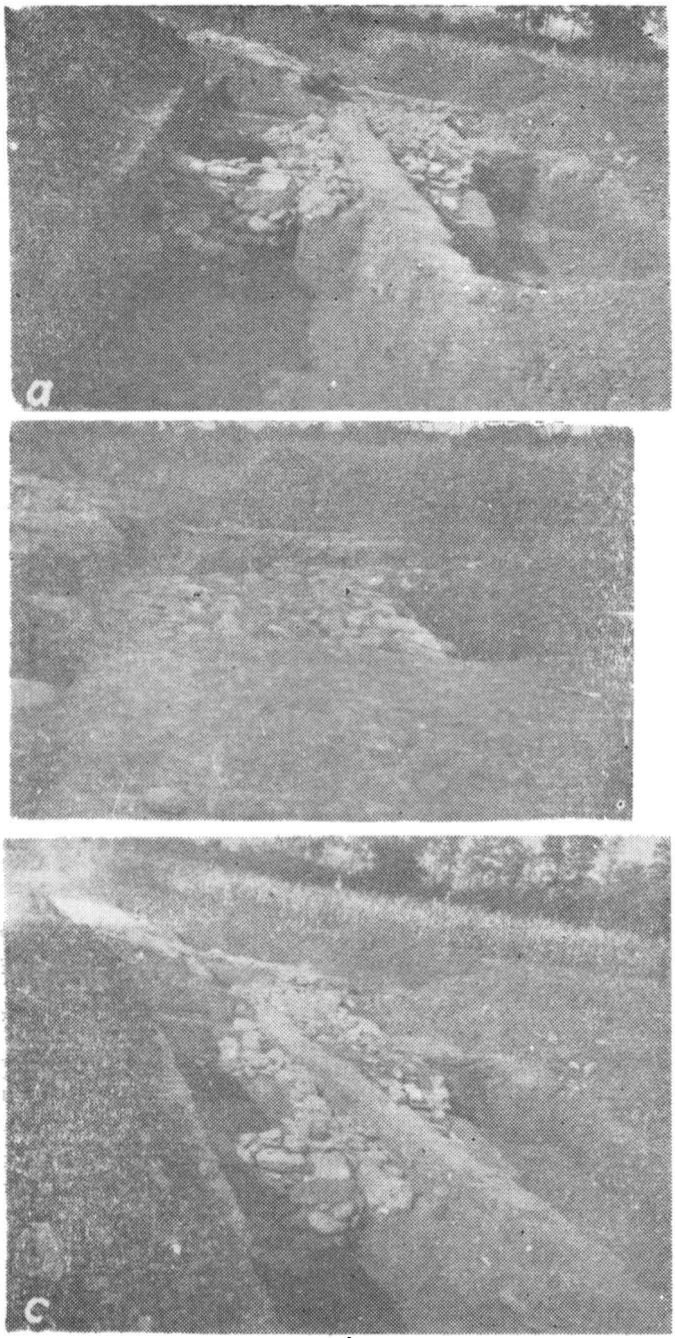

Fig. 9. — Tg. Trotuș. a. și c. Vedere dinspre est a secțiunii XIV, cu zidul de est al bisericii în prim plan. b. Vedere dinspre est a interiorului bisericii.

http://www.cimec.ro/ http://cimiabc.ro

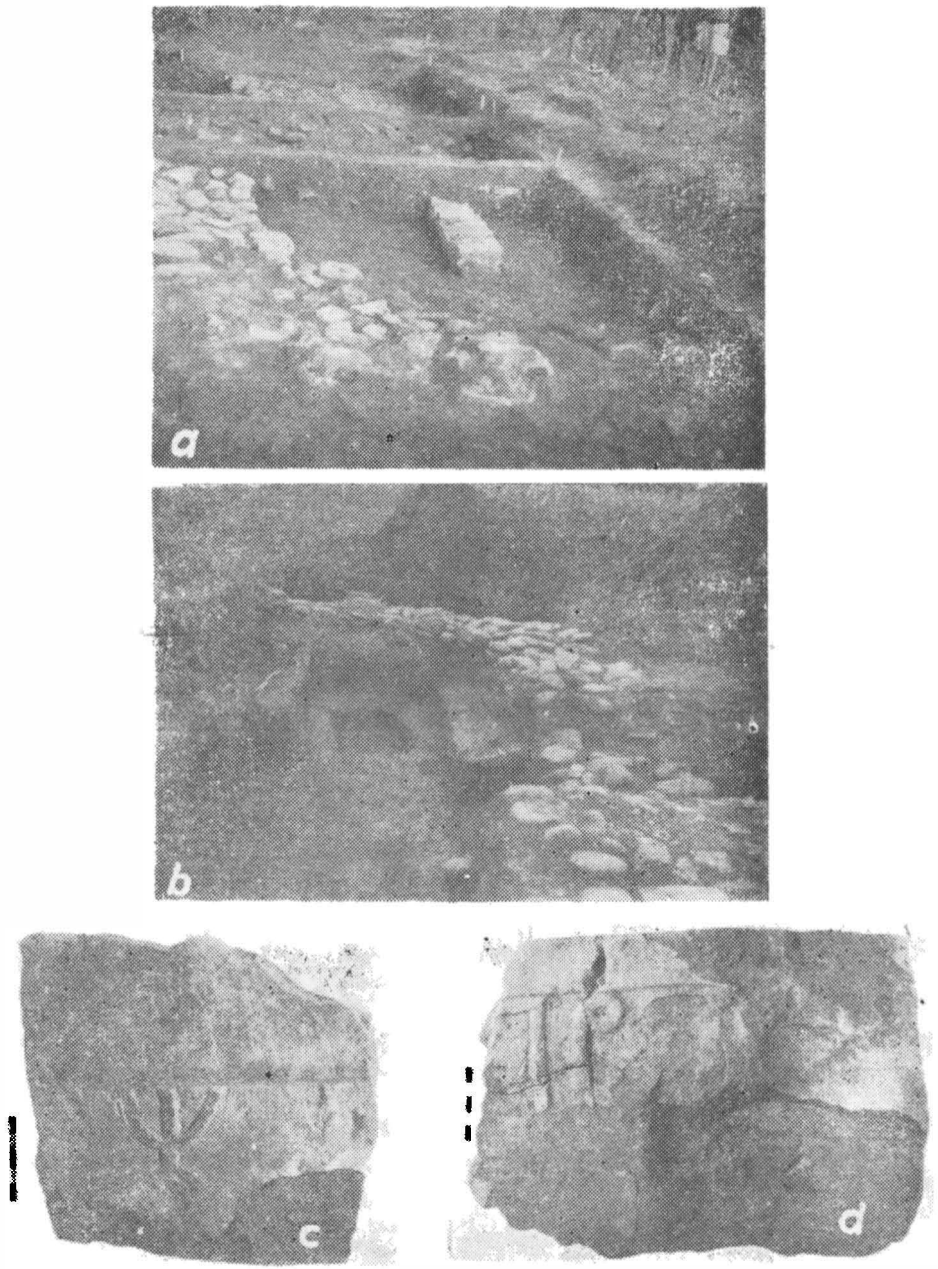

Fig. 10. — Tg. Trotuş. a. Vedere asupra unei lespede de piatră pusă deasupra unui mormînt din interiorul bisericii. b. Vedere dinspre est a zonei de nord-vest a bisericii. În prim plan morminte. c. Piatră cu incizie descoperită la zidul de nord-vest al bisericii. d. Lespede cu litere chirilice.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

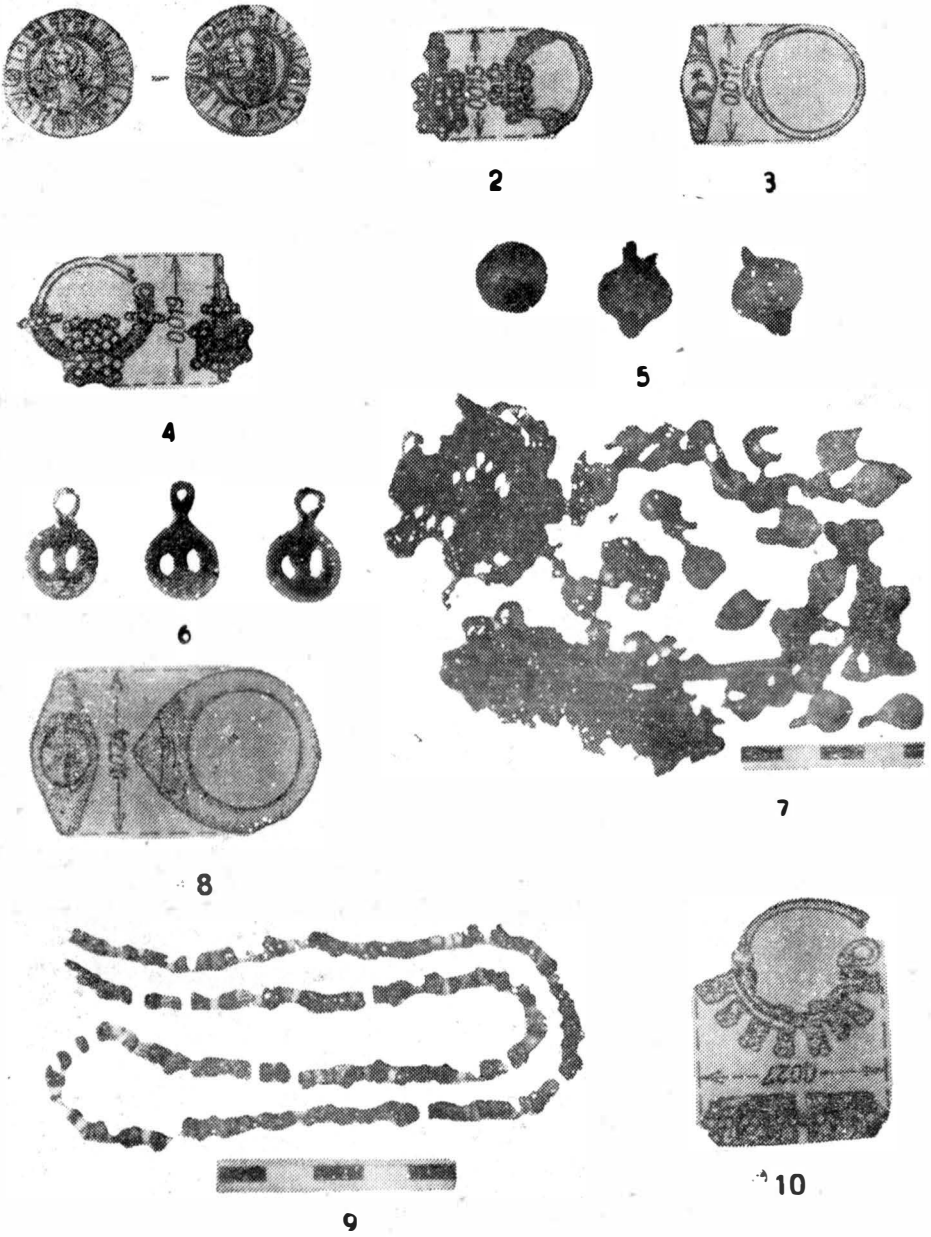

Fig. 11. — Tg. Trotuș. Monedă și obiecte de podoabă găsite la morminte.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fig. 12. — Tg. Trotuș. Piatră de mormînt cu inscripție în limba slavonă.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

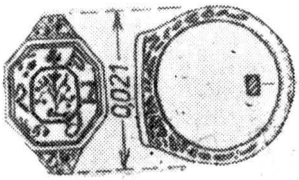

1

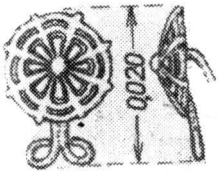

2

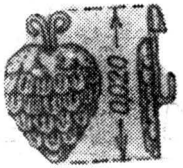

3

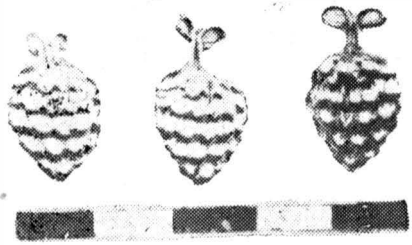

4

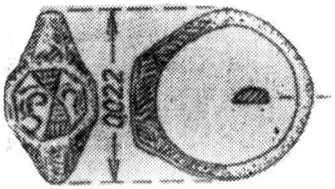

5

6

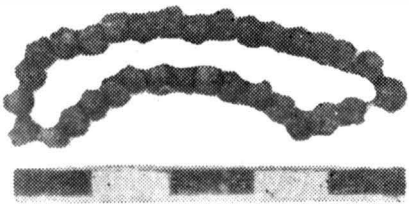

7

8

9

10

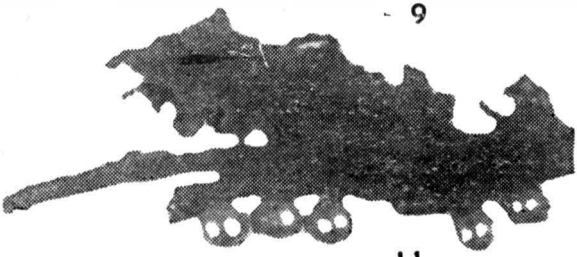

11

Fig. 13. — Tg. Trotuș. Obiecte de podoabă găsite la morminte.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

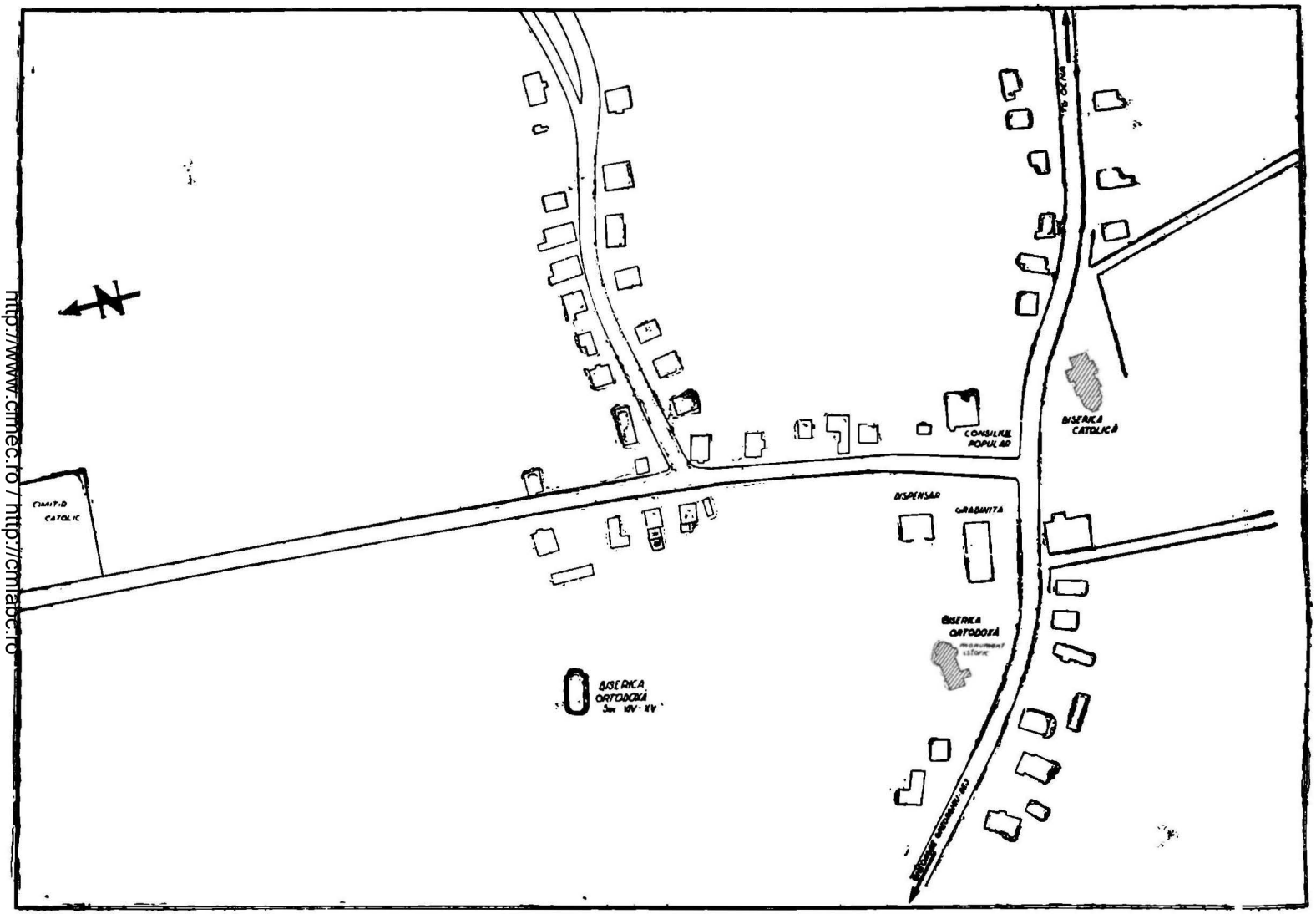

Fig. 14. — Tg. Trotuș. Amplasarea bisericii din secolul XIV

http://www.cimec.ro / http://cimlabc.ro

BACĂUL — OGLINDIT ÎN DOCUMENTELE CANCELARIEI MOLDOVEI SECOLULUI AL XV-LEA

de Ioan CIUTĂ

Dintr-un început se impune precizarea că, Bacăul, ca multe dintre orașele vechi ale țării, are, ca așezare omenească, o existență milenară. Vestigiile arheologice dovedesc cu prisosință prezența omului în această străveche vatră de locuire de la confluența Bistriței cu Siretul. Cetățile dacice din jur (Tamasidava-Răcătău ; Zargidava-Brad-Negri) explică și confirmă o atare supoziție.

Cei 575 de ani, care s-au împlinit la 6 octombrie 1983, atestă doar existența Bacăului ca localitate de tip urban, ca târg și apoi oraș de tip medieval.

Din perioada feudalismului dezvoltat se detașează asemenea localități de caracter orășenesc, odată cu evoluția tot mai ascendentă a forțelor de producție și afirmarea unei vieți economice bazată pe producția liberului schimb. Etapa cea mai caracteristică a acestei perioade o reprezintă secolul al XV-lea privind, îndeosebi, întărirea autorității centrale domnești, iar domniile cele mai relevante în acest sens, au fost ale lui Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare. Nu întîmplător, semnificațiile cele mai largi ale Bacăului medieval se leagă de existența celor două domnii. Un prim moment îl reprezintă atestarea documentară a tîrgului Bacău de la 6 octombrie 1408, din timpul lui Alexandru cel Bun, iar al doilea, existența la Bacău a unei curți domnești și a Bisericii „Precista", importante monumente istorice, construite între anii 1491—1497, din timpul lui Ștefan cel Mare.

În cei 32 ani de domnie, cancelaria lui Alexandru cel Bun a emis un număr de 95 documente interne cunoscute și publicate, dintre care șase documente se referă la locuri și localități din actualul teritoriu al județului Bacău. Aceeași cancelarie, în timpul celor 47 de ani de domnie a lui Ștefan cel Mare a elaborat 233 de documente, din care numai 8 vizează Bacăul sau locuri și localități din acest ținut. Desigur, mai sînt un număr de documente din perioada celor doi domnitori, referitoare la Tg. Trotuș din actualul nostru județ, tîrg care are aceeași vechime ca și Bacăul, constituit în evul mediu într-un ținut aparte, fapt pentru care nu ne propunem acuma a trata și despre el, decît în mod tangențial.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Interesant şi semnificativ ni se pare faptul — şi aceasta considerăm a fi cu totul întîmplător — că primele documente emise de cancelariile celor doi domni se referă tocmai la Bacău. Astfel, la 29 iunie 1400, Alexandru cel Bun împreună cu fratele său jupan Bogdan dăruieşte lui Stroe şi Ion satele : Gîrtanul şi Poiana de pe Tazlău, deci din *Ţinutul Bacăului,* ale căror limite se întindeau pînă la Berzunţ [1], iar primul document elaborat de cancelaria lui Ştefan cel Mare, de la Mănăstirea Bistriţa de lîngă Piatra, la 8 septembrie 1457, întăreşte acelei mănăstiri „vama şi pietrele de ceară din tîrgul Bacău, morile întemeiate mai sus de tîrg, precum şi vama de la Tazlău" [2], document asupra cărui conţinut vom mai reveni. Aşadar, ambele cancelarii ale celor doi domni şi-au început activitatea cu elaborarea primelor documente referitoare la Bacău sau localităţi din acelaşi ţinut. Documentul din 29 iunie 1400 emis de cancelaria lui Alexandru cel Bun este, după cum arătam, primul cunoscut din această domnie, deoarece, aşa cum se consemnează în colecţia de documente (D.R.H., A, vol. I, p. 15) [3], cel cu data de 11 februarie 1400, constituie un fals. De aceea, durata domniei, de 32 de ani şi opt luni, menţionată de letopiseţele slavo-române poate fi considerată greşită în ce priveşte numărul anilor, de 32 în loc de 31, căci Alexandru cel Bun a murit la 1 ianuarie 1432.

Pînă la următorul document intern, referitor tot la Bacău, emis din din Suceava, la 28 ianuarie 1409, prin care Alexandru cel Bun întărea lui Giurgiu Ungureanul satele Ungureni şi Sohodol din ţinutul Bacăului, se integrează cronologic, unul din cele numai 7 documente externe, asupra căruia vom stărui mai mult, deoarece de acesta se leagă momentul aniversar al celor 575 de ani de la prima atestare documentară a Bacăului. Este vorba de privilegiul comercial acordat negustorilor polonezi din Liov, *la 6 octombrie 1408* (subl. ns.), de către Alexandru cel Bun [4], în cuprinsul căruia se menţionează pentru prima dată, *tîrgul Bacău,* rămînînd pentru noi, băcăuanii, cea dintîi filă de istorie a aşezării de tip urban-orăşenească. În conţinutul documentului se arată că, — „negustorii lioveni în trecere cu mărfuri în Ţara Moldovei vor plăti pentru postavurile care le duc în Ţara Românească, în afară de vama principală, la Suceava şi o vamă de doi groşi [5] de grivnă [6] la *margine de Bacău* (subl. ns.), iar la întoarcerea din Valachia cu marfă de acolo, fie piper, fie lînă sau orice, vor plăti jumătate de rublă de argint *în Bacău* şi o rublă întreagă la Suceava. Dacă vor merge cu postav la Braşov, vor plăti de fiecare grivnă la Suceava trei groşi, iar la Bacău şi la Trotuş un groş şi jumătate. La întoarcerea din Transilvania vor da de fiecare povară atît la Trotuş cît şi la Bacău, cîte doi groşi. Pentru peştele luat de la Brăila

1 *Documenta Romaniae Historica* (în continuare vom cita, D.R.H., A), vol. I, p. 15, doc. nr. 10.

2 *D.R.H., A,* vol. I, p. 36, doc. nr. 24.

3 *Ibidem.*

4 C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor,* vol. III, Buc., 1976, p. 102, afirmă că „este cel dintîi domn din Ţara Moldovei din timpul căruia avem un privilegiul comercial".

5 groş — monedă poloneză care circula şi în Moldova.

6 grivnă — unitate de măsură poloneză.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

vor da la vama de margine, fie la Bacău sau la Bîrlad cîte un groș și jumătate de grivnă. Pentru ceara care o vor importa din Țara Românească și de la Brașov, vor da de fiecare „piatră" cîte un groș la Bacău, la Suceava și Siret" [7]. De remarcat că, odată cu indicarea Bacăului ca important punct de vamă este menționat și *Trotuș* (subl. ns.), care, de asemenea, este consemnat ca punct de vamă și așezare de tip orășenesc. Tîrgu Trotuș și-a disputat concurența economică cu Bacăul pînă în a doua jumătate a secolului al XVII-lea cînd a fost asimilat ținutului Bacău.

Revenind la documentele interne ale cancelariei lui Alexandru cel Bun care oglindesc evoluția Bacăului, precizăm că, documentul amintit, de la 28 ianuarie 1409, prin care domnul întărea satele : Ungureni și Sohodol „de la Bacău" [8], poartă pecetea care reprezintă cea dintîi amprentă cunoscută pînă azi a tiparului sigilar folosit în cancelaria lui Alexandru cel Bun, după anul 1408 [9].

În timp ce Bacăul medieval își consolida poziția economică, acesta gravita în tot mai mare măsură asupra zonei din jur. În sprijinul ideii stă și emiterea documentului de la 6 februarie 1431, de către Alexandru cel Bun prin care adăuga mănăstirii Bistrița vama de la Tazlău care „să se ție de vama Bacăului" [10]. Fiul lui Alexandru cel Bun, Ilie sau Iliaș voievod, întărea la 13 septembrie 1439, dania părintelui său, aceleiași mănăstiri, cu precizarea că „oricine să plătească vamă și orășeni sau orice fel de negustor, din orice părți, orice marfă vor vinde în țara noastră să plătească vama ceea ce este la Bacău și nimeni să nu fie scutiți" [11].

Faptul că, Bacăul devenise în prima jumătate a secolului al XV-lea un centru economic dar și politico-administrativ de seamă, ni-l confirmă și existența la Bacău și la Trotuș a unor judecători în slujba domnilor.

Ștefan al II-lea voievod scria la 26 mai 1435, din Gura Bașeului, judecătorilor de la Bacău și de la Trotuș „că se jeluiesc brașovenii, că prin acele părți li se fac multe pagube și piedici oamenilor lor și tîrgoveților lor" [12]. Domnul, indica respectarea „cărților noastre" și să nu fie lăsați dregătorii domnești „să li se facă strîmbătate". Observăm, politica economică promovată de domnii Țării Moldovei privind încurajarea lărgirii schimburilor economice cu românii transilvăneni.

Odată cu începutul glorioasei domnii a lui Ștefan cel Mare, primul document elaborat, al cărui loc de emitere este identificat la Mănăstirea Bistrița de lîngă Piatra, la 8 septembrie 1457, privește întărirea către acea mănăstire a vămii, morilor mai sus de tîrg și pietrele de ceară din tîrgul Bacăului. Documentul, consemnează, printre altele : „...vama din tîrgul Bacău și morile din sus de Bacău și de la Tazlău și pietrele de ceară din tîrgul Bacău și moara de la cîmp care din veac ascultă de această vamă a acestei mănăstiri. De asemenea, la aceste mai sus scrise vămi și

7 Mihai Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, Iași, 1932, p. 631-632.
8 *D.R.H., A*, vol. I, p. 36, doc. nr. 24.
9 *Ibidem*, Vezi, explicația dată în finalul documentului publicat.
10 *Ibidem*, p. 150, doc. nr. 101.
11 *Ibidem*, p. 284, doc. nr. 200.
12 *D.R.H., A*, vol. I, p. 196, doc. nr. 141.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

de la pietrele de ceară să nu fie nici unul scutit, nici cel mare, nici cel mic, nici din ţara noastră şi din ţară străină, cu nici o carte a noastră, chiar dacă ar fi scutire cu pecetea cea mare..." [13]. Din conţinutul documentului se desprinde pe de o parte, gradul sporit de imunitate acordat mănăstirii Bistriţa, iar pe de altă parte, numeroasele bogăţii de care Bacăul dispunea, cum ar fi vămi, mori, pietre de ceară şi alte bunuri consemnate de documentele pe care le vom cita.

Al doilea document emis de cancelaria lui Ştefan cel Mare are o localizare foarte semnificativă pentru băcăuani, deoarece este elaborat chiar din Bacău, la 13 septembrie 1457. De fapt, acesta este unul din cele două documente emise din oraşul nostru de către Ştefan cel Mare. Emiterea documentului ne indică prezenţa marelui domn la Bacău la numai cinci luni de la instaurare, de unde a acordat lui Mihail logofăt şi fraţilor acestuia un slav-conduct pentru a se întoarce din Polonia împreună cu toate slugile şi cu toată averea lor, asigurîndu-i „că i-a iertat pentru duşmănia din trecut şi că îşi vor recăpăta poziţiile şi ocinele pe care le stăpîniseră înainte" [14]. Este perioada de început a domniei marelui Ştefan, cînd domnul se sprijinea mai mult pe boierii din părţile locului natal (Borzeştii) — o bună parte rude ale acestuia — fapt care explică într-un anume fel prezenţa sa la Bacău, fiind în perioada cînd se depuneau eforturi politice susţinute pentru înlăturarea pe orice cale a germenilor care generau fărîmiţarea feudală.

În 1459, printr-un document elaborat din Suceava, la 20 mai, se reia rolul judecătorilor din Bacău, cu prilejul acordării mănăstirii Bistriţa a dreptului de a încasa de la locuitorii satului Lucăceşti darea episcopală şi de a lua zeciuiala din stupi şi pripasul. Cu această ocazie se indică, de asemenea, că „...judecătorii din Bacău sau globnicii lor să nu-i judece pe aceşti oameni ai mănăstirii, din Lucăceşti, pentru nici un fel de faptă, nici pentru faptă mare, nici pentru faptă mică, nici gloabă să nu ia de la ei... ci să-i judece singuri călugării noştri de la Bistriţa..." [15]. Rezultă şi din conţinutul acestui document caracterul de maximă imunitate acordat acestui centru mănăstiresc, faţă de care domnul avea un deosebit respect, ştiindu-se că acolo odihneau oasele bunicului său — Alexandru cel Bun.

La 23 aprilie 1460, Ştefan cel Mare întărea din Suceava, aceleiaşi mănăstiri, Bistriţa, vama mare, vama mică şi numărătoarea de la Bacău. În document se arată că „...oricare negustor şi ori de unde va veni şi va depozita marfa sa la Bacău... să ia de la dînşii vama cea mare din grivne, iar din marfa care va trece, ei să ia de car cît este drept. Toate acestea să fie mănăstirii noastre mai sus-spuse uric cu tot venitul, neclintit niciodată, în veci" [16]. Pe lîngă imunitatea absolută acordată şi de data aceasta mănăstirii Bistriţa asupra veniturilor respective, documentul citat ne oferă posibilitatea desprinderii a cel puţin încă două aspecte legate de dezvoltarea Bacăului în evul mediu. Un aspect, priveşte posibilitatea de-

13 *Idem*, vol. II, p. 95, doc nr. 65.
14 *D.R.H., A*, vol. II, p. 98, doc. nr. 66.
15 *Ibidem*, p. 120, doc. nr. 84.
16 *Ibidem*.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

pozitării de mărfuri la Bacău, ceea ce presupunea existența unui punct economic dezvoltat, cu amenajări de depozitare corespunzătoare, iar al doilea aspect, ne furnizează știrea cu privire la existența, la Bacău, a unei așa-denumite „numărătoare", a unui sistem de evidență, probabil tot pentru vămuirea mărfurilor în transit.

Cel de-al doilea document emis din Bacău de către Ștefan cel Mare este cel de la 15 mai 1462, prin care domnul întărea Stanei, soția lui Sima Turluianul, jumătate din satul Sperlești [17]. Prezența domnului de această dată, la Bacău, poate fi pusă în legătură cu expediția lui Ștefan cel Mare pentru eliberarea Chiliei, cînd domnul a primit și rana la picior și cînd drumul către Chilia sau la întoarcere a putut să fie prin Bacău.

Dezvoltarea economică a Bacăului ne este transmisă și de știrea din conținutul altui document emis din Suceava, la 15 septembrie 1462, prin care se întărea aceleiași mănăstiri, Bistrița, pe lîngă morile, viile, prisăcile și satele respective, dîrsta mai sus de Bacău [18], ceea ce înseamnă că existau și pive pentru confecționarea postavului ; deci, băcăuanii se îndeletniceau și cu astfel de meșteșuguri.

De la 1462 pînă la 1491 cancelaria lui Ștefan cel Mare nu a mai emis documente referitoare la Bacău. Este de fapt perioada luptelor antiotomane, cînd însăși cancelaria domnească va fi emis un număr redus de documente interne. După 1491, așa cum este știut, Ștefan cel Mare a încuviințat administrarea părții de jos a țării fiului său mai mare — Alexandru — căruia i-a stabilit reședința la Bacău. Odată cu aceasta, au fost ridicate și curțile de la Bacău și ctitorită biserica „Precista", principalele monumente istorice ale orașului nostru. Documentul emis la 20 aprilie 1491 vine să confirme afirmațiile noastre. Prin conținutul acestui document, domnul dăruiește mănăstirii Tazlău o serie de sate, printre care și Bureștii pe Siret, unde se numește Fundu (azi Fundu lui Bogdan n.n.) „sat care a fost ascultător de curțile de la Bacău..." [19].

Printre ultimele documente interne emise de cancelaria lui Ștefan cel Mare în secolul al XV-lea este și cel elaborat din Hîrlău, la 26 noiembrie 1499, cînd domnul dăruiește mănăstirii Dobrovăț o serie de sate printre care și trei sate pe Bistrița (Birăești, Manoilești și Vlăcsănești), primul și al treilea cu mențiunea „mai sus de Bacău", Birăiești fiind probabil actualul Gherăiești, iar Manoileștii pe Berheci [20].

Iată, așadar, o succesiune de documente elaborate de cancelaria Moldovei în secolul al XV-lea, care pun în evidență cu forța adevărului istoric evoluția Bacăului și a zonelor limitrofe, într-o perioadă de mari frămîntări lăuntrice și mai mari pericole din afară, ce au pus amprenta pe societatea moldovenească din feudalismul dezvoltat.

La cei 575 de ani de la prima atestare documentară a orașului nostru — azi infloritor municipiu, capitala județului cu același nume — con-

17 *D.R.H., A*, vol. II, p. 148, doc. nr. 104.
18 *Ibidem*, vol. II, p. 151, doc. 107.
19 *D.R.H., A*, vol. III, p. 186, doc. nr. 93.
20 *Ibidem*, vol. III, p. 445, doc. nr. 247.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

statăm cu îndreptățită mîndrie patriotică existența unui Bacău puternic, centru economic, social-cultural și administrativ, care strălucește pe măsura vechimii sale în constelația urbanistică a României socialiste.

LA VILLE DE BACĂU REFLÉTÉE DANS LES DOCUMENTS DE LA CHANCELLERIE DE LA MOLDAVIE DU XV-E SIÈCLE

Résumé

À l'occasion du 575-e anniversaire de la première attestation documentaire de Bacău et de Tîrgu-Trotuș l'auteur se propose de mettre en relief l'évolution de la ville durant l'une des périodes les plus importantes du Moyen âge roumain, à savoir, le XV-a siècle, telle qu'elle résulte du contenu des documents émis pendant cette période par la chancellerie de la Moldavie, documents publiés dans la collection „Documenta Romaniae Historica" publiée par l'Institut d'Histoire „A. D. Xenopol" de l'Academie de la R.S.R. L'auteur précise dès le début que Bacău, en tant que cité habitée par les hommes, a une ancienneté millénaire, mais que, en tant qu'agglomération de type urbain, bourg-ville, il date d'environ six siècles. Invoquant le document externe émis par la chancellerie d'Alexandre le Bon le 6 octobre 1408 et adressé aux commerçants polonais de Lvov, l'auteur précise que dans ce document on mentionne pour la première fois les douanes de Bacău et de Trotuș, ce qui suppose l'existence de centres économiques développés, d'agglomérations ayant la foction de bourgs médievaux.

On passe ensuite en revue touts les documents moldaves du XV-e siècle se rapportant à Bacău à des endrits précis du bourg ou à des localités de la région, et on commente leur contenu pour mettre en lumière l'evolution ascendante de la ville anniversaire.

On souligne notamment les règnes d'Alexandre le Bon et d'Etienne le Grand qui ont mené une politique centralisée qui etait inconcevable sans la consolidation économique du pays. L'article met en évidence le développement continu de la ville de Bacău durant les presque six siècles de son existence ; cette ville brille aujourd'hui dans la constellation des villes de la Roumanie socialiste.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ȚINUTUL BACĂU ÎN SECOLELE XV-XIX
(I)

de Ioan MURARIU

Teritoriul fostului ținut Bacău, situat în partea de sud-vest a Moldovei, a oferit oamenilor condiții excelente de locuit încă din cele mai vechi timpuri.

Un relief foarte variat, o climă temperat-continentală, o deasă rețea hidrografică, suprafețe foarte întinse de păduri și pășuni, importante bogății ale subsolului — sarea și păcura — iată principalii factori care au favorizat întemeierea de așezări omenești în această regiune cu mii de ani în urmă. Numeroasele descoperiri arheologice — dintre care cele mai multe se păstrează în Muzeul de istorie al județului Bacău — dovedesc o continuitate de viață începînd din orînduirea comunei primitive.

Mult mai tîrziu aceste meleaguri au făcut parte din marele stat al geto-dacilor, condus de Burebista și Decebal. Geograful antic *Ptolemeu* a înscris pe harta sa și cetatea dacică *Tamasidava,* localizată nu prea de mult la Răcătău, în județul Bacău. Această cetate a fost și încă mai este cercetată de către cunoscutul arheolog băcăuan Viorel Căpitanu.

Pe harta aceluiași geograf este menționată, mai la nord, o altă cetate dacică, *Zargidava* (azi în satul Brad, cam la jumătatea distanței dintre orașele Bacău și Roman). Cercetătorul Vasile Ursachi din Roman, efectuînd săpături în această cetate, a adus importante contribuții privitoare la civilizația strămoșilor noștri, care au locuit acolo.

Continuitatea de viață pe aceste meleaguri între secolele IV-X e.n. a fost dovedită arheologic de cercetătorul științific principal dr. Ioan Mitrea de la Muzeul județean de istorie și artă Bacău. Numeroase mărturii ale continuității de viață avem și pentru secolele X-XIV.

Pentru perioada de după mijlocul secolului al XIV-lea, cînd aceste teritorii au fost parte componentă a Țării Moldovei, izvoarele istorice de tot felul sînt din ce în ce mai numeroase și mai bogate în conținut. Dar, cu toată abundența izvoarelor scrise — documentare, narative etc. —, cu toate că această regiune a fost considerată între cele mai importante din țara românească Moldova, totuși, cercetătorii au publicat foarte puțin pentru perioada orînduirii feudale [1]. Uneori, istoria medievală a acestor

1 Gr. Grigorovici, *Bacăul din trecut și de azi. Culegeri monografice,* Tipografia Primăriei Municipiului Bacău, 1934 ; *Municipiul Bacău — schiță monografică,* Bacău, 1971 ; *Județul Bacău — pagini memorabile din lupta maselor,* Bacău, 1971 ; *Județul Bacău — file de istorie,* Bacău, 1974 ; *Bacău (monografie),* în colecția „Județele patriei", Editura sport-turism, București, 1980 ; I. Murariu, *Une-*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

meleaguri a fost incomplet sau greşit tratată. Capitolul de istorie feudală din monografia *Judeţul Bacău. File de istorie* (1974) a fost recenzat la vremea aceea cit se poate de nefavorabil [2]. Se impune deci reluarea şi aprofundarea cercetărilor privind istoria fostului ţinut Bacău.

Considerăm că scriind aceste pagini ne aducem o modestă contribuţie la mai buna cunoaştere a istoriei acestor străvechi pămînturi româneşti, istorie de care ne-am ocupat aproape constant în ultimii 15 ani.

* *
*

I. Împărţire administrativă

Pînă la sfîrşitul secolului al XVII-lea pe teritoriul actualului judeţ Bacău au existat două unităţi administrative, numite *ţinuturi:* Bacău şi Trotuş. Izvoarele istorice narative, documentare etc., care se păstrează nu conţin ştiri asupra anului cînd au fost înfiinţate aceste ţinuturi. Dar, dacă avem în vedere aşezarea acestei regiuni, densitatea populaţiei şi marile bogăţii ale subsolului, putem presupune că cele două ţinuturi vor fi fost organizate la scurt timp după formarea statului feudal independent Moldova.

În documente, ţinutul Bacău este menţionat pentru prima oară la 14 decembrie 1458 [3], iar ţinutul Trotuş la 18 februarie 1466 [4]. Aceste unităţi

---

le aspecte privind industria şi meşteşugurile ţinutului Bacău în prima jumătate a sec. al XIX-lea, în rev. „Lucrări ştiinţifice ale cadrelor didactice", Institutul Pedagogic de 3 ani Suceava, vol. I, 1970 ; Idem, *Veniturile şi cheltuielile moşiei Fintînele din ţinutul Bacău, între 30 septembrie 1803 şi 30 septembrie 1804,* în „Carpica", Muzeul de istorie Bacău, 1972 ; Idem, *Economia ţinutului Bacău în prima jumătate a sec. al XIX-lea,* în „Carpica", Bacău, XI, 1979 ; Idem, *Istoricul fabricii de spirt din comuna Răcăciuni, judeţul Bacău,* în „Studii şi cercetări ştiinţifice", Institutul Pedagogic din Bacău, 1972 ; Gh. Burlacu, *Ocolul domnesc al Bacăului (sec. XV-XVIII),* I şi II, în „Carpica", Bacău, XIII, 1981 şi XIV, 1982 ; Al. Artimon, *Oraşul medieval Tg. Trotuş în lumina datelor istorico-arheologice,* în „Carpica", Bacău, XIV 1982, ; Idem, *Cîteva consideraţii asupra tezaurului monetar din secolul al XVIII-liea descoperit la Drăgeşti-Tătărăşti (jud. Bacău),* în „Carpica", Bacău, 1972 ; Idem, *Un tezaur monetar din secolele XVII-XVIII descoperit la Cleja (jud. Bacău),* în „Carpica", VI, Bacău, 1973—1974 ; Al. Artimon şi Ioan Mitrea, *Un tezaur monetar din secolele XV-XVI descoperit la Budeşti-Plopana, jud. Bacău,* în „Carpica", Bacău, XI, 1979 ; Alexandru Artimon, *Un tezaur monetar de aur din secolele XVI-XVII descoperit în comuna Ştefan cel Mare, judeţul Bacău,* în „Carpica", Bacău, XII, 1980 ; Idem, *Un tezaur monetar din secolele XVIII-XIX descoperit la Somuşca-Cleja, jud. Bacău,* în „Carpica", Bacău, XV, 1983.

2 Vezi recenzia lui I. Caproşu, *Judeţul Bacău. File de istorie, Bacău, 1974, 205 p.,* recenzie apărută în „Anuarul Institutului de istorie şi arheologie A. D. Xenopol" din Iaşi, XII, 1975, p. 316-323.

3 *Documenta Romaniae Historica,* A — Moldova, Editura Academiei R.S.R., vol. II, 1976, p. 115.

4 *Ibidem,* p. 133.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

administrativ-teritoriale sînt amintite și în *Cronica moldo-polonă*, scrisă la Iași în anul 1566 [5].

Către sfîrșitul secolului al XVII-lea aceste ținuturi moldovenești vecine s-au unit. Dar cînd anume s-a realizat această unificare ? În *Cronica polonă* a lui Miron Costin, scrisă în anul 1677, apare ținutul Trotuș (Totruș), dar nu și ținutul Bacău [6]. Dimpotrivă, în *Poema polonă* scrisă de același cronicar în anul 1684 este menționat ținutul Bacău, dar lipsește Trotușul [7]. Se poate că Miron Costin a omis să scrie în 1677 ținutul Bacău între celelalte ținuturi ale Moldovei. În caz contrar ar fi vorba de o contopire a celor două ținuturi înainte de anul 1677 într-unul singur, cu numele de Trotuș, pentru ca mai tîrziu, între anii 1677—1684 *ținutul Trotuș* să-și schimbe denumirea în *ținutul Bacău*. Către mijlocul secolului nostru un cercetător scria că „ținutul Trotușului a existat pînă către 1680, cînd încetează de a mai fi amintit" [8].

La începutul secolului al XVIII-lea Dimitrie Cantemir amintea de ținutul Bacău, dar nu și de ținutul Trotuș, care de mult era desființat ca unitate administrativă și înglobat în ținutul vecin, Bacău [9].

Pînă către mijlocul secolului al XVIII-lea ținuturile Moldovei erau conduse de *pîrcălabi*. În anul 1741, prin *reforma administrativă* a domnului Constantin Mavrocordat, în fruntea ținuturilor mari din Moldova — între care și Bacăul — au fost puși cîte doi *ispravnici*, iar în fruntea ținuturilor mici, numai cîte unul [10]. Tot atunci, ținuturile au fost împărțite în unități administrative mai mici, numite ocoale [11]. Ocoalele ținutului Bacău de după anul 1741 nu trebuiesc confundate cu *ocolul domnesc al Bacăului*, care nu era unitate administrativă. Acest ocol domnesc cuprindea 10 sate și primul document ce-l menționează poartă data de 20 aprilie 1491 [12].

În anul 1774 ținutul Bacău cuprindea patru ocoale : Bistrița de Gios, Bistrița de Sus, Tazlăul de Sus și ocolul Trotușului. La începutul seco-

---

5 *Cronica moldo-polonă*, în vol. „Cronici slavo-române din sec. XV-XVI" publicate de Ion Bogdan. Ediție revăzută și completată de P. P. Panaitescu, Ed. Acad. R.P.R., 1959, p. 186. *Cronica moldo-polonă* descrie evenimentele dintre anii 1352 și 1564.

6 Miron Costin, *Opere*, vol. I, ediție îngrijită de P. P. Panaitescu, Editura pentru literatură, București, 1965, p. 233.

7 *Ibidem*, p. 270.

8 V. Lungu, *Ținuturile Moldovei pînă la 1711 și administrarea lor*, în „Cercetări istorice", Institutul de Istorie Națională „A. D. Xenopol" din Iași, vol. XVII, 1943, p. 37.

9 Dimitrie Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, Ed. Acad. R.S.R., București, 1973, p. 83.

10 N. Grigoraș, *Reformele cu caracter administrativ din Moldova ale lui Constantin Mavrocordat*, în „Cercetări istorice", Muzeul de istorie al Moldovei, (serie nouă), Iași, VII, 1976, p. 132.

11 Gheorghe Burlacu, *op. cit.*, XIV, 1982, partea II, p. 192, nota nr. 547.

12 *Ibidem*, XIII, 1981, partea I, p. 33.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

lului al XIX-lea existau două ocoale în plus : Tazlăul de Gios şi Tazlăul Sărat (vezi *anexa nr. 2)* [13].

În ce priveşte numărul satelor din ţinut, acestea erau 98 în anul 1774, 91 în 1803 şi 96 în 1816 *(anexa nr. 2).* Către mijlocul secolului al XIX-lea, în 1844, ţinutul Bacău număra 163 de sate. La acea dată nu mai exista ocolul Tazlăul Sărat [14].

În secolul al XVIII-lea şi în primele decenii ale secolului al XIX-lea ţinutul Bacău cuprindea mai mult de jumătate din suprafaţa actualului judeţ Bacău. Tîrgul Buhuşi şi satele din stînga cursului inferior al Bistriţei (Iteşti, Bereşti etc.) făceau parte din ţinutul Neamţului. Nord-estul actualului judeţ aparţinea de ţinutul Roman, iar estul, de ţinutul Tecuci. Satele de la sud de Răcăciuni, dar numai din dreapta Siretului, aparţineau de ţinutul Putna. În schimb, ocolul Bistriţa de Sus al ţinutului Bacău îngloba şi cîteva sate din actualul judeţ Neamţ.

La începutul secolului al XIX-lea ţinutul Bacău avea numai patru aşezări urbane: Bacăul, atestat documentar de la 6 octombrie 1408, Tg. Ocna, Moineşti şi Căiuţi. Fostul tîrg Trotuş, de o vîrstă documentară cu Bacăul, decăzuse economic şi nu mai avea statutul de tîrg. Spre mijlocul secolului al XIX-lea în ţinutul Bacău s-au înfiinţat trei tîrguri noi : Valea Rea, Gloduri şi Parincea (vezi *anexa nr. 6).*

II. Creşterea populaţiei

Călătorul străin *Paul de Alep* ne informează că la mijlocul secolului al XVII-lea teritoriul din sud-vestul Moldovei — în care se afla şi ţinutul Bacău — era şi cel mai frumos, şi cel mai dens populat din toată Ţara Moldovei. „Fiecare ungher al acestei ţări — nota el — de la Roman pînă la Focşani este împînzit de sate şi oraşe şi sînt în ele locuri atît de minunate, udate de izvoare şi rîuleţe, încît întrec orice descriere. Din toată Moldova, acesta este ţinutul cel mai frumos şi cel mai locuit" [15].

Pînă în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea populaţia totală a ţinutului Bacău nu poate fi cunoscută din izvoarele istorice. Călătorii străini ne-au lăsat unele ştiri — şi acestea foarte relative — doar cu privire la populaţia unor oraşe şi tîrguri (pentru oraşul Bacău, vezi *anexa nr. 1).*

Începînd cu anul 1774 numărul aproximativ al populaţiei ţinutului Bacău ne este cunoscut din catagrafiile fiscale. Astfel, în anul 1774 populaţia acestui ţinut era de circa 29.360 locuitori. Pînă în 1835, adică în şase

13 Pentru împărţirea administrativă a ţinutului Bacău în anii 1774 şi 1803 vezi şi Adrian Macovei, *Împărţirea administrativ-teritorială a Moldovei între anii 1832 şi 1862 (I).* în „Anuarul Institutului de istorie şi arheologie A. D. Xenopol" din Iaşi, XIX, 1982, p. 369. Precizăm că cele 19 anexe la care se fac trimiteri în text, din motive de spaţiu se vor publica în numărul următor al revistei „Carpica".

14 I. Murariu, *Unele aspecte privind industria şi meşteşugurile ţinutului Bacău (...),* p. 264.

15 *Călători străini despre ţările române,* vol. VI, Ed. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1976, p. 156.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

decenii, populaţia ţinutului a crescut de patru ori, ajungînd la 124.441 suflete (vezi *anexa nr. 5)*. Această creştere — adevărată *explozie demografică* — a fost posibilă datorită introducerii şi extinderii unor noi plante de cultură, a unor progrese în domeniul medicinii etc. În aceeaşi perioadă populaţia urbană a crescut de 2,2 ori, numărul oraşelor şi tîrgurilor ridicîndu-se de la 2 la 4 (vezi *anexa nr. 6)*.

În numai 28 de ani (1816—1844) numărul satelor din ţinutul Bacău a crescut cu 70% (de la 96 la 163 sate).

Dezvoltarea demografică a ţinutului a fost frînată din timp în timp de războaie şi de izbucnirea unor epidemii. Astfel, în timpul cunoscutei epidemii de holeră din anul 1831, numai în cele patru tîrguri ale ţinutului şi-au pierdut viaţa 417 persoane, adică aproape 5% din totalul populaţiei urbane (vezi *anexa nr. 11)*. În mediul rural numărul decedaţilor de holeră trebuie să fi fost, de asemenea, mare.

Către mijlocul secolului al XIX-lea populaţia ţinutului — îndeosebi cea urbană — a crescut foarte mult. Într-o jumătate de secol (1803—1859) populaţia oraşului Bacău a crescut de aproape 9 ori, iar a oraşului Tg. Ocna de aproape 3 ori. În această jumătate de secol s-au format 5 noi aşezări urbane : Moineşti, Căiuţi, Valea Rea, Gloduri şi Parincea (vezi *anexa nr. 6)* care au sporit ponderea populaţiei urbane în totalul populaţiei ţinutului Bacău.

Creşterea numerică a populaţiei a influenţat pozitiv dezvoltarea economică a Moldovei în tot evul mediu şi îndeosebi în perioada trecerii de la feudalism la capitalism.

III. Dezvoltarea economică

1. AGRICULTURA

Condiţiile pedo-climatice excelente au făcut ca şi în această zonă geografică să se practice agricultura din cele mai vechi timpuri. Stau mărturie numeroasele unelte agricole păstrate în Muzeul de istorie al judeţului Bacău.

Situaţia agriculturii în feudalismul dezvoltat se poate deduce, între altele, din numeroasele hrisoave de danie prin care domnii îi răsplăteau pe unii boieri „pentru drepte şi credincioase slujbe". Din nefericire, aceste documente nu ne dau informaţii cu privire la mărimea suprafeţelor însămînţate, felul plantelor cultivate, producţia obţinută pe o prăjină sau pe o falce, comerţul intern cu cereale etc.

Importante ştiri privind agricultura ţinutului Bacău aflăm din însemnările unor străini. Astfel, în octombrie 1641, călătorul catolic *Pietro Deodato* descria astfel ţinutul Bacău : „Ţinutul (Bacău — n.n. I. M.) are din belşug grîu, vin, poame de tot felul — în afară doar de fructele de peste mări — şi alte lucruri (...) ; cît am umblat prin Moldova, nicăieri n-am văzut belşug mai mare de fructe ca în jurul oraşului Bacău, poame de tot felul, vrednice a fi servite pe masa oricărui om de seamă". [16]

[16] *Ibidem*, vol. V, Bucureşti, 1973, p. 245.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Pînă la jumătatea secolului al XVIII-lea claca era redusă, ca şi rezerva boierească de teren arabil. Domeniul feudal era astfel organizat, încît să satisfacă nevoile de subzistenţă ale stăpînului. Comerţul cu cereale în interiorul ţării era întîmplător şi neînsemnat, căci majoritatea locuitorilor tîrgurilor practicau şi agricultura. De altfel, tîrgurile erau şi puţine, şi slab populate.

Spre sfîrşitul secolului al XVIII-lea, şi mai ales la începutul secolului următor, odată cu înmulţirea rapidă a tîrgurilor şi a locuitorilor acestora, cu adîncirea diviziunii sociale a muncii, cu formarea pieţii naţionale unice şi cu liberalizarea comerţului exterior, marile domenii feudale au început a fi organizate pe baze noi, în concordanţă cu cerinţele epocii de trecere de la feudalism la capitalism. Boierii, tot mai interesaţi în comerţul intern şi extern cu băuturi, animale şi cereale, şi-au creat pe moşii rezerve de teren din ce în ce mai întinse. La începutul epocii regulamentare rezerva feudală depăşea, de regulă, 1/3 din moşie. Desigur, creşterea rezervei nu a fost posibilă fără creşterea corespunzătoare a obligaţiilor de clacă ale ţăranilor dependenţi.

În jurul anului 1800, cînd rezerva boierească încă nu era prea întinsă, cerealele nu deţineau o pondere însemnată între sursele de venituri ale unei moşii. Boierii şi mănăstirile încă mai realizau cele mai mari sume băneşti din vînzarea băuturilor alcoolice, apoi a animalelor şi produselor animale. Între 30 septembrie 1803 şi 30 septembrie 1804 stăpînul moşiei Fîntînele din ţinutul Bacău a realizat un venit total de 9.731 lei şi 32 parale. Observăm că 43,8% din această sumă provenea din vînzarea băuturilor, 39,6% din furaje şi din sectorul zootehnic şi numai 10,5% din vînzarea grîului. Celelalte venituri — de circa 6% — au avut alte proveniente [17].

În anii următori moşiile din ţinutul Bacău — ca şi din alte ţinuturi — s-au transformat treptat în mari întreprinderi producătoare de cereale-marfă pentru piaţa internă, dar şi pentru cea externă, odată cu integrarea Principatelor dunărene în circuitul comerţului european. Mijlocul prin care s-a ajuns la această situaţie a fost folosirea tot mai intensă a muncii de clacă. Regulamentul Organic al Moldovei (1832) nu a făcut decît să consfinţească existenţa unei mari rezerve feudale şi a unei clăci sporite, în măsură să pună în valoare această rezervă.

În ajunul epocii regulamentare cantitatea de cereale obţinută de pe rezervă era sensibil mai mare decît cea provenită din dijmuirea produselor agricole ţărăneşti.

Către mijlocul secolului al XIX-lea (1839) în ţinutul Bacău existau 159 de moşii. Jumătate dintre acestea erau boiereşti, iar cealaltă jumătate erau fie mănăstireşti, fie răzeşeşti, fie mixte (vezi *anexa nr. 16).* Cam tot atunci cantitatea de grîu obţinută de boierii ţinutului Bacău era aproape egală cu cea obţinută de ţărani (vezi *anexa nr. 17).*

17 I. Murariu, *Veniturile şi cheltuielile moşiei Fîntînele din ţinutul Bacău* (...), p. 190-192.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În afară de cereale, în ţinutul Bacău se cultivau mari suprafeţe cu viţă de vie. La începutul secolului al XVIII-lea Dimitrie Cantemir scria că „paharnicul al treilea are în grijă viile din părţile Bacăului şi Trotuşului şi veghează ca vierii să culeagă şi să calce strugurii la timp“ [18].

Creşterea rezervei feudale, exploatarea tot mai raţională a moşiilor, practicarea arendăşiei, introducerea treptată a muncii salariate — mai ales atunci cînd claca nu era de ajuns — intensificarea comerţului cu cereale, creşterea preţului pămîntului, toate acestea dovedesc că spre mijlocul secolului al XIX-lea agricultura cunoştea transformări profunde, că domeniul se transforma tot mai rapid într-o mare întreprindere agricolă producătoare de mărfuri pentru piaţa dinlăuntrul şi din afara ţării româneşti Moldova.

2. CREŞTEREA ANIMALELOR

În perioada de care ne ocupăm, o altă îndeletnicire importantă a locuitorilor ţinutului Bacău, îndeosebi a celor dinspre vest, adică din zona muntoasă, a fost creşterea animalelor.

Către mijlocul secolului al XVII-lea călătorul străin *Pietro Deodato* nota că în ţinutul Bacău „nu lipsesc vacile, boii, oile şi alte vite, dacă nu sînt chiar în număr mai mare (decît în alte ţinuturi — n. n. I. M.)“ [19].

Aşa cum am mai menţionat, în tot secolul al XVIII-lea şi în primele decenii ale secolului următor boierii — dar şi ţăranii — realizau din vînzarea animalelor venituri băneşti mai mari decît din vînzarea cerealelor.

Documentele care s-au păstrat nu ne îngăduie să facem nici măcar un calcul aproximativ cu privire la numărul total al animalelor domestice din ţinutul Bacău într-un an oarecare. Abia spre mijlocul secolului al XIX-lea s-au alcătuit acele *Statisticeşti ştiinţe*, în care au fost înregistrate vitele boiereşti şi ţărăneşti (vite de arat, de tamazlîc şi de hrană). Se pare însă că aceste statistici cuprind un număr de vite mult mai mic decît cel existent în realitate.

În feudalismul dezvoltat şi tîrziu majoritatea orăşenilor, pe lîngă că erau meşteşuguri, negustori sau slujbaşi ai ocîrmuirii, se îndeletniceau şi cu cultivarea plantelor, şi cu creşterea vitelor. Oraşele şi tîrgurile înseşi aveau aspectul unor sate mai mari, cu ţarini şi păşuni de jur-împrejur. În anul 1832, de exemplu, cei 4.935 locuitori din Tg. Ocna — care era cel mai mare oraş din ţinut — posedau 330 cai, 1.994 boi, 613 vaci, 2.394 oi şi 770 porci. Un număr însemnat de animale creşteau şi locuitorii celorlalte trei oraşe şi tîrguri din ţinutul Bacău (vezi *anexa nr. 15)*.

Numeroase animale se creşteau pe moşiile boiereşti şi mănăstireşti. Acestea erau vîndute în iarmaroacele care în Moldova s-au înmulţit

18 Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 207.
19 *Călători străini* (...), vol. V, 1973, p.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

foarte mult în feudalismul tîrziu. Negustorii le cumpărau mai ales pentru a le exporta în diferite țări. În cantități mari se exportau și produse animale, precum brînză, lînă, piei, miere de albine, ceară etc. Fiind din ce în ce mai ridicat[20], prețul animalelor și al produselor animale a constituit un stimul, îndeosebi pentru boierii antrenați ireversibil în economia de piață.

3. MEȘTEȘUGURILE

În întreaga epocă a feudalismului, în ținutul Bacău trebuie să fi existat numeroși meșteșugari, atît în tîrguri, cît și prin sate sau pe la curțile boierești. Probabil că mulți dintre ei erau numai în parte meșteșugari, deoarece practicau și lucrul pămîntului, și creșterea animalelor.

Documentele de arhivă nu ne permit să cunoaștem numărul total de meșteșugari decît pentru feudalismul tîrziu. Astfel, în catagrafia Moldovei din anul 1774 găsim înregistrați, prin satele și tîrgurile ținutului Bacău, și numeroși meșteri. Ei n-au fost trecuți într-o categorie aparte, dar îi putem recunoaște, deoarece alături de numele de botez li s-a trecut și meșteșugul practicat: ciubotar, olar, morar, cojocar ș.a.m.d.

În faza de trecere de la feudalism la capitalism meșteșugarii s-au rupt tot mai mult de îndeletnicirile agricole. Dezvoltarea forțelor de producție a făcut ca sate întregi să se specializeze într-un anume meșteșug. În cunoscuta *Condică a liuzilor* din anul 1803 observăm că în ținutul Bacău 38 de sate erau specializate — total sau parțial — în cărăușie (chirie), 4 în cherestea, 14 în butnărie etc. (vezi *anexa nr. 7*).

Pentru anul 1830 s-a publicat de curînd o statistică din care se constată că în fostul ținut Bacău își practicau meseria numeroși curelari, blănari, ciubotari, croitori, cojocari, tăbăcari, pălărieri, boiangii etc. (vezi *anexa nr. 9*).

Din anul 1832 se păstrează un document privitor la „industria" orașelor și tîrgurilor ținutului Bacău. În cele patru așezări urbane existau, în total, 48 ateliere (de lumînări, velnițe, fierării, mori și fierăstraie — (vezi *anexa nr. 14*).

După alte statistici, în anul 1844 existau în ținutul Bacău 350 pietre de moară, 198 fierăstraie, 81 velnițe (instalații pentru obținerea rachiului și țuicii) și 3 pive de sumane. Cinci ani mai tîrziu, în 1849, în același ținut existau 370 pietre de moară, 69 velnițe, 147 fierăstraie, 5 pive, 19 dîrste, o sticlărie și 3 „fabrici" despre care nu știm ce produceau, dar care erau, desigur, simple ateliere meșteșugărești[21].

Nu avem nici un indiciu că în feudalismul tîrziu ar fi existat în ținutul Bacăului măcar o manufactură propriu-zisă.

---

20 I. Murariu, *Prețurile cu care se vindeau unele mărfuri în Moldova la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea*, în „Carpica", Bacău, VII, 1975, p. 123-146.

21 Idem, *Unele aspecte privind industria și meșteșugurile* (...), p. 264-265.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

4. EXPLOATAREA BOGĂȚIILOR SUBSOLULUI

Subsolul fostului ținut Bacău era foarte bogat în sare și păcură. Primul document care menționează existența păcurii în acest ținut poartă data de 4 octombrie 1440. Este menționat satul Lucăcești „pe Tazlăul Sărat, în dreptul păcurii". [22].

În anul 1641 *Pietro Deodato* descria bogăția în sare a tîrgului Trotuș. Din ocne se scotea foarte multă sare care era transportată „în tot cuprinsul Moldovei, în Rusia, în Turcia și în alte țări". În continuare călătorul străin face și o descriere a modului de exploatare a acestei imense bogății care aparținea, în totalitate, domniei [23].

La începutul secolului al XVIII-lea Dimitrie Cantemir descria astfel bogăția în sare a ținutului Bacău : „În tot ținutul Bacăului, nu departe de Trotuș, sînt zăcăminte de sare foarte mari, numite de locuitori *ocne*. Acolo nu este nevoie de nici o operație de curățire a sării ; dacă dai la o parte pămîntul unul sau doi coți [24] adîncime, găsești o sare foarte curată, străvezie ca un cristal sau ca porfirul, neavînd într-însa nici un fel de părticele de pămînt. Și aceste ocne nu se sfîrșesc niciodată, deși zilnic lucrează săpînd la golirea lor mai multe sute de oameni". [25].

La începutul secolului al XIX-lea Moldova exporta anual circa 8 milioane ocale de sare provenite din ținutul Bacău (o ocă era egală cu 1,283 kg.). Din această cantitate, 3 milioane ocale erau destinate Imperiului Otoman, iar celelalte 5 milioane Rusiei și Austriei [26].

Dintr-un document ce poartă data de 24 mai 1819 constatăm că în acel an numai în orașul Bacău s-au cărat și depozitat 1.551.702 ocale de sare (circa 2.000 de tone) [27].

În ce privește exploatarea păcurii, un document din anul 1849 amintește existența în ocolul Tazlăul de Sus, ținutul Bacău, a unui număr de 465 gropi de păcură. Dintre acestea, 360 erau la Moinești, 70 la Lucăcești, 15 la Stănești, 10 la Solonț și 10 la Cîmpeni [28].

5. COMERȚUL

Intensificarea producției de mărfuri destinată pieții interne și externe, îndeosebi în ultima fază a orînduirii feudale, a făcut ca numărul negustorilor de tot felul să crească tot mai mult. Avem în vedere numai

22 *D.R.H.*, A — Moldova, vol. I, Ed. Acad. R.S.R., București, 1975, p. 294.
23 *Călători străini* (...), vol. V, Editura științifică, București, 1973, p. 248-249.
24 Un cot era egal cu circa 0.65 metri.
25 D. Cantemir, *op. cit.*, p. 103.
26 Andrei Otetea, *Pătrunderea comerțului românesc în circuitul internațional*, Ed. Acad. R.S.R., Buc., 1977, p. 60.
27 I. Murariu, *Unii factori care au frînat dezvoltarea comerțului intern al Moldovei la sfîrșitul sec. al XVIII-lea și în primele decenii ale sec. al XIX-lea*, în „Carpica", Bacău, 1980, p. 239.
28 Idem, *Unele aspecte privind industria* (...), p. 265.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

negustorii propriu-ziși, nu și pe țăranii sau meșteșugarii care de multe ori își vindeau singuri produsele către consumatori.

Catagrafia din anul 1774 a înregistrat și în ținutul Bacău numeroși locuitori cu ocupații de negustori : cupeți, bacali, brașoveni, telali etc. Această situație se regăsește și în catagrafiile din prima jumătate a secolului al XIX-lea, dar pînă în prezent nici un cercetător nu a încercat să stabilească *pe această cale,* numărul total al negustorilor. Această muncă — foarte migăloasă, desigur — ar fi din plin răsplătită prin obținerea unor concluzii neașteptate. Căci comerțul nu era practicat numai de negustorii *patentari,* adică autorizați, de care se ocupă cercetătorii, ci și de acești negustorași care, ocupîndu-se și cu agricultura, erau înregistrați de obicei în categoria *birnicilor,* laolaltă cu țăranii.

Avem o situație mai clară asupra negustorilor propriu-ziși din orașe și tîrguri. Astfel, în cele cîteva tîrguri ale ținutului Bacău existau, în total, 32 negustori în anul 1774, 70 în 1820 și 212 în 1831 (vezi *anexa nr. 4).*

La sfîrșitul veacului al XVIII-lea, odată cu înființarea în Moldova — ca și în Țara Românească, de altfel — a unor Consulate, au apărut și *negustorii sudiți.* Aceștia erau fie străini, fie chiar pămînteni. Cerînd și primind protecția unei țări străine, ei nu mai erau supuși legilor Moldovei, deci nu mai plăteau dări Vistieriei, ca negustorii pămînteni, numiți *raele.* Din această cauză, pe de o parte Vistieria țării era păgubită, iar, pe de altă parte, între negustorii pămînteni, contribuabili, și negustorii sudiți, privilegiați din punct de vedere fiscal și juridic, era o dușmănie continuă. Precizăm că între sudiți se găseau și unii meșteșugari.

În anul 1824/1825 în ținutul Bacău existau 57 sudiți, dintre care 38 austrieci, 11 ruși, 4 francezi și 4 prusaci (vezi *anexa nr. 8).* Cîțiva ani mai tîrziu, în 1832, în același ținut au fost înregistrați 155 sudiți — deci de aproape trei ori mai mulți. Majoritatea — în număr de 114 — erau supuși ai Austriei ; ceilalți se supuneau consulatelor Franței, Prusiei, Rusiei și Angliei (vezi *anexa nr. 12).*

Tot în anul 1832 numărul negustorilor patentari în cele patru tîrguri ale ținutului Bacău se ridica la 207. Majoritatea — 133 — erau de *starea a III-a,* adică negustori mici, cu capitaluri neînsemnate. Numai trei erau considerați negustori mari (vezi *anexa nr. 13).*

Numărul dughenelor constituie încă un indiciu asupra volumului schimburilor de mărfuri. În anul 1830, în aceleași tîrguri au fost înregistrate 336 dughene, grupate pe trei *stări,* în funcție de valoarea mărfurilor vîndute (vezi *anexa nr. 10).*

Nu putem analiza activitatea de comerț pe teritoriul ținutului Bacău în această perioadă fără a aminti că o mare cantitate de mărfuri se vindea cu ocazia *iarmaroacelor* și a *tîrgurilor săptămînale.* Pentru a-și valorifica la fața locului băuturile, animalele, produsele animale și cerealele, în jurul anului 1800 numeroși boieri și mănăstiri au cerut și au obținut de la domni dreptul de a organiza iarmaroace pe propriile moșii. În plus, stăpînii moșiilor cu drept de iarmaroc încasau și o dare, numită *mortasipie,* de la vînzătorii și cumpărătorii de vite mari. În ținutul Bacău

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

au fost înființate iarmaroace la Blăgești în 1814, Fîntînele în 1816, Căiuți în 1818 și Rădiana în 1819 [29]. Nu s-au păstrat date statistice cu privire la valoarea schimburilor efectuate în iarmaroace, și nici în tîrgurile săptămînale, organizate pentru aprovizionarea curentă a orășenilor cu diferite mărfuri alimentare.

IV. Situația socială

1. CLASE ȘI CATEGORII SOCIALE

În toată perioada la care ne referim clasa socială cea mai numeroasă a constituit-o *țărănimea*. Unii țărani erau *răzeși*, adică liberi, în timp ce alții erau dependenți de boierul pe a cărui moșie locuiau.

Pentru feudalismul dezvoltat nu cunoaștem raportul numeric dintre cele două categorii de țărani. În schimb, pentru perioada tîrzie a feudalismului aspectul acesta este destul de bine cunosout. În anul 1774, din cele aproape 100 de sate ale ținutului Bacău, 37 erau răzețești [30]. La începutul secolului al XIX-lea s-a menținut cam aceeași proporție : 44 sate răzețești în 1803 [31] și 34 în 1816 [32] (plus cîteva sate mixte, adică stăpînite și de boieri, și de răzeși).

În perioada de destrămare a orînduirii feudale mica gospodărie țărănească a fost atrasă în circuitul pieții interne și chiar externe.

Boierimea, clasa conducătoare a societății feudale, a cunoscut și ea adînci prefaceri. Treptat-treptat, pe lîngă boierimea veche, conservatoare, s-a format o boierime nouă, cu ranguri cumpărate, care se asemăna, ca preocupări, mai mult cu burghezia decît cu boierimea propriu-zisă. Acești boieri proveneau dintre negustori, ingineri hotarnici, medici, spițeri, stăpîni de manufacturi, dregători etc. Ei își cumpăraseră de la domni rangurile boierești respective pentru a beneficia de privilegiile boierimii dar, de fapt, aveau preocupări burgheze, cum ar fi comerțul. Această boierime nouă, cu ideologia ei proprie, a fost pe larg analizată în cîteva volume și studii de către cunoscutul profesor universitar și istoric ieșean Gheorghe Platon [33].

---

29 Idem, *Iarmaroace și tîrguri săptămînale în Moldova (1774—1832)*, în „Hierasus", Muzeul județean de istorie Botoșani, Anuar '81, anexa nr. 2. Amploarea comerțului din feudalism pe teritoriul ținutului Bacău rezultă și din numeroasele tezaure monetare descoperite în ultimul timp (vezi nota nr. 1).

30 *Moldova în epoca feudalizmului*, vol. VII, partea II, Editura Știința, Chișinău, 1975, p. 289-356.

31 Th. Codrescu, *Uricariul*, vol. VII, Iași, 1886, Tipografia Buciumului Român, p. 288-298.

32 Corneliu Istrati, *Condica Vistieriei Moldovei din anul 1816*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie A. D. Xenopol" din Iași (supliment). Ed. Acad. R.S.R., Iași, 1979, p. 23-29.

33 Gheorghe Platon, *Geneza revoluției române de la 1848. Introducere în istoria modernă a României*, Editura Junimea, 1980 ; Idem, *Domeniul feudal din Moldova în preajma revoluției de la 1848*, Editura Junimea, Iași, 1973 ; Idem, *Rădăcinile istorice ale revoluției române de la 1848*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie A. D. Xenopol" din Iași, XI, 1974 ; etc.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În ce privește numărul boierilor din ținutul Bacău trebuie să spunem că acesta nu ne este prea bine cunoscut. Știm, de pildă, că în anul 1832 în cele patru tîrguri ale ținutului Bacău (adică Bacău, Moinești, Tg. Ocna și Căiuți) locuiau 52 familii boierești [34].

Clerul trebuie să fi fost destul de numeros. Catagrafiile fiscale au înregistrat mai în fiecare sat cîte doi sau mai mulți preoți, diaconi și dascăli. A deveni preot era pe atunci dorința multor tineri proveniți din familii modeste. Aceasta deoarece clerul, pe lîngă alte avantaje, era scutit de orice dări. În anul 1832 în tîrgurile ținutului Bacău locuiau 7 călugări și 87 preoți și diaconi, dintre care în Tg. Ocna erau 60 [35]. În 1845 numărul clericilor din aceste așezări socotite urbane se ridica la 89 [36].

Meșteșugarii, al căror număr a crescut continuu, își aveau atelierele fie la orașe, fie la sate sau pe lîngă curțile boierești. După starea materială, ei erau împărțiți în trei *trepte* — cei din treapta a III-a fiind socotiți săraci. Aceștia erau, de fapt, și cei mai numeroși.

Odată cu dezvoltarea economiei de schimb s-a produs specializarea unor sate întregi într-un anume meșteșug (vezi *anexa nr. 7).* Firește, meșteșugarii din astfel de sate erau în același timp și agricultori, după cum îi găsim înregistrați în catagrafii.

Pînă la mijlocul secolului al XIX-lea pe teritoriul ținutului Bacău nu au existat manufacturi propriu-zise. Chiar și acele „fabrici" menționate în documente nu erau altceva decît niște ateliere mai mari. De exemplu, în anul 1832 în orașele și tîrgurile ținutului funcționau două ateliere de lumînări, 7 velnițe, 20 fierării, 11 mori și 8 fierăstraie (vezi *anexa nr. 14).* Stăpînii acestor ateliere erau niște meșteșugari înstăriți.

Negustorii formau o altă categorie socială. Numărul lor a crescut ca urmare a intensificării schimburilor interne și externe, acestea din urmă îndeosebi după anul 1829. Între anii 1774 și 1831 numărul negustorilor din tîrgurile ținutului Bacău a crescut de aproape 7 ori. Ca și în cazul meșterilor, se observă și la negustori tendința de *specializare* într-un anumit domeniu. De la o perioadă la alta statisticile ne prezintă o diversificare tot mai mare a activităților negustorești.

Mulți negustori bogați și-au cumpărat ranguri boierești, dar au rămas cu ideologia lor proprie, opusă ideologiei marii boierimi cu tendințe conservatoare. Negustorii s-au alăturat acelor forțe care s-au pronunțat pentru abolirea relațiilor vechi, feudale, pentru unitate politică și independență.

Catagrafiile epocii analizate, precum și alte izvoare istorice, ne prezintă încă vreo cîteva categorii sociale : *slujitori ai Ocîrmuirii, lucrători în ocne, robi țigani* etc.

---

34 Arh. St. Iași, fond *Vistierie,* Tr. 644, op. 708, dosar 107.

35 *Ibidem.*

36 Gh. Platon, *Populația orașului moldovenesc la mijlocul sec. al XIX-lea,* în „Carpica", Bacău, 1970, anexa 13.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

2. FRĂMÎNTĂRI SOCIALE

Obligațiile de dijmă și clacă ale țăranilor dependenți precum și birul către Vistierie au generat și în satele ținutului Bacău o serie de nemulțumiri și răzvrătiri locale. Dar documente din care să rezulte răscoale de mare amploare nu cunoaștem.

Știm însă cîteva lucruri în legătură cu lupta pentru o viață mai bună a lucratorilor de la salina Tg. Ocna. Astfel, la 11 martie 1838 Vistieria era rugată să poruncească Isprăvniciei ținutului Bacău de a lua măsuri împotriva lucrătorilor nesupuși [37]. O lună mai tîrziu, la 5 aprilie 1838 administrația salinei trimitea o adresă Isprăvniciei de Bacău arătîndu-i că mulți lucrători „sînt foarte îndărătnici" și că „nu merg să taie sare, ci cu felurimi de închipuire lipsesc de la lucru în cele mai multe zile, păgubind pe Cămară (...) [38].

Potolită pentru un timp, răzvrătirea șavgăilor a reizbucnit în vara anului 1843. Printr-un raport din 24 iunie a acelui an Cămara ocnelor anunța Vistieria că „șavgăii tăietori de sare de-a pururea și cu necontenire s-au arătat nesupuși" și că vreo 70-80 dintre ei l-au bătut pe birău, luîndu-i cu forța și 1.700 lei, pe motiv că au nevoie de bani să meargă la Vodă în Iași spre a-l ruga să le facă dreptate [39].

Pînă la urmă, șavgăii nesupuși au fost surghiuniți de către Ocîrmuire. La 19 februarie 1844 șavgăii au înaintat Vistieriei o jalbă prin care cereau să li se permită a se apropia cu domiciliul de Tg. Ocna și a se așeza în satele Filipești, Bogdănești și Onești [40]. Dar la 23 martie 1844 Cămara ocnelor ruga Vistieria să nu permită stabilirea în aceste sate a șavgăilor surghiuniți [41].

Grevele tăietorilor de sare de la salina Tg. Ocna din anii 1838 și 1843 trebuiesc socotite între cele mai vechi greve muncitorești din Europa.

V. Evenimente politice și militare

Teritoriul fostului ținut Bacău a fost martorul unor importante evenimente din istoria poporului român.

Alexandru cel Bun (1400—1432) manifestînd o mare toleranță religioasă, a primit în Moldova numeroși *husiți*, a căror luptă de pînă atunci, religioasă în aparență, fusese de fapt o luptă de eliberare socială și națională a cehilor. Comandantul husiților primiți în Moldova, un anume *Iacob*, s-a stabilit cu domiciliul în orașul Bacău [42].

37 *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste în România (1821—1878)*, Ed. politică, București, 1971, p. 169.
38 *Ibidem*, p. 170-171.
39 *Documente privitoare la istoria economică a României. Orașe și tîrguri, 1776—1861*, Moldova, seria A, vol. II, Direcția Generală a Arhivelor Statului din R.P.R., București, 1960, p. 276-279.
40 *Ibidem*, p. 286-287.
41 *Ibidem*, p. 288.
42 Ștefan S. Gorovei, *Mușatinii*, Editura Albatros, București, 1976, p. 47.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În toamna anului 1467 armata lui *Matei Corvin,* regele Ungariei, a pătruns din Transilvania în sudul Moldovei și și-a început înaintarea spre nordul acestei țări, unde avea să fie zdrobită de oastea lui Ștefan cel Mare. În drumul său spre Suceava, Matei Corvin a ocupat vremelnic tîrgurile Trotuș, Bacău și Roman. „Și trecîndu muntele (oastea lui Matei Corvin — n n., I. M.) au trecut la Totruș, noiembrie 19. De acolo luund drumul, au sosit la Roman, noiembrie 29, și acolo s-au odihnitu pînă a șaptea zi, prădînd și jecuind" — ne informează cronicarul Grigore Ureche [43].

În anul 1653 tronul lui Vasile Lupu era rîvnit de logofătul Gheorghe Ștefan, care se bucura de sprijinul Transilvaniei și al Țării Românești. La *Valea Seacă,* lîngă Faraoani, oastea de orheieni a lui Vasile Vodă a fost înfrîntă de aceea a pretendentului Gheorghe Ștefan. Din Letopisețul lui Miron Costin aflăm că „Ștefan Vodă de la Răcăciuni s-a mutat la Bacău (...). Și acolea i-au venit și agiutoriul și de la Racoții, cneadzul Ardealului, 1.000 de oameni cu Boroș Ianoș" [44].

Regele *Stanislaw Leszczynski,* care între anii 1704—1709 domnise în Polonia cu sprijinul lui *Carol al XII-lea* al Suediei, a încercat în anul 1713 să-și redobîndească tronul cu ajutorul turcilor și tătarilor. În drum spre Polonia a ajuns în orașul Bacău, unde armata sa a fost înfrîntă de moldoveni. Un cronicar anonim ne informează că regele „a văzut cum ofițerii și soldații săi erau tîrîți goi și bătuți de moldoveni înaintea ochilor săi (...)" [45].

În anul 1717, în timpul unui război austro-turc, o oaste de austrieci a pătruns în sudul Moldovei. Împotriva acesteia, domnul Mihai Racoviță i-a chemat pe tătari. Dar tătarii, în loc să-i izgonească pe austriecii din zona mănăstirii Cașin, au prădat cumplit ținuturile Bacău, Neamț și Suceava, luînd în robie vreo 40.000 de moldoveni, după cum ne informează un alt cronicar anonim [46].

Două decenii mai tîrziu, în anul 1737, în timpul unui război ruso-austro-turc, o mică oaste de 500 austrieci a pătruns din Transilvania pe teritoriul ținutului Bacău. Acești austrieci au fost înfrînți de oastea lui Grigore al II-lea Ghica în lupta de la *Comănești,* ținutul Bacău. „De merat lucru este cum au dat Dumnădzău o spaimă nemților, cît n-au putut să sté la războiu" — scria cronicarul Ion Neculce [47].

---

43 Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei,* Editura Minerva, București, 1978, p. 40.

44 Miron Costin, *Opere,* vol. I, ediție critică îngrijită de P. P. Panaitescu, Editura pentru literatură București, 1965, p. 153-154.

45 *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695—1754,* ediție îngrijită de Nestor Camariano și Ariadna Camariano-Cioran, Ed. Acad. R.S.R., București, 1965, p. 165.

46 *Cronica anonimă a Moldovei, 1661—1729,* Ed. Acad. R.S.R., București, 1975, p. 186.

47 Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei,* Editura Minerva, București, 1975, p. 311-312; vezi și *Cronica Ghiculeștilor (...),* p. 399 și 401.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și mai ales în prima jumătate a secolului următor masele populare din ținutul Bacău, ca și cele din tot spațiul geografic locuit de români, au luptat pentru progres economic și social, pentru dezvoltarea unei culturi naționale, pentru unitate politică și neatîrnare.

VI. Dezvoltarea culturii

În timpul feudalismului dezvoltat, precum și în perioada de trecere spre capitalism, în ținutul Bacău s-a dezvoltat și cultura. În orașul Bacău exista o frumoasă curte domnească construită, probabil, în prima jumătate a veacului al XV-lea. Domnul Roman al II-lea a redactat aici, la 4 august 1447, cunoscutul privilegiu comercial acordat negustorilor brașoveni [48]. Tot în Bacău a redactat și Ștefan cel Mare două documente : la 13 septembrie 1457 și la 15 mai 1462 [49].

Ștefan cel Mare a construit o frumoasă biserică la Bacău (1490—1491) și alta la Borzești (1493—1494). Alte biserici și mănăstiri vechi, considerate monumente istorice, se află în Rădeana (1628), Cașin (1655), Răchitoasa (1697) și Tg. Ocna (1763) ; (vezi *anexa nr. 18).*

Nu cunoaștem să fi funcționat școli particulare în orașul Bacău pînă la începutul epocii moderne. Știm însă că la 23 iulie 1823 domnul Ioan Sandu Sturza a dat un hrisov prin care hotăra ca o parte din veniturile tîrgului Bacău să fie folosită „pentru alcătuirea de o școală obștească a tîrgului, încît se va putea mai încuviințată, spre învățătura copiilor tîrgoveților, fără nici o plată de la sine, pentru ca să se înlesnească, în acest chip, și acei mai săraci întru cîștigare de învățături" [50]. Această școală nu s-a mai înființat, dar încercarea rămîne lăudabilă. Abia în anul 1839 și-a deschis porțile prima școală primară din orașul Bacău [51].

Cea dintîi reprezentație de teatru în orașul de la confluența Bistriței cu Siretul s-a dat la 20 ianuarie 1846, cu o piesă a băcăuanului Vasile Alecsandri [52].

*
* *

CONCLUZII

Izvoarele istorice care ni se păstrează — documentare, narative etc. — ne permit să cunoaștem destul de bine dezvoltarea ținutului Bacău între secolele XV-XIX din toate punctele de vedere.

---

48 *Relațiile internaționale ale României în documente,* Editura politică, București, 1971, p. 105-106.

49 *D.R.H.*, A — Moldova, vol. III, Ed. Acad. R.S.R., București, 1976, p. 97-98 și 147-149.

50 *Documente privitoare la istoria economică a României* (...), p. 95.

51 *Bacău. Monografie,* Editura sport-turism, București, 1980, p. 187.

52 T. T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova,* Editura Minerva, București, 1975, p. 272-275.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Pe baza acestor izvoare am ajuns la concluzia că creşterea animalelor şi cultivarea plantelor au fost ocupaţiile de bază ale locuitorilor ţinutului. La aceasta a contribuit în mare măsură şi relieful foarte variat al ţinutului : munte în partea de vest şi dealuri în partea de est.

Dacă în feudalismul dezvoltat gospodăriile boiereşti şi ţărăneşti erau organizate pe principiul satisfacerii necesităţilor proprii de subzistenţă, în feudalismul tîrziu, odată cu intensificarea schimburilor interne şi externe, aceste gospodării au fost atrase, într-o măsură mai mare sau mai mică, în orbita economiei de mărfuri, adică a economiei de piaţă. La aceasta au contribuit, într-o măsură, şi iarmaroacele, tot mai multe de la o perioadă la alta.

La oraşe, dar şi în mediul rural, trăiau numeroşi meşteşugari, unii dintre ei fiind organizaţi în *bresle*. Pe măsura adîncirii diviziunii sociale a muncii, aceştia nu numai că s-au desprins treptat de îndeletnicirile agricole, dar s-au specializat în domenii înguste, adică în zeci şi zeci de *branşe*. Rezultatul a fost o creştere a productivităţii muncii, care a dus la o creştere a cantităţii şi calităţii produselor meşteşugăreşti aduse pe piaţă.

Intermediari între producători şi consumatori au fost negustorii. Unii erau organizaţi în *bresle*, conduse de cîte un *staroste* care era ajutat de cîţiva *epitropi*. Numărul negustorilor din ţinutul Bacău — ca şi din toată Moldova — a crescut mult în feudalismul tîrziu, pe măsura lărgirii şi diversificării schimburilor interne şi externe. Dintre marii negustori făceau parte şi mulţi boieri sau mănăstiri, ale căror moşii au fost organizate pe principiul producţiei de mărfuri pentru piaţă.

Boierii noi, care practicau intens comerţul, se asemănau prin ideologie mai mult cu burghezia. Dar burghezia, nefiind încă constituită într-o clasă socială distinctă pînă la mijlocul secolului al XIX-lea, lupta pentru progres social şi economic s-a dat mai ales între boierimea mică şi mijlocie, pe de o parte, şi marea boierime conservatoare, pe de altă parte.

În ce priveşte situaţia demografică, cele mai mari creşteri de populaţie s-au înregistrat — ca şi în întreaga Europă — în veacul al XVIII-lea şi în prima jumătate a veacului al XIX-lea. A crescut populaţia vechilor oraşe şi au apărut oraşe şi tîrguri noi. O mare parte din populaţia urbană era *activă*, ocupîndu-se cu meşteşugurile şi, uneori, chiar cu agricultura şi creşterea animalelor. Deoarece activitatea orăşenilor era mult stînjenită de relaţiile de producţie existente — să nu uităm că multe oraşe şi tîrguri moldoveneşti se aflau în stăpînirea boierilor sau mănăstirilor —, se înţelege că aceştia s-au alăturat acelor forţe sociale care în prima jumătate a secolului al XIX-lea au luptat pentru progres economic şi social, pentru unirea politică a tuturor românilor şi pentru independenţă.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

LA REGION DE BACĂU AUX XV-e — XIX-e SIÈCLES

Résumé

En se servant d'un grand nombre de documents et d'autres sources d'information, l'auteur analyse les aspects suivants de l'histoire de la région de Bacău dans l'intervalle de temps mentionné division administrative ; augmentation de la population ; développement économique (l'agriculture, l'élevage du bétail, les professions, l'exploitation des richesses du sous-sol, le commerce) ; situation sociale (classes et catégories sociales, troubles sociaux) ; événements politiques et militaires ; développement de la culture.

L'étude finit par quelques conclusions et un nombre de 18 tableaux statistiques concernant le développement économico-social et démographique de la région de Bacău dans l'époque analysée.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA COBÎLEI DE PE SIRETUL MIJLOCIU (Sec. XV-XIX) *

de Gheorghe BURLACU

Importanta problemă a formațiunilor teritoriale prestatale din Moldova se află expusă în unele lucrări de sinteză istorică sau studii speciale ale unor istorici din trecut, fiind și o problemă constantă de cercetare a altora din zilele noastre. Nu lipsesc nici studiile sociologice în această direcție.

Pe cuprinsul spațiului est-carpatic, înainte de constituirea statului românesc de sine-stătător al Moldovei, unii istorici menționează formațiuni prestatale, printre care și aceea a Cobîlei [1].

Toponimul și originea istorică a Cobîlelor au fost reluate, nu demult, de Alexandru I. Gonța [2], fapt asupra căruia nu mai revenim.

În dorința de a contribui la cunoașterea și conturarea Cobîlei din zona mijlocie a Siretului abordăm prezentul studiu.

Iapa, căci aceasta înseamnă Cobîla, este un cuvînt care a preocupat pe unii filologi și istorici [3], bănuind că trebuie să fi reprezentat un teritoriu important, de vreme ce s-a menținut peste veacuri.

---

* Acest studiu, care va apare în mai multe părți în publicația noastră, sub forma unei sinteze a fost prezentat la sesiunea științifică „Noi valori din patrimoniul cultural național", ținută la Muzeul Județean de Istorie și Artă Bacău, în ziua de 21.XI.1979 ; de asemenea, posedăm și cinci volume manuscrise ale lucrării, în extenso.

1 N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. III, Ctitorii, București, 1937, p. 208, 207 ; C. Cihodaru, *Constituirea statului feudal moldovenesc și lupta pentru realizarea independenței lui*, în „Studii și cercetări științifice", Istorie, an. XI, fasc. 1, 1960, p. 67 ; Dan Gh. Teodor, *Un cnezat românesc la est de Carpați în veacurile IX-XI e.n.*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie („A. D. Xenopol")", se va cita : AIIAI, XX, Iași, 1983, p. 81-87.

2 Al. I. Gonța, *Rolul cancelariei moldovenești în slavizarea numelor de locuri în secolul XIV-XVI (originea istorică a Cobîlelor)*, în AIIAI, XIV, 1977, p. 261, 275.

3 Emil Petrovici, *Adjective posesive slave în j — ca toponimice în R.P.R.*, în „Studii și cercetări lingvistice", IV (1953), p. 68-69 ; Iorgu Iordan, *Toponimie românească*, Edit. Academiei R.P.R., 1963, p. 506 ; Ion Bogdan, *Documentele lui Ștefan*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Se mai pot menţiona şi alte înţelesuri ale acestui cuvînt[4].

Cum era şi firesc, înaintaşii noştri au denumit şi unele pîraie, locuri şi sate cu aceste cuvinte. Aşa s-a ajuns pînă ce o întreagă zonă, şi apoi mai multe, să se numească „Iapa", „ Cobîla", sau „Cobîle".

Documentele moldoveneşti din secolele al XV-lea şi al XVII-lea, menţionează Cobîla de pe cursul mijlociu al rîului Bîrlad, care cuprindea zona de la gura pîraielor Horăiata, Smila, Strajnic, Idrici, Banca şi Jeravăţ cu mai multe sate[5].

O altă Cobîlă este cea din fostul ţinut Neamţ, amintită într-un document fals cu data de 11 iulie 1428, în care se menţionau şi „...două biserici la Cobîle...", închinate Mănăstirii de la Piatra lui Crăciun[6]. Falsul plăsmuit, probabil, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, de călugării Mănăstirii Bistriţa, avea în vedere o situaţie preexistentă la facerea documentului. Era vorba de o realitate străveche, două sate, Calu şi Iapa, ale căror biserici, în cancelaria moldovenească, au fost menţionate sub forma de plural. Este prima şi ultima menţiune a acesteia. Ca delimitare geografică, aproximativă, cuprindea teritoriul dintre pîrîul Nichid — la sud, rîul Bistriţa — la est, braniştea Mănăstirii Bistriţa, — la nord şi pîrîul Tarcău — la vest.

În fostul ţinut Dorohoi a existat un sat cunoscut mai întîi sub numele de „...unde a fost casa lui Stan Babiş...", iar la 2 octombrie 1467, i s-a spus Cobîlia de Sus, pentru a-l deosebi de Cobîlia de Jos, de unde era noul lui stăpîn Luca Cautiş, fiul lui Ivan Cautiş de la Cobîla din părţile Bacăului[7]. Mai tîrziu satul s-a numit Cobîla, era aşezat pe pîrîul Cobîla şi avea puncte comune de hotar cu o parte din satul Şendriceni[8]. Prin ultima modificare administrativă (1968), acesta din urmă a înglobat şi satul Cobîla.

În fostul ţinut Soroca, la 8 februarie 1456, este menţionat un sat Cobîla al protopopului Ioil şi al fiului său Giurgea, grămătic, aşezat pe

---

cel Mare, vol. II, Bucureşti, 1913, p. 36 ; Gh. Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, vol. IX, Iaşi, 1915, p. II-XIV ; M. Costăchescu, *Documente moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, vol. I, Iaşi, 1931 (se va cita DMIŞM, I), p. 105-106, 273, 400, 490-491 ; *Ibidem*, vol. II, Iaşi, 1932 (se va cita DMIŞM, II), p. 74-76 ; idem, *Documente moldoveneşti de la Ştefăniţă voievod (1517—1527)*, Iaşi, 1934 (se va cita DMŞ), p. 337-341 ; N. Iorga, *op. cit.*, p. 208, 207.

4 Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 506 ; I. Aurel Candrea, Gh. Adamescu, *Dicţionarul ilustrat „Cartea Românească"*, Bucureşti, 1931, sub voce.

5 C. Cihodaru, I. Caproşu şi L. Şimanschi, *Documenta Romaniae Historica*, A, Moldova, Bucureşti, 1975, vol. I (se va cita DRH, A, I), nr. 37. 154, 155 ; *Documente privind istoria României*, A, Moldova, veac XVI, vol. I, Bucureşti, 1953, (se va cita DIR, A, veac XVI, vol. I), nr. 253, 71 ; *ibidem*, vol. II, Bucureşti, 1951, nr. 11 ; C. Cihodaru, I. Caproşu şi N. Ciocan, *Documenta Romaniae Historica*, A, Moldova, vol. III, (se va cita DRH, A, III), Bucureşti 1980, nr. 21, 186, 56 ; *DIR*, A, veac XVII, vol. II, Bucureşti, 1953, nr. 106, 19 ; Al. I. Gonţa, *op. cit.*, p. 269.

6 *DRH*, A, I, nr. VI (documente false).

7 Leon Şimanschi, Georgeta Ignat şi Dumitru Agache, *Documenta Romaniae Historica*, A, Moldova, vol. II, Bucureşti, 1976, (se va cita DRH, A, II), nr. 149 ; Al. I. Gonţa, *op. cit.*, p. 270-271.

8 *DIR*, A, veac XVII, vol. IV, Bucureşti, 1956, nr. 626.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

valea lui Negrea, unde acesta stăpînea mai multe sate [9]. Vornicul Negrea mai stăpînea însă și satul Gîdinți, de la Cobîla, de pe Siretul mijlociu [10] și, probabil că el a stăpînit și satul protopopului Ioil. Apoi satul ajunge în stăpînirea lui Cozma uşerul, stăpîn într-un alt sat din Cobîla, de prin părțile Bacăului, la Călinești [11].

Ca și în cazul satului Cobîla din fostul ținut Dorohoi, cei doi stăpîni, Negrea vornicul și Cozma uşerul, au adus cu ei și denumirea regiunii de unde erau veniți ei. Astfel, satul s-a numit Cobîlia, Cobîlea, Cobîlea Veche, un altul Cobîlnea Nouă. Astăzi există doar un singur sat Cobîlnea [12].

Cobîlea, un pîriu, era amintit la 4 mai 1436 ca afluent al Iechilului, pe teritoriul comunei Cobîlca, raionul Strășeni, R.S.S. Moldovenească. Un pîriu, Cobîlcina, și un sat pe Nistru, tot Cobîlcina, sînt menționate încă de la 14 ianuarie 1447. În zilele noastre satul se numește Vasiliuți și este centrul administrativ al comunei cu același nume [13].

Pe teritoriul țării noastre mai sînt și alte localități unde întîlnim toponimul Cobîla [14]. Corespondentul românesc al Cobîlei, Iapa, ca toponim se întîlnește, de asemenea, în mai multe părți ale țării [15].

În județul Bacău, puțin mai la sud de obîrșia pîriului Răcătău, pe partea stîngă a fost satul Iapa, așezat de o parte și de alta a pîriului cu același nume, în apropierea dealului Iapa [16]. Satul nu mai există astăzi ; locuitorii ,după unele informații, s-ar fi strămutat în localitatea apropiată Bărtășești, din comuna Ungureni.

Cercetătorul Al. Gonța, este de părere că acest sat ar fi fost centrul administrativ al regiunii Cobîla de la Roman-Bacău [17].

---

9 *DRH*, A, II, nr. 56.

10 Al. I. Gonța, *op. cit.*, p. 271-274.

11 *DRH*, A, I, nr. 41 ; *ibidem*, III, nr. 256.

12 Satul a devenit centru administrativ al comunei Cobîlnea, raionul Rezina, R.S.S. Moldovenească *(DRH*, A, II, nr. 56 și indice, p. 473).

13 *DRH*, A, I, nr. 149, 271 și indice, p. 447.

14 Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 506 ; în ținutul Lăpușna se afla, la 1824, o moșie Cobîleni (Aurel V. Sava, *Documente privitoare la Tîrgul și ținutul Lăpușnei*, București, 1937, p. 70) ; în ținutul Cernăuți, la 1732, în satul Mihalcea era menționat dealul Cobîla și podișul Cobîlei (Teodor Bălan, *Documente Bucovinene*, vol. IV, 1720—1745, Cernăuți, 1938, p. 111).

15 Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 54, 329 și n. 3, unde autorul enumeră peste 41 de toponime din diferite părți ale țării ; o vale Iapa, la Săcătura (com. Poduri, jud. Bacău, DRH, A, II, nr. 234) ; o moșie Iapa, la 15 noiembrie 1755, în ținutul Bacău (Dumitru Zaharia, Emilia Chiriacescu, Corneliu Cărămidaru, *Colecția de documente de la Arhivele Statului Bacău*, inventare arhivistice, 7, București, 1976, nr. 187, p. 60, în continuare se va cita Documente Arh. St. Bacău).

16 Ortensia Racoviță. *Dicționar geografic al județului Bacău*, București, 1895, p. 320 ; Harta Marelui stat major al armatei, ridicare pe teren în anii 1894 și 1895, sc. 1 : 100.000, pl. Bacău ; (se va cita Harta MSm,) ; cercetări de teren din anii 1981—1983. M. Costăchescu înțelegînd sinonimia celor doi termeni cobîlă = iapă face două referiri la acest sat Iapa, atunci cînd comentează documentul din 2 august 1414 *(DMISM*, I, p. 105) și cel din 10 martie 1522 *(DMȘ*, p. 337).

17 Al. I. Gonța, *op. cit.*, p. 266 ; autorul ia drept reale referirile de mai sus ale lui M. Costăchescu, privind localitatea Iapa, atunci, în com. Botești, jud. Bacău, și își justifică opinia că acest sat nu apare niciodată dăruit de domni, fiindcă era *„de ocol și deci proprietate domnească"* ; și că acesta era *„centru indicator al unei*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Tot pe partea stîngă a pîriului Răcătău, la cîțiva kilometri, la nord de satul Horgești, a fost un alt sat Iapa, atestat documentar la 1790 [18]. Locuitorii, după tradiție, ar fi fost din satul Horgești.

În afara arealului cercetat, mai există și alte denumiri Iapa sau Calu, care nu au fost luate în considerație în studiul nostru, depășind limitele propuse.

*
* *

La baza prezentului studiu stau informațiile documentare edite, și mai ales cele inedite, în legătură cu această problemă. Cercetări arheologice, corespunzătoare acestei epoci istorice în zona implicată, s-au făcut puține. În două localități s-au făcut cercetări vizînd alte scopuri și numai „accidental" s-au depistat o locuire sporadică din veacurile XIV-XV și un mare cimitir feudal, din secolele XVI-XVII [19]. Sumare cercetări de suprafață s-au făcut în alte localități [20]. Descoperirea unui important tezaur în satul Prăjești [21] (comuna Traian, județul Bacău), are o

---

regiuni". Din cercetările noastre rezultă că modestul sat Iapa ia ființă abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea *(Statistica din România, 1876,* lucrare nepaginată ; Ortensia Racoviță, *op. cit.,* p. 320), iar denumirile de Calu, Iapa, periferite regiunei Cobîlei de prin părțile Bacăului, sînt numai fenomene reflexe sau de rezonanță ale unei realități istorice învecinate.

18 Hora von Otzellowitz, *Brouillon oder Original-Aufnahme der fünf Moldauischen Districten, nämlich des Sutschawer, Roman, Niamtz, Bakeu, und Puttnaer Bezirkes...,* 1 : 28.000, Viena, 1790, pl. 76.

19 La Gîdinți (sat, com. Sagna, jud. Neamț) în apropierea municipiului Roman, pe valea Siretului, s-a cercetat de către arheologul Lucian Chițescu, Cetatea Nouă de la Gîdinți, construită în întregime de către Ștefan cel Mare *(Cetatea Nouă de la Roman, în lumina cercetărilor arheologice,* în „Sesiunea de comunicări științifice a Muzeelor de istorie", decembrie, 1964, vol. II, București, 1974, p. 232-245 ; idem, *Cu privire la tehnica de construcție a Cetății Noi de lîngă Roman,* în „SCIV", 18, 1967, 4, p. 661-669 ; idem, *Principalele rezultate istorice ale cercetărilor arheologice din Cetatea medievală de la Gîdinți (r. Roman),* în „SCIV", 17, 1966, n, p. 405-413). Cu această ocazie nu s-au semnalat urme de locuire din veacurile anterioare. În a doua localitate unde se mai fac săpături sistematice, la Brad, (com. Negri, jud. Bacău), cercetătorul V. Ursachi a depistat pe lîngă altele, două locuințe din secolele XIV-XV și un mare cimitir (peste 600 de morminte) din secolele XVI-XVII situate pe platoul dealului Stînca, nu departe de biserica satului.

20 Marilena Florescu și Viorel Căpitanu, *Cercetări arheologice de suprafață în județul Bacău,* în „Arheologia Moldovei", VI, București, 1969, p. 215-222 ; asemenea cercetări am întreprins în ultimii ani pe teritoriul satelor : Icușești, Bătrînești, Căutișeni (Iliașești), Prăjești (Nănești), cît și a celor dispărute : Glodeni, La Slava (Bulgari → Șcheia) ș.a.

21 La locul numit Coasta Viei s-au descoperit : patru monede bizantine de aur ((hiperperi), emisiuni între anii 1222—1254 ale împăratului Ioan Vatatzes, două lingouri de argint și 52 monede, tot de argint (dirhemi) emisiuni ale Hoardei de Aur între anii 1280—1296/1297 (Paul Gh. Țarălungă, *Muzeul și grădina botanică Prăjești,* studiu geografic, lucrare pentru obținerea gradului I, în învățămînt, dactilografiat, I.P.C.D., Filiala Iași, 1976, p. 95-96 ; Bucur Mitrea. *Descoperiri recente și mai vechi de monede antice și bizantine în Republica Socialistă România,* în „SCIV", 18, 1967, 1, p. 202 ; Octavian Iliescu, *La monnaie génoise dans les pays roumains aux XIIIe-XVe siècle,* în „Colocviul româno-italian", București, 27-28 martie, 1975, p. 165, 169-170.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

deosebită importanță pentru zona cercetată și subiectul prezentului studiu. Rezultă că aici exista, spre sfîrșitul veacului al XIII-lea, un feudal, un stăpîn al locului, care antrenat în comerțul local și de tranzit, dispunea, pe lîngă altele, și de monedă bizantină, tătărească precum și de cea locală întrebuințată în mod curent în relațiile de schimb. Mai puțin probabilă pare ipoteza îngropării tezaurului de către un deținător, care, fiind în trecere, l-ar fi ascuns surprins de evenimente. Stăpîni ai acestor locuri vor fi fost mai mulți prin aceste părți, fapt care se poate întrevedea și din primele mențiuni documentare despre Cobîla.

Considerînd repertoriul toponimic o istorie nescrisă, ca o bogată arhivă unde se mai păstrează urmele atîtor fapte, întîmplări, evenimente și aspecte sociale, am asociat la izvoarele de mai sus și pe cele consemnate de toponimia din aceste părți.

Dacă ne referim la expresia locativă „la Cobîla" sau „pe Cobîla" aceasta a fost și mai este interpretată de mulți istorici drept un toponim care desemna o numită zonă istorică, fără a se da explicații mai ample. Desigur că așa apare la primele mențiuni documentare „Cobîla", ca un sistem de referire toponimic, introdus de cancelaria moldovenească pentru a localiza un sat sau moșie. Dar decodificînd termenul am ajuns la concluzia că reprezintă amintirea social-istorică tîrzie, existentă înaintea constituirii Moldovei ca stat feudal. Aceasta exprima un mare teritoriu, o formațiune teritorială prestatală, probabil un cnezat sau un mic voievodat, din care au făcut parte un număr anumit de sate.

Cercetînd cu atenție documentul din 12 noiembrie 1440 și din 15 aprilie 1522 [22], cît și alte documente, am reușit să identificăm și apoi să localizăm pe teren hidronimul Cobîla. Este vorba de Pîrîul Morii, care se varsă în Siret, pe partea stîngă, la vest de satul Traian, comuna Traian, județul Bacău. De o parte și alta a acestuia au fost multe așezări, dintre care unele foarte vechi. Pe valea pîrîului a existat un vechi drum cu o intensă circulație, care lega așezările și mijlocea circulația pe mari distanțe.

Dintr-o jalbă tîrzie, din 30 septembrie 1826, a răzeșilor din satele Berbinceni și Piticeni, pe de o parte, și Ruși și Negușeni, pe de altă parte, hotarul *„firesc și care din vechime s-au păzit"* a fost *„Zarea Cobîlelor"* [23].

Așadar de la pîrîul Cobîla denumirea s-a extins, a cuprins și văile, zările și satele din aceste părți pînă ce întreaga regiune s-a numit Cobîla.

Pentru regiunile din vecinătatea Cobîlei, locuitorii acesteia erau denumiți cu socionimul *„cobîleni"*.

În apropierea orașului Bacău, între rîurile Bistrița și Siret, a existat un sat Cobîleni [24], ai cărui locuitori, așa cum o dovedesc documentele istorice, erau veniți din Cobîla, de pe partea stîngă a Siretului.

---

22 *DRH*, I, nr. 211 ; M. Costăchescu, op. cit., p. 342.

23 Arh. St. Iași, Documente P, 397/37.

24 Gheorghe Burlacu, *Ocolul domnesc al Bacăului (sec. XV-XVIII)*, II, în „Carpica", XIV, Muzeul județean de istorie și artă Bacău, 1982, p. 178.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

De asemenea, onomastica moldovenească ne oferă date numeroase despre Cobîla. Astfel, acte oficiale emise de cancelarie sau făcute între părți civile sau între acestea și oficialități, menționau pe unii locuitori cu numele de „Cobîleanu", atrăgîndu-ne, în felul acesta, atenția, că ei au fost cîndva locuitori ai Cobîlei. Așa spre exemplu, la 6 august 1618, la o vînzare-cumpărare a unor părți din satul Roșiori, ținutul Cîrligătura, se citează ca martori „Cobîleanul diiac de Rădeni" [25]. În 1692, în satul Jigoreni din ținutul Vaslui, se afla un răzeș Gavril Cobăleanu. La cîțiva ani sînt menționați documentar copiii lui Toader : Andrieș, Ioana și Ilinca, care vînd părți din acest sat [26]. La 5 iulie 1774 în sat mai trăia Ion Cobîlean [27], probabil, un nepot al lui Gavril și fecior, fie al lui Toader, fie al lui Andrieș. Semnificativă ni se pare și mențiunea, la începutul anului 1843, a unor părți de pămînt din satele situate pe interfluviul Siret-Bistrița Cornești, Filipești, Onișcani, Sîrbi, Sohodol, Pădureni, Călugări, care proveneau dintr-un bătrîn numit „Cobăleanu" [28].

Așadar, numele satului Cobîleni, antroponimul Cobîleanu sau altele asemănătoare, cuprind în radicalul lor regiunea de origine a acestor locuitori, care „deștărați" sau „desrădăcinați" din pămîntul strămoșesc s-au stabilit pe alte meleaguri. Fără îndoială denumirile lor constituie prin ele însele un element simplu și adesea ignorat, dar de necontestată semnificație istorică pentru subiectul în discuție.

În legătură cu istoriografia problemei se poate reține că în izvoarele externe Cobîla nu este menționată. Explicația, credem că este aceeași pe care o dă Henri H. Stahl, că, nefiind o formațiune teritorială de margine cum fusese Cîmpulungul, Tigheciul și Vrancea, care să aibă rosturi militare și să stea ca o „strajă a țării" a fost integrată „...în miezul teritorial al statului moldovenesc..., cu atît mai mult cu cît..." și peste acesta „...va fi trecut tăvălugul uniformizator al cuceririi boierești" [29].

Dintre cronicarii noștri, Miron Costin cunoștea bine Cobîla de pe cursul mijlociu al Siretului, ca o regiune în care se afla un pîriu și un drum cu același nume. Descriind drumul pe care l-a apucat detașamentul unguresc în frunte cu Gheorghe Ștefan, la 1 mai 1653, cînd a auzit că Vasile Lupu se întoarce cu ajutoare căzăcești de la ginerele său Timuș Hmielnițchi precizează că *„...au pornitu și elu toată pedestrimea de*

---

25 Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, I/2, Iași, 1907, p. 117-119, 67. Iorgu Iordan citează un asemenea antroponim derivînd de la toponimul cobîla *(Dicționar al numelor de familie românești*, Edit. Științifică și enciclopedică, București, 1983, sub voce).

26 Direcția generală a Arhivelor Statului din R.S.R., *Catalogul documentelor moldovenești*, din Direcția arhivelor centrale, vol. IV, (se va cita CDM, vol...), București, 1970, nr. 1517, p. 339 ; 1829, p. 404 ; 1830, p. 405 ; 1968, p. 434.

27 *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VII, partea I-a, Edit. Știința, Chișinău, 1975, p. 273.

28 Arh. St. București, Documente moldovenești, pach. III/75. Ar fi fost posibil ca limita dinspre vest a Cobîlei să fi cuprins și teritoriul acestor șapte sate, unele de pe partea dreaptă a rîului Siret din preajma Bacăului ; cealaltă explicație, că la originea proprietății ar fi stat un bătrîn cobîleanu, nu ni se pare posibilă, deoarece sînt multe sate și chiar dispersate pe o suprafață destul de întinsă.

29 Henri H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, vol. I, Edit. Academiei R.P.R., 1958, p. 185.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Nemți ce avea, și cu pușcile, pre la codrul Căpotesciloru pren Cobăle, dreptu la potica Oituzului" [30].

La începutul secolului nostru Ion Bogdan, întîlnind de mai multe ori termenul „Cobîla" după ce îl analizează etimologic, îl explică ca fiind „...probabil locurile unde se creșteau herghelille de cai, cu mult mai numeroase în secolul al XV-lea decît astăzi" [31].

Gh. Ghibănescu reia dezbaterea acestui termen și încearcă să explice cum s-a ajuns la această denumire prin evoluția social-istorică a regiunilor propice desvoltării și creșterii cailor [32].

M. Costăchescu abordează problema de pe temeiuri mai bine documentate și, în funcție de mențiunile respective, stabilește chiar limitele acestui ținut al iepelor, poate al cailor sălbătăciți, așa cum era Cozia — ținutul caprelor — și Turia — ținutul bourilor [33].

Nicolae Iorga consideră că, pe timpul migrațiilor, satele noastre își duceau existența în acele „Romanii populare" sau „Romanii rurale", independente, existînd prin ele însele [34]. În timp, acestea au evoluat și s-a ajuns la acele formațiuni populare, prestatale : Cîmpulung, Cîmpul lui Dragoș, Vrancea, Tigheci, Cobîla. Marele istoric pătrunde în complexitatea procesului evolutiv menționînd că în prima jumătate a secolului al XIV-lea, în timp ce în Cîmpul lui Dragoș se interfera o oarecare influență ungurească, peste Siret se impunea *„...grupul de autonomie al Cobîlelor"*, fapt ce s-a manifestat și mai tîrziu, cînd voievozii maramureșeni „descalecă" o nouă țară [35]. Același nucleu teritorial este numit în altă parte „țara Siretului" [36], fiind vorba de fapt de una și aceeași unitate teritorială, Cobîla.

---

30 Miron Costin, *Letopisețul țerei Moldovii*, în M. Kogălniceanu, Letopisițile Țării Moldovii, tom. I, Iași, 1852, p. 305 ; vezi și ediția a doua, tom I, București, 1872, p. 330 ; deoarece în ambele ediții editorul dă din fraza citată aceeași expresie *-pren Cobăle-*, foarte probabil că este o redare fidelă a textului pe care l-a avut ca original și din care reiese clar cele de mai sus. Dacă consultăm însă aceeași operă în alte două ediții critice din ultimii ani găsim : a) în cea a lui Ion Șt. Petre (Edit. Cugetarea — Gergescu Delafras, București, 1943) fraza citată mai sus, puțin modificată, cu expresia *„...pre Cobîla..."* (p. 210) ; la nota respectivă din aceeași pagină explică „Cobîla : poate pîriu în Moldova ; în județele Iași, Vaslui, Tutova, Neamț, Bacău, nu există nici o vale, nici un sat, pîriu, deal cu acest nume ; există în nordul Moldovei, fără legătură cu acesta" ; iar la indicile volumului (p. 296) subliniază din nou „Cobîla poate pîriu prin Moldova". b) în cea a lui P. P. Panaitescu (Edit. pentru literatură, București, 1965, vol. 1, p. 139) găsim fraza citată mai sus cu expresia *„...pre Cobîle,..."*, iar la indice (vol. III, p. 250) explică : Cobîle, pîriu, ținutul Roman. Iată, așadar, cum editori diferiți au interpretat deosebit expresia din fraza citată mai sus.

31 Ion Bogdan, *op. cit.*, vol. I, București, 1913, p. 250 ; *ibidem*, vol. II, p. 36.

32 Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. IX, Iași, 1914, p. I-XIV ; *ibidem*, vol. XIV, Huși, 1925, p. II ; *ibidem*, vol. XII, p. III-VI, XXII, XXIV.

33 M. Costăchescu, *DMIȘM*, I, p. 105-106, 273, 400, 490-491 ; II, p. 74-76 ; idem, DMȘ, p. 337-341.

34 N. Iorga, *Istoria românilor pentru poporul românesc*, ed. a 6-a, Vălenii de Munte, 1926, p. 38.

35 Idem, *Istoria Românilor*, vol. III, Ctitorii, București, 1937, p. 208, 207, 218.

36 Idem, *Istoria românilor prin călători*, Edit. Eminescu, 1981, p. 64.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Rezultă, aşadar, că formaţiunea teritorială în discuţie, situată pe Siretul mijlociu, se conducea după norme proprii şi pe drept poate fi asemuită cu acele „ţări" sau „republici" descrise de Dimitrie Cantemir.

Profesorul Constantin Cihodaru, de asemenea, susţine că la est de Carpaţi au existat mărunte formaţiuni politice prestatale, voievodate: Cîmpulung, Vrancea, Cobîle ş.a. Acestea s-au constituit prin unirea unor formaţiuni mai mici ale unor obşti teritoriale [37].

Cezar Uncescu, învăţător în satul Berbinceni, comuna Secuieni (judeţul Bacău), obţine titlul de învăţător cu grad superior, în 1933, cu o lucrare monografică de 46 de pagini, care abordează aceeaşi problemă, însă într-un cadru restrîns şi cu unele erori [38].

Alexandru I. Gonţa, prin studiul menţionat mai sus, abordează acelaşi subiect, dar mult mai amplu.

Dan Gh. Teodor, într-un studiu recent, menţionează ca posibil existent şi un cnezat al Cobîlei din părţile Bacăului [39].

*
* *

Geografic, arealul studiat aparţine Podişului central moldovenesc, iar ca subunitate de relief, dealurilor de pe partea stîngă a Siretului.

Anterior surprinderilor documentare, probabil că limitele acestei regiuni să fi fost mult mai întinse decît cele cunoscute şi expuse în cele ce urmează .Acestea mergeau tot pe hotare naturale: ape, văi şi culmile dealurilor.

Azi, după documentele ce le cunoaştem, putem contura numai cu aproximaţie limitele regiunii „Cobîla" de pe Siret.

Cobîla a fost situată pe partea stîngă a acestui rîu şi cuprindea teritoriul ce a făcut parte din fostul ţinut Roman, care azi aparţine judeţelor Bacău şi Neamţ. La nord se întindea pînă dincolo de satul Gîdinţi,

---

37 C. Cihodaru, *Constituirea statului feudal moldovenesc şi lupta pentru realizarea independenţii lui*, în „Studii şi cercetări ştiinţifice", Istorie, Iaşi, fasc. I, 1960, p. 67. Distinsul profesor în ultimele studii reia problema realităţilor social-politice din spaţiul est-carpatic în secolele XI-XIV (idem, *Observaţii cu privire la procesul de formare şi de consolidare a statului feudal Moldova în sec. XI-XIV*, în „AIIAI", XVI, 1979, p. 167-186; *ibidem*, II, în „AIIAI", XVII, 1980, p. 117-139).

38 *Regiunea Cobîlelor de la Bacău, monografie istorică după documentele dinainte şi din vremea lui Ştefan cel Mare*, Bacău, 1934. Este primul autor care, sub forma unei mici monografii, adună sumare date despre 21 de sate cuprinse între pîrîul Odob (la nord) şi pîrîul Morii (la sud), socotind că aceasta ar fi regiunea propriu-zisă, dar că ea s-ar „întinde mult la nord" (p. 6); iar la sud „s-ar fi întins pînă la Iapa — com. Boteşti". jud. Bacău (p. 6). Autorul îşi explică denumirea de „Cobîla" peste aceste limite datorită „însemnătăţii acestei regiuni" sau „tradiţiei unor vremuri de privilegii domneşti" (p. 6). Uncescu este de părere că, „creşterea cailor şi negustoria de iepe de prăsilă şi cai, în această regiune, după liniştirea tătarilor,... vor fi luat chiar avînt" (p. 19). Lucrarea este tributară lui Gh. Ghibănescu.

39 Dan Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 81-87.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

pînă la pîrîul Vulpășești [40], ambele, în ținutul Roman, iar azi în comuna Sagna, județul Neamț. Limita sudică depășea pîrîul Cobîla, numit în prezent Pîrîul Morii, cuprindea fostul sat Dumbrăvița și trecea pe culmea dealurilor ce desparte bazinul superior al pîrîului Răcătău de pîrîul Cobîla [41]. În continuare, hotarul trecea mai departe pe zarea dealurilor, la sud de satele Secuieni, Băloșeni, Tisa-Silvestri, Băiceni și Odobești. Toate aceste puncte de reper, pe atunci, făceau parte din Cobîla de pe cursul mijlociu al Siretului, din ținutul Roman [42]. Mai la sud se întindea ținutul Putnei și Tecuci. La est limita Cobîlei mergea de la dealurile domoale ale Vulpășeștilor, pe culmea Arinoasa sau Obcina Obîrșiilor, pînă în dreptul satului Odobești. Spre est se întindeau ținuturile Vaslui și Tutova. La vest limita Cobîlei urma cursul Siretului cu numeroase meandre, de la Roman pînă la sud de Bacău. Peste Siret, pe partea dreaptă, se întindea ținutul Neamț, din care făcea parte „bătrînul Cobîlean", despre care s-a vorbit mai sus, și satul Cobîleni, pe care îl vom lua în considerație, sub raportul numelui și al primilor săi stăpîni.

În limitele de mai sus și după informațiile documentare cunoscute [43], Cobîla cuprindea un teritoriu cu o suprafață aproximativă de 1750 km² [44], cu 39 de sate menționate expres „pe Cobîla" sau „la Cobîle", cu o „davă" dacică și cu o altă cetate medievală, cu mănăstiri și schituri.

Din culmea înaltă a Obcinei Obîrșiilor pornesc pîraie care brăzdează teritoriul în discuție, trecînd printre dealuri domoale, pe ale căror coaste ușor înclinate există terenuri bune pentru agricultură, iar în apropierea văilor s-au format așezări omenești, dintre care unele foarte vechi. Pîraiele Vulpășești, Gîdinți, Izvorului, Poganului, Leorda (Țigăn-

---

40 „...și *Gîdinți la Cobîla*...", un document din 3 iunie 1429 de la Alexandru cel Bun *(DRH,* I, nr. 90). Am inclus și pîrîul Vulpășești (com. Sagna, jud. Neamț) fiindcă era, probabil, hotarul natural dintre satele Gîdinți și Vulpășești, așa cum rezultă și dintr-un document din 2 ianuarie 1623"... Hulpășești supt codru de fagu..., iar „...satul Gîdinți pe Cobîle..." *(DIR,* A, veac XVII, vol. V, București, 1957, nr. 224). Dacă depășea pîrîul, ceea ce nu pare posibil, ajungea, probabil, pînă pe zarea dealurilor spre nord.

41 Satul Dumbrăvița, astăzi dispărut, deși a fost așezat pe partea stîngă a pîrîului Cobîla este arătat ca făcînd parte din regiunea Cobîlei de trei ori : la 6 noiembrie 1491 *(DRH,* A, III, nr. 105 și M. Costăchescu, *Documente de la Ștefan cel Mare,* Iași, 1948, p. 36-44 — se va cita DMȘMb) ; la 17 aprilie 1522 *(DIR,* A, veac XVI, vol. I, București, 1953, nr. 173) ; și la 2 mai 1555 *(DIR,* A, veac XVI, vol. II, nr. 81). Satele din bazinul pîrîului Răcătău, unde se află și satul de mai tîrziu, Iapa, nu sînt menționate la Cobîla (Viforeni, Botești, Ungureni, Horgești ș. a. din jud. Bacău).

42 Este cazul să menționăm aici că în 1913 N. Iorga atrăgea atenția asupra „...caracterului particular pe care-l înfățișează acest Ținut" *(Ostași de la Prut, cu un nou act de la Alexandru cel Bun. — Răzeși romașcani,* în „AARMSI", tom. XXXVI, 1913-1914, p. 136.

43 Ar fi posibil ca aducerea în discuție a noi documente în legătură cu Cobîla, să extindă aceste limite, ceea ce ar modifica delimitările, suprafața și numărul de așezări cercetate de noi, nu însă fondul cercetării și concluziile.

44 Întreaga regiune calculată pe teren și harta MSm, pl. Bacău și Iași dă distanța de 50 km de la pîrîul Vulpășești (la nord) pînă la culmea Dealului Morii, Hleiul, Piscul Hulei, Dealul Scăpării, Godovana și a Maicilor, toate în comunele Traian și Secuieni, jud. Bacău (la sud) ; iar distanța de 35 km de la rîul Siret pînă la cumpăna Obcinei Obîrșiilor.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cii), Recea, Icuşeşti, Crasna (Glodeni), Creţoaia (Rîpos), Odob, Ursoaia, Morii (Cobîla) sînt cele mai importante şi pe cursul unora s-au putut amplasa mori de apă pentru măcinatul cerealelor, pive, dîrste.

Pădurile, care odinioară acopereau mari suprafeţe din regiune, au legat nu numai unităţile de relief ,dar şi pe locuitorii care au trăit de veacuri aici, la umbra şi la adăpostul codrilor. Numele satelor Pădureni, Poiana, Dumbrăviţa, Dîmbeşti, Certioana, Făgeţelu, precum şi topicele Rădiu, Runc, Curătură, Muncel, Dumbravă, Bucovină ş. a., dovedesc ce întinsă a fost pădurea, cîndva.

Relieful fragmentat de reţeaua deasă a piraielor, cu pante domoale şi sol fertil a favorizat dezvoltarea agriculturii cerealiere din cele mai vechi timpuri. Prezenţa, în documente, a numeroase mori de apă sau locuri pentru mori, sînt indicii certe de mulţimea cerealelor cultivate şi în această zonă. Se cultivau grîul, meiul, orzul, secara, inul, cînepa ş. a.

În poienile cu fîneţe naturale, pe întinsele şesuri şi văi ale apelor, printre rariştea pădurilor, oamenii au crescut şi îngrijit, din cele mai vechi timpuri cai, vaci şi oi.

Odinioară, zona pîrîului Cobîla va fi fost un centru puternic unde se creşteau herghelii de iepe pentru prăsila vestiţilor cai moldoveneşti. Numeroasele muncele şi dealuri încununate de codri seculari vor fi constituit obstacole serioase în calea celor ce urmăreau atacarea şi jefuirea preţiosului avut. De la pîrîul Iapa, numit şi Cobîla, denumirea s-a extins cuprinzînd văile, zările şi satele zonei descrise în limitele mai sus menţionate. Înainte de întemeierea Moldovei ca stat feudal „...caii buni de ţară... făceau fala ţinuturilor din aceste părţi“ [45]. Caii din Cobîla de pe cursul mijlociu al Siretului erau renumiţi, dovada făcînd-o preţul lor destul de ridicat. La 2 octombrie 1467, Luca Cautiş din această Cobîlă răscumpără satul Cobîlia de Sus, de lîngă Şendriceni, judeţul Botoşani, de la Albul, fost spătar, cu „...doi cai buni, aşa de scumpi cît 280 de zloţi tătăreşti...“ [46]. Pe lîngă rolul mare pe care îl aveau în oastea ţării, caii erau folosiţi şi în transporturile rapide. În Moldova, la 2 octombrie 1812, numai la serviciul de poştă erau orînduiţi 5.250 de cai. La muncile agricole ,şi în gospodării, de asemenea, erau folosiţi caii. Şi boii moldoveneşti cu coarnele larg desfăcute, foarte căutaţi peste hotare, creşteau pe întinsele hotare ale Cobîlei. Oile, probabil, se situau pe primul loc în rîndul animalelor crescute în fiecare gospodărie ţărănească din Cobîla. Creşterea animalelor mici şi mari, cît şi vînatul din această parte a locului au impus cunoaşterea prelucrării pieilor şi blănurilor. Meşteşugul ţesutului, al prelucrării ţesăturilor era răspîndit în

45 Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, 1, Bucureşti, 1974, p. 152 ; mai menţionăm şi informaţia că în jurul anului 339 î.e.n., au fost luate din cîmpia dunăreană, Dobrogea, dar posibil şi din sudul viitoarei Moldove, „douăzeci de mii de iepe de rasă pentru prăsilă şi trimise în Macedonia“ *(Izvoare privind istoria României*, I, Edit. Academia R.P.R., Bucureşti, 1964, p. 352-353).

46 *DRH*, A, II, nr. 149. Faptul că preţul cailor era foarte ridicat, se poate vedea din aceea că la 1481, deci la un interval de 14 ani, un cal din zona pîrîului Răut costa 25 de zloţi tătărăşti *(ibidem*, nr. 134).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

zonă. În satul Dumbrăviţa, la 30 martie 1435, se menţiona pentru prima dată în Moldova o piuă. Peste 27 de ani, la 15 septembrie 1462, în satul Vlăsineşti din Ocolul domnesc al Bacăului este atestat, de asemenea, pentru prima dată o altă realizare a tehnicii populare pentru finisatul postavurilor, o dîrstă [47]. Pe dealurile însorite şi costişele domoale se cultiva viţa de vie, creşteau livezi cu pomi fructiferi.

Aşezări din Cobîla de pe cursul mijlociu al Siretului

Modestelor informaţii arheologice din această zonă li se adaugă izvoarele documentare care fac menţiuni exprese despre Cobîla de pe cursul mijlociu al Siretului.

Indicaţia sau precizarea documentelor, slave sau româneşti, originale, surete sau simple menţiuni, că satele s-au aflat în această zonă, îmbracă, la general vorbind, următoarele expresii locative „la Cobîla", „pe Cobîla", „pe Cobîle", „în Cobîle".

În cele ce urmează vom reconstitui cadrul geografiei istorice a Cobîlei, elementele constitutive fiind aşezările omeneşti din această regiune. De asemenea, vom insista asupra menţiunilor Cobîla, a hidronimului cu acest nume, numit mai tîrziu Pîrîul Morii.

Ordinea în care expunem obiectivele mai sus menţionate urmează cadrul natural al văilor ,începînd cu cele de la sud, situate pe pîrîul Cobîla şi terminînd la nord, cu satele din preajma pîrîului Vulpăşeşti.

*
* *

Pîrîul Cobîla, numit astăzi Pîrîul Morii, este un mic afluent al Siretului pe partea stîngă, în apropierea satului şi comunei Traian (judeţul Bacău). Pîrîul îşi adună apele de pe partea de vest a dealului Secuieni (comuna Secuieni, judeţul Bacău) şi pînă la vărsarea în Siret, mai primeşte, ca afluenţi cîteva pîrîiaşe. Altădată, însă, Pîrîul Morii s-a numit Cobîla şi albia sa mai înainta vreo trei km prin lunca Siretului, delimitînd hotarele a două sate, azi dispărute, Rusciori şi Dumbrăviţa. Considerăm identificarea pîrîului Cobîla de mare importanţă deoarece de la această denumire s-a ajuns la aceea a văii şi a drumului Cobîla [48], apoi a unor zări Cobîla [49], pînă în cele din urmă întreaga regiune a căpătat această denumire. Peste identificarea de mai sus au trecut fără să facă nici o precizare şi unii istorici care s-au ocupat, fie de editarea şi indexarea numelor de locuri din documente, fie de problema Cobîlelor. Pentru elucidarea problemei aducem în discuţie hotărîrea domneas-

47 *Ibidem*, I, nr. 137 ; *ibidem*, II, nr. 107.

48 *Ibidem* ; vezi şi ed. a doua, tom I. Bucureşti, 1872, p. 330 ; mai vezi şi Miron Costin, *Opere*, I, ed. P. P. Panaitescu, Bucureşti, 1965, p. 139 şi idem, *Opere*, II, p. 250 ; Gh. Ghibănescu, *Ispisoace şi zapise*, vol. V/I, Iaşi, 1921, p. 48, 49.

49 Este vorba de zarea care desparte moşiile satelor Ruşi, Neguşeni pe de o parte, şi Berbinceni, Piticeni, pe de altă parte, care s-a numit *„zarea Cobîlilor"* şi care era considerată hotar firesc şi străvechi (Arh. St. Iaşi, Documente, P. 397/37).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

că din 17 aprilie 1522, prin care Ştefăniţă, domnul Moldovei, confirma lui Tăbuci Mitutelu şi fratelui său, Fărcea, copiii lui Ivaşco Tăbuci, satele *„...Rusciorii, pe Siret, despre amiază noapte, peste Cobîla, în ţinutul Romanului, unde au fost Stan jude, despre amiază, peste Cobîla, valea pe Siret şi satul Dumbrăviţa, unde au fost Giurge jude...“*, Aşadar, ceea ce delimita cele două sate era „Cobîla“, care nu putea fi, în contextul de aici, decît un pîrîu care se vărsa în Siret şi peste pîrîu, la miazănoapte, se afla satul Rusciori, iar la miazăzi, se întindea lunca Siretului şi mai spre răsărit se afla satul Dumbrăviţa. Satele au dispărut, iar pîrîul Cobîla se numeşte azi Pîrîul Morii. De asemenea, pentru a evidenţia pîrîul Cobîla se mai poate aduce în discuţie şi consemnarea făcută de Miron Costin în Letopiseţul Moldovei, menţionată mai sus. Prima menţiune documentară a pîrîului este din 12 noiembrie 1440, cînd se arată că a venit *„...fimei Ciumuleasa din Cobile... şi a vîndut... un sat pe Cobile, anume Ciritianii...“* [50]. Iată că în Cobîla de prin părţile Bacăului se afla pîrîul Cobîla şi pe acesta se întindea şi o parte din hotarul satului Hertioana.

Căile de comunicaţii (poteci, drumuri sau şosele) au legat în toate timpurile şi aşezările omeneşti din zonă. Prezenţa cetăţilor daco-carpice de la Poiana, Răcătău şi Brad ne îndreptăţeşte să admitem o intensă, continuă şi veche circulaţie pe partea stîngă a Siretului, chiar înainte de era noastră. Numeroasele vaduri şi poduri peste Siret, despre care vorbesc documentele istorice, legau localităţile şi favorizau circulaţia de pe o parte şi alta a rîului. De la Bacău din „drumul mare moldovenesc“ sau „drumul Siretului“ se ramifica un altul ce trecea peste Bistriţa şi Siret şi se continua pe valea pîrîului Cobîla şi, prin Cobîle, ducea către Bîrlad, Vaslui, Iaşi şi mai departe. Pe acest drum au trecut Ştefan cel Mare, la 1462, către Vaslui îndreptîndu-se spre Chilia, solul veneţian Paul Ogniben, la 1474, de la Vaslui către Bacău, Ardeal, Buda şi Veneţia, Gheorghe Ştefan cu un detaşament unguresc, la 1653, cînd se retrăgea *„...pre la codrul Căpoteştilor pren Cobăle dreptu la potica Oituzului...“* [51]. De asemenea, pe această arteră de circulaţie comunicau curţile domneşti de la Bacău, Bîrlad, Vaslui, Huşi şi Iaşi, mijlocind şi circulaţia în sens invers. Drumul de pe valea pîrîului Cobîla, era cunoscut, la 29 iunie 1785, ca „drumul Bacăului“ sau „drumul cel mare al Bacău-

50 M. Costăchescu, *DMIŞM*, I, p. 490 ; idem, *DMŞ*, p. 342-347 ; Al. I. Gonţa, *Indicele DIR, A, Moldova*, în manuscris la Institutul de istorie şi arheologie „A. D. Xenopol“, Iaşi, sub voce ; idem, *Rolul cancelariei moldoveneşti în slavizarea numelor de locuri în secolul XIV-XVI (originea istorică a Cobîlelor)*, în AIIAI, XIV, 1977, p. 261-275 ; *DRH*, A, I, 211.

51 *Ibidem*, II, nr. 104 ; Manole Neagoe, *Ştefan cel Mare*, Edit. Albatros, f. a., p. 44. La 15 mai 1462, se afla la Bacău, iar la 22 iunie în faţa cetăţii Chilia pe care nu a putut s-o dobîndească ; Ion Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare*, vol. II, Bucureşti, 1913, nr. CXLII, p. 318-319 ; Miron Costin, *Opere*, I, p. 319, idem, *Opere*, II, p. 250.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

lui"[52], care ducea şi venea dinspre Bacău. Pentru localnici într-adevăr drumul era mare, fiindcă pe aici se făcea toată circulaţia spre tîrgurile şi oraşele din zonă Bacău, Bîrlad, Vaslui sau Iaşi. Într-un anumit fel şi în anumite împrejurări acesta era un drum care prelua o parte din circulaţia de pe drumul Braşovului, ce venea prin pasul Oituzului pînă la Bacău, din drumul moldovenesc de pe valea Siretului şi o conducea spre „drumul împărătesc" de pe valea Bîrladului, spre capitala Moldovei sau spre părţile tătărăşti. În sens invers se petreceau lucrurile dinspre părţile răsăritene ale Moldovei spre apus[53].

*
* *

Satul Cobîleni **, azi dispărut, a fost aşezat pe partea dreaptă a Siretului şi pe partea stîngă a Bistriţei ; cei care l-au „descălecat" au fost locuitori proveniţi din Cobîla, erau deci cobîleni. Ceea ce despărţea această localitate de Cobîla era doar apa Siretului şi cîţiva kilometri distanţă.

Prima menţiune documentară este din 16 iulie 1589, cînd Petru Şchiopu, domn al Moldovei, confirmă Mănăstirii Tazlău părţi din satul Buneşti „...*dinspre Tofan mai jos de Cobîleni*..."[54]. Dintr-o serie de documente care se referă la satele apropiate : Radomireşti, Ruşi-Ciutea, Buneşti, Arămeşti, Letea şi Fundu reiese că satul Cobîleni a fost aşezat între Buneşti şi Radomireşti — la est şi Bădiceni şi Letea — la vest. A fost „descălecat" de înaintaşii lui Pavel uricaru din Căutişeni, din Cobîla sau de-ai lui Pavel Zamă din Piticeni, de asemenea, cobîleni[55]. Satul se afla pe hotarul Ocolului domnesc al Bacăului ; a fost integrat în una din localităţile apropiate, fără a lăsa vreo urmă toponimică.

1. Dumbrăviţa (unde a fost jude Giurgi) **, la Cobîle

Satul a fost aşezat, probabil la început, lîngă o dumbravă mai mică, pe partea stîngă a pîrîului Cobîla, fiind şi aceasta o dovadă a vechimii sale.

Prima menţiune documentară este din 30 martie 1435, cînd lui Mic al lui Voinea i se confirmă printre altele şi satul „...Dumbrăviţa, unde a fost Radul şi Oriş..."[56]. În deceniile şi secolele următoare satul este menţionat în patru docu-

52 Gh. Ghibănescu, *Ispisoace şi zapise*, vol. V/1, Iaşi, 1921, p. 48, 42. Pe valea pîrîului Tutova acest drum era cunoscut tot ca „...drumul cel mare ce vine de la Tutova de trece la tîrg..." (idem, *Surete şi izvoade*, vol. VIII, Iaşi, 1914, p. 38, doc. din 1708), la Bîrlad.

53 După opinia noastră drumul ce traversa Cobîla pe valea pîrîului Cobîla a fost vechi şi important. Probabil acesta era drumul menţionat de Geograful din Ravenna prin secolele II-III e.n.

** = indică localităţi dispărute sau contopite.

54 *DIR*, A, veac XVI, vol. III, Bucureşti, 1951, nr. 527.

55 *CDM*, vol. III, nr. 1848, p. 409 ; T. Codrescu, Uricarul, vol. VII, Iaşi, 1886, p. 274, 289 ; N. Iorga, *„Revista istorică"* an. V, nr. 3 (martie), Bucureşti, 1919, p. 55-56 ; *DIR*, A, veac XVII, vol. III, Bucureşti, 1954, nr. 333.

56. *DRH*, A, I, nr. 137.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

mente ca fiind pe pîrîul Cobîla şi „la Cobîla“ [57]. În trei menţiuni documentare se face precizarea că aici a fost jude Giurgiu, Giurge sau Jurj, iar despre Radu şi Oriş nu se mai pomeneşte nimic.

Satul a dispărut, rămînînd doar numele unei costişe „pe Dumbrăviţa“, situată între actualul sat Bijghir (com. Buhoci, jud. Bacău), la sud-est şi dealul Coasta Morii (com. Traian, jud. Bacău), la nord.

2. Bodeşti (Boteşti) **, pe Cobîla

Prima menţiune documentară a satului Bodeşti este din 1546—1575, cînd Marcu, feciorul Ciuhului din Bodeşti, vinde partea sa de moşie lui Toma [58]. În secolele următoare satul ajunge în stăpînirea hatmanului Ion Buhuş, apoi a ginerelui său Radu Racoviţă, care prin testamentul din 6 aprilie 1761 îl dă fiicei sale Ilinca cu precizarea că satul numit acum Boteşti este hotărît în ţinutul *„Romanului pe Cobîla“* [59].

Satul Bodeşti sau Boteşti a fost aşezat, după toate probabilităţile, între satul Dumbrăviţa şi Rusciori. Azi nici un toponim nu mai aminteşte de existenţa acestuia [60].

3. Rusciori (unde a fost jude Stan) **, pe Cobîla

Satul cu acest nume exista pe timpul domniei asociate Iliaş-Ştefan (1436—1442), cînd îl stăpînea Ivaşco Tăbuci şi Şandro Hreasca [61].

Prima menţiune documentară este din 6 noiembrie 1491, cînd Ştefan cel Mare dă şi întăreşte lui Mihu Pojar şi rudelor sale mai multe sate *„la Cobîle“*, printre care şi *„...Rusciorii, unde a fost jude Stan...“*. Hotarul satului era vechi *„...pe unde au trăit din veac“* [62]. În secolele următoare satul este menţionat încă de trei ori „la Cobîla“ sau „pe Cobîla“, în două dintre acestea se face precizarea că în sat „au fost jude Stan“ [63]. Spre sfîrşitul secolului al XVIII-lea, păhărniceasa Ilinca, fiica lui Radu Racoviţă, face danie hotarul satului Rusciori Mănăstirii Răducanu din Tîrgu Ocna. La 1804 într-o situaţie a unor planuri de moşii din partea locului, se menţionează şi aceea a Rusciorilor [64].

Satul Rusciori a fost aşezat pe partea dreaptă a pîrîului Cobîla, aproape de vărsarea acestuia în Siret. Azi nici un toponim nu mai aminteşte de acest sat şi nici omenii locului nu cunosc nimic despre existenţa sa.

---

57 *Ibidem*, III, nr. 105; M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 342-347; *DIR*, A, veac XVI, vol. II, nr. 81; Arh. St. Bucureşti, Fond M-rea Doljeşti, IX/48.

58 *DIR*, A, veac XVI, vol. II, nr. 81.

59 Arh. St. Bucureşti, Fond M-rea Doljeşti, IX/48.

60 Acest sat nu se poate identifica cu satul Boteşti de pe pîrîul Răcătău, care există şi azi, deoarece distanţa dintre aceste sate este destul de mare şi nu putea fi alături de Rusciori şi Dumbrăviţa.

61 *DIR*, A, veac XVI, vol. II, nr. 81.

62 *DRH*, A, III, nr. 105.

63 M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 342-347; *DIR*, A, veac XVI, vol. II, nr. 81; Arh. St. Bucureşti, Fond M-rea Doljeşti IX/48.

64 La Arhivele Statului din Iaşi (Fond 3, Planuri şi hărţi, vol. I, la nr. 53, şi 180), în inventar figurează planurile moşiilor Drăgăneşti, Prăjeşti şi Rusciori, din jud. Bacău, care planuri acum nu se mai găsesc acolo.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

4. Ciumăleşti ** [65], pe Cobîla

Satul a purtat numele descendenţilor unui „descălecător" de sat sau stăpîn, Ciumală.

Prima atestare documentară a satului, prin soţia bătrînului Ciumală, este din 12 noiembrie 1440, cînd cei doi voievozi Ilie şi Ştefan menţionează că a venit *„...fimei Ciumuleasa din Cobile... şi a vîndut un sat pe Cobile, anume Ciritianii... Iar hotarul Ciritienilor, ei şi l-au cumpărat de la Ciumuleasă..."* [66]. Spre sfîrşitul secolului, într-un document din 17 ianuarie 1491, se face precizarea că *„...femeia lui Ciumală de la Cobile..."* se numea Maruşca, iar în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, la 6 aprilie 1761, se face menţiunea documentară că hotarul Ciumăleşti se află în *ţinutul Romanului pe Cobîla* [67].

Satul Ciumăleşti a fost aşezat pe partea dreaptă a pîrîului Cobîla, aproape de vărsarea acestuia, pe partea stîngă a Siretului, la sud de actualele sate Bogdăneşti, Hertioana de Jos şi Hertioana Răzeşi (jud. Bacău).

5. Dîmbeşti **, pe Cobîla

Satul a purtat numele fie al unui stăpîn de sat, Dîmba [68], fie a configuraţiei terenului pe care a fost aşezat, un dîmb.

Documentar, satul este atestat tîrziu la 1617, cînd Lazor şi Androina, fiii lui Chircă şi nepoţi lui Ciumală, împreună cu alţii vînd comisului Furtună ocinile lor din satul Ciumăleşti şi Dîmbeşti [69]. Peste aproape trei decenii, la 9 decembrie 1645, feciorii lui Vasile Mîrţă vînd partea tatălui lor *„...din seliştea Dîmbeştilor ţinutu Romanu ce sîntu* (pe — n. n.) *Cobăle..."* [70]. Moşia satului, în cele din urmă, ajunge în stăpînirea hatmanului Ion Buhuş, apoi a lui Radu Racoviţă şi a descendenţilor săi.

Satul a fost aşezat între satele dispărute Rusciori, Ciumăleşti şi cele existente azi Bogdăneşti, Hertioana Răzeşi şi Hertioana de Jos (jud. Bacău).

6. Bogdăneşti, la Cobile

Vechiul sat răzăşesc Bogdăneşti (com. Traian, jud. Bacău) poartă numele descendenţilor unui Bogdan, ca atîtea multe sate cu acest nume din Moldova, Maramureş, Ţara Românească şi Transilvania.

---

65 După părerea noastră, acest sat a putut să-şi capete numele fie de la urmaşii unui bătrîn Ciumală, sau de la supravieţuitorii marii epidemii de ciumă neagră de la jumătatea secolului al XIV-lea, care a cuprins întreaga Europă şi în mod sigur şi teritoriul Moldovei. Vezi şi nota 67.

66 *DRH*, A, I, nr. 211. Prezenţa de două ori, în fraza citată, a locativului Cobîla indică în prima ipostază numele fostului cnezat, în cea de-a doua locul unde era aşezat satul în cadrul Cobîlei, pe pîrîul, numit aici „Cobile".

67 *Ibidem*, III, nr. 90 ; în mod sigur Maruşca şi Ciumală trăiau pe vremea lui Alexandru cel Bun, iar tatăl lui Ciumală, bătrînul Ciumală trăia pe la jumătatea veacului al XIV-lea ; Arh. St. Bucureşti, Fond M-rea Doljeşti IX/48.

68 Nu cumva cei doi juzi, Draganici şi Dîmba, care au avut un sat pe Nichid în cîmpul lui Dragoş *(DRH*, A, II, nr. 76), au fost juzi în satele Dîmbeşti şi Drăgăneşti de la Cobîle ?. Dacă s-ar dovedi acest lucru, numele satelor ar fi elucidat, în al doilea rînd cei doi juzi ar fi fost stăpîni mai întîi în Cobîla de prin părţile Bacăului şi apoi în satul de pe Nichid, sau invers.

69 *CDM*, vol. I, nr. 1808, p. 407.

70 Arh. St., Bucureşti, Documente istorice, LXXII/46.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Satul exista pe timpul lui Alexandru cel Bun, dar e posibil ca localitatea să fi existat şi mai dinainte. Prima atestare documentară a satului este din 6 noiembrie 1491, cînd Ştefan cel Mare confirmă împărţirea între nepoţii lui Laslău Buhaicea a dreptelor *„...lor ocine, satele la Cobile... şi Bogdăneşti...“*, care îi revin lui Mihu Pojar, după vechiul hotar folosit din veac [71]. Dintr-o hotarnică a satului din mai 1581 rezultă că moşia se megieşea la est cu moşiile satelor Ciumăleşti şi Certioana, la nord cu pîrîul Ursoaei, la vest cu moşia şi satul Prăjeşti, iar la sud cu moşi şi satul Rusciori [72]. În secolele următoare o serie de vînzări-cumpărări, confirmări şi diviziuni de proprietăţi şi prezenţa numeroşilor martori, atestă cu prisosinţă o gamă variată de probleme ale satului Bogdăneşti.

7. Ciritieani (Hertioana Răzeşi), pe Cobile

Denumirea satului sîntem de părere că provine de la o varietate de stejar — cerul —, care a împodobit cîndva frumoasele coline ale satelor din această zonă. În primele documente ale satului este menţionat „stejarul cel mari“ şi o „dumbravă“, dovezi incontestabile ale marilor codri ce au existat în aceste părţi ale Moldovei.

Prima menţiune documentară a satului este din 12 noiembrie 1440, cînd Ilie şi Ştefan, voievozi, confirmă lui Dragomir cumpărătura ce o face de la *„...fimei Ciumuleasa din Cobile,...“* (care — n. n.) *a vîndut ocina sa,... un sat pe Cobile, anumi Ciritieanii, slugei noastre, lui Dragomir, drept 35 zloţi“*. Spre sfîrşitul secolului, la 17 ianuarie 1491, Ştefan cel Mare reconfirmă Dragolei satul *„Ceretiani, la Cobile“*, cumpărat de tatăl ei, Dragomir, de la Maruşca *„femeia lui Ciumală de la Cobile“* [73]. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, pe hotarul satului Hertioana s-a format un nou sat boieresc, apoi mănăstiresc, numit Hertioana Boierească, Hertioana Mănăstirească şi în cele din urmă Hertioana de Jos.

Astăzi ambele sate, Hertioana Răzeşi şi Hertioana de Jos, incorect denumite aşa, sînt aşezate de o parte şi alta a pîrîului cu acelaşi nume şi fac parte, administrativ, din comuna Traian, jud. Bacău.

8. Răsăşti **, pe Cobila

Satul a purtat numele urmaşilor lui Rasu. Într-un document din 11 martie 1494, în hotarul satului Cîrneşti de la Cobile erau menţionaţi „...stîlpii Rasului...“ [74], dovadă că satul exista la această dată. Pe la jumătatea secolului al XVII-lea este citat ca martor „Gliga din Răsăşti“. În deceniile şi secolele următoare satul mai este menţionat documentar căzînd, în cele din urmă, sub stăpînirea boie-

71 Într-un suret din anul 1581 luna mai, se face precizarea că satul avea uric „di la bătrînul Alexandru VV“ (Arh. St., Bucureşti, Fond M-rea Bistriţa XI/I); *DRH*, A, III, nr. 105.

72 Arh. St., Bucureşti, Fond M-rea Bistriţa XI/I.

73 Cerul a format cîndva păduri amestecate sau curate pe aceste regiuni cu dealuri însorite *(Flora Republicii Populare Române)*, vol. I, Bucureşti, Edit. Academiei R.P.R., 1952, p. 229—230). La prima atestare documentară, 1440, mai era semnalat „stejarul cel mari“ şi o „dumbravă“ (pădure de stejari). Peste 51 de ani sînt menţionate din nou aceste elemente la care se adaugă şi o pădure de fagi (bucovină).

74 *DRH*, A, III, nr. 145.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

reasca. În testamentul lui Radu Racoviță din 6 aprilie 1761, prin care lasă fiicei sale Ilinca mai multe sate și hotare se află și *„...Răsăști.... hotărît în t. Romanului pe Cobîla"* [75]. Ca sat este consemnat și în 1791.[76]. În anul 1847 se menționa încă pîrîul Răsăști, reper în stabilirea hotarelor moșiei Prăjești și a răzeșilor din Fundeni.

După toate informațiile hotarul și satul Răsăști au fost pe locul unde se află azi satul Hertioana de Jos sau puțin mai la nord, iar pîrîul acestui sat, Floroaia, s-a numit Răsăști. Localizarea fostului sat în altă parte a județului Bacău este incorectă.

9. Cîrnești **, pe Cobîle

Satul a purtat numele urmașilor lui Mihail Cîrnul care, probabil, trăia încă pe vremea lui Alexandru cel Bun. De pe timpul domniei comune a lui Iliaș și Ștefan (1436—1442), satul avea un privilegiu domnesc, menționat la 1494. În acest an, Ștefan cel Mare confirmă vînzarea pe care o face *„...Bonceac și surorile lui, Ana și Rusca, fiii Stanei, nepoții lui Mihul Cîrnul..., și au vîndut..., jumătate din satul pe Cobîle, anume Cîrneștii...* (lui — n. n.) *Mihăilă și fratelui său Ghițul, pentru 80 zloți tătărești..."* [77]. Din hotarnica satului Cîrnești și aceea a satului Hertioana, menționată la diferite date, reiese că aceste așezări au avut pe plan longitudinal puncte de hotar comune, că erau megieșe și cu satul Răsăști, iar localizarea în altă parte a satului Cîrnești nu corespunde cu realitatea.

Acest sat a fost, după toate informațiile, acolo unde localnicii din satele Traian și Hertioana (com. Traian, jud. Bacău) denumesc un loc „la Silițe".

10. Lăzăni **, pe Cobîla

Numele satului, probabil, desemna fie pe locuitorii așezați pe lazuri, fie pe descendenții unui Lazu [78].

Prima mențiune documentară se află în scrisoarea de învoială a marelui vornic, Radu Racoviță, din 20 iunie 1743, cînd lacomul dregător ținea să precizeze: „...Lăzănii iarăși cît ar fi al mieu satul întreg să fie,...". Racoviță nu uită să avertizeze pe răzeșii cu care se „gîlcevea": „...nici în Lăzeani nici decum treabă să naibă nici niam de niamul lor..." [79]. În testamentul pe care îl face acesta fiicei sale, Ilinca, la 6 aprilie 1761, se face precizarea că îi dă acesteia, printre alte hotare, și *„...Lăzănii... hotărît în t. Romanului pe Cobîla"* [80]. Așadar, satul și întreaga moșie erau înglobate în marea proprietate a lui Radu Racoviță, iar răzeșii au fost nevoiți să se strămute cu totul în satele Fundeni și Secuieni.

E posibil ca vatra satului Lăzeni să fi fost în marginea de est a satului de azi, Traian (com. Traian, jud. Bacău), probabil, în jurul locului numit de localnici „la Beci".

---

75 Arh. St., București. Fond M-rea Precista și Răducanu, XVIII/2; idem, Documente istorice CXCI/57; Complexul muzeal Bacău, colecția de documente, nr. 84, f. 1 și v; nr. 112, f. 1.

76 Arh. St., București, Fond M-rea Doljești IX/48.

77 *DRH*, A, III, nr. 145.

78 I. Aurel Candrea, Gh. Adamescu, *op. cit.*, sub voce; Iorgu Iordan, *op. cit.*,

79 Complexul muzeal Bacău, Colecția de documente, nr. 84, f. 1 v.

80 Arh. St., București, Fond M-rea Doljești IX/48.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

11. Movila **, la Cobîla

Satul şi-a luat numele de la movila de pămînt existentă şi azi pe partea dreaptă a drumului naţional Bacău-Vaslui, la 16 km distanţă de oraşul Bacău. Pentru aşezările din jur, această movilă a devenit şi toponim „mai sus de Movilă", „lîngă Movilă" sau „de la Movilă".

Prima menţiune documentară a satului este din 1434, cînd se menţionează şi un *„...sat pi Cobile, la Movile, parte lui Costin..."*. La 11 martie 1494, Ştefan cel Mare confirmă lui Toma cumpărătura pe care o face de la *„...Bonceac şi surorile lui, Ana şi Rusca, fiii Stanei, nepoţii lui Mihul Cîrnul..., din uricul bunicului lor, Mihul Cîrnul, un sat la Cobile, anume sub Moghilă, unde a fost Ivan, la Ulmi"*. În continuare se face precizarea ca hotarul să fie *„...după hotarul vechi, pe unde au folosit din veac"* [81]. În secolele următoare, în diferite situaţii, satul este menţionat documentar continuu. Pe la jumătatea secolului al XVIII-lea satul cade sub stăpînirea marelui dregător Radu Racoviţă, care prin testamentul din 6 aprilie 1761 lasă Ilincăi, fiica sa, şi hotarul Movileni (sic) *„hotărît în ţ. Romanului pe Cobila"* [82]. O serie de judecăţi ulterioare fac menţiunea fostului sat şi a răzeşilor din Movila.

E posibil ca fostul sat Movila să-şi fi întins hotarele prin partea de vest a movilei menţionată mai sus, în preajma pîrîiaşului unde se află satul Zăpodia Mică (com. Traian, jud. Bacău).

12. Siliştea (Judecia lui Oanciu) **, la Cobile

Ca multe sate din Cobîla de pe cursul mijlociu al Siretului şi acesta are un lung trecut istoric, datînd dinaintea „descălecatului". Rezultă aceasta din faptul că fusese al lui Laslău Buhaicea, al lui Tăbuci cel bătrîn care avea urice de la Alexandru cel Bun [83]. Ştefan cel Mare confirmă împărţirea unor sate nepoţilor lui Laslău Buhaicea: *„...satele, la Cobile,... şi, mai sus de Movile, unde a fost jude Oanciu..."*. Lui Mihu Pojar îi revine *„...şi jumătate din judecia lui Oanciu, ce este mai sus de Movile"*, iar lui *„...Cîrstea şi surorii lui, Annuşca, să le fie..., de asemenea,* (celălaltă — n. n.) *jumătate din judecia lui Oanciu"*. La 7 aprilie 1558, Alexandru Lăpuşneanu, domn al Moldovei, confirmă vistiernicului Toader şi cumpărătura făcută de la nepoţii şi strănepoţii lui Laslău Buhaicea şi Tăbuci cel bătrîn a satului „...unde a fost jude Oancea mai sus de Moghilă, care se numeşte acum Siliştea" [84]. S-ar părea că aceasta este ultima menţiune documentară despre acest sat.

A fost aşezat la nord de movila (menţionată mai sus), pe locul satului Zăpodia de azi (com. Traian, jud. Bacău). Satul Siliştea a dispărut fără să lase urme în toponimia locală.

---

81 *DRH*, A, I, nr. 123 ; *ibidem*, III, nr. 146.
82 Arh. St., Bucureşti, Fond M-rea Doljeşti IX/48.
83 *DIR*, A, veac XVI, vol. II, nr. 100.
84 *DRH*, A, III, nr. 105 ; *DIR*, A, veac XVI, vol. II, nr. 100.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

13. Șcheia **, pe Cobîla

Denumirile de sate cu nume de popoare reflectau, cîndva, aproximativa componență etnică a comunităților respective. E posibil, așadar, să fi fost vorba în satul de mai sus, de bulgari, pe care localnicii îi numeau șchei[85] sau, mai puțin probabil, să fi fost vorba chiar de rămășițe ale unor populații slave, de asemenea, denumite tot șchei, șcheai sau șcheau[86].

Prima atestare documentară a fostului sat Șcheia, de pe teritoriul comunei Secuieni (jud. Bacău), este din 23 aprilie 1598[87]. În secolele următoare satul cade sub dominație boierească. La 6 aprilie 1761, Radu Racoviță dă prin testament fiicei sale Ilinca, printre altele și satul Șcheia din ținutul *„Romanului pe Cobîla"*[88]. Hotarul satului Șcheia cuprindea teritoriul din partea de sud și sud-vest a satului Secuieni, ajungea pînă la Movilă, cuprinzînd și o parte din drumul ce mergea spre Răcătău.

Toponimele de azi, dealul și pîrîiașul Tăplăoaia sînt vechile hotare ale proprietăților bătrînului răzeș Vasile Tăplău. Tot pe aici se aflau și fostele proprietăți ale bătrînului Pipău, ale lui Epure călugărul, și ale altor răzeși din satul Șcheia.

14. Secuieni la Cobîla

Satul își trage numele de la un Săcuianu, ai cărui nepoți și strănepoți trăiau în acest sat în secolele XV, XVI și XVII. Satul Secuieni exista pe timpul lui Alexandru cel Bun, deoarece cei doi stăpîni, Laslău Buhaicea și Tăbuci cel bătrîn, aveau de la acest domn privilegiu de confirmare a proprietății lor.

Dar prima atestare documentară a satului este din 6 noiembrie 1491, cînd Ștefan cel Mare confirmă împărțirea ocinilor între nepoții lui Laslău Buhaicea, a satelor de *„...la Cobîle, anume: Săcuianii..."*, care îi revine lui *„...Cîrstea și surorii lui Anușca..."*[89]. În secolele următoare confirmări de moșii, diferite mărturii, cîteva hotarnice și mai multe zapise dovedesc o variată gamă de probleme legate de prezența hotarelor și a satului Secuieni. La 6 aprilie 1761, cînd Radu Racoviță împărțea prin testament cele agonisite în timpul vieții, lăsa fiicei sale Ilinca, printre altele și *„...părțile din Secuieni... care toate acestea sînt hotărîte în ț. Ro-*

85 Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 262-265, 284-285.

86 Se știe că în secolele VI-VII peste populația autohtonă romanică au trecut grupuri de slavi dinspre nord urmînd cursul Siretului, îndreptîndu-se spre sud. Unii au preferat locurile de pe partea stîngă a rîului cu pîraie străjuite de păduri din zona de dealuri a Cobîlei (vezi și Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI e.n.*, Edit. Junimea, Iași, 1978, p. 38, 40). Conlocuind cu autohtonii, treptat-treptat au fost asimilați, dar denumirile de locuri, sate ș. a. au rămas. Toponimele din partea locului, Godovana (Bucuroasa), dubletele Drumul Putnei (Drum Drum), hidromimele Bistrița-Limpedea-Repedea, Crasna-Frumos, satele Sohodor sau Sohodol (Valea Seacă), la Slava, denumit apoi Bulgari și în cele din urmă Șchei, reflectă realități istorice care trebuiesc luate în considerație (vezi și Constantin C. Giurescu, *Principatele Române la începutul secolului XIX*, Edit. Științifică, București, 1957, p. 107; Cezar Uncescu, *op. cit.*, p. 33-35; Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 265, 284-285; I. Pătruț, *Studii de limbă română și slavistică*, Cluj, 1974, p. 101-123).

87 *DIR*, A, veac XVI, vol. IV, nr. 269.

88 Arh. St., București, Fond M-rea Doljești, IX/48.

89 *DRH*, A, III, nr. 105.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

manului pe Cobîla" [90] La recensămîntul din 1774, populaţia era înglobată în aceea a localităţii apropiate Cîmpeni.

Satul Secuieni a fost răzăşesc, odinioară aeşzat pe valea pîrîiaşului Fîntîniţa şi nu pe dealul Secuienilor cum este răspîndit astăzi. Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea satul Secuieni a devenit centru administrativ al comunei cu acest nume din judeţul Bacău.

15. Cîmpeni **, pe Cobîla

Satul şi-a luat numele de la un bătrîn sau un prim stăpîn al satului, Cîmpeanu, ai cărui, probabil, strănepoţi mai erau menţionaţi la 1843 [91], şi care au dat numele satului. Din contextul geografic al aşezării lui iniţiale, ar fi posibilă şi ipoteza ca numele să provină de la „cîmpul" aşezat între dealuri, coline, cu care contrasta topografic şi unde iniţial satul a fost aşezat. Este vorba de şesul sau „cîmpia" existentă de o parte şi de alta a pîrîului Valea Mare în care se vărsau şi alte pîrîiaşe şi unde oamenii s-au aşezat la început.

După un document, suspect prin conţinut şi formulare, satul ar fi existat la 20 iunie 1613, cînd aflăm că: „...Lupa... sora Ursului, care au ţinut-o Lazor Talpău, din sat din Cîmpeni, de la ţinutul Romanului... au făcut doi ficiori şi o fată..." [92]. La 8 sept. 1661, Nistor din Cîmpeni avea părţi în satul Drăgăneşti pe care le-a vîndut răposatului Furtună comis. Alte documente din secolele următoare atestă prezenţa satului în timp. La 6 aprilie 1761, i se dădeau Ilincăi Racoviţă, printr-un testament şi *„...părţile din Cîmpeni... care toate acestea sînt hotărîte în ţ. Romanului pe Cobîla"* [93].

Satul Cîmpeni a fost răzăşesc; prin ultima modificare administrativă (1968) a fost înglobat în satul apropiat, Secuieni, com, Secuieni, jud. Bacău.

15. Năneşti(unde a fost jude Oancea, Prăjeşti), pe Cobîla

Satul a purtat şi numele urmaşilor unui Nan, apoi al urmaşilor lui Praja [94].

Ca multe sate din zonă şi acesta este dinaintea „descălecatului", fiindcă pe timpul lui Alexandru cel Bun, un bătrîn, Praja, obţinea de la vrednicul domn un privilegiu de cumpărătură. Prima atestare documentară este din 6 noiembrie 1491, cînd Ştefan cel Mare confirmă nepoţilor lui Laslău Buhaicea *„...dreptele lor ocini, satele, la Cobîle..., şi pe Siret, Năneştii, unde a fost jude Oancea, şi, mai jos, Rusciorii, unde a fost jude Stan... Iar hotarul acelor sate... să fie... după vechiul hotar, pe unde au folosit din veac"* [95]. La 11 aprilie 1655, Alexandru Lăpuşneanu confirmă şi el copiilor lui Praja, Toader şi Neagaj *„...ocina şi dedina lor dreaptă, a treia parte de sat din Năneşti pe Cobîle, partea de jos şi din jumătatea bălţii Ciulinoasa a treia parte şi a treia parte din toate gîrlele,..."*. De la această dată satul este cunoscut sub numele de Prăjeşti. În luna mai 1581, Iancu Sasu, domn

90 Arh. St., Bucureşti, Fond M-rea Doljeşti IX/48.
91 Arh. St., Bacău, Documente foi volante, Colecţia Nicoară Uncescu, nr. 25.
92 DIR, A, veac XVII, vol. III, nr. 7 (îndoielnice).
93 *CDM*, vol. III, nr. 715,p. 165; Arh. St., Bucureşti, Fond M-rea Doljeşti IX/48.
94 Rezultă aceasta din documentele localităţii aduse în discuţie în cele ce urmează.
95 *DRH*, A, III, nr. 105.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

al Moldovei, confirmă lui Mihu Pojar satul Bogdăneşti al cărui hotar spre vest „...se întîlneşte cu hotarul Prăjeştilor..." [96]. Prin numeroase zapise, cărţi domneşti şi hotărnicii din secolele următoare sînt menţionaţi săteni din Prăjeşti, dovedind continuitatea şi statornicia în aceste locuri a unei puternice comunităţi omeneşti. Semnificativ este şi faptul că în Prăjeştii din această Cobîlă, la 28 august 1677, erau menţionaţi strănepoţi de-ai *„Cobălenilor"* şi că nu demult se vîndu-se *„...10 pămînturi dreptu 20 lei... den partea Cobălenilor."* [97]. Rezultă, aşadar, că printre străbunii satului a fost şi unul *Cobîlă*, iar partea de pămînt a *„Cobălenilor"* care s-a vîndut exprima întregimea pămîntului moştenit de la acest singur strămoş. În testamentul lui Radu Racoviţă din 6 aprilie 1761, sînt menţionate satele şi hotarele ce le lasă logofătul fiicei sale, Ilinca, printre acestea numărîndu-se şi *„satul Prăjeşti ot Roman cu alte hotare din prejur... care toate acestea sînt hotărite în ţ. Romanului pe Cobîla"* [98]. La sfîrşitul secolului al XVIII-lea satul Prăjeşti şi întinsa sa moşie ajung, prin donaţie, să fie proprietate a Mănăstirei Răducanu şi Precista din Tîrgu Ocna, care erau închinate aşezămintelor religioase de la Muntele Athos.

Satul Năneşti, numit apoi Prăjeşti, a fost răzăşesc, boieresc şi în cele din urmă mănăstiresc. Astăzi, administrativ, face parte din comuna Traian, jud. Bacău.

17. Draganiceşti (Drăgăneşti) [99] **, pe Cobîla

Satul Draganiceşti s-a format pe vechiul hotar al satului Năneşti, devenit apoi Prăjeşti şi a purtat numele descendenţilor lui Miclea Draganici [100].

Prima atestare documentară este din timpul domniei asociate a lui Iliaş şi Ştefan (1438—1442). Aceştia dăruiesc lui Mihail Oţel, diac domnesc, mai multe sate printre care şi *„...la Cobîli Draganiceştii, şi să-şi facă luiş mori la aminodui malurile Siretului..."*. Sub nume greşit, Dăneşti, este menţionat satul şi în timpul domniei lui Petru Şchiopu [101]. În deceniile şi secolele următoare satul ajunge în stăpînirea marilor dregători Furtună, Nicolae Buhuş, Radu Racoviţă şi Ilinca, fiica acestuia. La 6 aprilie 1761 Ilinca primea prin testament de la tatăl său şi hota-

96 *DIR*, A, veac XVI, vol. II, nr. 69 ; Arh. St., Bucureşti, Fond M-rea Bistriţa XI/1.

97 Idem, Documente istorice CXXIV/48.

98 Idem, Fond M-rea Doljeşti, IX/48.

99 S-a identificat greşit satul dispărut, Draganiceşti, numit apoi Drăgăneşti, cu satul Drăgeşti, ce există azi, com. Dămieneşti, jud. Bacău *(DRH*, A, I, indice, sub voce).

100 Arh. St., Bucureşti, Mănăstirea Bistriţa XI/24, document datat cu aproximaţie între anii 1621—1630. Din traducerea făcută de Pavăl Debriţ la 11 ianuarie 1804 rezultă că *„...Miclea Draganici pe acel loc de pustietate ce l-au fost făcut cu foc cu cazmale şi cu topor anume Drăgăneşti pe Săretiu,"* a „descălecat" satul ce i-a purtat numele dîndu-i-se şi hotarnica. Faptul că au existat satele Dîmbeşti şi Draganiceşti în Cobîla, nu departe unul de altul, ne punem întrebarea ce legătură există între acestea şi cei doi foşti juzi, Dîmba şi Draganici, *(DRH*, A, II, nr. 76) ale căror judecii fusese pe valea Nichidului ? ; vezi nota 74, de la p. 166 ; Ion Bogdan, *op. cit.*, p. 18-19.

101 *DRH*, A, I, nr. 186.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

rul satului Drăgăneşti ce se afla în ţinutul „*Romanului pe Cobîla*“ [102]. În prima jumătate a secolului al XIX-lea satul încă mai este menţionat.

Astăzi, cele două toponime „la Drăgăneasa“ şi „la Drăgăneşti“ indică unde a fost vatra şi hotarele vechiului sat Draganicești numit apoi Drăgăneşti. Acesta, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a fost înglobat în actualul sat Prăjeşti, comuna Traian, jud. Bacău.

18. Ciutureşti, la Cobîle

Satul poartă numele pîrîului pe care este aşezat, Ciutureşti.

Este un sat vechi, datînd din prima jumătate a secolului al XV-lea. Prima atestare documentară este din 4 mai 1604, cînd Ieremia Movilă confirma strănepoţilor lui Iuga, fost mare postelnic : „*...satul Ciutureşti, care este la Cobîle şi a treia parte dintr-o poiană dinspre Tutova*“ [103]. Mai multe judecăţi şi mărturii din sat şi din cele apropiate întregesc informaţiile documentare. Jumătate de sat, prin danie, ajunge la Mănăstirea Sf. Sava din Iaşi. Aceasta poartă cu răzeşii un lung şi greu proces, timp de peste 200 de ani, reuşind în cele din urmă să-şi stăpînească „dania“. [104]. La 1772—1774 satul era răzăşesc, număra 14 case, dintre care opt erau birnice, iar şase erau trecute în categoria rufeturilor.

După reforma administrativă din 1865, satul a devenit centul comunei Ciutureşti, plasa Fundu, jud. Roman. Astăzi, este sat component al comunei Secuieni, jud. Bacău.

CONTRIBUTIONS À LA CONNAISSANCE DE COBÎLA DE SIRET MOYEN (XV-e — XIX-e SIÈCLES)

Résumé

Certains documents moldaves mentionnent, dès le XV-e siècle, Cobîla, une région où naissaient des villages. Des philologues et des historiens ont tâché d'expliquer la signification de ce terme, ainsi que la façon dont on y a abouti.

Le nom de Iapa (Cobîla) a été donée à des ruisseaux, à des lieux, des loca-

102 *DIR*, A, veac XVI, vol. III, nr. 49 ; în indicele de locuri a cercetătorului Al. I. Gonţa, satul e pus sub semnul întrebării, încorporat în Bogdăneşti (Institutul de istorie şi arheologie „A. D. Xenopol“, Iaşi, în manuscris, sub voce) ; Arh. St., Bucureşti, Fond M-rea Doljeşti IX/48.

103 În timpul primei sau a celei de a doua domnii a lui Ilie voievod (1432—1433 ; 1435—1436) se dădea un privilegiu de vislujenie lui Iuga *(DIR*, A, veac XVII, vol. I, nr. 209).

104 Direcţia Arhivelor Statului, *Catalogul documentelor moldoveneşti din Arhiva istorică centrală a Statului*, vol. I, Bucureşti, 1957, 1386—1620, (se va cita CDM, I), nr. 1812. p. 408 ; Direcţia generală a arhivelor Statului, *Catalogul documentelor moldoveneşti din Arhiva istorică centrală a Statului*, vol. II. 1621—1652, Bucureşti, 1959, (se va cita CDM, II), nr. 73, p. 29 ; nr. 1196, 1197, p. 251.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

lités et des territoires (tels Cobîla de Bîrlad, Cobîla de l'ancien pays de Neamț, Cobîla de l'ancien pays de Dorohoi) ainsi qu'à des régions plus grandes : Cobîla du cours moyen de Siret, des régions de Bacău et de Roman.

Conformément aux données documentaires dont nous disposons, Cobîla s'étend sur une surface d'environ 1750 km^2, située au sud-ouest du Plateau Central Moldave, à gauche de la rivière de Siret, entre les anciennes villes de Roman et de Bacău. Attesté par les documents le 1 août 1403, Cobîla y est sans interruption mentionné durant quatre siècle et demie (1840). Cobîla comprenait 39 villages dont le nom était accompagné de la mention „de Cobîla" ou „de Cobîle" (Dumbrăviţa **, Bodeşti **, Rusciori **, Ciumăleşti **, Dîmbeşti **, Bogdăneşti, Ciriteani-Hertioana Răzeşi, Răsăşti **, Cîrneşti **, Lăzăni **, Movila **, Siliştea **, Şcheia **, Secuieni, Cîmpeni **, Năneşti-Prăjeşti, Draganicești-Drăgăneşti **, Ciutureşti).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

NOTE LA BIOGRAFIA LUI COSTACHE ROSETTI-TEȚCANU *)

de *Paul PĂLTĂNEA*

Generația pașoptistă și unionistă băcăuană a avut în Costache Rosetti-Tețcanu un înflăcărat și constant luptător pentru realizarea unor reforme social-politice înscrise în programul revoluției de la 1848 și înfăptuirea Unirii celor două țări surori: Moldova și Țara Românească. Activitatea sa politică a fost evocată în 1937 de generalul Radu Rosetti [1], o vom reaminti și noi acum, în parte, referindu-ne în special la deceniul care precede marele act național de la 24 ianuarie 1859.

Costache Rosetti-Tețcanu a fost fiul lui Dumitrache Rosetti și al Smarandei Krupenschi și s-a născut în 1814 [2]. Nu cunoaștem, deocamdată, cînd și-a început activitatea publică. La 7 noiembrie 1845 ocupa postul de președinte al Tribunalului Bacău. [3] Era în această funcție și la 10 august 1846, cînd este chemat, de la Tețcani, să vină în grabă la Bacău, pentru a o întîmpina pe Doamna Smaranda Sturdza, care se oprea o noapte în oraș. Venea de la Galați și mergea la moșia Flămînzi [4].

Nu este exclus ca tocmai această activitate din „ramul judecătoresc" să-i fi prilejuit ocazia de a cunoaște mai în amănunt viața grea a țăranilor, exploatați amarnic de boieri și arendași. Impresionat, desigur, de nesfîrșitul șir al abuzurilor pe care le aveau de suferit țăranii de pe urma executării boierescului, ia hotărîrea, la puțină vreme după

---

* O versiune prescurtată a acestui articol a fost prezentată la sesiunea organizată, la Bacău, cu ocazia împlinirii a „90 de ani de la înființarea primei biblioteci băcăuane", 12 noiembrie 1983.

1 Radu Rosetti, *Costachi Rosetti-Tețcanu, 1814—1879*, în *Analele Academiei Române. Mem. Sec. Istorice*, s. III, XIX, 1937, p. 237-248; Idem, *Familia Rosetti*, I, București, 1938, p. 214-221.

2 R. Rosetti, *Costachi Rosetti-Tețcanu*, p. 238.

3 Ibidem, p. 239.

4 Biblioteca Academiei R.S.R., S. 12 (3)/DCL, N. Rosetti, către C. Rosetti-Tețcanu. Doamna Smaranda Sturdza sosise la Galați, venind din Italia, de la Como, unde la 23 iulie 1846, decedase fiul Mihail, întîiul născut din căsătoria cu domnitorul Mihail Sturdza. Vezi și *Albina românească*, XVIII, nr. 64, 15 august 1846, p. 233.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

înăbușirea revoluției de la Iași din martie 1848, să desființeze „boierescul politic" prestat de țăranii de pe moșia sa Tețcani [5].

Costache Rosetti-Tețcanu a fost în legătură cu unii din revoluționarii participanți la mișcarea revoluționară de la Iași, din 27 martie 1848. M. Kogălniceanu mărturisește, în 1877, cu ocazia discutării cererii lui C. Rosetti-Tețcanu de demisie, pe motive de sănătate, din Senat, că a „avut onoarea de a lupta" cu acesta „încă de la 1848" [6]. A fost în relații cu frații Lascăr și Răducanu Rosetti care, după ce au fost arestați, în casa Mavrocordat, îi trimit vești, prin mai 1848, despre călătoria lor spre Brusa, unde fuseseră exilați [7]. Alte relații i-au fost mijlocite de Grigore Romalo [8], fratele celei de a treia soții a lui C. Rosetti-Tețcanu, Eufrosina [9]. A avut vești despre arestarea și maltratarea lui Grigore Romalo de la fratele mai mic al acestuia, Vasile, care, vizitîndu-l pe acesta la Măcin, unde fusese dus împreună cu ceilalți revoluționari, îi scrie lui C. Rosetti-Tețcanu, la 29 mai 1848, după ce se reîntorsese la Iași: „Vorbile pe care cu trei săptămîni înainte le auzeam aice, adecă despre stare/a/ sănătății lui Grigoraș, m-au adus într-acee am hotărât de a jărtfi orce pentru de a-l mai pute/a/ vide/a/ odată. Îndată după aceasta am și pornit. Ajungînd la Galați am întrebuințat toate chipurile și me-am /continuat/ înainte drumu către cetate/a/ Măcinului. Ajungănd acolo l-am găsăt într-o stare foarte tristă, bolnav, trăntit la pămănt pe o rogojină, abia grăe/a/. Și crede că cănd am ajuns acolo au rămas uimit și, după ce e-am dat relații despre familia noastră, am văzut că dintr-un minut la altu îi era mai bine și aceasta au fostu un leac mare pentru dănsu. Șezănd trei zile acolo m-am întors la Galați cănd a dăoa zi au venit un turc și anume *Kabuli Efendi* cu poroncă de la Poartă de a-i duce la Țarigrad, care turc s-au purtat foarte omenește și carele ne-au încurăjat pe toți, cănd atunce i-au adus la Galați pe vapor, unde au săzut trei zile.

Al doile leac pentru dănsu au fost că în vreme căt au săzut pe vapor s-au intămplat și doftorul Stej [10] acolo, care era trimis de Ocărmuire pentru holeră și dăndu-i niște doftorii l-au adus într-o stare nenădăjduită. Am săzut cu dănsu pănă în ceasu cănd s-au pornit la Țarigrad" [11].

---

5. R. Rosetti, op. cit., p. 239; Vasile Florea, *Carpica*, VI, 1973—1974, p. 123; D. Zaharia, *Carpica*, XV, 1983, p. 190, 195-197.

6 *Monitorul oficial*, nr. 77, 7/19 aprilie 1877, p. 2338.

7 BARSR, S. 28 (4)/DCXLVIII, V. Romalo către C. Rosetti-Tețcanu. Vezi Anexa.

8 Amănunte biografice la Gh. Sibechi, *Biografii pașoptiste*, în *Cercetări istorice*, IX-X, 1978—1979, p. 645-650.

9 Cu Eufrosina Romalo s-a căsătorit în 1844. Mai înainte fusese căsătorit cu Elena Jora și Angelica Moser.

10 Ludovic Steege. Pentru activitatea lui vezi Mihail I. Kogălniceanu, *Știri noi despre viața și activitatea lui Ludovic Steege*, I-III, București, 1941—1944; Victor Slăvescu, *Ludvig Steege, 1813—1872, Schiță biografică*, București, 1943, 24 p. 24 p.

11 BARSR, S. 28 (4)/DCXLVIII.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Unele aspecte ale realizării deziderateloг social-politice, ce urmau să fie rezolvate prin programul mișcării revoluționare, le-a discutat, prin corespondență, cu Vasile Sturdza, viitorul caimacam unionist, care-l asigură, într-o scrisoare din 10 iunie 1848, că o „să vedem în curînd dorințele noastre întru tot așa mulțămire“ [12].

Răducanu Rosetti, președintele Divanului apelativ al Țării de sus, cunoscîndu-i corectitudinea manifestată în activitatea din „ramul judecătoresc“, ca și totala adeziune pentru cauza națională, îi propune să accepte postul de membru în acest Divan. În legătură cu această propunere, Gheorghe Romalo, socrul lui Rosetti-Tețcanu, îi scrie la 3 decembrie 1854 că logofătul Răducanu Rosetti l-a rugat să-l îndemne „ca un părinte a priimi să fie mădular la domnescul Divan, fiindcă binevoința Înălțimii Sale este ca den boerii patrioți, din cei cinstiți, cu caracter dovediți și vrednici, ca să ocupe posturile“ [13]. La acest îndemn, Răducanu Rosetti mai adaugă cuvintele: „Socot că ai greși și ca moldovan cătră țară și ca Roset cătră familie și copiii D/umi/tale, dacă ai prefera șăderea și interesele de la Tețcani chiemărei ce ți se face“ [14]. Se pare Rosetti-Tețcanu, din motive pe care nu le cunoaștem, a refuzat această propunere.

Desființarea „boierescului“ va fi urmată de dezrobirea țiganilor. La 20 noiembrie 1855, C. Rosetti-Tețcanu anunță Visteria Moldovei că și-a dezrobit cei 34 de țigani pe care-i avea. Comentînd această atitudine umanitară, M. Kogălniceanu scria în „Steaua Dunării“: „D/umnea/lui Roset nu este nici minte stricată prin țeri străine, nici ideolog. D/umnea/lui este desăvîrșit român, crescut și trăit în țara sa, și totuși enunciă niște idei radicale, care figură în programul progresiștilor celor mai înaintați. O dovadă mai mult că timpul au sosit și pentru Principate de a se lepăda de rușina trecutului și de a recunoaște puterea ideilor moderne, care în statorile civilisate ale Europii de mult s-au transformat în fapte“ [15].

Gestul lui C. Rosetti-Tețcanu, anticipat de altfel de V. Alecsandri care își eliberase țiganii la 1 iulie 1855 [16], a fost apreciat de contemporanii săi. N. Ionescu, fratele lui I. Ionescu de la Brad, comunicîndu-i lui C. Negri, la Constantinopol, fapta „tînărului“ Rosetti, ca și apariția legii din 28 noiembrie 1855, pentru dezrobirea țiganilor, afirmă că acestea constituie „brеșa prin care oștenii progresului la noi pot să intre în cetatea feudalismului... Domnia de astăzi desființează sclavia *neagră*, sclavia venetică, domnia de mîine va desființa sclavia albă, sclavia de țeară,

12 Idem, S. 175 (3)/DCXLVIII.
13 Idem, S. 159 (7)/DCXLVIII. R. Rosetti, *op. cit.*, p. 239-240.
14 BARSR, S. 13/DCL.
15 *Steaua Dunării,* I, nr. 27, 1 decembrie 1855, p. 105. Odată cu cererea adresată Vistieriei, C. Rosetti-Tețcanu a trimis o scrisoare și redacției „Stelei Dunării“, pe care Kogălniceanu nu a publicat-o. Vezi și *Zimbrul,* III, nr. 254, 29 noiembrie 1855, p. 1015. Cu un alt prilej, comentînd un articol apărut în „Presse d'Orient“, la Constantinopol, asupra emancipării țiganilor, Kogălniceanu afirmă că C. Rosetti-Tețcanu și-a eliberat țiganii înainte de apariția decretului domnesc din 28 noiembrie 1855 *(Steaua Dunării,* II, nr. 10, 31 ianuarie 1856, p. 37).
16 *Zimbrul,* III, nr. 139, 7 iulie 1855, p. 553; nr. 257, 2 decembrie 1855, p. 1026.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

sclavia țăranului“ [17]. Eufrosina Rosetti-Tețcanu, aflată atunci la Paris, îi scrie : „Cît despri desrobire țiganilor și celelante îmbunătățiri ce ai făcut nu pot zice decît în a privi cu păreri de bini“. Doamna Derains, care o însoțea pe Eufrosina în această călătorie, intenționa să scrie un articol despre această atitudine de multă omenie, pe care urma să-l publice Siant-Marc Girardin [18], probabil, în „Journal des Debats“.

În cea de a doua parte a domniei lui Grigore Al. Ghica, după retragerea trupelor țariste, turcești și austriece, mișcarea unionistă, sprijinită și de domnitor, ia proporții tot mai mari. La propaganda făcută de V. Alecsandri și M. Kogălniceanu, prin periodicele „România literară“ și „Steaua Dunării“, se alătură și C. Rosetti-Tețcanu care a intenționat, pe la sfîrșitul anului 1855, să publice, probabil, o broșură unionistă, neacceptată de cenzură. În legătură cu acest proiect, soția îi scrie de la Paris, la 14 ianuarie 1856 : „Dar că nu ți-o primit ideile să fie tipărite nu mă mir... mai tîrziu poate că alții li-or învoi să să tipărească, dar trebui să mai așteptăm“ [19].

Sinteza acestor idei unioniste o găsim în scrisoarea trimisă lui M. Kogălniceanu, la 22 iunie/4 iulie 1856, și publicată în „Steaua Dunării“. „Manifestația dorințelor noastre — scria C. Rosetti-Tețcanu — nu se încheie nici cum numai în Unirea Principatelor ; ci și în altele cu care s-ar putea lua tăria dorită atît în lăuntru, cît și pe din afară. Ce ni-ar folosi Unirea Principatelor dacă am fi să fim tot cum am fost ? Nimic alta socot eu, decît că în loc că eram două țărișoare mici nenorocite, am fi una mai mărișoară. Eu singur, Domnul meu, m-aș fi grăbit cu cea mai mare bucurie a vă încunoștiința o asemenea manifestație națională, după care inima-mi plîngea de mult, dar fiindcă ea era atunci iscălită numai de boieri și fii de acestora, pe cari eu, în mari împrejurări naționale, pui cel mai mic temeiu, apoi mă mărginisem a aștepta mai întîi să-și cîștige o formă națională, adeverindu-se și de celelalte clase, precum a și început... Să fim dar uniți la lucrarea binelui țărei noastre“ [20].

Merită să fie reținută opinia lui C. Rosetti-Tețcanu că Unirea trebuie să reprezinte mai mult decît o simplă înlăturare a unui hotar, ea trebuie să genereze o nouă structură socială și politică cu aportul tuturor păturilor sociale. Reținerea lui față de participarea boierimii la „mari împrejurări naționale“ este întrucîtva exagerată. Sînt destule exemple cu care afirmația lui poate fi combătută.

---

17 BARSR, S. 30 (4)/LXV. Cuvinte aproape identice cu cele cu care se încheie comentariul apărut în „România literară“ și semnat „I“ (nr. 43, 3 decembrie 1854, p. 540). G. C. Nicolescu atribuie comentariul lui I. Ionescu de la Brad (*Viața lui Vasile Alecsandri*. Ediția a 3-a, București, 1975, p. 160). Opinie împărtășită și de Magdalena Maghiaru (C. Ciuchindel, *Bibliografia revistelor România literară*, București, 1981, p. 32 nr. 139).

18 BARSR, S. 21 (14)/DCL.

19 Idem, S. 21 (15)/DCL.

20 *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, III, București, 1889, p. 592-593.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Îndată după înființarea „Societății unioniștilor“ [21], 25 mai/6 iunie 1856, C. Rosetti-Tețcanu este prezent la primele ședințe ale societății. Astfel în ședința din 30 mai/11 iunie semnează jurnalul prin care se cerea „Unirea Principatelor sub un prinț străin, mai ales de rasă latină“ [22]. Reîntors la Bacău semnează și poate chiar redactează actul de adeziune al băcăuanilor la mișcarea unionistă. Prin acest act, încheiat la 8/20 iunie 1856, băcăuanii declarau: „Venind vremea de a vorbi și noi pentru binele țării noastre și a ne arăta dorințele unui viitor mai bun, ne-am strîns acum într-un cuget și într-o gîndire desbătînd cu mare cumpănire asupra tuturor împrejurărilor noastre politice, toți ne-am hotărît din suflet pentru Unirea Principatelor și iarăși pentru Unirea Principatelor“ [23]. După două zile, 10/22 iunie, C. Rosetti-Tețcanu semnează actul prin care băcăuanii își exprimau dorința „ca Principatele două surori, Moldova și Valahia, să se întrunească într-un singur stat, sub numirea de România“ [24].

Dintr-o scrisoare pe care i-o adresează Vasile Sturdza, la 28 noiembrie 10 decembrie 1856, aflăm că Rosetti-Tețcanu îi propusese organizarea unei subscripții naționale, care însă nu a avut șanse de reușită. „Îndată după priimire/a/ scrisorii D/umnea/voastre ace/a/ dintei — îi scrie V. Sturdza — m-am apucat de unii din prietini pentru a puni în lucrare suscripție cerută, dar am găsit mare descurajare, din pricină că la noi oricînd să întîmplă vreuna, tot la aceli puține persoane care sînt totdiauna neschimbate în simțirile lor și aceste de la /18/48 încoace au fost așa de multe ori puse la contribuție și fără să fi văzut vreun rezultat, ba uneori și abuzat încât și acele astăzi mai cu greu să înduplică“ [25]. Spusele lui V. Sturdza scot și mai mult în evidență atitudinea unor fruntași ai mișcării naționale, N. Bălcescu, C. Negri, M. Kogălniceanu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri etc., care n-au precupețit nici un sacrificiu pentru realizarea marelui act al Unirii.

Aderă, de asemenea, la protestul redactat la Iași, la 7/19 februarie 1857 și adresat marilor puteri în legătură cu abuzurile practicate de caimacamul Teodor Balș. „Căimăcămia Moldovei așa cum funcționează

---

21 Acesta este titlul corect și nu „Societatea Unirea“ sau societatea „Unirea“ cum a apărut în diferite studii. Vezi originalul la BARSR, ms. rom., 5313, f. 203-204: Programme adopté par la Société des unionistes dans sa première séance... 25 mai 1856, publicat în *Acte și documente*, III, p. 531-532; Al. Papadopol-Calimach, *Două documente pentru istoria noastră contemporană*, în *Convorbiri literare*, XV, 1883, 5, p. 232-234.

22 *Acte și documente*, III, p. 531-532.

23 Ibidem, p. 542 publicat după *„Steaua Dunării“*, nr. 33, 11 iunie 1856, unde nu sînt trecute numele semnatarilor. Considerăm că actul a fost iscălit și de C. Rosetti-Tețcanu, pentru că îl subscrie pe cel din 10/22 iunie. Vezi și *Rolul maselor populare în făurirea Unirii Principatelor Române (1859)*, București, 1979, p. 144.

24 *Acte și documente*, III, p. 545; R. Rosetti, *op. cit.*, p. 240. După o informație publicată, la 13 iulie, în ziarul „L'Indépendance belge“, domnitorul Grigore Al. Ghica a vizitat orașul Bacău, unde a patronat o adunare unionistă (Gh. Platon, *Lupta românilor pentru unitate națională. Ecouri în presa europeană. 1855—1859*, Iași, 1974, p. 110).

25 BARSR, S. 175 (4)/DCXLVIII.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ea astăzi — se precizează în memoriu — nu oferă garanţiile pe care bunăvoinţa puterilor a voit să ni le acorde" [26].

La 14/26 martie 1857, împreună cu Costache Platon, comunică următoarele Comitetului unionist central: „Am primit adresa D/umnea/voastră în alăturare cu broşura franceză a D/omnu/lui Brătianu [27] şi articolele profesiei religiei politice a D/umnea/voastră şi adunîndu-ne cu toţii la 13 a curentei le-am comunicat obştei nobililor şi neguţătorilor ce s-au adunat şi pentru a vă încunoşciinţa că mai unanimitatea ideilor şi a simţirilor patrioţilor acestui ţinut s-au exprimat că rămîn statornic neschimbaţi în principiile esenţiale rostite încă în anul trecut, prin actul declaraţiei dorinţelor acestui ţinut, adică: a întrunirei amînduror Principatelor într-un singur stat". Tot cu acest prilej anunţă şi înfiinţarea Comitetului unionist băcăuan, format din cinci membri şi un secretar. Alegerea acestora urma să aibă loc la 17 martie [28]. Nu se cunosc rezultatele acestei alegeri, dar este sigur, aşa cum a afirmat generalul R. Rosetti [29], că C. Rosetti-Teţcanu a fost preşedintele Comitetului unionist băcăuan, căci în arhiva sa s-au păstrat cîteva din circularele Comitetului central unionist [30]. Exercitarea acestei funcţii se mai deduce şi din faptul că pe „Lista patrioţilor care au subscris la Unirea ţărilor noastre şi la celelalte principuri ale fericirii românilor", întocmită la 4 mai 1857, la Bacău, Rosetti-Teţcanu a fost trecut în fruntea acestei liste, care mai cuprinde 148 de nume [31].

Nu este exclus ca C. Rosetti-Teţcanu să fi redactat actul din 25 martie/6 aprilie 1857 prin care locuitorii ţinutului Bacău aderau la protestul unioniştilor moldoveni adresat ,la 18/30 martie Comisiei europene întrunită la Bucureşti [32]. Acest protest a fost predat, la 26 martie/7 aprilie, lui M. Kogălniceanu, D. Rallet şi V. Alecsandri care, în drum spre Bucureşti, au poposit şi la Bacău. Au fost găzduiţi de doctorul Constantin Prodan [33]. Comunicînd aceste date lui Costin Catargiu, ministrul de interne, Constantin Palladi, prefectul ţinutului Bacău, afirmă, pentru a linişti temerile caimacamului Vogoride, că „au încetat comitetele şi reuniunile" [34]. În realitate, activitatea unionistă a continuat şi în ceea ce

---

26 *Acte şi documente* III, p. 1139-1141; R. Rosetti, *op. cit.*, p. 240.

27 Se referă, probabil, la *Mémoire sur la situation de la Moldo-Valachie depuis le Traité de Paris*, par J. C. Bratiano, Paris, Librairie-éditeur A. Frenck, 1857.

28 *Acte şi documente*, IV, 1889, p. 137, original la BARSR, ms. rom., 598, f. 33.

29 R. Rosetti, *op. cit.*, p. 240.

30 Vezi BARSR, *Arhiva C. Rosetti-Teţcanu*, I, *Acte* 2: circulara din 1/13 martie 1857, *Acte şi documente*, III, p. 45-46; I, *Acte*, 3: circulara din 21 martie/2 aprilie 1857; I, *Acte* 5, 6: circulara din 28 aprilie/10 mai 1857, *Acte şi documente*, III, p. 540; I, *Acte* 7: circulara din 20 mai/1 iunie 1857; I, *Acte* 9: circulara din 1/13 iulie 1857, *Acte şi documente*, V, 1890, p. 108.

31 BARSR, *Arhiva C. Rosetti-Teţcanu*, I, *Acte* 27.

32 *Acte şi documente*, IV, p. 251-252, 165-170.

33 Ibidem, p. 269; G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 278. Dr. C. Prodan era unionist. A semnat actul din 10/22 iunie 1856.

34 *Acte şi documente*, IV, p. 269. Pentru alte abuzuri, Ibidem, p. 298, *Rolul maselor populare*, p. 185.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

îl privește pe C. Rosetti-Tețcanu, el face propagandă unionistă și în afara ținutului Bacău. Mergînd, la începutul lunii aprilie, la moșia soției, Dămăcușa [35], ținutul Tecuci, a citit „mai multor prieteni și cunoscuți" programul „partidei Unirei Principatelor". Autoritatea locală a încercat să-l aresteze, dar nu a reușit. În protestul pe care-l adresează caimacamului Vogoride, C. Rosetti-Tețcanu cere să înceteze „înverșunata persecuție din partea administrației ținutului Tecuci" [36].

În convorbirea pe care a avut-o cu caimacamul Vogoride, cu această ocazie, acesta se grăbește să-i declare că „ar putea în cinci zile să aducă oști în țară", ca să curme activitatea mișcării unioniste. Afirmația era, fără îndoială, în defavoarea lui Vogoride, și de aceea V. Sturdza, îi scrie lui C. Rosetti-Tețcanu, la 16 aprilie, ca imediat să trimită comisarului francez Talleyrand-Périgord o declarație „în scris de conversația aceasta, cerînd-o cu grăbire, ca o piesă ce i-ar fi de mare trebuință" [37]. În scrisoarea pe care i-o adresează comisarului francez, semnată și de Petre Brăescu și C. Platon, la 4/16 mai 1857, reproduce spusele caimacamului, că Unirea nu se va înfăptui și dacă agitațiile vor continua, țara va fi ocupată de trupe străine, însoțite de amănunte asupra incidentului din 12 aprilie, cînd, la sosirea comisarului otoman Savfet Efendi, în Bacău, mulțimea, care dorea să-și exprime convingerile ei unioniste, a fost împrăștiată cu focuri de armă [38].

Comitetul central unionist, prin D. A. Sturdza, îl informează despre acțiunile care se pregăteau la Iași și care apoi urmau să fie susținute cu adeziunile unioniștilor din restul țării. La 15/27 mai 1857, D. A. Sturdza îi scrie că se pregătește „o protestație puternică, care sperăm că să va iscăli prin ținuturi" împotriva unei petiții dată lui Savfet Efendi de antiunioniști [39]. Activitatea unionistă se desfășoară la Bacău fără întrerupere, motiv pentru care D. A. Sturdza îi scrie lui Rosetti-Tețcanu la 17/29 mai : „Urmați, mult stimabilul meu Domn, de a ne da esanplul virtuții acei civice ce trebue să o căpătăm și care atîtora le lipsește. Țănutul D/umnea/voastră face minuni și aceasta ne îmbărbătează și pe noi să lucrăm, ca să facem de asemenea" [40].

Își face vreme, în toiul acestei ample activități, să se intereseze de starea sănătății lui Negri, care era bolnav la Galați, după o călătorie la Constantinopol, unde dusese un memoriu al unioniștilor. La 13/25 mai

---

35 Astăzi comuna Podul-Turcului, județul Bacău. Vezi *Notițe statistice despre moșiile din Moldova*, în *Buciumul român*, I, 1875, 6, p. 280.

36 *Acte și documente*, IV, p. 355-357 ; R. Rosetti, *op. cit.*, p. 240. Originalul la BARSR, ms. rom., 598, f. 118.

37 BARSR, S. 175 (5)/DCXLVIII.

38 *Acte și documente*, IV. p. 598-599 ; R. Rosetti, *op. cit.*, p. 240-241. Pentru incidentul de la 12 aprilie 1857, vezi *Acte și documente*, IV, p. 483-484. Amănunte despre sosirea lui Talleyrand la Bacău, în scrisoarea Comitetului local unionist (Ibidem, p. 350-351) și în telegrama comisarului francez către Walewski (Ibidem, p. 359). M. Jora, de la Tecuci, îl anunță pe Rosetti-Tețcanu, la 15 aprilie, că „Domnul Talleyrand trece mîine pe la Bacău" (BARSR, S. 13 (1)/DCXLVIII).

39 BARSR, S. 30 (1)/DCXLVIII. Vezi și Idem, *Arhiva C. Rosetti-Tețcanu*, I, *Acte* 6, instrucțiuni trimise de C. Hurmuzachi.

40 *Documente privind Unirea Principatelor*, III, Culegerea documentelor de Cornelia Bodea, București, 1963, p. 267-268. Original la BARSR, S. 30 (2)/DCXLVIII.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

1857, V. Romalo, ginerele lui Negri, care era şi el la Galaţi, îi telegrafiază : „Negri este extrem de încîntat de buna voastră amintire şi vă mulţumeşte din inimă. Sănătatea sa continuă să se îmbunătăţească“ [41].

La 20 mai/1 iunie 1857, C. Rosetti-Teţcanu, în numele Comitetului unionist băcăuan, informează Comitetul din Iaşi că administraţia băcăuană a lăsat în listele electorale doar „pe vreo cîţiva din noi cărora nu au mai putut găsi cel mai mic cusur, trecînd pe toţi antiunioniştii şi pe toţi unioniştii cari au nădejde că i-ar putea face, la greu, cum ar voi... Noi aici nu mai facem nimic alt, decît stăm cu priveghere a nu ne despărţi de Unire. S-au ivit mai multe scrieri de ale lui Istrate [42], partizi ocărătoare pentru unionişti şi jucîndu-le s-au ars în public cu primirea tuturor“ [43].

Referindu-se, poate, tocmai la aceste acţiuni, D. A. Sturdza îi scrie lui C. Rosetti-Teţcanu la 23 mai/4 iunie 1857 : „Mergeţi cu esemplul (invidiatoriu pentru cei mai slabi) înainte şi daţi-ne şi nouă pi-n aceasta puterea şi virtutea cea civică, care singură poate face să triumfe sfînta cauză a Unirei“. Îl mai anunţă, tot acum, că la Iaşi au dat „deplină împuternicire“ cîtorva concetăţeni ca să subscrie, pentru toţi locuitorii capitalei, „actele naţionale“. „Sperez că un aseminea act se va face cît de curînd şi în Bacău. Atunci actele naţionale vor putea fi subscrise de sute, dee Domnul, de mii de subscrieri.“ [44]

Pe listele electorale ale marilor proprietari din ţinutul Bacău se înscriu, printre alţii, V. Alecsandri, la 2/14 mai [45] şi C. Rosetti-Teţcanu. Cum era de aşteptat, numele lor a fost omis. Protestele făcute nu au fost primite de Comitetul reclamaţiilor. De aceea, la 30 iunie/12 iulie 1857, V. Alecsandri, C. Rosetti-Teţcanu, Dumitru Cracte şi alţi mari proprietari declară că „de vreme ce, după toate protestaţiile urmate din partea noastră şi a tuturor confraţilor noştri din ţară, atît către guvernul local, cît şi către Comisia europeană, nu vedem pînă acum încă vreo îndreptare... Venim a protesta, în numele puterilor garante, orice espresie a Divanului Ad-hoc ce s-ar compune prin un aşa mod de alegere, de la care, sub un aşa sistem, sîntem siliţi, împotriva dorinţelor noastre

41 BARSR, S. 28 (1)/DCXLVIII.

42 Nicolae Istrati (1818 — 1 noiembrie 1861). După ce participă la mişcarea revoluţianră din 1848, se apropie de Gheorghe Asachi şi devine „stegarul“ partidei antiunioniste. Amănunte despre activitatea antiunionistă desfăşurată de N. Istrati la N. Corivan, *Acţiunea antiunionistă în timpul căimăcămiei lui Teodor Balş*, în *Studii şi cercetări ştiinţifice. Istorie*, Iaşi, X, 1959, 1-2, p. 118-139.

43 *Acte şi documente*, IV, p. 704-705. V. Place, consulul Franţei la Iaşi, consemnează într-un raport din 18 iunie 1857 că oraşul Bacău „este recunoscut pentru sentimentele unioniste“ *(Documente privind Unirea Principatelor*, II, Culegerea documentelor... de Dan Berindei, Bucureşti, 1959, p. 162). Chiar şi Gödel Lannoy, consulul Austriei la Iaşi, este obligat să recunoască, într-un raport din 30 iunie 1857, că în ţinutul Bacău unioniştii erau „cei mai numeroşi“ (Ibidem, p. 154).

44 *Documente privind Unirea Principatelor*, III, p. 271-272.

45 La această dată, V. Alecsandri arată Ministerului de Interne „că forul lăcuinţei mele este la ţinutul Bacăului, unde am deosebite proprietăţi“ *(Documente privind Unirea Principatelor*, I, 1961, p. 37) şi pentru aceasta doreşte să fie înscris pe lista alegătorilor acestui ţinut.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

a ne retrage cu toate drepturile recunoscute“ [46]. Protestul nu a fost primit de președintele Comitetului reclamațiilor și de aceea a fost încredințat agentului consular al Prusiei, ca să-l trimită consulului de la Iași. Un alt exemplar a fost expediat lui Victor Place, consulul Franței la Iași [47]. Marii proprietari cu convingeri unioniste mai semnează, la 7 iunie, un nou protest adresat, de data aceasta, către „La haute Commission constituée pour la reorganisation des Principautés Danubiennes“ [48]. Tot ca un protest împotriva nesfîrșitelor abuzuri făptuite de administrație, majoritatea alegătorilor înscriși în listele electorale au refuzat să se prezinte la alegerile din 7/19 iulie. Din 54 mari proprietari înscriși s-au prezentat doar 17, iar din 107 proprietari orășeni au venit numai 21 [49].

Multele proteste ale unioniștilor și publicarea în „L'Étoile du Danube“ a 12 scrisori compromițătoare primite de caimacamul Vogoride [50], de la diferite rudenii și diplomați ostili Unirii, au determinat marile puteri favorabile Unirii să ceară Turciei anularea alegerilor falsificate. Poarta otomană nu s-a putut opune, fiind amenințată cu ruperea relațiilor diplomatice, și la 12/24 august 1857 Aali-Pașa, noul ministru de externe, ordonă lui Vogoride să anuleze alegerile. Comentînd această importantă victorie a unioniștilor, D. A. Sturdza îi scrie lui C. Rosetti-Tețcanu, la 16/28 august: „Speranța mea este că poporul se va purta acum, ca și în înainte, și cu toții să lucrăm, fără obosire, pentru sfînta și dreapta cauză a Unirei“ [51].

Pe lista electorală a marilor proprietari din ținutul Bacău, alături de C. Rosetti-Tețcanu și alți unioniști, este înscris și V. Alecsandri, deși acesta părăsise țara, din motive de sănătate, la 23 iulie/4 august 1857 [52]. La alegerile din 30 august/11 septembrie au fost aleși C. Rosetti-Tețcanu cu 51 voturi și V. Alecsandri cu 47 voturi [53]. Amănunte despre rezultatul alegerilor din capitală află, mai întîi, de la C. Hurmuzachi. La 10 septembrie, acesta îl anunță că delegații clerului au ales pe unioniștii

46 *Acte și documente*, V, 1890, p. 96-97, original la BARSR, *Arhiva C. Rosetti-Tețcanu*, I, *Acte*, 23; G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 283; *Rolul maselor populare*, p. 201.

47 *Acte și documente*, V, p. 193.

48 BARSR, *Arhiva C. Rosetti-Tețcanu*, I, *Acte* 36.

49 *Acte și documente*, V, p. 114.

50 Publicate în broșură sub titlul *Corespondintsa secreta a Domnului Vogoride caimacamul Principatului Moldovei*, Paris, Imprimérie Plon frères, 1857. D. A. Sturdza l-anunță pe Rosetti-Tețcanu, la 16/28 august 1857 că-i va trimite această broșură (BARSR, S. 30 (3)/DCXLVIII).

51 BARSR, S. 30 (5)/DCXLVIII. D. A. Sturdza îi confirmă că a primit, prin A. Furnarachi, o subscripție de 47 galbeni pentru „Steaua Dunării“. Vezi și scrisoarea lui A. Furnarachi către D. A. Sturdza (*Documente privind Unirea Principatelor*, III, p. 300; R. Rosetti, *op. cit.*, p. 241).

52 G. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 285.

53 *Documente privind Unirea Principatelor*, I, p. 193; *Buletinul ședințelor Adunării ad-hoc a Moldovei*, nr. 1, Al treilea suplement, p. 2. La 26 august/7 septembrie 1857, C. Hurmuzachi îi scrie lui D. A. Sturdza: „Rolla îmi au spus că nu știu cine i-ar fi spus din partea romașcanilor să telegrafieze lui Alecsandri că-l doresc la Roman. Rolla le-a răspuns că Alecsandri este numit și s-au și declarat pentru Bacău“ (*Documente privind Unirea Principatelor*, III, p. 303; R. Rosetti, *op. cit.*, p. 242).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Calinic Miclescu, mitropolitul țării, și frații Filaret și Neofit Scriban [54]. A doua zi, îi completează știrile cu o telegramă: „Vivat Unirea. Avem mare majoritate, numai patru neuniți s-au ales, între care nu figurează nici Istrati, nici Costin Catargiu, nici P. Balș. Bucurați-vă cu noi" [55]. C. Rolla îi comunică, tot la 11 septembrie, că a fost ales, împreună cu D. Miclescu, deputat al marilor proprietari din ținutul Iași [56].

După ce a aflat de alegerea sa la Bacău, V. Alecsandri îi scrie lui C. Rosetti-Tețcanu, la 20 septembrie 1857, de la Dieppe, explicîndu-i situația lui, oarecum delicată. Se temea ca nu cumva plecarea lui să fie interpretată, mai ales în această situație, ca un fel de dezertare, cu toate că, după cum mărturisește, plecase la Paris nu numai pentru a-și căuta sănătatea, ci și spre a se întîlni „cu persoanele însemnate care se interesează de viitorul nostru". „De la sosirea mea în Franția, precizează Alecsandri mai departe, m-am pus în relație cu mai mulți jurnaliști pe care i-am înduplecat a sprijini în foile lor chestia prințului străin si la întoarcerea mea în Paris, am de gînd să mă înfățișez la D/omnu/l Walewski și la ceilalți miniștri spre a-i dispoza în favorul dorințelor noastre" [57].

Alecsandri a dorit să se reîntoarcă deîndată în țară, pentru a participa la lucrările Adunării Ad-hoc, dar era încă suferind și cei din jurul său nu i-au îngăduit să părăsească patul [58]. În această situație. scrisoarea de mulțumire care o pregătește „către D/umnea/lor Domnii alegători din ținutul Bacăului" i-o trimite tot lui C. Rosetti-Tețcanu. „Acum nu-mi rămîne, Domnilor, scrie V. Alecsandri în încheiere, decît a vă arăta toată recunoștința mea pentru glasurile ce mi-ați dat la alegerea deputaților și a vă ruga, dacă ar cere trebuință numaidecît, să binevoiți a numi în locul meu pe un altul dintre D/omniile/voastre, carele să fie pătruns că viitorul nostru atîrnă de la Unirea Principatelor" [59].

La 22 septembrie/4 octombrie 1857 C. Rosetti-Tețcanu este la Iași, la deschiderea Adunării Ad-hoc la ale cărei lucrări va participa zi de zi cu diferite propuneri și amendamente. În cea de a doua ședință din 23 septembrie/5 octombrie este desemnat, alături de economul Dimitrie Matcașu, vornicul Lascăr Catargiu, spătarul Dimitrie Cozadini, spătarul

54 BARSR, S. 12 (1)/DCXLVIII.
55 Idem, S. 12 (2)/DCXLVIII.
56 Idem, S. 27/DCXLVIII.
57 V. Alecsandri, *Opere. Corespondență*, VII, Ediție îngrijită... de Marta Anineanu, București, 1981, p. 296-297.
58 V. Slăvescu, *Vasile Alecsandri și Victor Place în 1857*, în *Revista Fundațiilor Regale*, 11 1944, 4, p. 149-150. V. Alecsandri l-anunță pe Negri. printr-o telegramă, citită de acesta în ședința din 10 octombrie 1857 a Adunării ad-hoc că „starea sănătății nu-l iartă a lua parte la lucrările Adunării" *(Buletinul*, nr. 4, 21 octombrie 1857, p. 1; V. Alecsndri, *Opere*, VIII, p. 395). A urmat demisia lui V. Alecsandri și alegerea, în locul lui, la 25 octombrie 1857, a hatmanului Alecu Aslan *(Buletinul*, nr. 7, 30 octombrie 1857, p. 4, ședința din 29 octombrie; *Documente privind Unirea Principatelor*, I, p. 250-251). Tot în ședința din 29 octombrie M. Kogălniceanu, sprijinit de C. Rosetti-Tețcanu, P. Brăescu și alți deputați, prezintă o propunere pentru constituirea unei comisii care să verifice titlul alegerii hatmanului Alecu Aslan (*Buletinul*, nr. 7, 30 octombrie 1857, p. 4, Suplement la nr. 7, p. 4).
59 V. Alecsandri, *Opere*, VIII, p. 298-299.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Constantin Iacovachi, slugerul Neculai Bosie și locuitorul pontaș Ioan Levărdă, să facă parte din comisia care a analizat titlurile deputaților din ținuturile Vaslui, Bîrlad, Fălciu, Tecuci, Galați, Ismail și Cahul [60]. În ședința din 7 octombrie subscrie la propunerea citită de M. Kogălniceanu și sintetizată în următoarele puncte „respectarea drepturilor Principatelor și în deosebi autonomiei lor, în cuprinderea vechilor capitulații încheiate cu Înalta Poartă în anii 1393, 1460, 1511 și 1634 ; Unirea Principatelor într-un singur stat sub numele de ROMÂNIA ; Prinț străin... ; Neutralitatea pămîntului Principatelor ; Puterea legiuitoare încredințată unei Obștești Adunări, în care să fie reprezentate toate interesele nației" [61].

Sprijină amendamentul lui Dimitrie Cracte, deputat al micilor proprietari din ocolul Bistriței de sus, prin care se cerea neimpunerea unor restricții în practicarea altor culte religioase, în afară de cel ortodox. Amendamentul a fost respins de Adunare [62]. În ședința din 25 octombrie propunerea prin care se cerea ca „Puterea armată națională se va organiza în privirea neutralității și a sistemului de apărare a Principatelor Unite" [63]. Este de acord cu amendamentul lui D. Rallet prin care cerea desființarea privilegiilor de clasă și „așăzarea unor legiuiri înțălepte, îmbinînd datinele vechi, trebuințele de față și cererile veacului". Amendamentul este votat, în unanimitate, de Adunare. C. Negri, vicepreședintele Adunării, felicită pe deputați cu cuvintele : „această abnegație, arată patriotismu care insuflă Adunare/a/ și este un act ce va fi prețuit nu numai de nație, dar și de Europa și de istorie" [64].

În comitetul marilor proprietari subscrie, la 26 noiembrie, propunerea lui M. Kogălniceanu ca ținuturile să fie declarate „persoane morale (persoane civile)" și să se instituie, în fiecare ținut, un „consiliu general" care să propuie guvernului „toate măsurile de interes general" [65].

În ședința din 31 octombrie subscrie la trei „principii fundamentale la reorganizarea statului român: respectul domiciliului și al libertății individuale ; supunerea fiecui numai la judecătorii prevăzuți prin legi ; comisii seau tribunaluri excepționale nu se vor pute/a/ înființa în nici un caz" [66]. Votează, în ședința din 4 noiembrie, propunerea pentru recunoașterea „neatîrnărei bisericei ortodoxă a răsăritului din Principatele Unite" și „înființarea unei autorități sinodale" [67]. Susține împreună cu

60 *Buletinul*, nr. 2, 7 octombrie 1857, p. 1, ședința din 23 septembrie. Pentru dezbaterile din cadrul Adunării nu am mai citat *Acte și documente*, pentru că editorul s-a folosit tot de *Buletinul ședințelor Adunării ad-hoc*.

61 *Buletinul*, nr. 3, 14 octombrie 1857. p. 1-2, ședința din 7 octombrie. La 9 octombrie cere Mitropolitului Sofronie Miclescu, președintele Adunării, un concediu de opt zile „avînd mai multe neapărate nevoi pentru a să repezi pe acasă" (BARSR, *Arhiva C. Rosetti-Tețcanu*, I. *Acte*, 12).

62 *Buletinul*, nr. 6, 27 octombrie 1857, p. 1, 3 ; Suplement la nr. 6, p. 2-3, ședința din 25 octombrie.

63 Ibidem, nr. 6, 27 octombrie 1857, p. 4.

64 Ibidem, nr. 7, 30 octombrie 1857, p. 2-3, ședința din 29 octombrie.

65 Ibidem, nr. 24, 24 decembrie 1857. Apendice nr. 3 la nr. 24, p. 2.

66 Ibidem, nr. 8, 2 noiembrie 1857, p. 3.

67 Ibidem, nr. 9, 5 noiembrie 1857, p. 2.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Alecu Aslan, N. Canano şi alţi deputaţi amendamentul lui Grigore Costache prin care se cerea ca Adunarea să accepte principiul ca „puterile ecsecutive şi legiuitoare să fie despărţite în România la viitoarea organizaţie". Propunere admisă cu 51 voturi, 13 contra şi 12 abţineri [68]. Se alătură majorităţii deputaţilor care votează, în unanimitate, propunerea ca „străinii petrecători în Principate să fie supuşi jurisdicţiei ţării fără intervenţia consulatelor" [69].

Votează de asemenea, împreună cu întreaga Adunare, în şedinţele din 9 şi 12 noiembrie, propunerile ca să se recunoască „vechiul şi neprescriptibilul drept al Principatelor de a regula ele singure relaţiile lor comerţiale cu alte staturi", ca şi dreptul „de a regula ele singure hotărele lor despre staturile vecine" [70]. Contribuie la crearea unanimităţii care votează, în şedinţa din 14 noiembrie, propunerea referitoare la „deplina neatîrnare a părţei judecătoreşti de puterea curat administrativă. Inamovibilitatea judecătorilor" [71]. Subscrie, în şedinţa din 20 noiembrie, un amendament al lui P. Mavrogheni, la propunerea făcută de Kogălniceanu, în aceeaşi şedinţă, de a nu se accepta în „legislatura României a instituţiei Senatului sub orice numire şi formă" [72]. A votat, în şedinţa din 29 noiembrie, propunerea ca „darea Principatelor" către „Înalta Poartă" să se plătească „într-un chip potrivit cu necontestabilul lor drept" [73].

Discutarea, în cadrul Adunării, a chestiunii agrare îi prilejuieşte lui C. Rosetti-Teţcanu cîteva intervenţii în care îşi expune punctul său de vedere, neacceptat de nici una din părţile implicate. Cu toate că declară, fără îndoială, în mod sincer, că a preferat „totdeauna binele obştesc mai mult decît acela a unei singure clase", încearcă să demonstreze, bine înţeles fără a reuşi, că marii proprietari nu sînt vinovaţi de exploatarea abuzivă la care sînt supuşi ţăranii, pentru că şi ei, la rîndul lor, erau victima altor abuzuri, despăgubindu-se cu ceea ce luau, în mod silnic, de la ţărani. „Dar iată nedreptatea unde-i : — declară Rosetti-Teţcanu — în multele abuzuri ce s-au făcut şi să fac încă, şi care abuzuri au fost aşa de tolerate a se aplica acelui mai slab, încît porneau chear de la guvern. Domnul învoea abuzurile pentru că le suferea şi el de la alţii, boerii le suferea, proprietarii mai mici le suferea, şi în sfîrşit, ce-i adevărul, povara cea mai grea, pica adesăori, pe partea cea mai slabă, adecă pe clasa muncitorilor de pămînt, căci toţi ceilanţi ce sufereau mari nedreptăţi, prin abuzuri să mai despăgubeau ceva cu acele ce făceau şi ei pentru altii, iar muncitoriul de pămînt, fără nici un soi de asămine privilegiuri, n-avea nici un chip de a să mai despăgubi şi el de la cineva" [74]. Deşi recunoştea că ţăranii nu aveau cum să se apere de

68 Ibidem, nr. 10, 8 noiembrie 1857, p. 1 ; Suplement la nr. 10, p. 3, şedinţa din 6 noiembrie.
69 Ibidem, nr. 10, 8 noiembrie 1857, p. 4, şedinţa din 6 noiembrie.
70 Ibidem, nr. 11, 11 noiembrie 1857, p. 4 ; nr. 12, 15 noiembrie 1857, p. 3.
71 Ibidem, nr .13, 18 noiembrie 1857, Suplement la nr. 13, p. 1.
72 Ibidem, nr. 15, 23 noiembrie 1857, Suplement la nr. 15, p. 3.
73 Ibidem, nr. 18, 3 decembrie 1857, p. 3.
74 Ibidem, nr 21, 19 decembrie 1857, Suplement la nr. 21, p. 3-4, şedinţa din 18 decembrie.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

silniciile ce li se făceau, în ședința din 9 decembrie, cînd se citește propunerea deputaților locuitorilor pontași, afirmă că „multe din cele arătate de D/umnea/lor nu sînt precum le-au scris, și prin urmare ar socoti de cuviință, chiar pentru a lor folos să-și prefacă o așa propunere, ce poartă în sine nu numai oareșicare neadevăruri, dar și împregiurări care n-au avut loc niciodată“ [75].

Cu toate acestea, Rosetti-Tețcanu pledează pentru împroprietărirea țăranilor, chiar dacă soluția pe care o propunea, nu putea satisface, cu adevărat, nevoile țărănimii. „Pentru întărirea unui stat, declară el în ședința din 18 decembrie, cît și pentru înflorirea stărei locuitorilor este de neapărată trebuință a face pe locuitori proprietari de pămînt : însă chipul cel drept este greu de găsit“ [76]. Propunerea lui pentru rezolvarea chestiunii agrare, citită de A. Panu, în ședința din 18 decembrie, chiar dacă cuprindea „unele elemente realiste“ [77], era, în fapt, „absolut nepractică“ [78]. Recomanda, deci, desființarea boierescului, care putea ameliora, în parte, situația țărănimii, să se dea fiecărui țăran 15 prăjini în „locul satului“ și casă în „vecinică stăpînire“, înființarea comunelor și dreptul locuitorilor „de a fi posesori pe locurile de hrană ce vor avea neapărată trebuință“ cu bani, „după prețurile ce s-ar politici la acel loc“. Țăranii puteau lua în „posesie“ pînă la 2/3 din moșia proprietarului, posesie pe care trebuiau să o reînnoiască din 12 în 12 ani [79].

Propunerea lui Rosetti-Tețcanu a mai fost admisă doar de trei deputați : episcopul Ghenadie Șendre, episcopul Filaret Scriban și Grigore Vârnav. 60 de deputați au votat contra și 6 s-au abținut [80].

În comitetul marilor proprietari, propunerea lui Rosetti-Tețcanu a fost citită în ședințele din 3 și 9 decembrie, cînd a fost combătută. Lascăr Catargiu, deputat al marilor proprietari din ținutul Covurlui, a declarat că prin această propunere „s-ar espropria proprietarii“. Alecu Țiriachiu, deputat din ținutul Tecuci, o consideră „o jignire a proprietății“, care trebuie păstrată „în toată integritatea sa“. D. Micleșcu, deputat din ținutul Iași, deși subscrie în „privirea chestiei sociale“ respinge totuși soluția dată de Rosetti-Tețcanu, pentru că suprafața de pămînt ce urma să se dea țăranilor, 15 prăjini și locul de casă, este mai mică decît cea propusă în raportul comitetului. M. Kogălniceanu afirmă

---

75 Ibidem, nr. 11, 11 noiembrie 1857, p. 2. Referitor la propunerea locuitorilor pontași mai declară, în ședința din 3 decembrie 1857 a Comitetului marilor proprietari : „că locuitorii n-au avut de la ei însuși aseminea gînduri pe care în totul nicidecum le înțeleg, unde țintesc și că acel ce le-a făcut acea propunere n-au înțeles sau n-au avut de scop binele lor, ci altceva“ (Ibidem, Apendice nr. 1, la nr. 24, 24 decembrie 1857).

76 Ibidem, nr. 21, 19 decembrie 1857, p. 2 ; Al cincilea suplement la nr. 21, p. 4.

77 N. Adăniloaie, Dan Berindei, *Reforma agrară din 1864*, București, 1967, p. 96 (cap. redactat de D. Berindei).

78 Radu Rosetti, *Pentru ce s-au răsculat țăranii*, București, 1907, p. 304 ; N. Adăniloaie, D. Berindei, *op. cit.*, p. 96.

79 *Buletinul*, nr. 21, 19 decembrie 1857, Al doilea suplement la nr. 21, p. 3-4.

80 Idem, nr. 12, 21 decembrie 1857, p. 2, ședința din 19 decembrie ; R. Rosetti, *Costachi Rosetti-Tețcanu*, p. 242-243.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

că prin „posesiea îndatoritoare", menționată în propunere, se ajunge la „un alt feliu de șerbire". După aceste discuții, propunerea a fost respinsă [81].

Este evident că soluția propusă de Rosetti-Tețcanu nu putea contribui la rezolvarea problemei agrare, în spiritul doleanțelor locuitorilor pontași, trebuie însă să reținem pledoaria pe care o face, alături de C. Negri, M. Kogălniceanu, V. Mălinescu și alți deputați cu orientări progresiste, pentru îmbunătățirea situației țăranilor. Deziderat la care nu va renunța și va acționa, în limitele convingerilor sale, în tot timpul cît va participa, ca deputat ales, la viața politică a țării.

Probabil pe la sfîrșitul lunii noiembrie a primit de la V. Alecsandri o nouă scrisoare, expediată la 16 noiembrie 1857 din Paris, cu amănunte despre activitatea unionistă pe care o desfășura în capitala Franței. „M-am pus în relație cu toți jurnaliștii gazetelor celor mari, relatează poetul, și văd cu mulțemire că s-au făcut abonații cei mai serioși. Nu-i zi în Paris să nu se trateze chestia Principatelor în favorul nostru... Eu, acum, sînt ocupat a organiza la Paris o societate filo-română, sub denumirea de „Société franco-roumaine", care, avînd ramuri în toate clasele societății franceze, va exersa o înrîurire favorabilă interesurilor noastre asupra opiniei publice și chiar asupra lucrărilor ministeriale... Am trimis lui Rolla programul acelei societăți" [82].

Organizarea acestei societăți „franco-române", despre care nu mai avem nici un amănunt, corespondența lui Alecsandri cu Costache Rolla fiind pierdută [83], face parte, desigur, din acel proiect pe care-l pregătește la Paris de a apăra interesele țării prin toate mijloacele. Din scrisoarea pe care i-o trimite lui Victor Place, la 20 octombrie 1857, cunoaștem această intenție a poetului, dar nu-i dezvăluie consulului francez decît amănuntul că „se află în legătură cu cele mai mari jurnale" și că „Le Siécle, Le Constitutionel, La Presse, La Patrie și Les Debats au devenit apărătorii noștri cei mai entuziaști" [84].

Publicarea Convenției semnată, la Paris, la 7/19 august 1858, între cele șapte puteri garante privind organizarea „definitivă" a Principatelor, provoacă destule îngrijorări printre fruntașii mișcării unioniste, din cauza stipulațiilor electorale condiționate de un sistem cenzitar foarte

---

81 *Buletinul*, Apendice nr. 2 la nr. 24, 24 decembrie 1857, p. 3. Referitor la activitatea pe care a desfășurat-o în cadrul Adunării, C. Rosetti-Tețcanu îi scrie lui Negri, la 26 decembrie/1861/7 ianuarie 1862: „În Divanul ad-hoc, în al doile/a/ adunare n-am votat, n-am zis alta decît sprijinirea prențipurilor mele născute odată cu mine, iar nu de comandă. N-am umblat șuvăind nici într-un feliu și nici am stătut pe gînduri un minut măcar să fie omul ales de mine a mînă barca și destinul țării ce trebue a treci la un liman. Dum/nea/ta erai omul hotărît de mine! Nu m-am atașat pe lîngă nici o partidă sau îndosire ca la întîmplare împotrivă să mai am vre un sprijin cîștigat cu diplomatică, adică sîrăclic. Toată speranța me/a/, toată inima me/a/ au fost pentru D/umnea/ta și fără cel mai mic interes particular al meu altu/l/ decît prieteșugul și binele obștesc" (BARSR, S. 2 (3)/DCXLIX).

82 V. Alecsandri, *Opere*, VIII, p. 308-310.

83 Marta Anineanu, editoarea corespondenței lui V. Alecsandri, nu publică nici o scrisoare a acestuia către Costache Rolla.

84 V. Slăvescu, *op. cit.*, p. 149-150.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

restrictiv, care putea prilejui victoria separatiștilor în viitoarele alegeri pentru Adunarea electivă. Ecourile preocupărilor pentru a înlătura acest mare pericol se găsesc și în corespondența lui V. Sturdza, care este numit caimacam alături de A. Panu și Ștefan Catargiu, cu C. Rosetti-Tețcanu. La 21 septembrie 1858 acesta este chemat la Iași „ca să ne sfătuim și să ne înțelegem în ceea ce avem de făcut". Referitor la Convenție îi precizează acum următoarele : „Cei mari ai pămîntului își bat joc de drepturile noroadelor. În cale de ar fi avut curajul faptelor lor și să nu ni mai fi amăgit vremi de doi ani cu nădejdi pe care nu pute/a/ sau că de pe loc nu ave/a/ de gînd să le îndeplinească" [85].

Tot în legătură cu viitoarele alegeri, Rosetti-Tețcanu îi scrie din nou lui V. Alecsandri, dar nu cunoaștem decît răspunsul acestuia din 19 noiembrie/31 decembrie 1858 prin care încearcă să-i risipească îndoielile ce le avea din cauza unor dezbinări ce existau în partida unionistă. Alecsandri este optimist și se străduie să-și convingă prietenul că lupta pentru realizarea Unirii trebuie continuată. „M-am mîhnit, îi scrie Alecsandri, care acum era „secretarul Statului", văzînd că ești descurajat. Nu se cuvine să slăbim tocmai în ceasul luptei, cînd mai ales de la acea luptă atîrnă soarta țării noastre. Să ni facem datoria și chiar de nu vom avea biruință, vom fi măcar împăcați cu cugetul nostru. Eu am multă sparare că vom izbutia depărta din biata Moldovă răul ce o amenință" [86].

Nu este exclus ca și aceste rînduri ale lui Alecsandri să-l fi îndemnat pe Rosetti-Tețcanu să se înscrie în listele electorale pentru alegerea deputaților ce aveau să constituie Adunarea electivă a Moldovei. Înscrierile s-au încheiat la 23 noiembrie/5 decembrie 1858. C. Rosetti-Tețcanu, V. Alecsandri, V. Sturdza și alți proprietari au făcut parte din categoria : „alegători direcți din ținut" [87]. Alegerile au fost fixate în zilele de 14-18 decembrie (st. v.). Deputații aleși trebuind „să fie neapărat întruniți în capitala Iași", miercuri 23 decembrie/3 ianuarie 1859 [88].

C. Rosetti-Tețcanu împreună cu Iancu Donici au fost desemnați deputați ai „alegătorilor direcți de ținut", iar V. Alecsandri a fost ales deputat al orașului. Micii proprietari nu și-au putut alege deputați, deoarece nici unul din candidați nu obținuse majoritatea [89].

La 29 noiembrie/11 decembrie 1858, C. Negri îi trimisese, de la Tîrgu Ocna, lui Rosetti-Tețcanu, la Bacău, o scrisoare, prin care-i explica temeiurile hotărîrii sale de a nu participa la alegerile pentru Adunarea electivă. „Aș fi dorit mult să te văd — scrie Negri — și ca unui bun prieten și rar moldovan ce ești să-ți explic indiferența netălmăcită ce mi să impută în trebile politice de astăz/i/, prin îndărăpnica me/a/

85 BARSR, S. 175 (6)/DCXLVIII.

86 V. Alecsandri, *Opere*, VIII, p. 355.

87 *Acte și documente*, VII, p. 990. Pentru unele abateri făcute la întocmirea listelor, vezi Ibidem, p. 1262-1264.

88 *Acte și documente*, VII, p. 1073-1074.

89 Ibidem, VIII, 1900, p. 103, 297. Titlurile de deputat le-au fost recunoscute în ședința Adunării elective din 31 decembrie 1858/12 ianuarie 1859 (Ibidem, VIII, p. 189).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

neclintire de la Ocna. Prin convenţia de la 19 august m-am văzut lipsit de toate drepturile politice într-această ţară. Căci din nenorocire nu pot dovedi legal şi cinstit nici 100 galbeni venit în pămînt, nici 400, nici 600. Prin urmare spre a face parte de vre un comitet sau vreo altă adunare politică, îmi trebue a mă răzăma pe o temelie, pe un drit, care aceste, după cum ţi-am arătat mai sus, îm/i/ lipsesc...' Aceste sînt frate, descoperitele secrete ale purtării mele şi oricine giudecă-mă cum i-a plăce/a/, vorbirile lumei nu se pot opri a-şi ave/a/ cursul lor. Căci mă tot amărăsc cu scrisori de la Iaşi, prin care mi să zice că mă acuză unia de indiferenţă, unia de adîncă diplomatică, alţia de o ascunsă şi mare ambiţie. Lasă că vom vede/a/ şi aceasta de pe urmă în ce cerc restrîns să mărgineşte" [90].

Negri îi expediase şi lui Alecsandri, la 30 octombrie/11 noiembrie 1858 „un soi de document" prin care-i lămurea hotărîrea lui „nestrămutată" de a nu mai fi prezent în viaţa politică a ţării [91]. V. Alecsandri nu ţine seamă de dorinţa lui Negri şi împreună cu Rosetti-Teţcanu, M. Costache-Epureanu şi Lascăr Rosetti fac un legat prin care-i cedează dreptul de proprietate asupra moşiilor Pătrăşcani şi Teţcani [92], punîndu-i chiar candidatura la colegiul marilor proprietari din ţinutul Ismail [93].

Adunarea electivă s-a întrunit în ziua de 28 decembrie 1858/9 ianuarie 1859 şi în aceeaşi zi, Căimăcămia a publicat lista „acelor cu însuşiri de a fi aleşi la Domnie". Printre cei trecuţi în listă erau : C. Rosetti-Teţcanu (nr. 37) şi V. Alecsandri (nr. 36). În zilele următoare au mai fost înscrişi încă cinci candidaţi, printre care era şi Alexandru I. Cuza, dar s-au şi retras alţi şapte candidaţi [94].

Desigur că Rosetti-Teţcanu nu a luat în serios trecerea lui pe lista candidaţilor la domnie, căci într-o scrisoare adresată tot unui unionist băcăuan, Toma Răfăilă, îşi exprimă convingerea că numărul mare al candidaţilor la domnie poate fracţiona unitatea partidei naţionale „Dacă candidaţii la domnie ar fi mai puţini, negreşit că am birui în totul, însă din nenorocire umblă prea mulţi după dulcea domnie şi prin urmare nu ştiu ce-a mai eşi până la sfîrşit" [95].

Nu se cunosc amănunte asupra atitudinii pe care a avut-o C. Rosetti-Teţcanu la întrunirile membrilor partidului naţional pentru desemnarea candidatului la domnie. Putem presupune că, la început, a susţinut

90 BARSR, S. 25 (2) /DCXLVIII.

91 C. Negri, *Scrieri*, I, Text ales... de Emil Boldan, Bucureşti, 1966, p. 161.

92 Marta Anineanu, *Colonelul Alexandru Ioan Cuza, domn al Moldovei*, în *Magazin istoric*, II, 1969, 1, p. 2. După o altă versiune, provenind de la D. Bolintineanu, V. Alecsandri, L. Rosetti şi C. Rosetti-Teţcanu i-ar fi cedat fiecare un venit de 1000 de galbeni *(Dîmboviţa)*, I, nr. 28, 14 ianuarie 1859, p. 10). Amănunte asupra acestui legat se găsesc şi în scrisoarea lui Negri către V. Alecsandri din 14/26 octombrie 1859 (Marie Bogdan, *Autrefois et aujourd'hui*, 1929, p. 213-215).

93 *Patria*, I, nr. 8, 22 decembrie 1858, p. 30 ; *Acte şi documente*, VIII, p. 103.

94 *Acte şi documente*, VIII, p. 171, 179-180, 321.

95 BARSR, S. 15/DCXLIX. Pentru reclamaţia lui Toma Rafael adresată Comitetului reclamaţiilor din ţinutul Bacău, vezi Idem, *Arhiva C. Rosetti-Teţcanu*, I, *Acte* 17.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

candidatura lui Negri, dar la întrunirea din 3/15 ianuarie, la Cabinetul de istorie naturală, cînd Nicolai Pisoschi propune alegerea colonelului Alexandru I. Cuza, după ce acesta obținuse majoritatea voturilor, alături de tajele cu Negri și P. Mavrogheni, Rosetti-Tețcanu semnează, alături de ceilalți membri ai „partidei naționale independente", procesul verbal prin care „au ales cu majoritate absolută de candidat la domnia Moldovei pe colonelul Alecu Cuza" [96].

În lucrările Adunării elective, Rosetti-Tețcanu intervine în ședința din 4/16 ianuarie 1859, cînd împreună cu M. Kogălniceanu, N. Rosetti-Bălănescu, C. Iacovachi și S. Miclescu, prezintă o petiție, datată 30 decembrie 1858/11 ianuarie 1859, și semnată de un mare număr de cetățeni prin care cer „ca aceste țări surori să fie întrunite într-un singur stat și sub un singur domn", dorință „în unanimitate exprimată de Adunările ad-hoc a Moldovei și Valahiei" [97].

În ședința următoare din 5/17 ianuarie votează, împreună cu ceilalți deputați prezenți, alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al Moldovei [98].

Scrisoarea adresată de alegătorii din Bacău redacției ziarului „Steaua Dunării", la 10/12 ianuarie 1859, prin care-l asigurau pe Domnitorul Cuza „că la orice împrejurare de încercări lăuntrice sau exterioare, ce evenimentele ar putea produce vreodată, acest ținut va fi unul din cele dintîi a rivaliza întru apărarea tronului Vostru, întru apărarea drepturilor și a dignitatei patriei noastre" [99], nu a fost semnată și de C. Rosetti-Tețcanu, pentru că el a rămas, în continuare, la Iași să participe la celelalte lucrări ale Adunării elective [100].

Participînd la actul național de la 5 ianuarie 1859, completat cu votul deputaților munteni din 24 ianuarie 1859, C. Rosetti-Tețcanu își vede împlinite toate eforturile pe care le făcuse, cu statornicie, pentru realizarea Unirii Principatelor. Rememorîndu-le ,am dorit să omagiem viața unui patriot care, în ciuda faptului că a trăit, de multe ori, durerea nedreptății, a crezut, cu dîrzenie, că „dreptatea este darul cel mai mare, cel mai sfînt pe lumea aceasta" [101].

---

96 Al. Papadopol-Calimach, *Două documente*, p. 234 ; *Acte și documente*, X, 1909, p. 463.

97 *Acte și documente*, VIII, p. 306, 311-312.

98 Ibidem, p. 343. Vezi și Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*. Ediția a 2-a, București, 1970, p. 46-51 ; N. Corivan, *Alegerea ca domn a lui Al. I. Cuza*, în *Cuza Vodă. In memoriam*, Iași, 1973, p. 101-111 ; Constantin C. Angelescu, Despre ultima fază a luptei pentru unire în Moldova, în *Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol"*, Iași, VIII, 1971, p. 261-278.

99 *Acte și documente*, VIII, p. 440-441. Pentru alte telegrame trimise din Bacău domnitorului Cuza, vezi și C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 73.

100 A participat la discuțiile ce au avut loc pentru votarea dării de 5 000 000 lei asupra proprietății funciare, cerută de domnitor (*Acte și documente*, VIII, p. 812-822). În ședința din 20 ianuarie/1 februarie 1859 s-a citit o cerere a lui C. Rosetti-Tețcanu de concediu nelimitat pe care Adunarea a respins-o (Ibidem, p. 511).

101 R. Rosetti, op. cit., p. 247.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ANEXĂ

1848 mai 29, Iaşi. Vasile Ramalo către C. Rosetti-Teţcanu. Comunică ştiri despre starea sănătăţii lui Grigore Romalo exilat la Măcin şi apropiata sosire a generalului rus Duhamel la Iaşi.

Simbătă în 29 mai 1848, Eşii

Iubite Costachi,

Vorbirile pe care cu trei săptămîni înainte le auzeam aice, adecă despre stare/a/ sănătţii lui Grigoraş m-au adus într-aceea am hotărăt de a jărtfi orce pentru de a-l mai pute/a/ vide/a/ odată. Îndată după aceasta am şi pornit. Ajungănd la Galaţ/i/ am întrebuinţat toate chipurile şi me-am /continuat/ înainte drumu către cetate/a/ Măcinului. Ajungănd acolo l-am găsit într-o stare foarte tristă, bolnav, trăntit la pămînt pe o rogojină, abie grăe/a/. Şi crede că cănd am ajuns acolo au rămas uimit şi după ce e-am dat relaţii despre familia noastră, am văzut că dintr-un minut la altu îi era mai bine şi aceasta au fost un leac mare pentru dănsu. Şezănd trei zile acolo m-am întors la Galaţ/i/, cănd a dăoa zi au venit un turc şi anume Kabuli Efendi *cu poroncă de la Poartă de a-i duce la Ţarigrad, care turc s-au purtat foarte omineşte şi carele ne-au încurăjat pe toţi, cănd atunce i-au adus la Galaţ/i/ pe vapor, unde au şăzut trei zile.*

Al doile leac pentru dănsu au fost că în vreme căt au şăzut pe vapor s-au întămplat şi doftorul Stej acolo, carele era trimes de Ocărmuire pentru holeră şi dăndu-i nişte doftorii l-au adus într-o stare nenădăjduită; am şăzut cu dănsu pănă în ceasu cănd s-au pornit la Ţarigrad. Pănă acum nu avea nici o scrisoare de la dănşii decît nu (sic) Răducănenii au scris din vapor că au ajuns. Cănd au veni/t/ la Galaţ/i/ turcu care i-au luat, le-au adus lor o scrisoare franţuzască care le scrie paşa de Ruşciuc, care scrisoare ţi-o alăturez în copie. Mă mir cum pănă acuma n-ai primit nici o scrisoare de la mine, cînd toate aceste ţi le-am scris mai înainte. Trebile aice nu-ţi pot spune că merg mai bine, nici rău, pentru că-i ştii cum sănt aiştie boieri. În astă seară au venit un rus, pe care nu-l ştiu încă cine-i şi pentru ce au venit. Să aşteaptă din zi în zi pe Duhamel şi pe turcu care să află la Bucureşti. A mele sărutări lui Enacachi. Eu din tot sufletu doresc să vă văd şi aş veni acolo măcar pe vreo trei zile măcar, căci nu pot lăsa pe băbaca singur aice, însă n-am nici un chip cum veni. Scrieţi-mi şi voi, căci aceasta poate fi o mîngăere pentru mine, căci Eşu aista îi cu totu dizgustător.

V. ROMALO

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

NOTES SUR LA BIOGRAPHIE DE COSTACHE ROSETTI-TEȚCANU

Résumé

Costache Rosetti-Teţcanu est l'un des hommes de la génération de 1848 qui a lutté pour l'Union des Principautés Roumaines et qui a été, surtout, un des très peu nombreux hommes de sa classe et de sa génération qui s'est rendu compte de l'importance vitale de la solution du problème agraire, problème qui l'a préoccupé jusqu'à la fin de ses jours.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

DIN LUPTA ANTIFASCISTĂ, ANTIREVIZIONISTĂ ȘI ANTIRĂZBOINICĂ A MASELOR MUNCITOARE DIN VALEA BISTRIȚEI

de Ionel MARIN

La plenara lărgită a Consiliului Național al Oamenilor Muncii din 4-5 mai 1984, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, arăta că în condițiile în care în anul 1939 „popoarele ar fi acționat unite, hitlerismul nu ar fi dezlănțuit al doilea război mondial. Iată de ce acum cînd ne reamintim și cinstim aceste mărețe demonstrații revoluționare, sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, trebuie — și doresc să mă adresez muncitorimii din Europa, din întreaga lume, forțelor populare — să tragem toate învățămintele să nu lăsăm să se mai repete evenimentele din 1939, să întărim unitatea." [1]

În anii 1938—1939 pierzînd garanțiile marilor puteri europene, România s-a văzut în situația unei grave amenințări a agresiunii fasciste. În numeroase documente ale Partidului Comunist Român, ale altor organizații politice și profesionale ale clasei muncitoare, în atitudinea unor personalități de seamă ale vieții politice și cultural-științifice ale țării, se exprima îngrijorarea în legătură cu situația creată, ca și credința ca prin unitatea tuturor celor amenințați pericolul putea fi înlăturat. Marele nostru savant, Nicolae Iorga în prima jumătate a anului 1939, cînd fascismul german era în plină asccensiune arată că „două sisteme europene (fascismul și democrațiile burgheze) stau față în față. Două sisteme europene din care poate să se desfacă oricînd cataclismul universal al războiului" [2].

Partidul Comunist Român aflat în fruntea luptei pentru progres social și economic al țării, pentru apărarea independenței și suveranității naționale a patriei, într-o reuniune a Comitetului Central din iunie 1939, exprima chemarea către toate forțele patriotice ale țării, a comuniștilor în primul rînd pentru apărarea integrității teritoriale a țării. Documentul adoptat cu acest prilej sublinia rolul comuniștilor care erau

---

1 Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la plenara Consiliului Național al Oamenilor muncii*, în „Scînteia" din 6 mai 1984.

2 Nicolae Iorga, *Istoria românilor, vol. X Întregitorii*, București, 1939, p. 446-447.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

chemați să participe activ la concentrările de trupe unde să lupte pentru întărirea forței politice și morale a armatei, contra Germaniei hitleriste și a statelor revizioniste, pentru demascarea tuturor ofițerilor gardiști și capitulanți care încercau să demoralizeze trupele. Odată cu acesta comuniștii aveau misiunea să acționeze pentru apărarea intereselor soldaților în legătură cu hrana, transportul, încartiruirea și măsurile sanitare. În același document se menționa sarcina organizațiilor de partid, de masă și obștești a tuturor cetățenilor patrioți de a asigura, apărarea și ajutorarea familiilor celor concentrați și „de a determina arestarea tuturor agenților fasciști a lui Hitler a trădătorilor de țară" [3].

Atent la evoluția gravă a evenimentelor ce se succedau cu repeziciune și cu consecințe din ce în ce mai grele, Partidul Comunist Român nu a contenit să cheme cele mai diferite forțe sociale și politice la vigilență și acțiune hotărîtă de rezistență. „Să nu capitulăm. Să ne împotrivim", glăsuia unul din nenumăratele manifeste ale P.C.R. din acel timp. „Uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler și aliaților lui revizioniști" [4] era o altă chemare fermă a Partidului Comunist Român.

La sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a Marii Adunări Naționale, a Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste, consacrată împlinirii a 40 de ani de la înfăptuirea actului revoluționar de la 23 August 1944, secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, arăta că : „În anii premergători celui de al II-lea război mondial și în timpul războiului, Partidul Comunist Român a fost singurul partid politic din România care s-a ridicat cu toată hotărîrea, împotriva fascismului și a războiului, organizînd și conducînd mari bătălii de clasă și antifasciste" [5]. Sub conducerea partidului s-a desfășurat lupta dîrză împotriva războiului antisovietic, pentru răsturnarea dictaturii militaro-fasciste și întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste, pentru instaurarea unui guvern format din reprezentanți ai tuturor forțelor patriotice, a unui regim de drepturi și libertăți democratice largi.

În aceste momente de importanță deosebită pentru viitorul națiunii, organizația județeană Neamț a P.C.R., de la constituirea ei, dar mai ales în perioada premergătoare ca și în timpul marii conflagrații mondiale, a acționat în conformitate cu sarcinile primite și corespunzător condițiilor concrete social-economice și politice din zonă, înscriindu-și întreaga activitate pe coordonatele generale a luptei pentru progres social și economic, pentru dreptate, independență și suveranitate națională.

---

3 ***Rezoluția Plenarei C.C. al P.C.R. din iunie 1939***, în „Lupta de clasă" din 6 august 1939 p. 10-11.

4 Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, ***Unitate, continuitate și ascensiune în mișcarea muncitorească din Romania 1821—1948***, București, Ed. Academiei R.S.R., 1981, p. 184.

5 Nicolae Ceaușescu, ***Expunere la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român a Marii Adunări Naționale al Frontului Democrației și Unității Socialiste consacrate împlinirii a 40 de ani de la înfăptuirea actului revoluționar de la 23 August 1944***, în „Scînteia Tineretului", anul XL, nr. 10959 din 23 august 1984.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Județul Neamț avea în componența sa la sfîrșitul deceniului patru, 3 centre urbane : Piatra Neamț, Buhuși și Tg. Neamț. Principalele unități economice ale județului, erau amplasate în localitățile Piatra Neamț, Buhuși, Tg. Neamț, Bicaz, Tarcău și Roznov, situate pe Valea Bistriței, acoperind aproape 80 de km. din zona Văii Bistriței. Orașul Piatra Neamț dispunea de o structură economică complexă, aici existau fabrici de cherestea, de textile, fabrici de hîrtie și celuloză, o întreprindere de prelucrare a metalelor, întreprinderi comerciale și instituții social-politice.

În jurul acestora, în localitățile rurale își aveau domiciliul o parte din lucrătorii unităților respective. Numărul muncitorilor existenți la începutul anului 1940 era de aproape 10.000 cei mai mulți desfășurîndu-și activitatea în industria forestieră [6].

Perioada de care ne ocupăm a avut consecințe din cele mai grave asupra condițiilor de viață și muncă ale maselor muncitoare. Muncitorii, țăranii, alte categorii sociale, se confruntau cu scumpetea și specula, cu rechizițiile tot mai frecvente, aplicarea a tot felul de impozite asupra salariilor, reducerea acestora prin mărirea duratei zilei de muncă, cu menținerea salariului inițial, raționalizarea consumului la articole alimentare și de îmbrăcăminte de primă necesitate și altele. Salariul real a scăzut mereu [7].

Pe aceleași coordonate ale lipsei permanente ale mijloacelor de trai, consecință a scumpetei, speculei, cît și a imposibilității de a găsi de lucru, se afla și țărănimea și în special cea din zona de munte. Una din constatările organelor de poliție era și aceea că „Sătenii și în special cei recent lăsați la vatră sînt nemulțumiți că nu se găsesc opinci, din care cauză nu au cu ce umbla, ghetele și bocancii fiind extrem de scumpe. Țăranii comentau că ostașii germani aflați în România avînd bani mulți, acaparau totul de pe piață. Comandantul legiunii de jandarmi Neamț de pildă, nota la 8 decembrie 1941 că „în rîndurile foștilor concentrați din localitățile de pe Valea Muntelui se observă o stare de nemulțumire îndreptată împotriva prezenței trupelor germane pe teritoriul țării, a războiului antisovietic“ [8].

Cu toate eforturile depuse în vederea liniștirii spiritelor, autoritățile erau nevoite să recunoască că în rîndurile țărănimii din județul Neamț, exista o nemulțumire generală. Într-o notă informativă a poliției se făcea mențiunea că : „discuțiile lor (ale țăranilor) dădeau loc la observarea unei stări de spirit. Sătenii sînt nemulțumiți pentru că nu au grîu pentru însămînțat, acum cînd timpul este favorabil muncilor de toamnă“ [9].

La înrăutățirea situației țăranilor a contribuit și fiscalitatea excesivă ce se aplica populației sătești și în mod deosebit celei sărace. Astfel pe

---

6 Arhivele Statului Neamț (în continuare A.S.N.) fond prefectură, dos. 1940, f. 275 ; fond cameră de comerț și industrie, dos. 5/1945, filele 45, 46.

7 A. Loghin, I. Agrigoroaie, Emilian Bold, *Iașul Contemporan. Scurt Istoric 1918—1965*, Iași, Editura Junimea, 1969, p. 94.

8 A.S.N., fond prefectură, dosar nr. 124/1941, nepaginat.

9 *Ibidem.*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Valea Bistriței, unde domeniile regale dețineau imense suprafețe de păduri și pășuni, în timp ce gospodăriilor cu pămînt puțin li se aplicau impozite sporite de la an la an, amenzi pentru neplata acestora, marile proprietăți erau scutite sau trecute cu vederea la încasarea impozitelor. Resursele financiare ale populației nevoiașe fiind reduse, făceau ca bilanțul încasărilor să fie negativ. În acest sens autoritățile notau încă în anul 1941 „că încasările sînt prea reduse ținînd seama de faptul că au trecut mai mult de 6 luni de execuție bugetară." [10]

Neputînd suporta condițiile de viață ce deveneau tot mai grele, țărănimea și-a manifestat deseori protestul ei hotărît încălcînd prevederile legilor, comentînd nefavorabil regimul de dictatură militaro-fascistă.

De multe ori revolta sătenilor de pe Valea Bistriței față de condițiile de viață, față de nedreptatea socială care întrecea orice margini în acea perioadă, se concretiza prin intrarea cu forța pe „Domeniile coroanei" cît și a altor proprietari de păduri. Așa cum reiese din reclamația principesei Ileana D. Sturza către prefect, locuitorii comunei Ceahlău au pătruns în ziua de 25 mai 1944 pe proprietatea sa de la Hangu și Stăniile. „Procedeul locuitorilor — spunea principesa — este flagrantă violare de proprietate și va da loc și la alte violări și perturbări, dacă nu se vor lua la timp măsuri pentru intrarea în legalitate." [11]

Față de toate aceste probleme cu care se confruntau masele muncitoare din zona Văii Bistriței, organizația de partid locală a desfășurat o vie activitate în rîndul categoriilor de populație afectate, chemîndu-le la luptă împotriva politicii antinaționale a guvernului antonescian. Ca principală formă de manifestare a împotrivirii față de regimul antonescian, organizația locală a partidului, indica protestul deschis, dar mai ales memorii adresate autorităților de la toate nivelurile, inclusiv primului ministru.

Activitatea organizației locale a P.C.R., în rîndul căreia activa la sfîrșitul deceniului patru, peste 150 de membri ai P.C.R. și U.T.C., a fost sprijinită în îndeplinirea programului său, de organizații de masă și obștești, de numeroase grupuri de cetățeni și persoane de cele mai diverse preocupări, ale căror interese se regăseau în programul de luptă al partidului. În acest context menționăm o intensă activitate desfășurată de Ajutorul Roșu, de Uniunea Patrioților, de conducătorii locali ai organizației partidului socialist, ca Ion Tomescu, Manole Zargiu, Gh. Petruca, Vasile Dobrin, care au acționat altăuri de partidul comunist, de unii reprezentanți de seamă ai spiritualității pietrene ca Ion Mătase, G. T. Kirileanu, de forțele patriotice din zonă în vederea înfăptuirii obiectivelor stabilite de partid în perioada dată.

În pofida multiplelor greutăți, comuniștii au desfășurat o vie propagandă antifascistă, antihitleristă, antirăzboinică, folosindu-se de cele mai diverse forme și metode de luptă. Condițiile speciale ale județului Neamț, care prin poziția sa geografică era mai aproape de spatele fron-

10 Ibidem, dos. 4/1941, f. 222.
11 Ibidem, dos.124/44, p. 201.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

tului au determinat autoritățile să supravegheze cu maximă atenție orice mișcare suspectă.

Organizația locală a P.C.R. a folosit diferite forme și metode specifice muncii ilegale, printre care contactul direct de la om la om, alte forme de răspîndirea cuvîntului tipărit, organizarea de acțiuni de sabotaj, manifestații de protest față de măsurile luate de organele locale ale administrației, sau a celor de ordine și siguranță ale statului.

Preocupată de informarea populației din zonă asupra evenimentelor premergătoare declanșării celui de al doilea război mondial, ca și în timpul acestuia, organizația județeană Neamț a P.C.R. a acționat permanent pentru mobilizarea maselor muncitoare la înfăptuirea obiectivelor stabilite în documentele programatice ale P.C.R.

Deși în orașul Piatra Neamț sau în județ, organizația județeană de partid nu a dispus de aparatură tipografică, numeroasele manifeste difuzate au provenit de la conducerea centrală sau Comitetul Regional de partid Moldova. Cele mai multe au fost însă realizate pe plan local, scrise de mînă, apoi multiplicate.

Urmărind cu atenție desfășurarea evenimentelor, militînd pentru apărarea intereselor naționale în 1939, la puțină vreme după acordul româno-german din martie 1939, un manifest al comuniștilor din Valea Bistriței, adresat tuturor locuitorilor din această parte a țării arată că : „în timp ce patronii voștri realizează averi, lemnele și cărbunii voștri iau drumul Germaniei, salariile voastre sînt de foame“ [12].

Ca și în întreaga țară și aici la Piatra Neamț, și în alte localități ale județului, ziua de 1 mai 1939 a exprimat o stare de spirit unanimă îndreptată împotriva agresiunii fasciste a războiului, pentru apărarea fruntariilor țării. La adunarea organizată cu acest prilej se spunea că „masele populare din România resping revizionismul, masele românești alături de celelalte naționalități văd în hitlerism și în întreaga mișcare fascistă de la noi și din străinătate o mișcare dușmană intereselor populare“ [13].

Față de manifestările antifasciste organizate pe teritoriul județului, consiliul de colaborare al prefecturii aprecia că în rîndul muncitorilor, a țăranilor, se desfășoară o intensă activitate pentru demascarea agresiunilor fasciste din Europa, pe teritoriul județului fiind răspîndit apelul C.C. al P.C.R. prin care comuniștii exprimau hotărîrea lor fermă de a lupta cu „arma în mînă în primele rînduri pentru apărarea independenței și suveranității țării“ [14]. Totodată, poliția care supraveghea atent mișcarea revoluționară consemna intensificarea activității politico-organizatorice a comuniștilor, identificînd depozitele de materiale de propa-

12 Arhiva I.S.I.S.P., cota XXIII, inventar 1464, *Manifest al Comitetului regional Moldova al P.C.R., 1939.*

13 Ionel Marin, *O pagină luminoasă din istoria mișcării muncitorești*, în „Ceahlăul“, organ al Comitetului Județean Neamț al P.C.R. și a Consiliului Popular Județean, anul XVII. nr. 2444 din 28 aprilie 1984.

14 *Rezoluția plenarei C.C. al P.C.R. din iunie 1939*, în „Lupta de clasă“ din 1 august 1939, p. 11.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

gandă subversivă și publicații interzise,[15] prin care se ținea o strînsă legătură cu masele muncitoare, se realiza o intensă educație politică a acestora, determinînd o stare de spirit antifascistă, antirăzboinică și antirevizionistă.

Organizația județeană de partid a menținut și extins legăturile cu țărănimea muncitoare în rîndul căreia se dezvolta o puternică stare de spirit antifascistă. În mediul sătesc s-au difuzat numeroase materiale de propagandă, în comunele Roznov, Costișa, Podoleni, Vînători, Bistricioara și altele și mai ales în satele de pe Valea Bistriței cuprinse între Broșteni și Piatra Neamț.

Prin grija organizației locale de partid din centrele urbane în satele județului au circulat lozinci prin al căror conținut populația era chemată la luptă împotriva războiului. „Vrem Pace" și „Ce frumoasă este pacea" se intitulau cîteva din astfel de materiale difuzate încă din anul 1940.

În rapoartele informative ale agenților de poliție se sublinia „o puternică creștere a stării de spirit a populației de la sate" mai ales „ca urmare a rechizițiilor de cai, existînd pericolul ca în toamna anului 1940, ogoarele să nu mai poată fi lucrate". În ceea ce privește „teritoriul urban", același raport arăta că „se urmărește îndeaproape activitatea membrilor nucleului comunist care recent a difuzat un manifest prin care se aduc grave atacuri noului decret-lege privitor la rechiziții spunîndu-le în mod deschis că s-a legiferat jaful asupra drepturilor muncitorilor"[16].

Imediat după instaurarea dictaturii militaro-fasciste organizația locală de partid, într-un document intitulat „Frați Români" și semnat Celula Partidului Comunist Român Piatra Neamț, se adresa maselor muncitoare chemîndu-le la „lupta cea mare", subliniind că războiul ce se pregătește" este în interesul păstrării jugului imperialist asupra popoarelor asuprite. Marii capitaliști și moșieri, dictatura lor imperialistă feroce, continuă documentul, vă jefuiește pe voi pe toți cei ce munciți, în fabrici și uzine, la sate și în străzi". El se încheia cu chemarea la lupta pentru răsturnarea guvernului de dictatură militaro-fascistă și instalarea unui „guvern popular, un guvern al păcii și prieteniei cu Uniunea Sovietică"[17].

Declanșarea războiului antisovietic la care România a participat împotriva voinței poporului său, a adus grave prejudicii tuturor sectoarelor vieții social-economice și politice ale țării. Urmărind îndeaproape evenimentele, analizîndu-le cu maximum de răspundere Partidul Comunist Român ținea o strînsă legătură cu masele muncitoare pe care le informa și mobiliza la luptă împotriva politicii antinaționale a regimului antonescian. Astfel, într-un apel al organizației județene de partid intitulat „Români, muncitori, țărani și intelectuali" se arăta că „după 11 luni de război, în care am fost trimiși fără să-l dorim, vedem și ne dăm singuri seama, fără să ne spună cineva că adevărații dușmani

15 Arhivele Statului, Iași, fond Inspectoratul regional de poliție, dosar 6, filele 12-13, anul 1939.

16 A.S.N., prefectul dos. 1/1940, nepaginat.

17 Arhiva C.C. al P.C.R., fond 8, mapa 39/1942.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

sînt chiar criminalii de hitleriști și fasciști". Prin conținutul său, documentul difuzat în rîndul muncitorilor și țăranilor de pe Valea Bistriței, era un puternic act de acuzare la adresa dictaturii militaro-fasciste, dezvăluind situația în care se afla România, starea de mizerie și scăderea nivelului de trai, precum și consecințele, pe care le va suporta poporul român, în urma continuării acestei politici nefaste. „Nu-i destul că ne-au luat avutul țării și oamenii pentru măcel, pentru a satisface plăcerea lui Hitler. Trăim din ce în ce mai rău și mizeria este din ce în ce mai mare. Ne-a ajuns cuțitul la os, iar astăzi ne mai cere carne pentru tun și mîncare. Unde vom ajunge ; Noi vrem pace. Noi trebuie să ne răzbunăm pe acei care ne-au adus la război" [18]. Clarviziunea P.C.R., a comuniștrilor din această zonă asupra conținutului războiului, a inevitabilității eșecului acestuia, exprimată în documentul menționat, se desprinde cu claritate din chemarea adresată oamenilor muncii, de a lupta împotriva fascismului, împotriva războiului, a Germaniei hitleriste, a răsturnării dictaturii militaro-fasciste. „Unde sînt părinții, frații și copiii noștri ?". Moarte hitlerismului și fascismului, vrem pace, vrem pămînt, vrem dreptate. Fra'i români, întoarceți armele și loviți mortal pe adevăratul inamic" [19].

Efectele activității desfășurate de Partidul Comunist Român, de forțele antifasciste au determinat creșterea influenței comuniștilor în rîndul oamenilor muncii, care își dădeau tot mai bine seama de adevăratele cauze ale situației politice și social-economice ale țării, comentînd și manifestîndu-și fățiș împotrivirea față de dictatura militaro-fascistă. În acest sens autoritățile consemnau că se constată totuși o acțiune de defetism și alarmism, pe care o desfășoară ei (comuniștii) în rîndurile populației nevoiașe cu scopul de a determina o stare de spirit de neîncredere față de conducerea actuală [20].

„Ceahlăul", săptămînal de informație și afirmare românească, din Piatra Neamț, a dus timp de 3 ani (1942—1944) cît a apărut, o campanie susținută, căutînd elementele necesare prin care să explice motivele și justețea războiului, cu toate aceste multe din materialele publicate indică impasul politic și economic în care intrase țara în această perioadă.

Manifestarea împotrivirii fățișe a maselor populare era exprimată prin disprețul adus conducătorului statului, și altor persoane oficiale prin ruperea ordonanțelor și a ziarului „Cuvîntul mareșalului", care se afișau la locuri vizibile [22].

Cu toate eforturile depuse de presa oficială, regimul antonescian n-a găsit ecoul scontat în rîndul populației. Prin militanții și simpatizanții săi partidul a fost informat și asupra situației reale de pe front, relevînd

18 Ibidem.

19 Ibidem.

20 Arhivele Statului Iași, fond Inspectoratul regional de poliție, dos. 6/1942, f. 23.

21 „Ceahlăul", săptămînal de informații și afirmare românească, Piatra Neamț, nr. 51 din 24 oct. 1943.

22 Constantin Prangate, *Lupta de rezistență a maselor populare din județul Neamț, sub conducerea P.C.R., împotriva dictaturii militaro-fasciste*, Memoria Antiquitatis, III, 1971, p. 408.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

maselor populare degringolada în care se aflau trupele hitleriste, ca şi necesitatea intensificării acţiunilor împotriva dictaturii militaro-fasciste şi a războiului hitlerist.

În munca desfăşurată de comunişti, de patrioţi, un accent deosebit s-a pus pe sabotarea maşinii de război germane a războiului antisovietic. Astfel, acţionînd în unităţile economice a căror producţie era în curs de sporire ca urmare a cerinţelor de război, organizaţiile de partid, comuniştii, au arătat muncitorilor necesitatea de a participa la încetinirea sistematică a producţiei, întîrzierea şi executarea cu defecte a comenzilor militare, sabotarea transporturilor conţinînd mărfuri destinate frontului antisovietic, distrugerea căilor de comunicaţii, absentarea de la lucru, părăsirea lucrului înainte de terminarea programului de muncă, etc.

La fabrica „Moldova" unde se executau subansamblele necesare barăcilor din lemn destinate militarilor germani, în mai multe rînduri s-au trimis comenzi incomplete, fapt ce a condus la sancţionarea a numeroşi muncitori bănuiţi a fi comunişti [23].

Un episod semnificativ al atitudinii muncitorilor faţă de trupele germane îl constituie şi următoarea situaţie relatată de Alexandru Chelaru, muncitor, în anul 1948 primul director al Întreprinderii Mecanice Ceahlău, care arăta că în timpul războiului, un tînăr mecanic auto, un foarte bun meseriaş, apreciat de toţi tovarăşii de muncă lucrînd la montarea chiulasei maşinii unui locotenent german, a fost ameninţat cu împuşcarea de către acesta ca sabotor pentru că întîrzie lucrarea şi, deci plecarea sa pe front. „Bravul ofiţer" a fost făcut inofensiv de muncitori şi invitat să părăsească unitatea [24].

Grupuri de U.T.C.-işti, în mai multe rînduri au acţionat asupra trenurilor de marfă încărcate cu produse destinate frontului, mai ales pentru decuplarea sistemului de frînare a vagoanelor, ceea ce producea întîrzieri în efectuarea transporturilor [25].

De asemeni, rapoartele poliţiei menţionează o catastrofă feroviară, distrugerea unui tren militar lîngă Piatra Neamţ în anul 1942, precum şi ruperea de către patrioţi în timpul nopţii a firelor telefonice folosite de trupele germane [26].

În marea majoritate a unităţilor economice mai ales la cele ce produceau pentru război, absenţele nemotivate sau chiar declanşarea unor greve (deşi era cunoscut faptul că declanşarea acestora se pedepseau cu amendă pînă la 40 000 de lei şi închisoare de la 6 luni la 2 ani) erau tot mai frecvente. La fabrica de hîrtie şi mucava din Piatra Neamţ, fenomenul a stîrnit furia comandantului militar care se întreba „De ce atîtea lipsuri nemotivate de la lucru? Care este cauza acestui fel de a

23 Din relatările membrilor de partid cu stagiu în ilegalitate Ion Căciuleanu, Alexandru Căciuleanu.

24 Ionel Marin, *Întreprinderea Mecanică Ceahlău la 50 de ani de existenţă*, Piatra Neamţ, decembrie 1970, p. 32.

25 Constantin Prangate — *art. cit.*, p. 409.

26 Idem, p. 411.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

judeca a acelora ce lipsesc? Le lipsește sentimentul de patriotism, sentimentul de mîndrie națională, sabotează întreprinderea" [27]. Desigur nu sentimentele patriotice lipseau muncitorilor acestei unități, ci dimpotrivă ele se manifestau, prin modul de acțiune al acestora, care urmărea sabotarea măsurilor stabilite de regimul de dictatură militaro-fascistă ce investise comandanți militari cu puteri discreționare. În baza acestora, lucrătorii Agache Ion și Pricop Ion și alții de la fabrica de mucava au fost trimiși în fața instanței de judecată pentru crima de sabotaj [28].

Tot la unitatea amintită mai sus, ca și la fabricile de cherestea „Carpați", „Celuloza", „Moldova", „Bistrița" muncitorii au trecut la încetarea totală sau parțială a lucrului [29]. La fel au acționat și muncitorii de la fabrica de postav Buhuși. Într-un raport al comisarului de poliție din localitate se menționa „deși tura lor de serviciu se încheia la ora 18,00 muncitorii au părăsit lucrul încă de la ora 15,00, ei cer să li se plătească 50 de lei pe oră" [30].

Spre sfîrșitul perioadei dictaturii militaro-fasciste se constată mai pregnant împletirea revendicărilor economice cu cele politice, muncitorii se opuneau cu înverșunare măsurilor de exploatare pe care autoritățile le impuneau cu ajutorul armatei. În acest context muncitorii de la Buhuși cereau „reducerea zilei de lucru la 8 ore precum și majorarea retribuției pentru aprovizionare" [31].

Rapoartele întocmite de Direcția Fabricii constată cu amărăciune că, chiar în condițiile aplicării regimului militar în ultimul timp „au început să lipsească nemotivat, foarte mulți meseriași, dăunînd prin aceasta producției, fabricației, deoarece se întîrzie lucrările".

O intensă activitate a desfășurat organizația județeană Neamț în rîndul militarilor cantonați pe teritoriul județului și drept urmare se dezvoltă o puternică stare de spirit antihitleristă, conflictele dintre militarii români și cei germani căpătînd o amploare tot mai mare, manifestîndu-se sub diferite forme. Ostilitatea militarilor români, față de hitleriști și războiul dezlănțuit de aceștia s-a concretizat și prin scrisori și memorii adresate lui Antonescu, și unor comandanți de mari unități militare, de cele mai multe ori anonime, pentru a evita represaliile, în care se cereau ruperea alianței cu Germania și încetarea războiului alături de aceasta.

O astfel de scrisoare constituită astăzi într-un document de o însemnătate deosebită, ce oglindește un înalt patriotism al ostașilor români cantonați pe teritoriul județului Neamț, a fost înaintată de 3280 mili-

---

27 A.S.N., fond Fabrica de hîrtie și cartoane „Comuna din Paris", Piatra Neamț, dos. 25/1941, f. 6.

28 Ibidem.

29 Ibidem, fond poliția Piatra Neamț, dos. nr. 31/1943, f. 15.

30. Ibidem.

31 Savel Davicu, *Acțiuni ale maselor populare din Moldova sub conducerea organizațiilor P.C.R. în lupta pentru răsturnarea dictaturii militaro-fasciste și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste*, în „Studii și cercetări științifice", Seria Istorie, nr. 1, 1960, Iași, p. 24.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

tari, ofiţeri şi subofiţeri, în ianuarie 1942, comandantului corpului 4 armată Iaşi [33].

Acţionînd în spiritul chemărilor adresate de partid, a tradiţiilor patriotice ale armatei române, militarii corpului 4 armată cantonaţi în judeţul Neamţ îşi exprimau în scrisoarea amintită, gîndul lor statornic, izvorît din dragoste faţă de ţară pentru care au jurat „cu toţii pe onoare şi pe ce avem mai sfînt" să nu mai facă „nici un pas spre răsărit", cereau în mod hotărît ca ţara să fie „evacuată de toţi boşii" — referire la comandanţii militari germani, la persoane cu funcţii de răspundere în misiunile diplomatice şi economice ale Germaniei în România — care, „ca lipitorile şi lăcustele ne sug toată vlaga şi rad totul în calea lor". Reliefînd amestecul brutal al trimişilor lui Hitler în treburile interne ale ţării, ei cereau „îndepărtarea criminalului Killinger", diplomatul cu chip de bestie, care-şi permite să dicteze la noi în ţară" [34].

Alături de întregul popor, de armata română, ostaşii acestei mari unităţi îşi exprimau voinţa lor nestrămutată de a obţine eliberarea părţii de nord-vest a României, smulsă din trupul ţării, şi predată Ungariei horthiste în August 1940 prin Dictatul de la Viena „să ni se restituie Ardealul. Înapoi toate teritoriile date de boşi" (Italia fascistă şi Germania hitleristă, s. n. I. M.) se arată în scrisoarea menţionată. Scrisoarea oglindea dorinţa ostaşilor acestei unităţi ca şi a întregului popor român de a lupta pentru independenţa şi suveranitatea României, ilustrată de sublinierea „sîntem un popor independent, nu mercenari. Ne putem conduce singuri şi nu avem nevoie de tinichele străine pe pieptul nostru" [35].

Documentul oglindea în acelaşi timp faptul că poporul român nu a dorit niciodată războiul în care a fost antrenat şi care a produs pierderi umane şi materiale inutile. În acest sens se atrăgea atenţia că este străniе cerinţa de a continua războiul împotriva Uniunii Sovietice, subliniind că militarii corpului 4 armată nu mai vor „sacrificarea zadarnică a tineretului nostru".

Inspectoratul regional de poliţie Iaşi a ordonat formaţiunilor din subordine aflate în Piatra Neamţ, să descopere „autorii" acestei scrisori care fac ameninţări contra participării României la campania din Rusia, pentru evacuarea germanilor din ţară, pentru revenirea teritoriilor cedate la România. Ordinul transmis poliţiei Piatra Neamţ menţiona că această acţiune a militarilor corpului 4 armată este rezultatul „propagandei duşmanilor neamului şi actualei guvernări" apreciind că „această propagandă care este extrem de dăunătoare patriei şi a neamului mai ales în actualele situaţii politico-militare să nu se răspîndească în public şi în unităţile militare". Inspectoratul regional cerea să fie prinşi cei ce fac asemenea propagandă sub orice formă să fie arestaţi şi trimişi în judecată Curţii marţiale [36].

---

33 A.S.N., fond poliţia Piatra Neamţ, dos. nr. 44/1942, f. 162.
34 Ibidem.
35 Ibidem.
36 Ibidem.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Comportamentul armatei germane în retragerea ei prin actualul teritoriu al județului Neamț a produs imense pagube materiale și umane. Cîteva din mărturiile de mai jos configurează profilul moral al armatelor marelui Reich. Păstrînd caracteristica unor trupe de ocupație și inamice, deși existau acorduri cu privire la staționarea lor pe teritoriul țării, trupele germane au ignorat reglementările stabilite.

Pe baza informațiilor înserate în diverse documente se constată că jafurile și fărădelegile comise de acestea nu s-au exercitat numai asupra unor sectoare de activitate legate de operațiunile militare ci peste tot, în sate și orașe, în întreprinderi, în spitale, în case de odihnă, în localuri publice, armata germană și-a pus amprenta comportării sale.

În raportul pe care prefectul județului Neamț îl înainta Ministerului de Interne în aprilie 1944, se menționa că" în seara zilei de 30 martie 1944, 200 militari germani, încartiruiți în localul băilor Oglinzi au devastat aproape întreg mobilierul și l-au pus pe foc, au spart parte din ușile hotelului, iar la plecare au luat perdelele și cearceafurile, pagubele se evaluează la suma de 5 milioane lei". În seara aceleiași zile, „trupele germane ce se aflau în orașul Tg. Neamț, au produs mari stricăciuni la spitalul din localitate. Au forțat ușile de la dulapuri, au devastat arhiva, tablourile de valoare și hărțile de pe pereți în valoare de 50 mii lei" [37]. Tot în orașul Tg. Neamț, militarii germani au luat de la persoane particulare diferite obiecte, au mîncat și consumat în localurile comerciale fără a plăti [38].

Semnificativă din acest punct de vedere este scrisoarea unui cetățean adresată primăriei orașului Piatra Neamț referitoare la comportamentul trupelor germane, „Am văzut — spunea el — cum au venit soldații din armata germană înarmați cu puști și cu tîrnăcoape, au stricat atelierul și-au jefuit diferite materiale de manufactură și material adus de clienți pentru a li se confecționa rochii și mantouri, au luat rochii gata ce urma a fi predate clientului și după ce au golit tot atelierul au început a cără lucrurile din casă. A doua zi după ce nemții au fost izgoniți din oraș am intrat în casă și am văzut ceea ce mintea omenească nu-și poate închipui. Pe lîngă furtul și jaful la care s-au dedat au stricat pur și simplu mobila din casă făcînd-o țăndări sau rupînd tot ce s-a putut distruge prin rupere, au stricat ușile și ferestrele, au spart toate geamurile, au stricat sobele într-un cuvînt au transformat totul într-o adevărată ruină" [39].

În condițiile existenței cunoscutelor acorduri româno-germane unele obiective economice ce produceau pentru interesele germane au fost afectate de distrugerile trupelor hitleriste. Din procesele verbale ale conducerii fostei fabrici „Italo-Română" din Piatra Neamț, rezultă că această societate a suferit mai multe pierderi „în mai puțin de o zi,

37 Ionel Marin, Gh. Tănase, *Regimul de ocupație impus de armatele germane pe teritoriul județului Neamț*, în „Ceahlăul", organ al Comitetului Județean Neamț al P.C.R. și al Consiliului Popular Județean, din 21 august 1968.

38 Ibidem.

39 A.S.N., Fond Primăria orașului Piatra Neamț, dos. nr. 31/1944, f. 25.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

armata germană a distrus magazia de alimente, în valoare de 2,5 milioane lei, a provocat distrugerea liniei ferate de pe Valea Bistriței, pierderile suferite — se menționa în procesul verbal — sînt în valoare de 4 milioane lei".

Distrugerile făcute de armatele germane care la scara județului Neamț se ridică la suma de 75.734.000 lei, au provocat peste tot, unde acestea s-au aflat, indignarea, dispreț și revoltă din partea populației civile [40].

Anul 1944 a marcat pentru activitatea social-economică a județului Neamț o criză acută în sfera producției materiale ca și amplificarea stării de spirit a populației. În primele luni ale anului panica ce cuprinsese autoritățile se concretiza în măsurile extreme pe care acestea le luau de la o zi la alta cu privire la evacuarea întreprinderilor, a bunurilor celor avuți, la întocmirea planurilor de distrugere a unor unități economice precum și la pedepsirea celor ce dădeau sprijin militarilor români, ce refuzau să lupte pe frontul antisovietic.

Apelurile lansate de Partidul Comunist Român pentru constituirea formațiunilor patriotice de luptă, pentru răsturnarea dictaturii militaro-fasciste, au găsit ecou și în județul Neamț. Astfel, numeroși militari veniți în permisie în localitățile județului au refuzat să se reîntoarcă la unitățile lor, alții au dezertat, rapoartele poliției menționînd că pădurile Cernegura, Cozla, mișunau de dezertori care în timp de vreme rea erau adăpostiți de cetățenii din cartierele orașului Piatra Neamț. Militarii constituiți în formațiuni patriotice au activat în jurul comunelor Bistricioara, Hangu, Borca, Călugăreni, Buhalnița, Bicaz, Piatra Neamț, Tg. Neamț, Roznov, provocînd mari pagube unităților germane cantonate în aceste localități sau în momentul retragerii lor [41].

La Cheile Bicazului țăranii în rîndul cărora foștii concentrați erau în număr din ce în ce mai mare, manifestîndu-și ura împotriva armatelor cotropitoare, au aruncat de pe masivele muntoase, bolovani, au răsturnat stînci provocînd unităților germane care se retrăgeau în dezordine, mari pierderi [42].

Înfăptuirea istoricului act, de la 23 August 1944 a declanșat noi energii în rîndul poporului român, în lupta sa pentru independență și suveranitate națională, pentru zdrobirea fascismului, a eliberării țării de trupele hitleriste.

O contribuție de seamă a adus la izgonirea hitleriștilor de pe pămîntul României și unitatea militară de sub comanda colonelului Nistor Teodorescu, care în seara zilei de 23 august 1944 transmitea subunităților regimentului, ordinul de a dezarma militarii germani din zona de operații în care acționa, iar în cazul cînd nu se vor supune să facă uz de armă. La victoriile obținute de regimentul de grăniceri a participat

40 Ibidem.

41 Constantin Prangate, *art. cit.*, p. 414.

42 Dionisie Ionescu, *Lupta P.C.R. pentru închegarea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în bătălia pentru reforma agrară din 1944—1945*, București, E.S.P.L.P., 1955, vol. I, p. 67.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

înscriind fapte de eroism și compania Farcașa. Această subunitate de luptă formată din tineri voluntari, se compunea din cinci plutoane care purtau denumirea localităților din care proveneau militarii respectivi, Borca, Mădei, Farcașa, Hangu, Ceahlău [43].

După cum relatează Crețu P. Gheorghe, locuitor al comunei Farcașa, în acel timp comandant de „piesă", mulți din componenții companiei au luat parte la lupta pînă la sfîrșitul operațiilor de război, dînd dovadă de bărbăție și curaj în îndeplinirea ordinelor. Compania „Farcașa", spunea el, în cooperare cu alte unități, în primele zile după 23 August, a făcut prizonieri, 120 militari germani, care încercau să reziste atacurilor unității noastre [44].

Acțiunile comuniștilor a tuturor patrioților din această zonă au fost cu atît mai grele cu cît teroarea devenea și mai aspră. Mulți din militanții comuniști au fost arestați, internați în lagăre și închisori, condamnați la ani grei de temniță și chiar pedeapsa capitală pe care a primit-o în 1944, de pildă, Dumitru Leonte secretarul comitetului județean Neamț al P.C.R. [45], pentru activitatea pusă în slujba cauzei socialismului, a dreptății, a demnității, vieții libere pe pămîntul României.

În același proces au fost implicați alături de Dumitru Leonte, alți 42 de comuniști și UTC-iști din care 35 au primit pedepse pe diferite termene. Despre activitatea comuniștilor desfășurată în acei ani grei, ai luptei pentru victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, Nina Răileanu, aflată în procesul comuniștilor din județul Neamț, din anul 1944, declara organului de presă locală „Ceahlăul" la 14 iulie 1972 că „am primit printre alte sarcini și aceea de a mă ocupa de tineret, de pregătirea unor acțiuni ale uteciștilor și ale celorlalți tineri din Piatra Neamț. Împreună cu alți comuniști am reușit să păstrăm permanent legătura cu conducerea centrală a partidului, să transmitem la vreme, de multe ori cu mari riscuri, sarcinile în rîndurile tinerilor muncitori să-i ajutăm să le îndeplinească" [46]. Curajul și dîrzenia, credința în izbîndă au făcut posibile înfrîngerea tuturor greutăților de orice fel.

„Înfăptuind o largă unitate a forțelor patriotice, arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, partidul a organizat și condus cu succes revoluția de eliberare națională și socială care a deschis poporului român calea făuririi unei vieți noi, a preluării destinului în propriile mîini, a lichidării exploatării și asupririi, a realizării unei Românii socialiste așa cum a

43 Ionel Marin, *Contribuții la cunoașterea stării de spirit a populației județului Neamț în timpul celui de al doilea război mondial*, în Memoria Antiquitatis, I, 1969, p. 265.

44 *Din relatările făcute autorului acestui studiu de Crețu P. Gheorghe, fost luptător în compania „Farcașa", locuitor al comunei Farcașa.*

45 Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dos. 2145/262.

46 I. Boghian, *Pledoarie pentru curajul comunist*, în „Ceahlăul", organ al Comitetului Județean Neamț al P.C.R. și al Consiliului Popular Județean, nr. 1364 din 14 iulie 1972.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

dorit-o în momentele constituirii statului național unitar, revoluționarii, masele muncitoare din România" [47].

Alături de întregul popor român populația din Valea Bistriței a adus o contribuție însemnată la înfăptuirea marelui act revoluționar din august 1944, la victoria deplină asupra fascismului, la marile transformări revoluționare ce s-au produs în anii socialismului pe pământul României.

DE LA LUTTE ANTIFASCISTE, ANTIRÉVISIONNISTE, CONTRE LA GUERRE DES MASES POPULAIRES DE LA VALÉE DE BISTRIȚA

Résumé

Dans le travail, on souligne l'esprit de la population de la Vallée de Bistrița pendant le deuxième guerre mondiale les communistes de cette règion (zone), comme de tout le pays d'ailleurs ont eu un rôle dècisif dans la mobilisation des travailleurs en vue de la réalisation des objectifs prévus dans les documents programmes de notre parti.

L'état d'esprit de la population est exprimé par l'attitude des travailleurs, des paysans, des intellectuels, de tous les patriotes indifféremment de leur profession et de leur orientation politique de refus, de protestation contre la guerre antisoviétique, de lutte pour le renversement de la dictature fasciste militaire.

Notre travail présente (contient) des pages de la lutte des gens de cette zone pour le réalisation du grandiose acte historique de 23 Août ainsi que de la période d'après la guerre.

47 Nicolae Ceaușescu, *Expunere la adunarea festivă consacrată sărbătoririi a 65 de ani de la făurirea statului național unitar român, 1 decembrie* 1983, în „Anale de Istorie", anul XXX, nr. 1/1984, p. 8.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

DOVEZI ETNOLOGICE ŞI PALEOETNOLOGICE PRIVIND VECHIMEA VITICULTURII ÎN MOLDOVA CENTRALĂ *

de Dorinel ICHIM

Ramură a etnologiei, paleoetnologia studiază aspecte ale civilizaţiilor şi culturilor arhaice, relevate de antropologie şi arheologie. Paleoetnologia are ca obiect de studiu omul ca făptură creatoare de limbaj, de forme de viaţă socială, de unelte şi obiecte de civilizaţie şi cultură, de mediu ambiant propriu vieţii materiale şi spirituale [1].

Referindu-se la raportul dintre raheologie şi paleoetnologie, Radu Vulpe consemna următoarele „Spre deosebire de arheologie care a pus accentul pe aspectul înregistrării, clasificării şi determinării structurii materiale a unui complex social arhaic, paleoetnologia a încercat cu precădere, pe baza aceluiaşi material şi a unor date comparativ-istorice, să reconstituie modelele de viaţă ale unor comunităţi" [2]. Autorul subliniază faptul că prin coroborarea rezultatelor de ordin arheologic cu cele de ordin paleoetnologic şi etnologic este posobilă o explicare mai justă a procesului de etnogeneză română, a problemei *continuităţii pe teritoriul străvechi al poporului român* în mileniul delimitat de epoca aureliană şi apariţia primelor state româneşti.

O deosebită importanţă în descifrarea modurilor de viaţă ale populaţiilor din neamul tracilor şi în mod special al triburilor geto-dacilor o are coroborarea investigaţiilor arheologice şi paleoetnologice cu cercetările etnologice efectuate în trecut şi în prezent, care scot la iveală un bogat material tradiţional, cu multe elemente din secolele anterioare.

Domeniul în care se poate aborda această problematică este, desigur, cel al vieţii materiale, în strînsă legătură cu ocupaţiile de bază ale populaţiei pe care o studiem. Ceea ce putem studia din modul de producţie

---

* Comunicare prezentată la sesiunea ştiinţifică ce a avut loc la Bacău în anul 1980.

1 Romulus Vulcănescu, *Dicţionar de etnologie*, Editura Albatros, Bucureşti, 1979, sub voce.

2 Radu Vulpe, *Corelaţia arheologie-etnologie*, în *Introducere în etnologie*, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1980, p. 38.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

sclavagist dac este categoria largă și foarte diversificată a uneltelor, ceramicii, monedelor, precum și alte resturi materiale ale davelor și ale așezărilor rustice daco-getice de pe tot cuprinsul țării.

Vastul material arheologic scos la iveală ne atestă o bogată și înfloritoare viață economică în societatea geto-dacă, pînă la cucerirea romană. Desigur că nu toate rezultatele furnizate de arheologie pot fi utilizate spre a încerca o reconstituire a unor aspecte ale vieții materiale. Dar cele mai multe unelte confecționate de meșterii făurari, precum și atelierele unde acestea erau prelucrate, constituie tot atîtea dovezi ale unor avansate cunoștințe în domeniul tehnicii de prelucrare a metalelor. În lucrarea *Civilizația fierului la daci* este consemnată astfel perpetuarea cunoștințelor acumulate de daci în făurărie : „Experiența acumulată, transmisă din generație în generație, și continua ei îmbogățire fie pe cale empirică, fie prin preluări reciproce sau unilaterale de tehnici și de procedee tehnologice a dat anticilor posibilitatea creării acelei diversități de produse de fier, unele cu calități de-a dreptul excepționale, care impresionează pe specialiștii moderni." [3]

Un studiu comparativ asupra produselor meșteșugărești ale făurarilor daci, ale fierarilor din evul mediu și ale celor produse de fierăriile tradiționale de la țară ne duce la concluzii de-a dreptul senzaționale. Fierăria ca instalație și foalele ca dispozitiv de pompare a aerului pentru a obține temperaturi mari care să mijlocească prelucrarea la cald a fierului brut și-au păstrat funcționalitatea. Foarte multe unelte din categoria celor de susținut cum sînt nicovalele, de deformat, cum sînt baroasele și ciocanele, de apucat, cum sînt cleștii de diferite forme, precum și instrumentele auxiliare — de tăiat, trasat și verificat își găsesc analogia în epocile următoare, fiind regăsite în atelierele de fierărie de tip tradițional.

Uneltele produse în aceste instalații de către meșterii făurari daci au căpătat forme aproape definitive din punct de vedere a perfecționării și eficienței în domeniul respectiv de folosință, fiind regăsite în societatea tradițională românească. Astfel întîlnim în agricultură *cuțitul de plug* și *oticul,* grebla, sapa, secerea, îmblăciul, foarfeca, cuțitul și cosorul de vie.

Un alt domeniu la care ne referim este cel al prelucrării lemnului, dat fiind faptul că arhitectura dacică a avut la bază un sistem constructiv al lemnului. Unelte indispensabile prelucrării lemnului, ca toporul, barda, tesla, fierăstrăul, compasul, dalta, cuțitoaia și sfredelul ne sînt mărturii asupra fazelor de prelucrare și a tehnicilor de îmbinare a lemnului. Tesla și dalta presupun scobitul și dăltuitul recipientelor din trunchiuri de copac: buduroaie, coveți, călcător pentru struguri și hambare de provizii din trunchiuri întregi de copac. Toporul, barda, fierăstrăul presupun defrișarea, cioplirea și retezarea sau tăierea pe lung a trunchiurilor de copaci folosiți la construcțiile civile și militare.

3 Ioan Glodariu și Eugen Iaroslavschi, *Civilizația fierului la daci,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 36.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fără a nesocoti influențele survenite din lumea greco-romano-celtică în domeniul confecționării uneltelor de metal, se poate aprecia că în perioada cuprinsă între secolele I î.e.n. — I e. n., făurarii daci ajunseseră la o perfecțiune a tehnicii care atinsese cel puțin stadiul de dezvoltare greco-roman.

De asemeni ne permitem să concluzionăm că aceste unelte pomenite mai sus, ale căror forme au atins perfecțiunea încă de acum două milenii, și pe care le regăsim în orînduirile următoare pînă în epoca modernă, pot fi denumite *clasice*.

Unui anumit stadiu de perfecționare a uneltelor agricole și meșteșugărești îi corespunde și un anumit mod concret de utilizare, la care se adaugă gradul de inventivitate și iscusință a individului sau a colectivității din care face parte.

Pe baza acestor ipoteze ne permitem să atribuim geto-dacilor o serie de cunoștințe avansate în domeniul meșteșugurilor, agriculturii, creșterii animalelor și a altor ocupații secundare : vînătoarea, pescuitul, albinăritul etc.

Vom ilustra cele afirmate mai sus cu exemple din domeniul culturii viței de vie, care, după cum este știut, a cunoscut o mare amploare în spațiul carpato-danubiano-pontic, din vremuri foarte îndepărtate.

Pe întreg cuprinsul țării s-au descoperit dovezi materiale care atestă o agricultură multimilenară cu ramurile ei, printre care viticultura a avut o largă răspîndire. Cu mult înaintea geto-dacilor purtătorii culturii neolitice practicau agricultura și creșterea animalelor domestice, făceau vase din lut pe care le înfrumusețau cu pictură, țeseau și împleteau fibrele vegetale.

Cultivarea primitivă a plantelor pe teritoriul Moldovei este atestată odată cu prezența purtătorilor culturii Criș, în mileniul V î.e.n.[4]. Pentru mileniile IV-III î.e.n. dovezile unei agriculturi cucuteniene sînt mult mai numeroase, resturi de boabe carbonizate fiind descoperite la Frumușica, Izvoare, Hăbășești, Valea Lupului, Lecca-Ungureni, Mărgineni ș.a.

Purtătorii culturii de tip Tripolie-Cucuteni-Ariujd au fost primii care au introdus vița de vie în cultură. În mai multe stațiuni de tip Tripolie s-au găsit imprimate pe vase urme de struguri cu bobița mare, din specia *Vitis vinifera*, avînd originea în Orientul Apropiat. Alte dovezi arheologice atestă prezența unor boabe mici, asemănătoare formelor hibride actuale și se situează între speciile cultivate și via sălbatică locală, care se găsește în pădure, făcînd parte din specia *Vitis silvestris*[5].

Aceste descoperiri permit să afirmăm că în regiunea dintre Nistru și Prut, în epoca Tripolie, se cultivau deja arbori fructiferi veniți din

4 Dan Monah și Ștefan Cucoș, *Date și ipoteze asupra agriculturii cucuteniene*, mss.

5 Z. V. Janouchevitch, V. I. Markevitch, *Especes de plantes cultivées des stations primitives au Sud-Ouest de l'URSS*, în *Les raports et les comunications de la délégation des arheologues de l'URSS au VIII Congrés international des sciences prehistoriques et protohistoriques*, Belgrad, 1971, p. 6.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Orientul Apropiat. În același timp, pe baza viei sălbatice de pădure, se formau soiurile locale de vii [6].

Dar pe arealul de răspîndire a triburilor neolitice, așezate statornic pe terasele rîurilor Nipru, Bug, Nistru, Prut și Siret încă din mileniile III-II î.e.n. se aflau masive spații cu viță sălbatică de pădure [7].

Desigur, este posibili ca în așezările neolitice de pe terasele bazinului mijlociu al Siretului și al Trotușului, la Lecca-Ungureni, Mărgineni, Fîntînele, Podei-Tg. Ocna, Poduri ș.a. să fi existat viță de vie sălbatică.

Apariția bordeielor în epoca bronzului și perpetuarea lor în epoca fierului ca tip de locuință specific acestor epoci istorice, a făcut posibil ca în jurul acestora să apară unele spații libere care să joace rolul de grădini. Pe aceste locuri au fost defrișați copacii neroditori, fiind lăsați să rodească copacii pădureți cu fructe și vița sălbatică.

Vasele de provizii aparținînd culturii Monteoru din epoca bronzului, precum și culturilor din epoca fierului, alături de amforele grecești, romane și autohtone constituie și ele dovezi de continuitate a viticulturii în Moldova, ca de altfel în întreaga țară.

Prin selecționarea celor mai bune vițe de vie sălbatică, întîlnite în timpurile străvechi în Crimeea și la Dunărea de Jos, s-au format soiurile locale de struguri [8].

Amploarea pe care a luat-o viticultura în epoca geto-dacă a determinat pe marele preot Deceneu să treacă la măsura capitală de distrugere a viilor. Se pare că această hotărîre avea un mare rol pe plan spiritual, în sensul că stînjenea, într-o oarecare măsură influența cultului dionisiac în spațiul de la nord de Dunăre, unde începuse să se facă resimțit. Răspîndirea cultului dionisiac la nord de Dunăre, la triburile geto-dace, punea în primejdie cultul încetățenit de marele preot Deceneu ce urma a se consolida.

Prezența unui mare număr de amfore de import grecești și romane în stațiunile arheologice de la Brad, Răcătău și Poiana (toate pe Siret) o punem pe seama consumului de vinuri străine de către dacii care aparțineau clasei înstărite. Imitațiile de amfore ale carpo-dacilor din aceste așezări, precum și din multe altele, ne dovedesc că marea majoritate a dacilor din Moldova erau producători și consumatori de vinuri locale.

Dar cele mai concludente dovezi ale practicării viticulturii pe scară largă sînt uneltele folosite în procesul cultivării, legate de plantare, întreținere, recoltare și vinificație. Acesta este și motivul pentru care la începutul prezentului studiu ne-am ocupat de confecționarea uneltelor din metal și din lemn. Desigur că cele mai vechi unelte, fiind confecționate din materiale perisabile, nu s-au păstrat pînă astăzi. Unele dintre ele, cum sînt cele din corn și os, erau folosite și la alte munci agricole, nefiind proprii numai viticulturii. Cert este faptul că *bățul de săpat* sau *țărușul* este întîlnit la majoritatea populațiilor aflate în stadiul

6 *Ibidem.*

7 I. C. Teodorescu, *Pe urmele unor vechi podgorii ale geto-dacilor*, Editura Agro-Silvică, București, 1964, p. 64 și nota 1.

8 *Ibidem.*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

de cultivatori primitivi, încă din paleolitic [9]. Din această unealtă a evoluat *săpăliga* și *chitonagul*. La cultivatorii de vie din Moldova Centrală mai poate fi întîlnită o unealtă care se compune dintr-un țăruș și o săpăligă, montată cam la 20-25 cm de vîrf, folosită drept călcător. Prezența chitonagului ca unealtă evoluată din țăruș este legată de cultivarea viței de vie, de aducerea ei din pădure și plantarea prin butășire în apropierea locuinței.

Pentru curățirea și tăierea vițeî, după fiecare ciclu vegetativ, au fost folosite încă din neolitic cuțitele curbe din piatră. În epoca bronzului și apoi în a fierului aceste unelte se întîlnesc și sub numele de **cosoare** din piatră sau din metal. Lamele ușor curbate ale acestora erau potrivite pentru vița uscată care era dificil de tăiat.

Dar despre *cosoarele de vie* propriu-zise, cu lamă dreaptă și vîrful curbat, putem vorbi din epoca fierului Latène, fiind înrudite cu secerile din bronzul VII [10]. Cosorul ca unealtă se apropie ca formă de cosorul-armă cu lama încovoiată care este *pumnalul dacic* (sica), cu vîrful curbat și subțiat, reprezentat și pe Columna lui Traian. Este foarte posibil ca această unealtă viticolă să fie o variantă de armă, acest lucru fiind surprins din punct de vedere etnografic la satele de viticultori, Acești locuitori poartă în permanență asupra lor, la brîu, cosoul pe care îl folosesc cînd merg la pădure sau la drum lung, atît pentru apărare cît și pentru alte necesități. Fiind prevăzut la capătul mînerului cu un inel sub formă de buclă, obținut din prelungirea cozii, cosorul făcea parte din accesoriile costumului bărbătesc și era prins de cingătoare cu o curea sau cu zale metalice. Astfel, putem spune despre cosor că și-a păstrat funcția dobîndită de la daci, de unealtă dar și de armă de apărare, funcție care s-a păstrat pînă în zilele noastre. Densitatea acestor unelte viticole este destul de mare, fiind aproape nelipsite în așezările dacice, iar formele lor sînt aproape identice cu cele din societatea tradițională [11].

Pentru a ilustra ideea continuității tipurilor de cosoare de la geto-daci și pînă astăzi este necesară o prezentare a acestora în ordine cronologică, în funcție de exemplarele care ne stau la dispoziție.

Cosor carpic [12], sec. II e.n., descoperit la Tăvădărești, comuna Dealu Morii, județul Bacău, cu buclă la capăt, ascuțit în partea exterioară ; dimensiuni : 18 × 2 cm.

Cosor de tăiat la vie [13], sec. XI-XIII, descoperit la Jariștea-Vrancea, cu creasta de 5 cm., cu decor de linii curbe întrerupte de puncte ; dimensiuni 40,7 × 3,8 cm. Exemplare asemănătoare s-au descoperit și în

9 I. Lips, *Obîrșia lucrurilor*, București, 1964, p. 142 ; V. Neamțu, *La technique de la production céréalière en Valachie et en Moldavie jusqu'au XVIII-e siècle*, Editura Academiei R.S.R., București, 1974, p. 164.

10 Vasile Pârvan, *Getica*, București, 1926, p. 497.

11 Ioan Glodariu și Eugen Iaroslavschi, *op. cit.*, p. 75 și fig. 66.

12 Aducem mulțumiri și pe această cale arheologului Viorel Căpitanu de la Complexul muzeal județean Bacău pentru materialul arheologic pus la dispoziție.

13 Anton Paragină, *Două piese de metal din feudalismul timpuriu descoperite în comuna Jariștea, jud. Vrancea*, în *Studii și comunicări*, Focșani, 1978, p. 81-84.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

alte localităţi din Moldova (Dumitreştii Vechi în judeţul Vaslui, într-un mormînt de inhumaţie ; Coşna-Floreni în judeţul Suceava ş. a.).

Cosor de vie [14], sec. XVII, descoperit în săpăturile arheologice de la Tg. Trotuş, cu lamă lată şi inel ; dimensiuni : 24 × 4 cm.

Cosor de vie, sec. XIX, descoperit în vatra satului Căbeşti, comuna Podu Turcului, judeţul Bacău ; dimensiuni ; 16,7 × 1,7 cm.

Cosor de vie [15], sec. XIX, descoperit în vatra satului Căbeşti, comuna Podu Turcului, judeţul Bacău, lama lată ; dimensiuni 25,5 × 3,5 cm.

Cosor de vie cu creastă [16], descoperit în vatra satului Burdusaci, comuna Răchitoasa, judeţul Bacău, cu modele incizate în formă de V-uri, cu linii duble pe ambele feţe ; dimensiuni 23,3 × 4 cm, creasta de 5 cm. Tăişul de la creastă era folosit pentru tăierea corzilor groase. Acest exemplar este identic ca formă cu cel descoperit la Jariştea-Vrancea, aparţinînd secolelor XI-XIII.

Dacă la tipurile de mai sus nu s-au mai păstrat mînerele, fiind confecţionate din material perisabil (lemn), prezentăm în continuare şi două cosoare cu mînere din lemn, existente în colecţiile de etnografie ale Complexului muzeal Bacău.

Cosor de vie, cu lamă lată şi mîner din lemn, avînd un inel pentru fixare pe partea metalică, din Fărăoani-Bacău. În partea exterioară a curburii prezintă o şea.

Cosor de vie, cu lamă lată, mîner din lemn, inel sub forma unui manşon, din Răcăciuni-Bacău. Pe ambele faţete are incizat movitul „unghia".

Desigur că numărul cosoarelor din secolele XIX-XX ar putea fi prezentate în continuare, exemplare asemănătoare fiind întîlnite în toate satele moldoveneşti de veche tradiţie, în care s-a practicat viticultura. În funcţie de forma lor, cosoarele care au fost folosite în secolele XIX şi XX pot fi împărţite în trei tipuri. *Cosor cu lama îngustă,* care are la bază tipul carpo-dacic şi care a fost folosit pînă în zilele noastre de către cultivatorii de vie. *Cosorul cu lamă lată,* care apare încă din epoca fierului [17], cu analogii în lumea greacă şi romană, se reîntîlneşte în epoca feudală şi are o frecvenţă foarte mare pe întreg cuprinsul ţării, fiind prezent în inventarul viticol tradiţional. *Cosorul cu creastă,* care se în-

14 Mulţumim arheologului Alexandru Artimon de la Complexul muzeal judeţean Bacău pentru amabilitatea de a ne pune la dispoziţie materialul arheologic.

15 Mulţumim şi pe această cale cetăţeanului Ionică Ichim din Căbeşti, comuna Podu Turcului, Judeţul Bacău, pentru amabilitatea de a fi donat Complexului muzeal judeţean Bacău două cosoare de vie.

16 Mulţumim pe această cale prof. Dorina Bogza şi prof. Ion Mihăilă de la Şcoala Generală Burdusaci, comuna Răchitoasa, judeţul Bacău pentru materialul etnografic pus la dispoziţie.

17 Ioan Glodariu, Eugen Iaroslavschi, *op. cit.*, p. 140 şi fig. 72/1-2.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

tîlnește în feudalismul timpuriu și în cel dezvoltat, atît în Moldova [18] cît și în Muntenia [19].

Toate aceste tipuri au fost preluate de atelierele meșteșugărești tradiționale atît în Moldova cît și în întreaga țară, pentru ca în secolele XIX și XX să fie produse în serie, la scară industrială.

Dar, folosirea uneltelor agricole pe parcursul mai multor mii de ani de către o populație sedentară, precum și repetarea ritmică a întregului ciclu agrar, în împrejurări în care se ținea cont de calendarul astronomic — deci o permanentă relație cu cosmosul — ne îndreptățește să afirmăm că unele unelte cît și unele activități agricole au căpătat semnificații magice.

Astfel, unelte viticole ca hîrletul, cosorul, săpăliga le regăsim într-o formă miniaturizată incluse în categoria celor nouă fiare pentru descîntecul *de stînsul frigărilor,* alături de unelte ca sfredel, topor, coasă, șupag și răzuș, toate înșirate pe o verigă. Acest descîntec, împreună cu instrumentarul respectiv este întîlnit și în Cîmpia Română precum și în mai multe localități din județul Bacău (Valea Seacă, Căbești, Podu Turcului).

Descîntecele fiind de origine păgînă, deci precreștine, ne trimit dintr-o dată în lumea geto-dacă, iar tehnica de confecționare a ustensilelor necesare descîntecului, precum și a celor viticole și agricole în general, este la fel de veche. Tehnologia confecționării uneltelor și a ustensilelor s-a păstrat, în linii mari, neschimbată pînă astăzi, deoarece orice intervenții și devieri de la tradițiile moștenite ar fi prejudiciat efectele scontate ale descîntecelor și practicilor oculte.

Revenind la descîntecul *de stînsul frigărilor,* menționăm că acesta avea darul să „vindece" persoana căreia i s-a făcut *de ursită,* ambele practici făcînd parte din categoria celor oculte, practicate în lumea satelor pînă în zilele noastre. Cercetarea în profunzime a fenomenului mai sus amintit a relevat și alte aspecte care merită să fie analizate. Pentru confecționarea celor nouă fiare de descîntec din care nu lipsesc cosorul de vie, hîrletul, săpăliga, toporul, sfredelul ș. a., trebuia să se colecționeze nouă bucăți de fier de la nouă case bune, „neschimbate", „neprimenite", adică să nu fi fost niciunul dintre soți căsătorit încă odată. Toate acestea erau aduse la un fierar anumit, de regulă cavaler sau foarte bătrîn, care le prefierbea (retopea), bătîndu-le cu ciocanul la cald, pînă obținea o singură bucată. Din acest aliaj fierarul confecționa cele nouă fiare de descîntec pe care le „menea" pe numele cui îi erau de folosință. Meșterului făurar i se mai aduceau doi metri de pînză, trei cepe albe, o pîine și un litru de vin alb într-o mosoaică nouă, precum și o găină neagră. Toate acestea erau folosite pe rînd la stinsul fiarelor roșii în timp ce erau confecționate. De regulă frigările erau confecțio-

18 Dan Gh. Teodor, *Elemente bizantine în Moldova, secolele VI-XI,* în SCIV, I, tom 21, 1970, p. 115.

19 P. I. Panait, *Contribuții arheologice la cunoașterea satului în secolul al XV-lea pe teritoriul de azi al Bucureștilor,* în *Materiale de istorie și muzeografie,* Muzeul de istorie al orașului București, 1974, p. 223.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

nate sîmbătă seara spre duminică, la mizeul nopții, în cea mai mare taină. Fierarul era primenit în haine curate și cînd avea de răsucit cu cleștele fierul, ținea mîinile la spate [20]. Astfel procedînd, meșterul făurar credea că putea încarna în uneltele pe care le confecționa „spiritul diabolic" pentru ca ustensilele folosite să capete proprietăți magice. Pentru aceasta uneltele fierarului participă în aceeași măsură la sacralitate. Ciocanul, foalele, nicovala se manifestă ca niște minuni [21]. Sacrificarea unei ființe, a unei păsări în cazul de față, este făcută cu scopul de a imprima proprietăți miraculoase ustensilelor ce se vor folosi în practicile magice.

Toate aceste detalii ne ajută să înțelegem semnificațiile uneltelor miniaturale și rolul pe care îl au acestea în viața spirituală a colectivității. Menționăm în această ordine de idei că arheologii au descoperit în numeroase așezări omenești foarte multe obiecte miniaturizate, al căror rol nu este bine cunoscut. Acesta trebuia să fi fost sensul folosirii lor de către populațiile care le confecționau, adică practicile magice și oculte, vrăjitorie etc.

Din categoria unor ritualuri privind vinificația, care s-au păstrat în partea centrală a Moldovei, se remarcă cel legat de călcatul strugurilor. Este vorba de purificarea prin spălarea rituală pe picioare înainte de călcarea strugurilor. După ce *culesătura* a fost strînsă în cadă și a început să fermenteze, aceasta se punea în *sacul de vie* [22], se lega la gură și se călca cu picioarele în *coretă* [23] sau în *lin* [24], vinul scurgîndu-se în troacă [25], iar de acolo fiind pus în butoi. Era interzis cu desăvîrșire ca să calce struguri în sac femeia. Această muncă trebuia să fie executată de către feciori tineri, neinițiați, sau de către bătrîni. Înainte de a începe lucrul la călcat, aceștia se spălau cu aghiasmă (apă sfințită) pe picioare, aceasta însemnînd, de fapt, spălarea rituală, purificarea [26]. În felul acesta vinul căpăta proprietăți magice, curative, depășind calitățile obișnuite de aliment, fiind prezent, la fel ca și pîinea, și în asociație cu aceasta, la toate sărbătorile de peste an, precum și la toate obiceiurile românești legate de ciclul vieții (naștere, botez, logodnă, nuntă, înmormîntare, pomenirea morților).

Tot ca o spălare rituală poate fi socotită și stropirea cu aghiasmă a viilor și livezilor iarna, la Bobotează, spre a le feri de insecte dăunătoare și de mană [27]. Toamna, la terminarea culesului, umblau preoții

---

20 Informatori fierarii Acrișor Ion din Căbești, n. 1907 și Bogdan Voicu din Podu Turcului, județul Bacău, n. 1901.

21 Mircea Eliade, *Forgerons et alchimistes*, Paris, 1956, p. 28.

22 *sac de vie* — săculeț țesut din cînepă răsucită și cusut peste muche, cu ață de strîns la gură ; dimensiuni : 0,90 × 0,30 m.

23 *coretă* — trunchi de copac scobit, cu jgheab de scurgere la capăt ; în Prahova se numește *corită*.

24 *lin* — denumirea locală a coretei.

25 *troacă* — vas din doage, de înălțime medie, larg la gură.

26 Informatoare Ruxanda Gh. Brînză din satul Buciumi, comuna Ștefan cel Mare, județul Bacău, n. 1908.

27 Adrian Fochi, *Datini și eresuri populare de la sfîrșitul secolului al XIX-lea*, Editura Minerva, București, 1976, p. 265-266.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

prin vii, stropeau vasele cu aghiasmă, folosind o creangă de busuioc, legată cu lînă roşie.

În ceea ce priveşte vinificaţia tradiţională din judeţul Bacău, trebuie să menţionăm *storcătorul manual* din Comăneşti, cu o capacitate mică de prelucrare. Acest tip era folosit aici deoarece viile se cultivau pe o suprafaţă redusă şi dădeau cantităţi mici de struguri. Scobit dintr-o bucată de lemn şi prevăzut cu un orificiu de scurgere, storcătorul avea la un capăt o verigă metalică care servea drept loc de ancorare a unei pîrghii. Cu ajutorul acestei pîrghii se exercita apăsarea pe un suport de lemn care presa strugurii din cupa storcătorului.

Deşi cu o climă şi un sol favorabil dezvoltării viticulturii, în judeţul Bacău aceasta nu a luat proporţiile podgoriilor din Cotnari, Huşi, Buciumi sau Nicoreşti şi Odobeşti. Numeroase documente moldoveneşti atestă podgoriile sub numele de *viile de la Bacău, dealul cu vii de la Călugăra, viile ungurenilor, viile mănăstirilor Ocna şi Bogdana de la Trotuş* şi cele ale *mănăstirii Bistriţa*. Viile de la Bacău nu erau lipsite de importanţă de vreme ce Alexandru Iliaş voievod, la 20 septembrie 1632 împuternicea pe călugării de la mănăstirea Bistriţa să ia zeciuiala cuvenită [28].

La sfîrşitul veacului trecut, S. P. Radianu, într-un studiu agricol despre judeţul Bacău, consemna şi podgoria de la Jevreni-Floceşti (astăzi Viişoara), situată pe terasa Trotuşului, la 10 km sud de municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej „La Jevreni, în Bacău, via creşte şi produce vin excelent la altitudine de 250 m, în Tîrgu Ocna, la 300 m" [29]. În continuare se arată că via creşte pînă la altitudinea de 492 m, la Bucşeşti şi 393 m la Comăneşti, iar cea mai favorabilă altitudine pentru cultura viei este cuprinsă între 200 şi 350 m [30].

O statistică de la sfîrşitul veacului trecut consemnează că în anul 1890 viile ocupau o întindere de 3670,76 ha în judeţul Bacău şi au produs 1903,47 hl vin negru şi 85 598,75 hl vin alb. Atacurile provocate de filoxeră au dus la distrugerea vechilor vii indigene, încît, după controlurile diviziei filoxerice din anul 1891, s-a constatat o scădere considerabilă a suprafeţelor nelucrate, acestea ajungînd la 248,5 ha [31].

În ceea ce priveşte calitatea vinurilor din judeţ, analizate la sfîrşitul secolului al XIX-lea, în laboratoarele staţiunii agronomice de la Herăstrău, dispunem de următoarele date vinurile albe ale judeţului conţin extract gram pe litru 16,85, iar cele roşii 18,55 grame. Vama franceză pretindea la import, la acea dată, ca vinurile să aibă 18,50 grame, cele albe şi 18,24 grame pe litru cele roşii [32]. Vinurile albe ale judeţului Bacău deci erau inferioare cerinţelor pieţelor străine.

---

28 Documenta Romaniae Historica, vol. XXI, nr. 215.

29 S. P. Radianu, *Judeţul Bacău, studiu agricol şi economic*, Bucureşti, 1893, p. 27-28.

30 *Ibidem*, p. 138.

31 Ortensia Racoviţă, *Dicţionarul geografic al judeţului Bacău*, Bucureşti, 1893, p. 27-28.

32 S. P. Radianu, *op. cit.*, p. 142.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Din cele cîteva aspecte prezentate, privitoare la viticultura tradiţională din Moldova Centrală, rezultă pe de o parte vechimea multimilenară a acesteia pe meleagurile moldoveneşti. Numai o populaţie sedentară, legată de aceste pămînturi, putea să practice această îndeletnicire, să-şi dezvolte pînă la perfecţiune uneltele necesare şi odată cu acestea să-şi creieze un univers de credinţe, datini şi obiceiuri şi tradiţii legate de viticultură, ale căror practici au ajuns pînă în contemporaneitate.

Studiile comparative pe baza existenţei materialului faptic arheologic şi a materialului „viu" din societatea tradiţională ne permit să coborîm în substratul vieţii materiale şi spirituale a societăţii noastre, substituind astfel lipsa izvoarelor scrise cu dovezi materiale care nu pot fi contestate. Încercările de pînă acum în acest sens sînt de bun augur, iar o colaborare strînsă între arheologie şi etnologie, ambele ştiinţe ale istoriei, ar da rezultate spectaculoase. O abordare mai curajoasă dar şi competentă a problematicii de către arheologi şi de către etnologi va aduce noi contribuţii la reconstituirea modului de viaţă a populaţiei daco-gete şi a vechii populaţii româneşti din spaţiul carpato-danubiano-pontic.

TÉMOIGNAGES ÉTHNOLOGIQUES ET PALÉOETHNOLOGIQUES CONCERNANT L'ANCIENNETÉ DE LA VITICULTURE EN MOLDAVIE CENTRALE

Résumé

On atribue la cultivation de la vigne à côté de la cultivation des céréales, aux populations néolitiques qui ont vécu au IV-e — III-e millénaire a.n.è. sur le territoire de la Moldavie et au sud-ouest de l'Union Sovietique. Les outils viticoles et les vaisseaux de provisions en céramique découverts dans les stations archeologique des vallées de Siret, de Trotuş, de Berheci et de Zeletin attestent la practique de la viticulture par nos aieuls, les dacs.

On présent des types de serpes simples et avec des crêtes, „chitonage" et pieux pour les plantations, spécifiques viticoles à côté des outils communs aux autres branches de l'agriculture. L'idée de la continuité est argumentée par la comparaison entre les outils découverts au cours des fuilles archéologiques et ceux employés dans la viticulture traditionnele de XIX-e et de XX-e siècle.

L'auteur présent et des aspects de magie et de medecine populaire aù on emploie des outils agricoles et viticoles en miniature.

Aussi on présent la cutume du lavage ritual pratiquée pendant la vinification de raisins.

En conclusion on montre que seulement une population stable sédentaire, liée de ces terres, povait practiquer la viticulture dépuis des temps immémorieux, pouvait perfectionner les outils et créer un univers de croyance, d'usages, de coutumes et de traditions liées de la cultivation de la vigne.

Traduit par Florica Ichim

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

LISTES DES FIGURES

Fig. 1. — Outils viticoles en bois ; a — pien ; b, c — pâtes de coings de Berzunți et Fărăoani-Bacău ; d — instrument pour pressurer le raisin de Fărăoani-Bacău.

Fig. 2. — Faucillons pour le vignoble ; a — faucillon carpic de Tăvădărești ; b — du XIX-e siècle de Căbești ; c — du moyen âge, de XVII-e siècle de Tg. Trotuș ; d — de XIX-e siècle de Căbești-Bacău.

Fig. 3. — a, b — Faucillons pour le vignoble de Răcăciuni et Fărăoani-Bacău ; c — outils en fer pour la conjuration de Valea Seacă-Bacău.

Fig. 4. — Sacs pour le vignoble de Viișoara (Jevreni), commune Ștefan cel Mare, Prăjești et Slobozia de municipe Gheorghe Gheorghiu-Dej district de Bacău.

Fig. 5. — „Coreta" de Viișoara-Jevreni — commune Ștefan cel Mare, „lin" de Cernu, commune de Poduri-Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

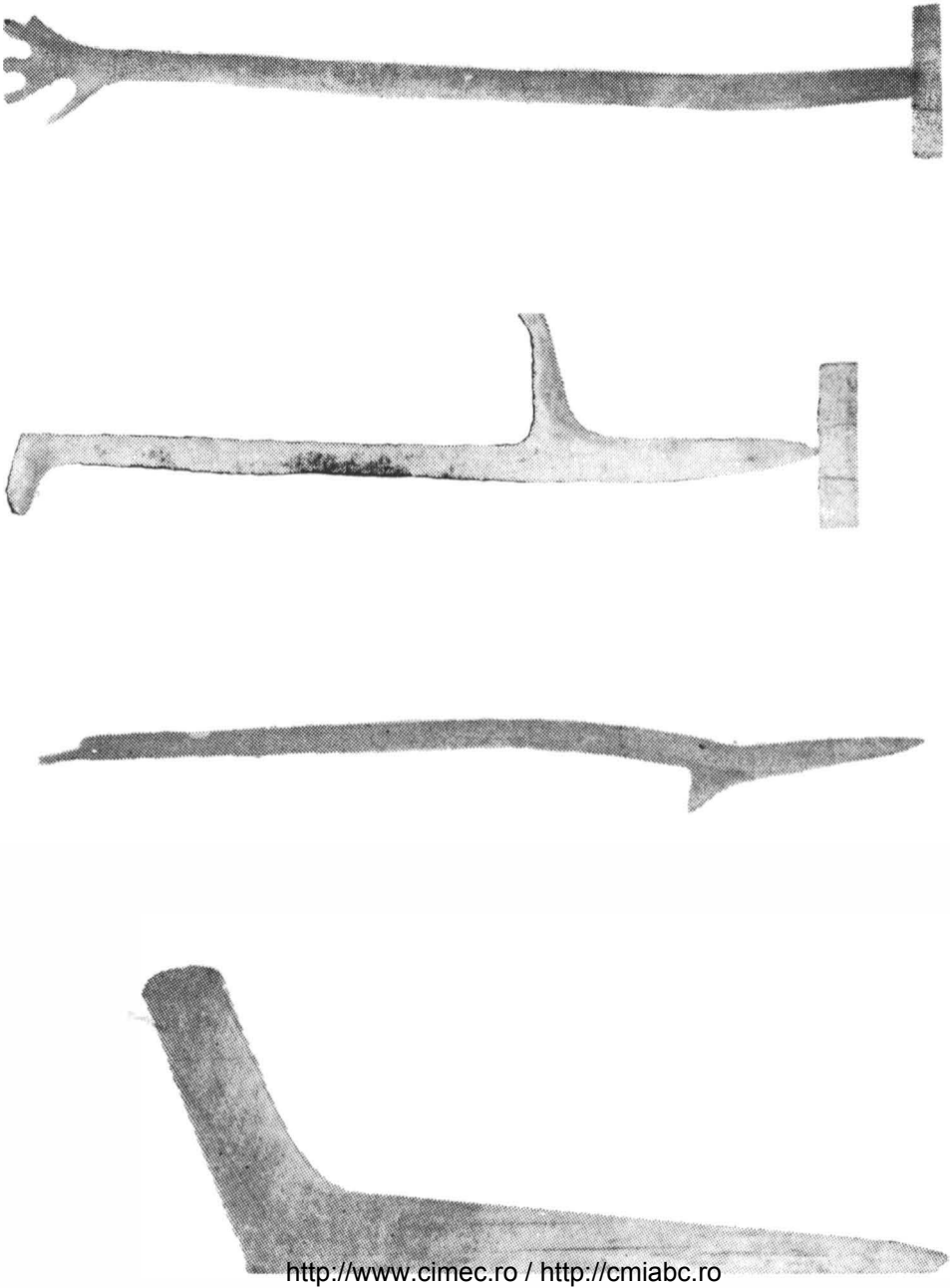

Fig. 1. — Unelte viticole din lemn ; a — țăruș ; b, c — chitonage din Berzunți și Fărăoani-Bacău ; d — mușuitor din Fărăoani — Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

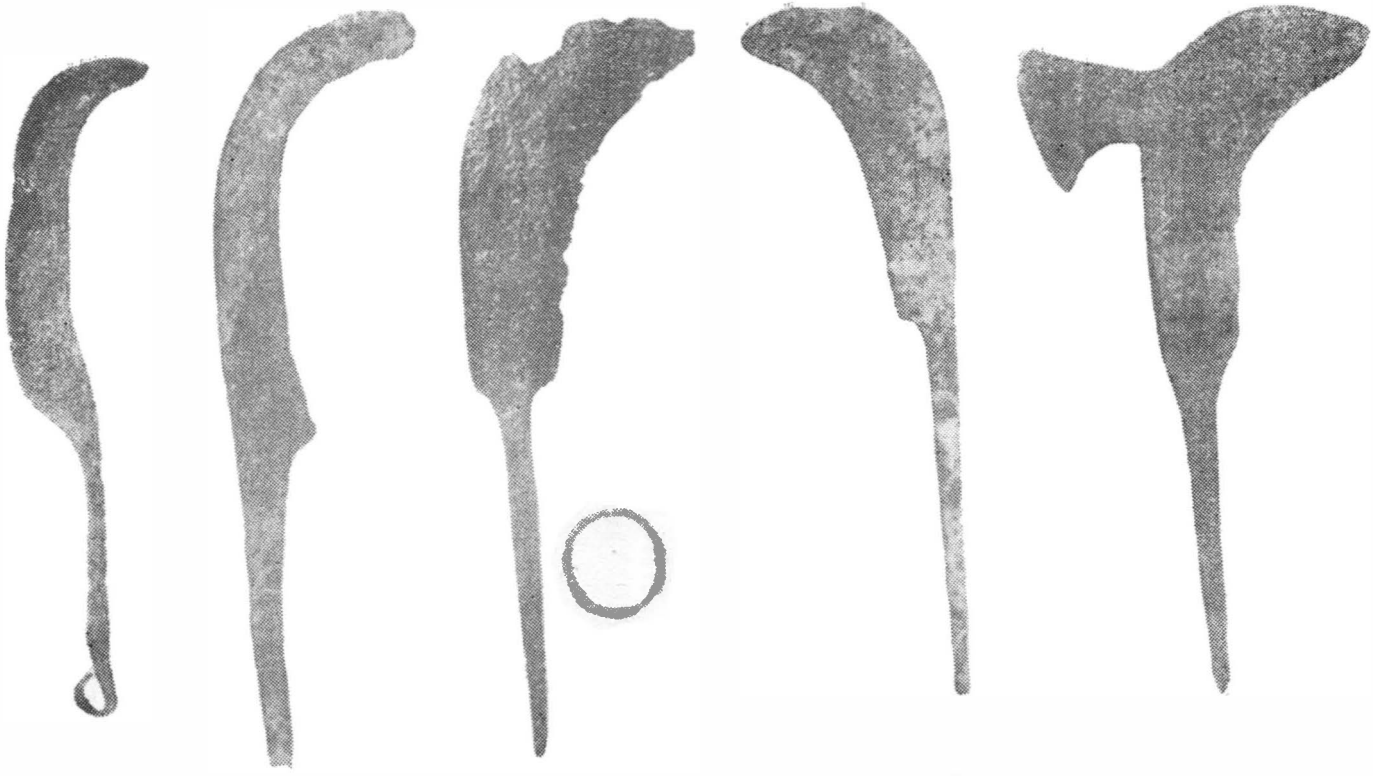

Fig. 2. — Cosoare de vie ; a — cosor carpic din Tăvădărești ; b — din sec. al XIX-lea, din Căbești ; c — medieval, sec. al XVII-lea din Tîrgu Trotuș ; d — sec. al XIX-lea din Căbești — Bacău ; e — cu creastă din Burdusaci-Răchitoasa.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

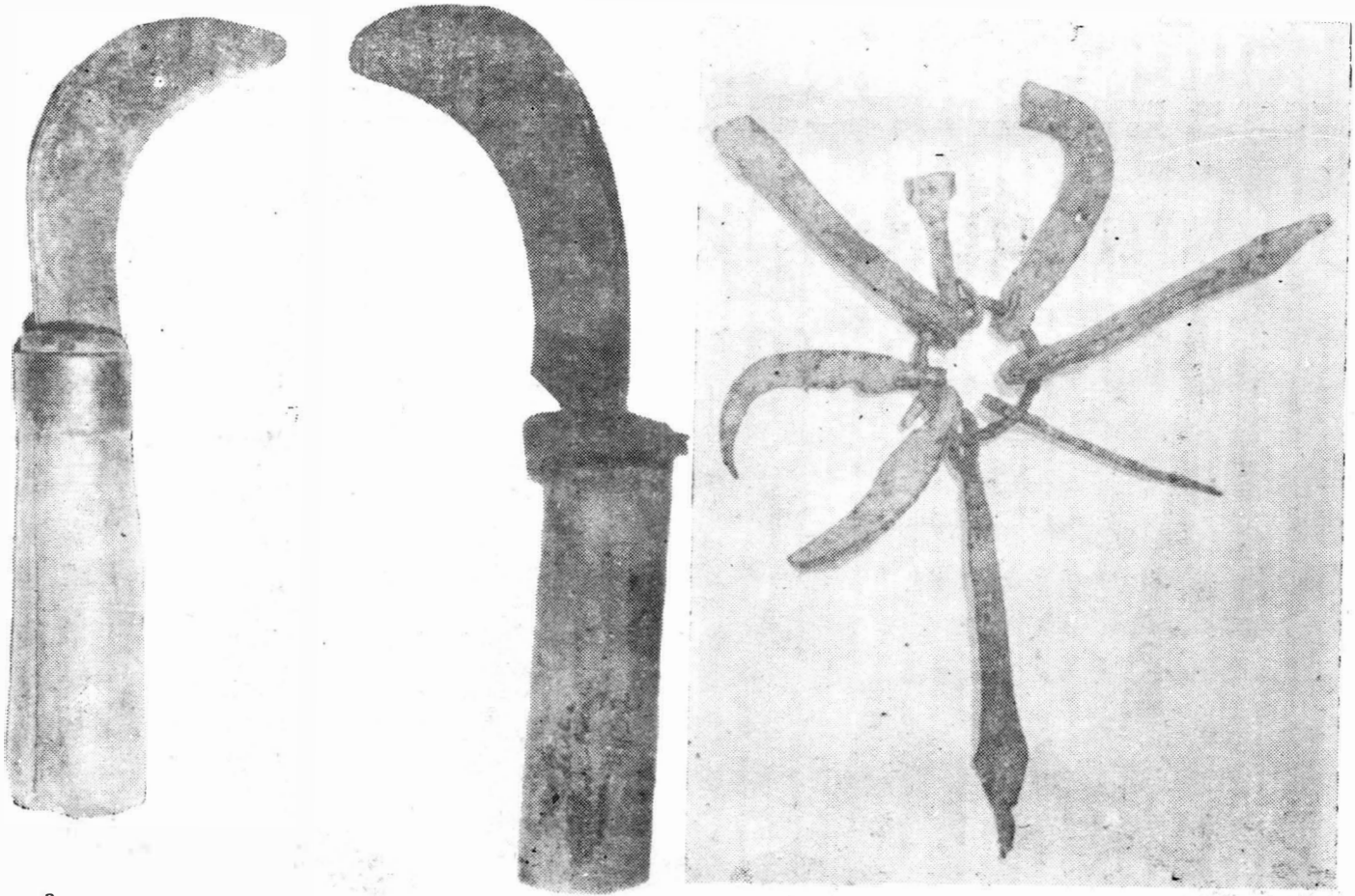

a b c

Fig. 3. — a, b — Cosoare de vie din Răcăciuni și Fărăoani-Bacău ; c — fiare de descîntat din comuna Valea Seacă-Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

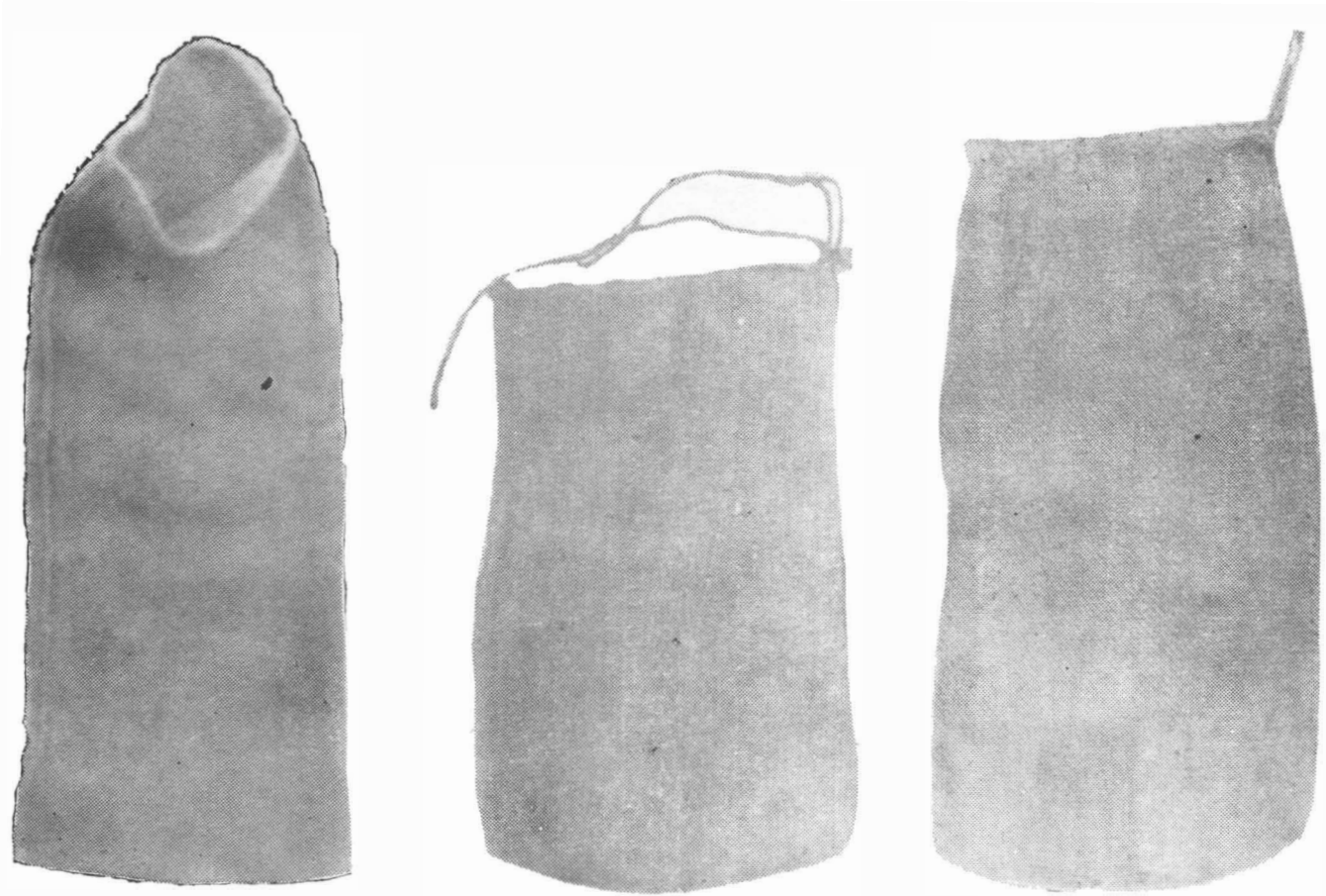

Fig. 4. — Saci de vie din Viişoara (Jevreni), Prăjeşti şi Slobozia-municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

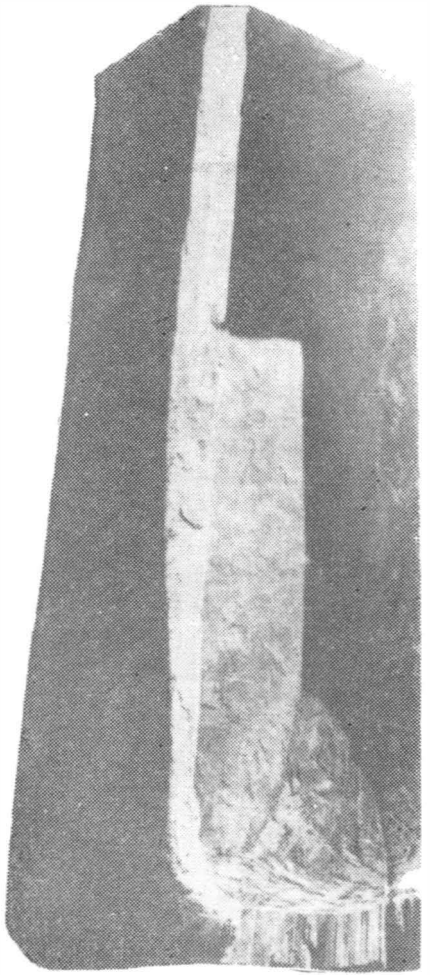

a

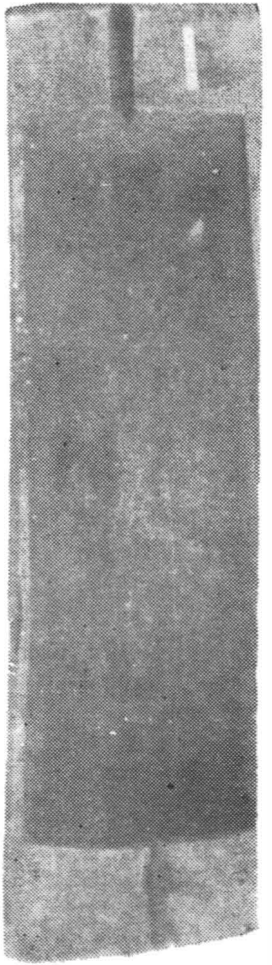

b

a. Coretă din Viişoara (Jevreni), comuna Ştefan cel Mare — Bacău.
b. Lin din comuna Poduri, satul Cernu, judeţul Bacău.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

AL. ZUB, PE URMELE LUI VASILE PÂRVAN,
Editura Sport-Turism, București, 1983, 384 p. + 36 pl.

Sărbătorirea centenarului nașterii marelui savant Vasile Pârvan, în 1982, a prilejuit, cum era și firesc, apariția a numeroase studii, articole și comentarii ce au pus în relief, mai deplin și nuanțat, personalitatea pârvaniană. Sfîrșitul anului 1982 a fost marcat de un eveniment cultural-științific deosebit, reeditarea principalei lucrări a savantului, istoric și arheolog, privind cunoașterea începuturilor istoriei poporului român „Getica. O protoistorie a Daciei", (Editura Meridiane, București, 1983, 605 p., ediție îngrijită de Radu Florescu).

După momentul sărbătoresc, prilejuit de centenarul nașterii savantului, interesul pentru fascinanta personalitate a celui ce a văzut lumina zilei pe meleaguri băcăuane, nu s-a estompat ci, dimpotrivă, s-a amplificat și fortificat, dovadă, între altele, apariția unei noi lucrări datorate dr. Al. Zub, excelentul exeget al vieții și operei lui V. Pârvan. Lucrarea se intitulează *„Pe urmele lui Vasile Pârvan"* și a fost tipărită la sfîrșitul anului 1983, în condiții optime, de Editura Sport-Turism.

O nouă carte despre V. Pârvan era așteptată și este necesară deoarece marele savant s-a înscris definitiv între permanențele spiritualității românești. Și dacă o nouă carte despre V. Pârvan era așteptată, cel mai indicat să o scrie era Al. Zub. De aproape două decenii, istoricul Al. Zub s-a angajat ferm în acțiunea de repunere în adevărata sa lumină și la dimensiunile sale reale a uriașei personalități pârvaniene. După o suită de articole, publicate în diverse reviste, printre primele fiind și cele apărute în paginile anuarului Carpica, I, 1968 („V. Pârvan. Corespondență inedită din vremea studiilor 1904—1909" și „V. Pârvan — preocupări bibliografice și documentariste"), Al. Zub ne-a dăruit cîteva lucrări ce au contribuit într-o măsură decisivă la cunoașterea vieții și activității savantului V. Pârvan. Amintim, în ordinea apariției, volumele : *„V Pârvan. Corespondență și acte"*, București, 1973, XXII + 499 p. ; *„Vasile Pârvan — efigia cărturarului"*, Iași, 1974, 492 p., monografie despre care Acad. Emil Condurachi scria, (în Secolul 20, nr. 11-12, 1977), că este „cea mai importantă operă de integrare a vieții și ope-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

rei lui Vasile Pârvan în problematica generală a culturii şi istoriografiei româneşti" ; *„Vasile Pârvan — biobibliografie"*, Bucureşti, 1975, LXXXIV + 402 p. ; *„V. Pârvan — Scrieri"*, Bucureşti, 1981, 690 p. (text stabilit, studiu introductiv şi note de Al. Zub).

După acest travaliu îndelungat după ce ani de-a rîndul s-a aplecat cu veneraţie, pasiune şi discernămînt asupra vieţii şi operei pârvaniene, „harnicul şi valorosul cercetător Al. Zub", cum l-a caracterizat regretatul istoric şi arheolog Radu Vulpe (cf. Prefaţa la volumul *Scrieri*, de V. Pârvan), este astăzi cel mai bun cunoscător al vieţii şi activităţii creatoare multiple desfăşurate de Vasile Pârvan. Dincolo de faptul, evident important şi semnificativ, că deţine un important volum de date şi fapte privind viaţa şi activitatea deosebit de fecundă şi înnoitoare în multe direcţii a lui V. Pârvan, trebuie remarcat şi reţinut că puţini sînt cei care l-au înţeles pe marele savant ca Al. Zub. Toate acestea ne îndreptăţesc să conchidem că Al. Zub este cel mai potrivit şi competent însoţitor într-o călătorie „pe urmele lui Vasile Pârvan".

Cartea *„Pe urmele lui Vasile Pârvan"*, (382 p., text + o bibliografie selectivă, cuprinzînd principalele lucrări ale savantului şi referinţe asupra vieţii şi operei acestuia, şi un util indice de persoane, locuri, instituţii, periodice, scrieri pârvaniene, completată cu o ilustraţie, judicios selectată, ce ne înfăţişează momente din viaţa şi activitatea lui V. Pârvan — de la părinţii istoricului şi casa natală din Perchiu, comuna Hurueşti, la anii de studii în ţară şi străinătate, activitatea pe şantierele arheologice, prezenţa în viaţa ştiinţifică naţională şi internaţională, pînă la imaginea ce a fixat pe peliculă „ultimul drum" al savantului), nu este, cum s-ar putea crede la prima vedere, o nouă ediţie a lucrării din 1974, *V. Pârvan — efigia cărturarului*, şi nici doar o ediţie revăzută şi adăugită, cum se întîmplă deseori cînd se revine asupra aceluiaşi subiect.

Cu modestia-i caracteristică, în Prefaţa la „Vasile Pârvan — efigia cărturarului", apărută în 1974, Al. Zub nota „Cartea pe care o punem sub ochi cititorului... nu e biografia, nici exegeza amplă ce se aşteaptă despre personalitatea istoricului, filosofului, animatorului. Lucrarea de faţă e însă o primă încercare de a-l prezenta mai pe larg în contextul social-politic şi cultural al epocii", evidenţiind mai ales „rolul său în dezvoltarea culturii româneşti".

În Cuvîntul înainte la cartea *„Pe urmele lui Vasile Pârvan"*, Al. Zub apreciază pe bună dreptate, că a se opri din nou asupra lui V. Pârvan nu i se pare abuziv. Nu este abuziv deoarece, aşa cum remarcă Al. Zub, *„o personalitate de anvergura lui Pârvan e sortită să menţină mereu treaz interesul public"*.

„Pe urmele lui Vasile Pârvan" este o nouă lucrare în adevăratul înţeles al cuvîntului şi această nouă carte pune în evidenţă, înainte de toate, drumul ascendent al înţelegerii de către Al. Zub a vieţii şi operei marelui savant, în răstimpul de aproape un deceniu scurs între cele două apariţii editoriale.

Conştient că în stadiul actual „ne lipsesc încă acele reconstituiri minuţioase care să sprijine un nou efort sintetic" asupra personalităţii pârvaniene, Al. Zub a scris această nouă carte într-o colecţie menită

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

„să pună pe cititor pe urmele marilor personalități din trecutul nostru istorico-cultural", fiind profund convins că nu este „nimic mai instructiv decît să încerci a reface căile pe care a umblat un om de seamă, fie acestea pe tărîmul științei și artelor, sau căi reale, în sens propriu, bătute de-a valma cu alții ori de unul singur, în efortul atît de greu comprehensibil de autodefinire și de creație".

Într-adevăr ce poate fi mai instructiv decît să reparcurgi, însoțit de acest excelent cunoscător al vieții și operei lui V. Pârvan care este Al. Zub, drumurile formării intelectuale, drumurile activității multiple pe tărîm științific, didactic, academic, drumurile parcurse ca animator și organizator al culturii naționale, de un om, a cărui „biografie înflăcărează" și care s-a bucurat în scurta-i viață de mari onoruri naționale și internaționale ? Ce poate fi mai instructiv decît să reparcurgi drumurile vieții și creației celui care „la 20 de ani se află în redacția «Semănătorului», la 27 lua în primire o catedră universitară, la 29 intra în Academia Română, la 32 întemeia împreună cu alții un Institut pentru studiul Europei sud-estice, la 36 elabora un întreg program de resurecție a culturii naționale și participa la organizarea unei noi universități, la 40 crea un Institut academic pentru studiul istoriei, filologiei și artelor la Roma, iar înainte de a împlini 45 se stingea, la jumătate de cale, după ce condusese cîteva instituții de rang național, inițiase cercetări arheologice în toată țara, creînd o școală în acest domeniu, scosese două reviste de nivel european și publicase el însuși numeroase studii, mai ales de istorie antică, încheiate cu vasta sinteză de proto-istorie a spațiului carpato-danubiano-pontic, Getica, în timp ce dirija o editură, participa la reuniuni academice internaționale și stimula, ca secretar al PEN Clubului, viața literară din România" ?

Datorită contribuțiilor lui Al. Zub, avem astăzi o imagine clară, de ansamblu, asupra vieții și activității creatoare a lui Vasile Pârvan. Rămîn încă de descifrat și pătruns nuanțe și sensuri ale acestui „vulcan de idei și gînduri". Din acest punct de vedere „dosarul" V. Pârvan rămîne deschis, și ne-o mărturisește chiar Al. Zub atunci cînd în ultima pagină scrie că „această carte, gîndită ca o călătorie pe urmele lui V. Pârvan, nu se termină cu o concluzie definitivă", nici măcar cu un portret sintetic, ci cu sugestia unei deschideri". Da, cu sugestia deschiderii spre cunoașterea tot mai profundă a acestei permanențe a culturii românești.

„Călătorind" pe urmele lui V. Pârvan, care a trăit mai puțin de 45 de ani și a desfășurat o impresionantă activitate științifică, didactică, academică, și organizatorică, ne întărim convingerea că marele savant a avut un adevărat *cult al muncii,* că a fost, cum remarca istoricul francez H. Focillon, „un tenace constructor al științei sale, al țării sale și al timpului său", „un erou al datoriei față de cultura poporului său" cum îl caracterizase, unul din distinșii discipoli ai magistrului și magistru el însuși, regretatul, istoric și arheolog, Radu Vulpe, căruia Al. Zub îi dedică, ca o pioasă amintire, cartea pe care o avem în față.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Figura unei presonalități de talia lui V. Pârvan, care a militat pentru propășirea culturii naționale, pentru a asigura independența spirituală a patriei, nu se estompează, prin trecerea timpului, ci dimpotrivă se conturează tot mai clar. Să ne amintim, în acest sens, de profunda viziune a lui Goethe care spunea că personalitățile cu adevărat mari sînt cele pe care trecerea timpului nu numai că nu le diminuează, ci le impune conștiinței viitorului proiectîndu-le în adevărata lor lumină. Da, Vasile Pârvan este o asemenea personalitate, pe care trecerea timpului o profilează și luminează tot mai mult pe fundalul de aur al spiritualității românești.

Ioan MITREA

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

CRONICA ACTIVITĂȚII SECȚIEI DE ISTORIE PE ANUL 1983

de Elena ARTIMON

Urmărind realizarea obiectivelor înscrise în planul de muncă al unității, colectivul secției de istorie și-a orientat și în anul 1983 activitatea în scopul cercetării, depistării și valorificării patrimoniului muzeal, a creșterii colecțiilor cu noi piese, precum și în sensul desfășurării unei bogate și multiple activități cultural-educative, activitate ce a avut drept obiectiv principal dezvoltarea dragostei tinerelii generații pentru trecutul de luptă al înaintașilor noștri, pentru mărețele realizări înfăptuite de poporul român în anii construcției socialiste și în mod deosebit a împlinirilor din ultimii douăzeci de ani.

În ceea ce privește activitatea de cercetare științifică menționăm faptul că cele șase teme înscrise în planul de muncă al instituției au fost realizate, pe capitole, finalizarea urmînd a se termina în 1985, urmărindu-se obținerea de noi informații științifice pentru toate perioadele istorice, fie în urma rezultatelor cercetărilor arheologice, fie în urma cercetărilor de arhivă.

Astfel, în anul 1983 au fost efectuate următoarele săpături arheologice Răcătău-Bacău (geto-daci — V. Căpitanu), Dămienești-Bacău (daco-carpi — I. Mitrea), Izvoare-Bahna-Neamț (sec. VI-VII și sec. VIII-IX e.n. — I. Mitrea), Tg. Trotuș-Bacău (sec. XIV-XVII — Al. Artimon). Pe toate șantierele s-a urmărit cu multă atenție și seriozitate profesională evoluția dezvoltării omenești. Pentru perioadele cercetate, descoperirea de noi dovezi constituie cele mai veridice argumente ale unei continuități neîntrerupte în spațiul vechii Dacii a lui Burebista și Decebal.

Continuînd cercetarea în dava de la Răcătău, arheologul V. Căpitanu a reușit să obțină noi date cu privire la sistemul de fortificație al cetățuiei, precum și să scoată la iveală noi și valoroase piese ceramice sau obiecte de podoabă și uz gospodăresc ce au analogii cu descoperirile din alte localități din țară. Piesele descoperite în 1983 la Răcătău constituie noi dovezi ale unei culturi unitare a geto-dacilor.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Unitatea culturii materiale și spirituale a geto-dacilor, a daco-carpilor este demonstrată și prin materialele arheologice descoperite la Dămienești unde a efectuat cercetări arheologul I. Mitrea. Ca o continuare firească a studierii evoluției istoriei patriei, I. Mitrea s-a preocupat și se preocupă îndeaproape de cercetarea perioadei de formare a poporului român aducînd noi date și noi argumente referitoare la continuitatea neîntreruptă a strămoșilor noștri. Pentru zona Bacău-Piatra Neamț, I. Mitrea a cercetat sistematic așezarea de la Izvoare-Bahna-Neamț, unde a surprins nivele de locuire din sec. VI-VII și VIII-IX.

Pentru studierea epocii feudale menționăm cercetarea sistematică pe care o întreprinde de mai mulți ani arheologul Al. Artimon în comuna Tîrgu Trotuș, zona „Tarna Nouă". Cercetările din 1983 au dus la dezvelirea completă a fundațiilor unei biserici românești de la sfîrșitul sec. XIV și începutul sec. XV.

Din analiza completă a datelor stratigrafice și a materialului arheologic rezultat în campania din 1983 s-au putut emite noi concluzii care argumentează datarea acestui monument în perioada sec. XIV-XV.

În domeniul istoriei moderne și contemporane, activitatea de cercetare a fost orientată în sensul studierii amănunțite a materialului bibliografic referitor la întocmirea unor capitole din temele de cercetare și anume: Catalogul monedelor feudale și moderne din colecția muzeului de istorie — sec. XVII-XVIII; Mișcarea muncitorească de pe Valea Trotușului în perioada 1940-1944 și Aspecte ale dezvoltării economice a localității Buhuși în perioada 1945—1947.

Menționăm totodată că s-a acordat atenția cuvenită studierii și altor aspecte privind perioada de istorie modernă și contemporană, cu referiri specifice la aria geografică a județului Bacău.

Rod al unei sistematice munci de cercetare în teren sau arhive, rezultatele obținute au fost valorificate atît în cadrul unor sesiuni și simpozioane științifice, a publicării lor în reviste de specialitate sau în presă, a organizării unor expoziții sau chiar în cadrul meselor rotunde, serilor muzeale și conferințelor. Participarea specialiștilor secției de istorie cu comunicări atît în cadrul manifestărilor organizate de muzee în colaborare cu alți factori educaționali la Bacău, precum și la sesiunile științifice din țară, constituie o dovadă în plus a seriozității pe care membrii colectivului o acordă muncii de cercetare și valorificare a informațiilor obținute în teren sau depistate în arhive.

Astfel, pe 14 și respectiv 16 februarie au fost organizate la Bacău, Casa de cultură și IJM două simpozioane dedicate împlinirii a 50 de ani de la eroicele lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933, la care au prezentat referate I. Mitrea și L. Antohi. Tot pe 16 februarie la Casa de cultură din Buhuși în cadrul unei ample manifestări cultural-educative au prezentat referate Al. Artimon și N. Bozocea.

Ziua de 8 martie a fost marcată și printr-un simpozion cu tema „Femeia în istoria poporului român" la care au prezentat intervenții Elena Artimon și Lucia Antohi.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

La 30 martie 1983 în cadrul sesiunii ştiinţifice de la Piatra Neamţ au fost prezentate comunicările : *Etnogeneza românilor în opera lui Vasile Pârvan* (I. Mitrea) şi *O spadă de bronz de la Marvila* (V. Căpitanu)

Cu prilejul sărbătoririi a 90 de ani de la crearea PSDMR secţia de istorie a colaborat împreună cu alţi factori educaţionali la organizarea la Bacău, a unui simpozion ştiinţific în cadrul căruia au fost prezentate următoarele teme : *Concepţia tovarăşului Nicolae Ceauşescu despre etnogeneza românilor, dezvoltarea lor neîntreruptă şi unitară în spaţiul carpato-danubiano-pontic* (I. Mitrea) şi *Aspecte ale începuturilor mişcării muncitoreşti în judeţul Bacău* (El. Artimon). Prilejuit de acelaşi eveniment au fost susţinute expuneri şi mese rotunde în întreprinderi şi şcoli din Bacău (V. Florea, I. Mitrea, Al. Artimon) precum şi în comunele Tg. Trotuş (Al. Artimon), Gîrleni (I. Mitrea) şi Horgeşti (V. Căpitanu).

În cadrul sesiunilor de comunicări ale profesorilor şi elevilor ce s-au desfăşurat la Bacău pe 2 aprilie şi 12 iunie pe tema „Educaţia materialist-ştiinţifică şi revoluţionar-patriotică a elevilor" au fost prezentate comunicările : *Istoria poporului român în opera tovarăşului Nicolae Ceauşescu ; Cîteva precizări privind evoluţia procesului de romanizare şi încheierea etnogenezei românilor în lumina noilor cercetări* şi *Probleme ale metodologiei cercetării ştiinţifice în domeniul istoriei* (I. Mitrea).

Semnificaţia istorică a zilei de 9 mai a fost evidenţiată în cadrul simpozioanelor cu tema „Independenţa — năzuinţă seculară a poporului român" organizate la Comăneşti pe 9 mai unde au prezentat intervenţii El. Artimon şi L. Antohi, la Sascut pe 8 mai (El. Artimon şi Al. Artimon) şi la Bacău pe 9 mai (Al. Artimon şi V. Florea). În numeroase comune din judeţ în instituţii, întreprinderi şi şcoli din Bacău, Buhuşi, Gheorghe Gheorghiu-Dej au fost prezentate expuneri pe aceeaşi temă.

Colocviu pe tema „Originea şi continuitatea poporului român", organizat la Tecuci pe 9 mai de către Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste şi Academia de ştiinţe sociale şi politice a RSR cu sprijinul organelor locale din Tecuci a reunit cercetători din întreaga ţară. Din partea secţiei de istorie din Bacău a participat cercetătorul I. Mitrea cu comunicarea *„Probleme privind continuitatea de locuire, în mileniul I e.n. în regiunea subcarpatică a Moldovei."*

În cadrul celui de-al VI-lea simpozion naţional de tracologie de la Craiova, muzeul băcăuan a fost prezent cu comunicarea *Interferenţe culturale între autohtoni şi slavi în spaţiul est-carpatic al României în perioada încheierii procesului de etnogeneză a românilor* (I. Mitrea).

La simpozionul „Momente ale luptei poporului român pentru unitate şi independenţă", organizat pe 18 octombrie la I.J.M.-Bacău, de Filiala Arhivelor Statului Bacău în colaborare cu secţia de istorie a fost prezentată comunicarea : *„Tezele şi aprecierile tovarăşului Nicolae Ceauşescu cu privire la istoria unică şi unitară a poporului român"*. (I. Mitrea).

În 1983 s-au aniversat 65 de ani de la actul istoric din 1 decembrie 1918, prilej cu care membrii colectivului secţiei de istorie au evidenţiat îndelungatul proces al luptei strămoşilor noştri de a se uni într-o singură ţară. În acest sens am desfăşurat o bogată activitate ştiinţifică şi cultural-educativă, susţinînd numeroase expuneri, dezbateri s-au participînd la

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

unele simpozioane. Menționăm simpozionul științific organizat pe 8 noiembrie la Bacău, unde au fost prezentate materialele ca *Acoperirea diplomatică a unirii de la 1918* (V. Florea), *Acțiuni ale românilor din emigrație în sprijinul desăvîrșirii unității statale* (El. Artimon) și *Semnificația istorică a actului de la 1 dec. 1918* (L. Antohi).

Luna decembrie a anului 1983 a oferit prilejul unei numeroase participări la unele manifestări de amploare organizate de muzee sub egida CJCES-Bacău, determinate de aniversarea a 525 de ani de atestare documentară a localității Onești și a 575 de ani de la prima atestare documentară a orașelor Bacău și Tg. Trotuș.

Astfel, pe 12 decembrie s-a desfășurat la Tg. Trotuș simpozionul „Tg. Trotuș — străveche vatră de civilizație românească" în cadrul căruia specialiștii secției de istorie au susținut comunicările : *65 de ani de la făurirea statului unitar român* (V. Florea), *Civilizația geto-dacă în bazinul Trotușului* (V. Căpitanu), *Populația autohtonă din zona Tg. Trotuș în epoca formării poporului român* (I. Mitrea) și *Orașul medieval Tg. Trotuș în lumina descoperirilor arheologice* (Al. Artimon). Simpozionul a fost precedat de vernisarea unei expoziții pe aceeași temă (Al. Artimon).

La 14 decembrie în municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej, s-au desfășurat lucrările simpozionului „525 de ani de atestare documentară a localității", prilej cu care au fost prezentate teme ca : *Descoperiri geto-dacice în bazinul Siretului mijlociu* (V. Căpitanu), *Continuitatea populației autohtone în Valea Trotușului* (I. Mitrea) și *Geneza orașelor medievale românești din Moldova* (Al. Artimon).

Tot în luna decembrie s-a desfășurat la Focșani sesiunea anuală de referate și comunicări, la care specialiștii băcăuani au prezentat date despre : *Sistemul de fortificații în așezarea geto-dacică de la Răcătău* (V. Căpitanu), *Cuțitele cu volute de la sfîrșitul mileniului I e.n. descoperite pe teritoriul României. Semnificația etno-culturală și istorică a acestora* (I. Mitrea) și *Noi contribuții arheologice privind orașele din S-V Moldovei* (Al. Artimon).

Muzeul de istorie a municipiului București a găzduit în decembrie 1983 dezbaterea științifică cu tema *„Orașele medievale din România"* cu participarea specialiștilor din întreaga țară. Din partea muzeului din Bacău a fost prezentată intervenția *„Orașul de reședință și zona sa înconjurătoare"* (Al. Artimon).

Evidențierea vieții și activității marelui agronom și patriot Ion Ionescu de la Brad a constituit prilejul cu care muzeul, sub egida CJCES Bacău și cu concursul altor factori, între care Direcția Agricolă, a organizat în satul Brad, com. Negri o expoziție foto-documentară și un simpozion la care și-au adus aportul El. Artimon și V. Florea.

Deosebit de importantă este activitatea ce o desfășoară arheologii, care cu migală și pasiune reușesc să scoată la iveală noi dovezi de existență și continuitate neîntreruptă a populației autohtone în spațiul carpato-danubiano-pontic.

Rezultatele muncii lor au fost concretizate în comunicări prezentate la cea de a XVII-a sesiune anuală de rapoarte privind rezultatele arheologice din campania 1982, organizată de Academia de Științe Sociale și

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Politice a RSR, CCES, împreună cu CJCES Prahova și Muzeul județean la Ploiești, între 24-26 martie 1983. Au fost prezentate comunicările : *Cetatea dacică de la Răcătău-rezultatele cercetărilor din campania 1982* (V. Căpitanu), *Rezultatele cercetărilor arheologice efectuate în așezările de la Cîrligi-Filipești (sec. IV-V e.n.)* și *Izvoare-Bahna (sec. VIII-IX e.n.), Rezultatele cercetărilor de la Pîrîul Boghii-Pîrgărești* (I. Mitrea) și *Rezultatele cercetărilor arheologice din așezarea medievală de la Tg. Trotuș — campania 1982* (Al. Artimon).

Participarea specialiștilor secției de istorie la manifestările de la Tg, Ocna ce se desfășoară sub titlul „Zilele eroilor" sau la cele de la Comănești, Moinești, Buhuși și Slănic, sub genericul, Săptămîna culturală comănesteană, moinesteană sau buhușeană, sînt argumente ce reliefează vasta activitate științifică și cultural-educativă întreprinsă de muzeografi.

*

Între expozițiile organizate în 1983 amintim
— România și pacea
— Tg. Trotuș, străveche vatră de civilizație multimilenară
— Bacăul — vechi centru urban din Moldova
— Viața și activitatea lui Ion Ionescu de la Brad
— Centenarul nașterii lui Gr. Tăbăcaru

*

O altă modalitate de a valorifica cercetarea arheologică sau de arhivă o constituie publicarea unor articole, studii și note, fie în anuarul muzeului *Carpica* fie în publicații ale altor instituții din țară sau chiar în presa locală. Menționăm în acest sens apariția următoarelor materiale în anul 1983

— *Un tezaur monetar din sec. XVIII-XIX descoperit la Somușca Cleja, jud. Bacău, în Carpica, XV, 1983, p. 169-182* (Al. Artimon). M. D. Matei, Emil I. Emandi, O. Monoranu, *Cercetări arheologice privind habitatul medieval, rural din bazinul superior al Somuzului Mare și al Moldovei (sec. XIV-XVIII)*, muzeul județean Suceava, Supliment I, 1983, recenzie, în Carpica, XV, 1983, p. 279-282 (Al. Artimon).

— *Războiul de independență oglindit în medalistică și piese decorative, aflate în colecțiile muzeului băcăuan*, în Carpica, XV, 1983, p. 219-228 (Elena Artimon).

— *Cronica activității secției de istorie pe anul 1982*, în Carpica, XV, 1983, p. 283-290 (Elena Artimon).

— *Figurine antropomorfe geto-dacice, descoperite la Răcătău-Bacău*, în Carpica, XV, 1983, p. 141-152 (V. Căpitanu).

— *65 de ani de la făurirea statului național unitar român*, în Carpica, XV, 1983, p. 7-20 (V. Florea).

— *Rezultatele cercetărilor arheologice din așezarea de la Izvoare-Bahna, sec. VI-IX e.n.*, în Materiale și cercetări arheologice, a XV-a sesiune anuală de rapoarte, București, 1983, p. 429-434 (I. Mitrea).

— *Două morminte din sec. VI-V î.e.n., descoperite la Mileștii de Sus, jud. Bacău*, în Studia antiqua et archaeologica, I, Iași, 1983, p. 59-64 (I. Mitrea).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

— *Le sceptre de piésse de Mogoşeşti-Siret, dép. d'Iaşi, Roumanie Problémes d'origine et datation,* în Thraco-dacica t. IV, nr. 1-2, Bucureşti, 1983, p. 5-11 (I. Mitrea în colaborare cu Ann Dodd-Opriţescu).

— *Etnogeneza românilor în opera lui Vasile Pârvan,* în Suceava, Anuarul muzeului judeţean, X, 1983, p. 847-851 (I. Mitrea).

— *Sceptrul de piatră de la Mogoşeşti-Siret, jud. Iaşi. Problema originii şi datării,* în Carpica, XV, 1983, p. 69-96 (I. Mitrea în colaborare cu Ann Dodd-Opritescu).

— *Deux tombes du VI-V-e siècle a.n.è, decouvertes a Mileştii de Sus, le departement de Bacău,* în Carpica, XV, 1983, p. 117-124 (I. Mitrea).

— *Descoperirile geto-dacice, din sec. I î.e.n. — sec. I e.n., de la Floreşti, jud. Bacău,* în Carpica, XV, 1983, p. 131-136 (I. Mitrea).

— *Cercetările arheologice de la Pîriul Boghii-Pîrgăreşti,* în Carpica, XV, 1983, p. 153-162 (I. Mitrea în colaborare cu C. Eminovici).

— *La începutul sec. III stipendii romane pentru dacii liberi,* în Magazin istoric, anul XVII, nr. 2 (191), februarie 1983, p. 13 (I. Mitrea în colaborare, cu V. Mihăilescu-Bîrliba).

— I. Ioniţă, *Din istoria şi civilizaţia dacilor liberi. Dacii din Spaţiul est-carpatic în secolele II-IV e.n.,* Iaşi, 1982, recenzie în A.I.I.A. Iaşi, XX, 1983, p. 446-448 (I. Mitrea).

— *Simpozion naţional de tracologie (cronică asupra desfăşurării lucrărilor celui de-al V-lea simpozion naţional de tracologie,* dedicat centenarului naşterii lui V. Pârvan) în Revista muzeelor şi monumentelor — muzee, nr. 1/1983, p. 92-95 (I. Mitrea).

— *Contribuţia noilor cercetări arheologice la cunoaşterea situaţiei istorice din Moldova în epoca încheierii etnogenezei românilor,* în Studii şi comunicări ştiinţifice (ştiinţe sociale), Institutul de învăţămînt superior din Bacău, 1983, p. 97-102 (I. Mitrea).

Menţionăm totodată şi publicarea unui nr. de 5 (cinci) articole de popularizare pe teme de istorie, de către tov. I. Mitrea în revista de cultură „Ateneu" şi în ziarul Steagul roşu.

La datele prezentate mai sus mai precizăm că în anul 1983 în colecţiile secţiei de istorie au intrat peste 409 piese din toate epocile istoriei rezultate din cercetări arheologice, precum şi din donaţii.

Aceasta face ca an de an zestrea noastră muzeistică să sporească şi totodată ne înlesneşte posibilitatea de a oferi noutăţi tuturor celor care ne vizitează sălile de expoziţie.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

HADRIAN DAICOVICIU

1932-1984

În ziua de 4 octombrie 1984 a încetat să mai bată pentru totdeauna inima strălucitului profesor universitar și marelui savant Hadrian Daicoviciu.

Vestea dispariției premature a bunului nostru coleg și prieten a fost primită cu profundă îndurerare, în orașul de pe Bistrița, unde profesorul a conferențiat în mai multe rînduri cu ocazia sărbătoririi a 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent și a Centenarului nașterii marelui savant Vasile Pârvan. Au fost zile de neuitat, iar cei care l-au auzit vorbind erau convinși că aveau în față o mare personalitate de formație universală, care și-a închinat întreaga viață, și aceasta destul de scurtă, culturii și civilizației geto-dacilor.

Hadrian Daicoviciu s-a născut în ziua de 11 octombrie 1932, în orașul Cluj-Napoca, unde a urmat și prima clasă primară la Școala de aplicație de pe lîngă Școala Normală de fete din Cluj.

Provenea dintr-o familie de cărturari, dar înainte de toate era fiul marelui istoric Constantin Daicoviciu.

Clasele II-IV le-a urmat în refugiu la Școala de aplicație de pe lîngă Școala Normală de fete din Sibiu, pe care le-a absolvit în anul 1943.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Primele clase de gimnaziu le-a urmat la Liceul „Gh. Lazăr" din Sibiu. După revenirea sa din refugiu, de la Sibiu, a urmat Liceul din cadrul Seminarului Pedagogic Universitar din Cluj, devenit succesiv Liceul de băieţi nr. 3 şi Liceul „Emil Racoviţă".

În anul 1951 a absolvit liceul obţinînd la examenul de bacalaureat media 10.

Primii doi ani de facultate (1951—1953) i-a urmat la Universitatea „V. I. Ulianov — Lenin" din Kazan (U.R.S.S.), iar ultimii doi ani de facultate (1953—1955) i-a făcut în ţară, la Universitatea „Victor Babeş" din Cluj Napoca, absolvind facultatea de istorie cu diplomă de merit.

Hadrian Daicoviciu s-a remarcat chiar de pe băncile facultăţii ca un student eminent, aşa se face că în anul absolvirii (1955) să fie oprit la facultate şi să fie numit preparator la facultatea de istorie-filozofie a universităţii „Victor Babeş" azi „Babeş — Bolyai" din Cluj-Napoca.

În anul 1956 a fost avansat ca preparator principal, în 1957 asistent, iar în 1960 lector universitar.

Doctoratul în istorie îl susţine în anul 1971 cu teza „Dacia de la Burebista la cucerirea romană", lucrare care avea să-l consacre.

În februarie 1973 a obţinut prin concurs titlul de conferenţiar titular, la disciplina Istorie veche a României şi după cîţiva ani titlul de profesor universitar.

Concomitent cu activitatea desfăşurată în cadrul facultăţii de istorie din Cluj-Napoca, Hadrian Daicoviciu a funcţionat între anii 1961—1966 şi la Institutul Pedagogic din Cluj, transferat apoi la Oradea.

Hadrian Daicoviciu şi-a făcut ucenicia în domeniul arheologiei pe marele şantiere din M-ţii Orăştiei, sub îndrumarea propriului său părinte Constantin Daicoviciu, care a fost cel mai desăvîrşit exemplu de muncă, corectitudine profesională, de cinste şi de profundă stăruinţă în îndrumarea şi educarea tineretului precum şi în activitatea de cercetare şi de formare a noilor cadre pentru învăţămînt şi muzee.

Concomitent cu munca de la catedră, Hadrian Daicoviciu desfăşoară o prodigioasă activitate şi la Muzeul de Istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca, îndeplinind rînd pe rînd funcţiile de şef de secţie de istorie veche în 1966, de director adjunct în 1966 şi de director al Muzeului de Istorie al Transilvaniei în 1974 funcţie care avea s-o deţină pînă la intrarea sa în lumea umbrelor.

Ca profesor la catedră, responsabil la marele complex arheologic din munţii Orăştiei şi Sarmizegetusa Ulpia precum şi în calitate de director al Muzeului şi ca preşedinte al Oficiului judeţean Cluj-Napoca pentru Patriotismul Cultural Naţional, Hadrian Daicoviciu a fost un exemplu de muncă şi corectitudine profesională continuînd cu dăruire opera tatălui său, referitoare la istoria veche a poporului român.

Opera ştiinţifică a profesorului Hadrian Daicoviciu se înscrie pe linia marelor personalităţi ale istoriografiei noastre în domeniul antichităţii.

A publicat peste 200 de lucrări ştiinţifice în revistele de specialitate din ţară şi din străinătate, la care se adaugă un mare număr de articole de popularizare a ştiinţei, aducînd o imensă contribuţie la cunoaşterea trecutului poporului nostru.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Două din lucrările sale, Dacii și Dacia de la Burebista la cucerirea romană îl așează de pe acum în panteonul științei și culturii românești.

Gîndindu-ne că în decursul vieții sale, Hadrian Daicoviciu a trăit pentru a dărui altora tot ce mintea, energia și calitățile sale sufletești întruchipau mai nobil și frumos, iar noi, cei care am primit toate acestea, abia acum ne dăm seama că avem o neprețuită comoară moștenită de la el. Păstrînd-o cu fidelitate îl vom putea avea mereu printre noi, așa cum a fost un animator temerar pentru adevăr și dreptate, un neobosit erudit și un coleg înțelept și loial.

Hadrian Daicoviciu n-a știut niciodată ce înseamnă oboseala. S-a dăruit muncii pînă în ultima clipă. A iubit cărțile și a închis ochii pentru totdeauna înconjurat de cărți. El a plecat dintre noi, dar imaginea lui curată stăruie mereu printre noi și nu ne va părăsi niciodată pentru că era cu adevărat un om deosebit, sincer, onest și loial.

Acum cînd Hadrian Daicoviciu nu mai este printre noi și doarme somnul de veci în pămîntul strămoșesc, noi tți cei care l-am cunoscut, l-am iubit și i-am admirat calitățile, ne despărțim de el spunîndu-i *Sit tibi terra levis !*

Viorel CĂPITANU

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ABREVIERI — ABRÉVIATIONS

AIIAI	= Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol" Iași
ActaMN	= Acta Musei Napocensis
AM	= ArhMold = Arheologia Moldovei
ActaMP	= Acta Musei Porolissensis
CAB	= Cercetări arheologice în București
Carpica	= Carpica, Muzeul de istorie, Bacău
CI	= Cercetări istorice
Crisia	= Crisia, Muzeul Țării Crișurilor — Oradea
Dacia	= Dacia, Revue d'archeologie et d'histoire anciennе, București, I-XII, 1924—1947 ; N.S.I. 1957...
DIR	= Documente privind istoria României
DRH	= Documente Romanie Historica
Materiale (MCA)	= Materiale și Cercetări arheologice
MemAntiq	= Memoria Antiquitatis
MIA	= Materiali i issledovanija po arheologii, SSSR
Pontica	= Pontica, Muzeul de arheologie și istorie națională Constanța
RIR	= Revista istorică română
RM	= Revista muzeelor
SA	= Sovetskaia arheologiia
SCIV (SCIVA)	= Studii și cercetări de istorie veche ; din 1974 : Studii și cercetări de istorie veche și arheologie
SCN	= Studii și Cercetări de Numismatică
Studii	= Studii, Revistă de istorie
Suceava	= Suceava, Anuarul muzeului județean

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugaţi să trimită materialele ce se încadrează în profilul publicaţiei „Carpica", dactilografiate la două rînduri, în două exemplare, trimiterile fiind numerotate în continuare şi plasate la sfîrşitul articolului. Materialele vor avea rezumat şi legenda figurilor, traduse într-o limbă străină de circulaţie. Va fi anexată şi varianta românească. Ilustraţia va fi plasată la sfîrşitul textului.

Numele autorilor va fi precedat de prenumele complet. Notele vor fi redactate conform sistemului din numerele precedente, autorii sînt rugaţi să anexeze o listă a abrevierilor

Responsabilitatea asupra conţinutului materialelor revine în exclusivitate autorilor. Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Tehnoredactor : IOAN MITREA

Coli de tipar : 15 ; Format 16 x 70 x 100
Apărut : iulie 1985

Tiparul executat sub cd. 5001/985 la
ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ
BACĂU
Str. Mioriţei nr. 27

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro